Міжнародний університет бізнесу і права

БІЗНЕС-НАВІГАТОР

Науково-виробничий журнал

№3(32)
2013

м. Херсон

БІЗНЕС-НАВІГАТОР

№3 (32)
2013

Науково - виробничий журнал

Засновник і видавець: Приватний вищий навчальний заклад Міжнародний університет бізнесу і права. Україна.

73039. м. Херсон, вул. 49 Гвардійської Дивізії 37-А

тел.факс (0552) 33-53-40, 33-53-38

e-mail: mubip@mubip.org.ua, sovet@mubip.org.ua. web: www.mubip.org.ua

Свідоцтво Міністерства юстиції України про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: серія КВ № 15586-4058ПР від 03.09.2009р.

Затверджено постановою ВАК за № 1-05/5 від 18.11.2009р. як фахове видання з економіки і підприємництва

Періодичність видання: 2, 3 рази на рік.

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжнародного університету бізнесу і права 30.08.13р., протокол № 1.

Головний редактор: Жуйков Г.Є., доктор економічних наук., професор.

Заступник головного редактора: Наумов О.Б., доктор економічних наук, професор.

Редакційна рада:

Білоусова С.В. - доктор економічних наук, професор, Міжнародний університет бізнесу і права, дійсний член Міжнародної Академії економіки та екотехнологій;

Левківський К.М. - кандидат історичних наук, академік Академії інженерних наук України, замісник директора Науково-методичного центру вищої освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України;

Некряч А.І. - доктор політичних наук, Київський міжнародний університет

Відповідальний секретар: Крупіца І. В.

Редакційна колегія: Білоусов О.М., д.е.н., професор, Булюк В.В. – д.е.н., доцент; В'юн В.Г. – д.е.н., професор; Гавриш В.І. – д.е.н., професор; Гаркуша О.М. – д.е.н., професор; Горлачук В.В. – д.е.н., професор; Данилін В.М. – д.е.н., професор; Іртищева І.О. – д.е.н., професор; Лагодієнко В.В. – д.е.н., професор; Шаповалова І.О. – д.е.н., доцент.

У збірнику подаються результати наукових досліджень з питань економіки та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), а також економіки природокористування та охорони навколишнього середовища.

Рекомендовано для науковців, викладачів, аспіратів, студентів, фахівців у галузі економіки, управління, права державних і місцевих органів самоврядування.

Усі права захищені. Повний або частковий передрук і переклади дозволено лише за згодою автора або редакції. При передрукуванні посилатися на „Бізнес-навігатор".

Редакція не обов'язково поділяє думку автора і не відповідає за фактичні помилки, яких він припустився.

©Міжнародний університет бізнесу і права. 2013

© Колектив авторів. 2013

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА

Ігнатенко М.М.
ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАТУСУ ЗАЙНЯТИХ В АГРАРНІЙ СФЕРІ 7

Бойко В.І.
РІВЕНЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ 11

Кисельов О.Л.
ОСНОВНІ МОДЕЛІ ТА ФАКТОРИ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ 16

Ширенко В.Б., Петлюченко В.В.
ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ 23

Гринь Я.О.
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ТРАНСПОРТНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ПІДПРИЄМСТВ 27

Бугаєнко С. А.
ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСУ ПРОДОВОЛЬЧОГО МАРКЕТИНГУ 31

Ушкаренко Ю.В.
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНУ 37

Бобирь О.І.
КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК НАЙАКТУАЛЬНІШИЙ ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ ГОЛОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ В ДЕРЖАВІ 43

Домаскіна М.А.
ОЦІНКА СТРУКТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ 50

Крижановська О.
РОЗВИТОК АЛЬТЕРНАТИВНИХ ВИДІВ ПАЛИВА В ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ ЯК УМОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ 57

Лепьохіна О.В.
ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ 61

Копитко В.І.
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА АПК УКРАЇНИ ТА РЕГІОНІВ 65

Сільченко І.А.
АНАЛІЗ СТАНУ І ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ 71

Минаков В.М.
ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ГОСПОДАРСЬКОГО МЕХАНІЗМУ ПОРТОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ 78

Чехович Г.Т.
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ 81

Білоусова С.В., Ганжуренко І.В.
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ 84

Демиденко Л. М.
ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ 89

Колокольчикова І.В.
РОЛЬ МАЛИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ 93

ФІНАНСИ

Резнікова О. С.
ЕКСПЕРТНО-АНАЛІТИЧНА ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА 99

Ботвіна Н.О.
ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 105

Крамаренко І.С.
ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНІХ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ПОСЛУГ АГРОПРОДОВОЛЬЧИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ 109

Сиренко С. В.
ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ СТРУКТУРЫ ИСТОЧНИКОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ 113

Фікс М. М., Федоров С.
СВІТОВИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ 117

Карась П.М., Сергійчук С.І., Якушова Т.В.
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОРМУВАННЯ ПРАЦІ СПЕЦІАЛІСТІВ ФІНАНСОВО – КРЕДИТНИХ УСТАНОВ 120

Іртищева І.О., Гросицька О.Є., Смелянець Т.В.
ГАЛУЗЕВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ 125

Прохорчук С.В., Петричко М.М.
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ ВИНОГРАДАРСЬКО-ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ 132

Добридень Ю.А., Гаврищук П.В.,
ФОРМУВАННЯ ДІЄВИХ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ 137

Козаченко І.Ю., Стах Н.С.
ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЗИЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ ВИХОДІ НА ЗОВНІШНІЙ РИНОК 142

Тонконоженко А., Новіцька Н.
ФАКТОРИ І ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ 146

Думенко І.В.
ОЦІНКА СТАНУ ЗДОРОВ'Я ТА СИСТЕМИ ЙОГО ОХОРОНИ В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКИ 152

Суперсон С., Кінаш В.
ОПТОВІ РИНКИ АГРОПОДУКЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 156

Майборода О.В.
НАПРЯМИ МОДЕЛЮВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФОРМУВАНЬ ПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ 160

УПРАВЛІННЯ

Хлівна І.В.
СУЧАСНИЙ СТАН ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ 164

Соловйов А.І.
ГІС-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМИ ВИРОБНИЧИМИ СИСТЕМАМИ 169

Шевченко В. В.
РОЗРОБКА НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ 176

Бєлік В.Д.
УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ТРУДОВОГО ЖИТТЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СФЕРИ 182

Крупіца І.В.
ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИМИ ЗМІНАМИ 189

Островська І.П.
УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В КОНТЕКСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА 194

Прядко О.М.
УПРАВЛІННЯ ТОРГОВИМ АСОРТИМЕНТОМ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ 200

Бывшева Л.А., Кондратенко О.А.
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ РУКОВОДИТЕЛЯ В СИСТЕМЕ САМОМЕНЕДЖМЕНТА 204

Пташинська М., Склярська Л.В.
ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ 210

Ніколаєва А.В., Лисак М.А.
ОСОБЛИВОСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 214

Лагодієнко В.В., Лагодієнко Н.В.
ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА СТАН ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ 219

Пилипенко А.А.
СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ 225

Попович О.М.
ЧИННИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ 232

Піддубна Л.І.
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ 236

Тищенко С.І, Бєлова Г.І.
УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ 241

Васюткіна Н.В.
ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ АВІАПІДПРИЄМСТВ 247

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Кузьменко О.Б., Кузьменко Б.П.
ПРОГНОЗОВАНА ОЦІНКА РИЗИКІВ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ 255

Іванов А.М.
МАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ 260

Захаров О.В., Винниченко О.О.
МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА 265

Зінов'єв Ф.В.
НОРМУВАННЯ І ОЦІНКА УПРАВЛІНСЬКОЇ ПРАЦІ 269

УДК: 316.342(1-22)

Ігнатенко М.М.

ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАТУСУ ЗАЙНЯТИХ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Постановка проблеми. Особлива роль аграрної сфери економіки України у національному господарстві визначається її державною, соціальною та виробничо-економічною значимістю. Сільське господарство є виробником продовольчої продукції, постачальником практично всіх основних галузей виробництва, учасником аграрного ринку, у т.ч. на міжнародному рівні. Але суттєве значення аграрної сфери полягає в тому, що вона формує особливий життєвий уклад жителів сільської місцевості, впливає на створення людського капіталу в селі, становлення середнього класу селян, підвищення соціально-економічного статусу зайнятих у аграрному виробництві, розвиток соціально-економічної структури аграрних працівників у відношенні доходів, майнового стану, кваліфікації, посад, рівня та якості життя в цілому. Тому дослідження економічних засад підвищення соціального статусу сільських жителів, у т.ч. засобами соціальної інфраструктури, є актуальним завданням.

Аналіз дослідження та публікації з проблеми. Питяння розвитку соціально – економічних відносин та формування соціальних груп населення, зайнятого в аграрній сфері, висвітлені у наукових працях відомих вчених економістів, таких як: С.І. Бандур, В.О. Беспалов, О.Ю. Єрмаков, Е.М. Лібанова, В.Я. Месель – Веселяк, Ю.М. Новіков, Т.І. Олійник, В.В. Онікієнко, А.А.Пересада, П.Т. Саблук, М.П. Сахацький, І.Н. Топіха, О.В. Шкільов, К.І. Якуба. Разом з тим, заходи та напрями активізації процесу формування збалансованої соціально-економічної структури, підвищення соціального статусу зайнятих в аграрній сфері потребують подальшого дослідження та обґрунтування.

Виклад основного матеріалу. Геополітичні, регіональні, виробничо-економічні, соціальні процеси в Україні зумовили значні зрушення, пов'язані, насамперед, із структурними змінами у системі та механізмах господарювання, управління всіма сферами життєдіяльності, у розвитку і становленні нових форм соціальної-економічної диференціації населення, в т. ч. в аграрній сфері економіки. У процесі розвитку продуктивних сил та економічних відносин виникають нові спільноти людей, формується їх ієрархія, нетрадиційні або нові способи життєустрою, змінюється структура соціально-економічних інтересів та способів та інструметів їх задоволення.

Підвищення соціального статусу аграрних працівників є об’єктивним індикатором добробуту суспільства, у розумінні належної якості життя та високого його рівня, у т.ч. відповідної освіти, культури, охорони здоров’я, професійної кваліфікації. Важливе значення у змісті соціального статусу працюючого належить рівню його доходів, положенню у плані зайнятості та посади, наявності громадського визнання та ролі у життєдіяльності трудового колективу та сільської громади. Соціальний статус розглядається також як інтегративний показник, що характеризує ступінь задоволення матеріальних і культурних потреб людей в порівнянні з існуючими стандартами життя [1].

Для віднесення осіб до соціальних груп того або іншого статусу необхідно враховувати основні ознаки, що їх ідентифікують. До них відносяться: матеріальні ресурсні ознаки (рівень доходів, витрат, обсяг накопичених заощаджень, рівень майнової забезпеченості, структура та обсяги споживання), нематеріальні ресурсні ознаки (рівень освіти, професійно - кваліфікаційна і посадова позиція, адаптація до нових економічних умов, комфортність життя та відпочинку).

На селі проживає значна кількість людей, які не характеризуються підприємницькою активністю, схильних до традиційного життєвого укладу. Це певною мірою ускладнює завдання створення середнього класу серед них. За офіційними даними, в сільській місцевості склалася до теперішнього часу така соціально-економічна

структура, яка викликає значне занепокоєння. Розшарування за доходами серед сільського населення набуло великих масштабів і характеризується значною амплітудою – від 4-х до 40-ка разів. Положення, в якому найбідніші верстви складають понад третину жителів українського села, свідчать про проблеми із справедливим розподілом доходів та заробітної плати, які характерні для аграрної сфери господарювання.

У той же час, 5 % сільського населення мають достатньо високі, і за міськими мірками, доходи. Близько 10 % селян мають доходи на рівні 3-5 тис. грн. в місяць. У цю групу ввійшли, в основному, керівники та головні спеціалісти великих сільгосппідприємств, частина власників фермерських господарств, деякі успішні приватні підприємці. Велика кількість людей на селі крім особистих господарств, не мають іншої сфери прикладання праці. Самозайнятість забезпечує просте та звужене відтворення робочої сили, але не сприяє підвищенню соціального статусу селян, задоволення їх потреб у соціальних, побутових та інших послугах.

На сьогоднішній день основним представником середнього класу в українському селі може стати і вже стає фермер. Саме фермер зі своїми матеріально - технічними ресурсами є основою зміцнення аграрної сфери вітчизняної економіки [2]. Економічною базою сімейних фермерських господарств можуть бути особисті господарства, які займаються виробництвом продукції не тільки для власного споживання, а й на продаж.

Крім фермерства, основою формування середнього класу на селі, підвищення соціального статусу зайнятих є мале підприємництво. При цьому умовою розвитку підприємництва є обґрунтоване державне регулювання, особливо в галузі законодавчої підтримки, а також його бюджетного фінансування. Основною проблемою малого підприємництва та агробізнесу в сучасних умовах є доступ до кредитних ресурсів, хоча в останні два роки він значно розширився. Так, станом на 1.01.2011 р. кредити і позики, залучені малими формами господарювання, склали 11,3 % від загальної суми кредитів та позик, спрямованих на розвиток всього сільськогосподарського виробництва. Разом з тим, за даними моніторингу Державної служби статистики, учасниками фінансово - кредитних відносин є лише 13,6 % провідних сільськогосподарських приватних підприємців і 2,5 % особистих господарств. У той же час 21,8 % респондентів відзначають, що не зможуть повернути кредит, а 11,6 % висловили невдоволення складною і тривалою процедурою оформлення кредиту [3].

Не заперечуючи тієї важливої ролі, яку відіграють фермери та приватні підприємці в зміцненні соціально-економічної структури працівників аграрної сфери, необхідно зазначити, що середній клас - це поняття все ж таки більш широке і різнопланове. При створенні середнього класу треба обов'язково враховувати не тільки економічне становище аграрних працівників, але і їх соціальний статус, освіту, інтелігентність. Їх вплив на розвиток нашого суспільства, на виховання молодого покоління, зміцнення державної безпеки є дуже великим.

Ми вважаємо, що до середнього класу також необхідно віднести сільську інтелігенцію: лікарів, вчителів, працівників дитячих установ, інженерів, агрономів, зоотехніків. Більше того, у сільській місцевості, яка примикає до великих міст, живе і працює чимало вчених, винахідників, розробників нових сучасних технологій сільськогосподарського виробництва. Достаток їх менше, ніж у фермерів, в межах 1,5 - 3 тис. грн. Але це дуже освічені люди, з великим, як правило, досвідом роботи, грунтовними знаннями та належним соціальним статусом [4].

Вагомим підґрунтям формування середнього класу та підвищення соціального статусу зайнятих в аграрній сфері є система аграрної освіти та науки в нашій країні. Вже зараз в процесі навчання багато студентів відносять себе до середнього класу. Це, в основному, діти фермерів, вчителів, інженерно - технічних працівників, власників особистих господарств. Однак не всі з них, ставши випускниками ВНЗ та отримавши диплом, прагнуть повернутися в село і зайнятися там діяльністю, згідно з отриманою професією. За роки навчання вони усвідомлюють різницю в рівні та якості життя

сільських і міських жителів; розуміють, наскільки сільська праця цінується дешевше, ніж міський, хоча вимагає великих зусиль. Тому для роботи в аграрні підприємства повертається 30-50% випускників аграрних ВНЗ.

Враховуючи ці дані, а також дефіцит працівників закладів соціальної інфраструктури на селі ми вважаємо, що аграрні інститути та університети повинні готувати для села не тільки професіоналів аграрного виробництва, а й сільських вчителів, ветлікарів, працівників культури, фінансової і соціальної сфери, інших фахівців. Тільки в такому випадку молоді люди - випускники ВНЗ, знаючи, що в селі є і школа, і дитсадок, і пошта, і аптека, будинок культури, будинок побуту, лікарня і сервісно-технічний центр, поїдуть працювати в сільську місцевість, утворюючи, таким чином, основу середнього класу.

Державна підтримка села, яка декларується на всіх рівнях управління сьогодні обмежується, переважно, не прямою підтримкою сільськогосподарських підприємств. Разом з ними підтримку отримують і зернотрейдери, які активно займаються сільськогосподарським виробництвом і використовують передбачені для сільськогосподарських виробників податкові пільги для оптимізації оподаткування інших видів своєї діяльності. Податкові пільги мають великі агрохолдинги, які практично ніяким чином не стимулюють розвиток сільської соціальної інфраструктури, продуктивну зайнятість аграрного населення. Між тим саме вони характеризуються великою капіталізацією та отриманням надприбутків. Діяльність агрохолдингів які зосередили значні обсяги земельних ресурсів країни не сприяють зайнятость сільського населення, збільшенню його доходів та підвищенню соціального статусу.

Законом України “Про особисте селянське господарство” передбачено здійснення державної підтримки селян відповідно до загальнодержавних і регіональних програм за рахунок державного і місцевих бюджетів. Проте, як показало опитування селянських родин, навіть якщо в бюджеті передбачена можливість отримання державної підтримки, селянин її фактично не отримує. Ніхто з опитаних не брав участі в конкурсах сільгоспвиробників для отримання бюджетної підтримки на своє господарство як із загальнодержавних, так і з регіональних програм, а 82 % - навіть не знають про таку можливість.

Селянські родини мають можливість отримувати доплату за проданий ними на забій або переробку молодняк великої рогатої худоби підвищених вагових кондицій або за кондиційних свиней. Серед тих, хто протягом останніх двох років здавав молодняк ВРХ або свиней переробним підприємствам чи цехам (а таких серед сільських мешканців виявилося 19 %), лише 26 % отримали доплату, 29 % - не отримали, оскільки не знали, що вона існує, 18 % - заявили, що їм “не дали” доплату, а 23 % - не отримали доплату, бо жива маса худоби або свиней не досягла потрібної величини.

Таким чином, ефективність поодиноких заходів державної підтримки, якими можуть користуватися особисті селянські господарства, залишається низькою. Під час з'ясування, якої ж саме підтримки чекають селяни від держави ми дійшли висновків, що передусім сільські мешканці очікують створення умов для молодих спеціалістів у сільській місцевості та державної підтримки особистих селянських господарств (74 % респондентів).

Найменшу підтримку в сільському соціумі отримали заходи аграрної політики, пов'язані з формуванням в Україні ринку земель сільськогосподарського призначення. Отже аграрне населення вбачає у функціонуванні ринку землі загрозу свого майнового стану, рівню та якості життєдіяльності. Це спонукає до удосконалення державної аграрної політики щодо гармонізації соціально-економічної структури сільських жителів, яка забезпечувала б належний соціальний статус працюючих.

Висновки. В аграрній сфері економіки України прагнення до формування середнього класу у соціально-економічній структурі населення є показником її удосконалення та гармонізації. У суспільстві він виконує специфічну функцію, будучи

його стабілізатором. Чим більша кількість його представників, тим менша ймовірність того, що в державі будуть відбуватися виробничі та міжнаціональні конфлікти, соціальні катаклізми. Складовими показниками високого соціального статусу є: трудова зайнятість і рівень доходів, забезпеченість житлом, побутовою технікою, стан здоров'я і тривалість життя, можливість безкоштовного користування медичними послугами, доступний відпочинок, система освіти. В умовах напруженої соціально - економічної ситуації в аграрному виробництві особливу цінність має активність населення по формуванню і розширенню трудового поля за рахунок організації власної справи, самозайнятості.

Анотація

Визначено особливості формування соціально-економічної структури та статусу зайнятих в аграрній сфері економіки. Обґрунтовано основні заходи удосконалення соціально-економічних показників життєдіяльності працівників аграрного виробництва.

Ключові слова. Соціально-економічний статус, середній клас, аграрна сфера, фермерство, підприємництво, доходи, освіта, охороно здоров’я, державна підтримка.

Аннотация

Определены особенности формирования социально-экономической структуры и статуса занятых в аграрной сфере экономики. Обоснованы основные меры совершенствования социально-экономических показателей жизнедеятельности работников аграрного производства.

Ключевые слова. Социально-экономический статус, средний класс, аграрная сфера, фермерство, предпринимательство, доходы, образование, здравоохранение, государственная поддержка.

Annotations

The features of the formation of socio-economic structure and status of employment in the agricultural sector of the economy. The basic measures of improvement of socio-economic indicators of the life of agricultural production workers.

Key words. Socio-economic status, middle class, agriculture, farming, business, revenue, education, healthcare, government support.

Список використаних джерел:

1. Грачов Ю.Середній клас на селі. Як його сформувати? / Ю. Грачов// Ученые записки Крымского инженер. – пед.- ин-та: зб. наук.праць. – Вип. 14. – Симферополь, 2010. – С. 116 – 121.
2. Осташко Т. Українське село вступає в рік села / Т. Осташко // Дзеркало тижня: Газета. – 2005. - № 46. – С. 3-4.
3. Рябих О. Формування середнього класу на селі / О. Рябих // Економіка АПК: Міжнар. наук.-виробн. журн. – 2008. – № 11. – С. 15 – 20.
4. Саблук П.Т. Сутність та функції соціальної діяльності суб’єктів господарювання / П. Т. Саблук // Економіка АПК: Міжнар. наук.-виробн. журн. – 2007. – № 8. – С. 97 – 102.

УДК: **364.48: 338.435**

Бойко В.І.

РІВЕНЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Постановка проблеми. *Ефективне функціонування соціально-культурної сфери сільських територій можливе за умови системного підходу до реалізації заходів з пріоритетних напрямів їх подальшого розвитку. Тому всі її компоненти повинні бути предметом єдиного, цілісного процесу управління та планування.* Посилення державної підтримки та більш повне фінансове забезпечення функціонування об'єктів соціально-культурної сфери сільських територій сприятиме покращенню умов життя сільських мешканців, сприятиме розвитку малого підприємництва у галузях сільської соціальної інфраструктури й створенню додаткових робочих місць, розширенню асортименту та збільшенню якості послуг.

Соціально-економічна ситуація на селі вимагає заходів щодо передачі на місцевий рівень значної частини управлінських функцій з вирішення проблем соціально-економічного та науково-технічного розвитку, забезпечення вирівнювання рівнів розвитку сільських територій шляхом розробки та поєднання регіональних та цільових програм державної підтримки.

Стан вивчення проблеми. Питанням розвитку соціальної сфери, соціальної інфраструктури сільських територій присвячені наукові праці багатьох вчених-економістів, зокрема, О.А. Біттера, О.М**.** Бородіної, О.Г. Булавки, П.І. Гайдуцького, О.Ю. Єрмакова, М.М. Ігнатенка, С.М. Кваші, А.В. Ключник, Д.Ф. Крисанова, М.Ф. Кропивка, Г.І. Купалової, Ю.О. Лупенка, П.М. Макаренка, М.Й. Маліка, Л.О. Мармуль, О.О Непочатенко, М.К. Орлатого, О.І. Павлова, К.В. Прокопишак, І.В. Прокопи, А.В. Руснак, П.Т. Саблука, В.К. Терещенка, І.Н. Топіхи, І.І. Червена, В.С. Шебаніна, В.В. Юрчишина та ін. Разом з тим, особливості, рівні та напрями регіонального розвитку соціально-культурної сфери сільських територій досліджені ще не повною мірою.

Мета статті полягає у здійсненні оцінки сучасного стану та ефективності функціонування галузей соціально-культурної сфери в сільській місцевості регіонів країни, визначенні проблем та тенденційїї розвитку, розробці заходів посилення державної підтримки.

Виклад основного матеріалу. Соціально-культурна сфера - це особливим чином територіально організована, історично конкретна, що відповідає способу виробництва сукупність видів діяльності і відповідних їм галузей виробництва, підприємств і суспільних відносин, які забезпечують поза власне виробництвом матеріальних благ задоволення особистого (індивідуального) споживання, необхідного для збереження життя населення, відтворення робочої сили і її продуктивного суспільного споживання.

За такого підходу вона виступає одночасно як соціально-економічна і як просторова категорія. Вона об'єднує надбудовні (освіта, охорона здоров'я, мистецтво, культура тощо) види діяльності; задовольняє не тільки фізичні, матеріальні, але й духовні потреби, які перебувають у сфері як виробництва, так і споживання життєвих засобів, тобто включена у всі сфери існування людини і у всі стадії процесу відтворення робочої сили[1]. Як економічна категоріясоціально-культурна сфера відображає економічні суспільні відносини, що виникають між суспільством та його членами в процесі споживання ними специфічних благ для відтворення робочої сили та гармонійного розвитку людини.

Соціально-культурна сфера сільських територій забезпечує відповідні умови для суспільно необхідного рівня задоволення особистого споживання, узгодженого із загальним рівнем розвитку продуктивних сил і характером виробничих відносин. Ефективність її функціонування залежить від пропорцій між діяльністю із виробництва матеріальних благ та соціально-інфраструктурною діяльністю, накопичення і споживання,

масштабів розвитку галузей матеріального виробництва й соціальної інфраструктури.

На початок 2011 р. в Україні на території 10,3 тис. сільських рад налічувалось 28,5 тис. сільських населених пунктів, з них 1,2 тис. селищ і 27,3 тис. сіл, в яких проживало 14,3 млн осіб, або 31,3% всього населення. У середньому на одну сільську раду припадає три населених пункти, 4698 га господарської території, 1395 осіб постійного населення.

Характерна риса сільських поселень - нерівномірне розміщення по території України. Різні області характеризуються досить істотною відмінністю такого показника, як густота сіл, що дає уявлення про ступінь насиченості території поселеннями та рівень її заселення. Так, якщо на початок 2010 р. у Львівській області кількість сіл з розрахунку на 10 тис. сільськогосподарських угідь становила 15 од., Закарпатській - 13, Івано-Франківській -12, Житомирській -11, то у Херсонській - 3, Запорізькій, Луганській та Одеській - по 4 од [3].

За 1970-2010 рр. середній розмір населеного пункту зменшився від 685 до 504 осіб, або на 26,4%. Найбільше сільських населених пунктів сконцентровано у Львівській області - 6,5% (1850 од.), Полтавській - 6,4 % (1814 од.), Харківській - 5,9% (1680 од.), Житомирській - 5,7% (1613 од.); найменша частка - у Чернівецькій області - 1,4% (398 од.), Закарпатській - 2% (579 од.) та Херсонській - 2,3% (658 од.).

В останні роки триває процес розукрупнення сільських населених пунктів за чисельністю жителів. За даними останнього суцільного обстеження сіл, за 1990-2006 рр. частка сіл з чисельністю населення до 100 осіб збільшилась на 4,6%, водночас кількість сіл з чисельністю населення 200-500 осіб і більше зменшилась на 4,4%.

У сільській місцевості України залишилося менше чверті від тієї кількості під-приємств побутового обслуговування, які функціонували у 1990 р. Сучасна мережа соціально-культурної сфери села охоплює 8,9 тис. дошкільних закладів, 13,25 тис. загальноосвітніх шкіл, 248 сільські професійно-технічні училища, 23 вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації та 118 – I-II рівнів акредитації, 16,5 тис. клубних закладів, 14,9 тис. бібліотек, 1,6 тис. демонстраторів фільмів, 0,5 тис. дільничних лікарень, 3,4 тис. амбулаторно-поліклінічних закладів, 14,9 тис. фельдшерсько-акушерських пунктів, 175 станцій швидкої допомоги, 270 стадіонів, 7,5 тис. спортивних залів, 42 плавальні басейни, 2.3 тис. стрілецьких тирів, 19,7 тис. спортивних полів і майданчиків. У сільській місцевості функціонує 13,4 тис. магазинів, 3 тис. кіосків, 7,5 тис. закладів ресторанного господарства, 10,9 тис. телефонних станцій. Сільський житловий фонд налічує 6,1 млн жилих будинків загальною площею 386,5 млн $м^2$ (табл. 1).

Сільські населені пункти мають недостатню мережу об'єктів соціального призначення, а в тих сільських населених пунктах, які її мають, продовжується скорочення кількості дитячих дошкільних закладів, шкіл, лікарняних закладів, підприємств побутового обслуговування населення. Майже половина сіл не мають шкіл та закладів охорони здоров'я, дві третини - дитячих дошкільних закладів, 40% - клубів і будинків культури.

Функціонування соціально-культурної сфери супроводжується недостатнім розвитком об’єктів соціальної та виробничої інфраструктури сіл. Облаштування житлового фонду характеризується недостатньо розвинутою системою водопостачання, низьким рівнем забезпечення центральним опаленням, газом, гарячим водопостачанням, каналізацією тощо. У 2010 р. в Україні лише 27,1% житлової площі в сільській місцевості було обладнано водогоном, 23,2% - каналізацією, 36,1% - опаленням, 11,5% - гарячим водопостачанням [4].

Таблиця 1

Наявність та динаміка об'єктів соціальної інфраструктури у сільській місцевості України

Об'єкти соціальної інфраструктури	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2010р. у % до 2005р.
Житловий фонд: кількість житлових будинків, млн од. загальна площа, млн $м^2$	5,9 347,8	6,2 361,7	6,2 371,7	6,1 376,5	6,1 386,5	100,0 102,7
Дошкільні дитячі заклади, тис. од.	12,6	10,9	8,9	8,4	8,9	106,0
Загальноосвітні школи, тис. од.:	15,1	15,2	14,9	14,3	13,2	92,3
у тому числі: I ступеня	3,1	3,0	2,7	2,3	1,6	69,6
I-II ступенів	6,4	5,8	5,5	5,2	4,8	92,3
I-III ступенів	5,6	6,4	6,7	6,8	6,8	100,0
Спеціальні школи (школи-інтернати) та школи соціальної реабілітації, од.		104	95	94	93	98,9
Сільські професійно-технічні училища, од.	259	331	302	241	248	102,9
Вищі навчальні заклади, од.:	119	141	132	135	141	104,4
у тому числі: I-IIрівнів акредитації	101	121	112	113	118	104,4
III-IV рівнів акредитації	18	20	20	22	23	104,5
Клубні заклади, тис. од.	21,0	19,8	17,7	16,8	16,5	98,2
Бібліотеки, тис. од.	18,7	18,0	15,7	15,1	14,9	98,7
Демонстратори фільмів, тис. од.	22,2	13,6	5,9	2,5	1,6	64,0
Культові установи, тис. од.	5,9	8,8	11,3	13,5		0,0
Лікарняні заклади, тис. од	1,5	1,4	0,9	0,7	0,5	71,4
Амбулаторно-поліклінічні заклади, тис. од.	1,6	1,8	2.4	3,1	3,4	109,7
Фельдшерсько-акушерські пункти, тис. од.	16,4	16,4	16.1	15,5	14,9	96,1
Аптеки, тис. од.		3,0	3,2	1,6		-
Станції швидкої допомоги, од.		231	203	181	175	96,7
Стадіони, од.	517	300	297	293	270	92,2
Спортивні зали, тис. од.	8,1	7,8	7,7	7,8	7,5	96,2
Плавальні басейни, од.	66	50	50	40	42	105,0
Стрілецькі тири, тис. од.		4,2	3,6	2,9	2,2	75,9
Спортивні поля і майданчики,тис. од	23,3	24,7	19,2	21,3	19,7	92,5
Футбольні поля, тис. од.			8,4	8,4	9,0	107,1
Магазини, тис. од.	60,5	48,2	33,5	19,0	13,4	70,5
Кіоски, тис. од.		3,5	3,6	2,9	3,0	103,4
Заклади ресторанного господарства, тис. од.	18,3	10,9	10,2	8,1	7,5	92,6
Телефонні станції, тис. од.	9,9	10,4	10,8	11,0	10,9	99,1

Скорочення мережі об'єктів соціальної інфраструктури сільських територій, не відповідність їх за якістю європейським стандартам, низький рівень кадрового забезпечення свідчить про подальше поглиблення негативних тенденцій у соціально-культурному середовищі на селі.

Основними соціально-економічними проблемами розвитку сільських територій залишаються неналежне життєзабезпечення сільського населення та руйнація сільської соціально-культурної сфери, суттєве зниження для сільського населення доступності суспільно необхідних послуг соціально-культурного призначення, руйнування соціальної і, зокрема, інженерної інфраструктури поселень.

Щодо змін у функціонуванні соціально-культурної сфери сільських територій спостерігаються наступні тенденції: кожне друге сільське домогосподарство потерпає від незабезпеченості населеного пункту послугами швидкої медичної допомоги та відсутності в ньому закладів, які надають побутові послуги, кожне третє - від відсутності поблизу житла медичної установи та регулярного щоденного транспортного сполучення. Знижується доступ до якісної середньої освіти, насамперед у віддалених районах сільської місцевості, що поглиблює розрив у рівні освіти між жителями міст і сіл, випускниками повних і мало комплектних шкіл. Частка населення у віці 6 років і старше, яке не має навіть початкової освіти, в сільській місцевості майже вдвічі вища, ніж у містах.

Практично кожне друге сільське поселення країни досі позбавлене закладів освіти, тоді як школярі з малих сіл здебільшого самотужки добираються до загальноосвітніх установ, розташованих на відстані понад пішохідну або й транспортну доступність; 15,5 % учнів у сільській місцевості проживають на відстані понад 3 км від школи. Транспортом з них забезпечені 91,5 % (за програмою «Шкільний автобус» - 67,4 %).

Незадовільний стан благоустрою сільського житлового фонду: більшість (2/3) сільських будинків побудовано з недовговічних матеріалів (дерево, саман тощо), і лише третина будинків - з цегли. До 1970 року на селі збудовано 67,7% житлового фонду, з 1971 по 1990 роки – 27,1%, і тільки 5,2% – за останні 15 років. Із загального числа житлових будинків 4,2% (264,0 тис.) використовувались сезонно, 6,0% (375,4 тис.) залишилися порожніми.

Незадовільним є забезпечення водопроводом, каналізацією, центральним опаленням і гарячим водопостачанням. Зовсім не забезпечені: центральним опаленням 43,3% населених пунктів, 31,5% – водопостачанням, 38,8% – каналізацією, 47,5% – природним газом, 15,6% – скрапленим газом, 7,8% – телефоном. Отже, на сьогодні важливомаксимально зберегти наявну мережу об’єктів соціальної інфраструктури та соціально-культурної сфери сіл з поступовим нарощуванням та оновленням їх потенціалу[2].

Державна підтримка та виділення бюджетних коштів на розвиток соціально-культурної сфери повинна передбачати всі заходи активізації та взаємодії державних і приватних інститутів щодо її функціонування. З метою деаграризації та збереження природного середовища сільських територій виділення державних коштів має спрямовуватися насамперед на розвиток соціально-культурної та інституційної інфраструктури села. Зокрема, це стосується фінансування освіти на селі, у т. ч. реалізації програм підвищення кваліфікації учителів, комп'ютеризації шкіл і забезпечення їх необхідними транспортними засобами, поліпшення медичного обслуговування мешканців сільських територій, розвитку мережі сільських бібліотек тощо.

Висновки. На сьогодні важливомаксимально зберегти наявну мережу державних медичних закладів з поступовим нарощуванням потужностей та переорієнтацією на діагностично-профілактичну діяльність; відкрити заклади первинної медико-санітарної допомоги в селах людністю більше 500 осіб, де відсутні медичні установи **та** які розташовані на відстані понад 3 км від поселень, де такі заклади функціонують. У галузі побутового обслуговування сільського населення пріоритетними заходами є:надання жителям села широкого спектру послуг, посилення впливу сервісу побутових послуг, підтримка функціонування побутових об'єктів шляхом кооперації коштів підприємств і організацій, що діють на території сільських рад.

Першочерговими заходами, які необхідно здійснити для розвитку власне галузей культури єзабезпечення прав людини на культурний розвиток, який сприятиме формуванню обізнаної особистості у всіх напрямах культури, духовному збагаченню людини, справляє вплив на повноцінне культурне проведення вільного часу; збереження та забезпечення функціонування існуючої мережі закладів культури; переобладнання під заклади культури тих приміщень, які не використовуються, та створення закладів малих

форм у придатних для цього приміщеннях у селах з числом жителів понад 500 осіб.

Пріоритетними напрямами державної підтримки розвитку соціально-культурної сфери сільських територій є підтримка розвитку державних і приватних соціально-культурних об'єктів; формування й удосконалення нормативно-правової бази щодо їх розвитку; стимулювання ефективного використання прибутку, інших відрахувань приватних об'єктів соціально-культурної сфери та коштів населення; надання коштів державного бюджету та забезпечення пільгового оподаткування соціально-культурних об'єктів; розширення повноважень сільських та селищних рад щодо формування власних доходів від оподаткування для розвитку соціально-культурної сфери сільських територій.

Анотація

У статті проаналізовано організаційно-економічні чинники формування соціально-культурної сфери сільських територій, досліджено ефективність функціонування галузей соціальної інфраструктури, визначено проблеми та тенденції розвитку соціально-культурної сфери села.

Ключові слова: чинники, ефективність, соціально-культурна сфера, рівень розвитку, управління.

Аннотация

В статье проанализированы организационно-экономические факторы формирования социально-культурной сферы сельских территорий, исследована эффективность функционирования отраслей социальной инфраструктуры, определены проблемы и тенденции развития социально-культурной сферы.

Ключевые слова: факторы, эффективность, социально-культурная сфера, уровень развития, управление.

Abstract

The article analyzes the organizational and economic factors shaping the socio-cultural sphere rural investigated the efficiency of social infrastructure sectors, identified issues and trends in the socio-cultural sphere village.

Keywords: factors, efficiency, socio-cultural sphere, the level of development management.

Список використаної літератури:

1. Гринько О.В. Оцінка диференціації розвитку соціальної інфраструктури сільських територій/ О.В. Гринько // Інноваційні процеси економічного і соціально–культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід // Тези доповідей V Ювілейної міжнародної конференції молодих вчених та студентів. – Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2012. – 327 с.
2. Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року: [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ligazakon.ua.
3. Статистичний збірник "Соціальні індикатори рівня життя населення"/ Відп. за випуск І. В. Калачова. – К.: Держкомстат України, 2012. – 203 с.
4. Статистичний щорічник України за 2011 р.: Стат. збірник / Державна служба статистики України: [За ред. О.Г. Осауленка]. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2012. – 560 с.

УДК: 338.22.021.1

Кисельов О.Л.

ОСНОВНІ МОДЕЛІ ТА ФАКТОРИ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Структурна перебудова національної економіки в умовах її постіндустріального розвитку розглядається як один з головних факторів економічного зростання. При цьому, оптимальна структура національної економіки дозволяє отримати додатковий ефект від мобілізації факторів економічного розвитку. Досягнення оптимальних пропорцій між елементами структури національної економіки є, з одного боку необхідною умовою, а з іншого логічним результатом її ефективного функціонування та розвитку. Тобто, структурну перебудову необхідно розглядати як складову загального механізму розвитку національної економіки. Дослідження основних теоретичних моделей та визначення її факторів виступають основою конструювання механізмів структурної перебудови національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми визначення детермінант економічної динаміки, кількісних та якісних змін, диспропорцій, кризового стану, спадів та підйомів, займають центральне місце у більшості сучасних досліджень. Необхідно зауважити на відсутності відповідної загальновизнаної концепції, що на нашу думку, пояснюється багатомірністю цілей функціонування економіки.

Теоретико-прикладні концепти розвитку національної економіки вітчизняних економістів: Я.В. Белінської, З.С. Варналія, В.М. Гейця, А.А. Гриценко, М.І. Долішнього, Я.А. Жаліло, А.Ф. Мельник, А.І. Мокія, О.Ф. Новікової, Т.В. Пепи, Д.С. Покришки, Л.І. Федулової, А.А. Чухно, виходять з необхідності структурної перебудови вітчизняної економіки, основними напрямами якої виступають:

- структурна перебудова у напрямі збільшення частки високотехнологічних, експортно-орієнтованих, галузей імпортозаміщення та випуску кінцевої продукції;
- інноваційно-технологічна перебудова та оновлення виробничих процесів, зниження матеріало- та енергоємності;
- зменшення диспропорцій у соціально-економічному розвиткові регіонів, посилення їх конкурентоспроможності на національних та міжнародних ринках [1-9].

Формулювання завдання дослідження. Метою дослідження є визначення узагальненої конструкції механізму структурної перебудови на основі вивчення змісту основних моделей та факторів, які детермінують структурну динаміку національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчаючи процес розвитку національної економіки, економісти приходили до різного розуміння його сутності, у результаті чого сформувалося кілька основних напрямів теорії економічного росту, які можна використати при аналізі взаємодії процесів розвитку й удосконалювання економічної структури: 1) модель лінійних стадій росту; 2) неокласична модель; 3) модель кумулятивної причинності; 4) модель структурних перетворень; 5) нова теорія економічного росту; 6) еволюційна теорія – універсальна циклічна модель. Зазначені моделі розроблялися з метою визначення оптимального співвідношення між факторами економічного розвитку, умов, що забезпечують його бажані темпи і стабільність, найважливіших пропорцій між елементами макроекономічного відтворення.

Перша модель, розглядає процес розвитку як серію послідовних стадій економічного росту, через які повинна пройти будь-яка країна. Згідно з теорією найбільш відомого представника цього напряму У. Ростоу, економічний устрій будь-якого суспільства може бути охарактеризовано в межах одного з наступних етапів розвитку:

- традиційне суспільство;
- дозрівання передумов для ривка;

- ривок до самопідтримуючого росту;
- перехід до технологічної зрілості;
- ера масового споживання.

Всі розвинені країни, за цією теорією, пройшли через стадію ривка до самопідтримуючого росту, у той час як країни, що розвиваються перебувають або на стадії традиційного суспільства, або стадії дозрівання передумов для ривка. Перейти ж до ривка вони можуть тільки за умов здійснення заходів щодо оптимізації структури економіки, у тому числі за рахунок здійснення достатніх інвестицій з метою прискорення економічного росту [10].

Неокласичні моделі розвитку економіки розроблені в роботах Дж. Бортса, Х. Зіберта, Р. Солоу, Т. Свана, Г. Менк'ю, Д. Ромера, А. Уейла, Р. Барро, Х. Сало-і-Мартіна, Р. Харрода і Є. Домара, Р. Хола і Ч. Джонса [11]. Узагальнюючи неокласиків можна зазначити, що їхні концепції виходять з постулатів теорії ринкової рівноваги. Ринкова мобільність факторів призводить до повернення економічної системи у стан рівноваги структурних елементів, яка формує більш високий рівень розвитку. Основними факторами розвитку виступають перш за все, виробничий потенціал економіки, кількість і якість природних ресурсів, загальна чисельність і кваліфікація трудових ресурсів, запаси капіталу, рівень технологій.

Економічний механізм розвитку за допомогою інвестицій описується неокласичною моделлю Харрода-Домара. Модель враховує тільки капітал як єдиний фактор розвитку, що синтезує в собі функціонування всіх інших. Із проведеного вченими аналізу випливає, що:

1) економічний розвиток передбачає не просто підтримку поточного рівня інвестицій, а їх збільшення, що розглядаються як «спонукальні поштовхи» або «нові імпульси» до розвитку;

2) зріст національного доходу відображається виключно функцією нагромадження капіталу;

3) капіталомісткість не залежить від співвідношення цін і виробничих факторів, а визначається лише технічними факторами виробництва.

Таким чином, для забезпечення економічного розвитку в країні необхідно постійне заощадження й інвестування певної частки ВНП. Саме так У. Ростоу та його послідовники визначають умови для ривка. Країни, здатні зберігати 15-20% ВНП, можуть розбудовуватися швидше тих, у кого норми заощаджень нижче. Збільшення заощаджень та інвестицій є необхідною, але не достатньою умовою розвитку й наступного росту. Необхідні структурні, інституціональні й культурні передумови, які полягають у розвиткові товарних і грошових ринків, підготовці кваліфікованих кадрів, культурі підприємництва, ефективній адміністративній системі.

Діаметрально протилежних поглядів на архітектоніку розвитку національної економіки дотримувалися представники теорій кумулятивної причинності Г. Мюрдаль, А. Хіршман, Ф. Перру, Ж-Р. Будвіль, П. Потьє, Х. Річардсон, Дж. Фрідман [12].

В основі моделей кумулятивної причинності знаходиться положення про нерівномірний розвиток економіки в умовах вільної конкуренції. Основними факторами розвитку визнаються спеціалізація і територіальний поділ праці, існування центрів росту, каналів його поширення в національному економічному просторі, формування системи центральних місць (агломерацій), дифузія нововведень, постійна віддача від масштабів виробництва.

Найбільше визнання серед кумулятивних моделей отримала конструкція теорії полюсів росту, обґрунтована Ф. Перру, і заснована на положеннях вчення про інноваційний розвиток економіки Й. Шумпетера. В її основі лежить уявлення про провідну роль галузевої структури економіки, і в першу чергу, галузей, що лідирують та створюють нові товари і послуги. Вона розвиває теорію центральних місць В.

Кристаллера, використовуючи більш сучасні досягнення економічної науки (зокрема, метод «витрати - випуск» В. Леонтьєва) [13].

В межах теорії структурних перетворень, економічний розвиток розглядається в контексті переходу від традиційного господарства до високотехнологічних галузей. Двохсекторна модель А. Льюіса виходить з положення, що основними факторами економічного розвитку виступають: міграція робочої сили із села в місто та зростання виробництва й зайнятості у високотехнологічних галузях. Їх розвиток детермінується зростом реінвестування, яке відбувається на основі накопичення капіталу, що викликає збільшення обсягів виробництва, міграції, зайнятості. Після того як уся зайва сільська робоча сила буде поглинена новими галузями промисловості процес збільшення зайнятості й самопідтримуючого росту припиняється. Історичний характер моделі пояснює те, що вона не враховує сучасні інституціональні й економічні реалії, такі як відсутність надлишків робочої сили в селі, міське безробіття, що частково детермінується розвитком технологій [14].

В межах структуралістської теорії економічного розвитку, була сформована трифазна модель Х. Ченери. Основними чинниками структурної трансформації економіки визначаються: розвиток технологій, зростаючі потреби суспільства, відкритість національної економіки, нагромадження капіталу, зростання рівня освіти. Модель відображає фази навздогінного розвитку країн, що розвиваються. Засновуючись на положенні неокласичної теорії про мобільність факторів, основним з яких є капітал. Автор моделі розкриває логіку послідовної зміни макроекономічних пропорцій: збільшення заощаджень, вирівнювання середньої схильності до заощаджень і норми інвестицій, приріст іноземних інвестицій, перерозподіл інвестиційних потоків, забезпечення випереджального зростання експорту у порівнянні з темпами росту ВНП [15].

Слід зауважити на загальній рисі моделей структуралістів, яка полягає у визнанні необхідності державного впливу на економічні процеси розвитку, за певних умов адаптації, вона може бути використана й у сучасній дійсності.

На противагу структуралістам, за скорочення державного втручання в економіку виступали представники неокласичного напрямку в економічній думці, такі як П. Бауэр, М. Джонсон, Д. Саймон. Вони наголошували на необхідності забезпечення відкритості економіки, приватизації неефективних державних підприємств і позитивній ролі вільних ринків.

Не можна не відзначити й дослідження відомих представників неокласичного синтезу – економістів П. Самуельсона і В. Леонтьєва. Самуельсона вважають автором теорії виявлених переваг споживачів. Прагнучи досягти максимуму корисності, споживач зіставляє варіанти й зупиняється на кращих з них у відповідності зі своїми уподобаннями. Самуельсон аналізує, яким шляхом можна максимізувати виробництво продуктів певної структури, оскільки у випадку структурних змін відбувається незбалансований ріст окремих галузей і виробництв, що є гальмом для стійкого економічного розвитку.

Зміна обстановки на ринку змінює характер попиту. Особливу актуальність це питання приймає у зв’язку з економічною ситуацією в нашій країні. У вітчизняній економіці утворився найсильніший розрив між можливим і реально наявним сукупним попитом, що виражається в значному недовантаженні в багатьох навіть життєво важливих галузях, у тому числі легкої промисловості, машинобудуванні, сільському господарстві. На відміну від П. Самуельсона, В. Леонтьєв проаналізував систему взаємозв’язків в економіці як єдине ціле. Інструментом аналізу стала таблиця балансів, що ділить господарство на кілька десятків галузей. Ця теоретична модель, що одержала назву «витрати – випуск», послужила основою для побудови багатогалузевої моделі економіки США. Розробка динамічних моделей міжгалузевого балансу використовувалася і для аналізу наслідків різних варіантів економічної політики.

Міжнародна економічна динаміка кінця 80-х початку 90-х років відзначалася збільшенням диференціації соціально-економічного розвитку між різними країнами світу.

Відповідна тенденція, ускладнила застосування традиційних теорій для аналізу економічних процесів. В результаті з'явився новий підхід щодо вирішення проблем розвитку економіки – концепція ендогенного розвитку (нова теорія розвитку). Головна особливість моделі ендогенного розвитку полягає в орієнтації насамперед на внутрішні чинники і механізми, які в сукупності здатні забезпечити саморозвиток і самовідтворення національних економічних систем. Важлива роль при цьому відводиться активній економічній політиці, яка покликана сприяти максимальному залученню усіх наявних у країні ресурсів і механізмів задля розвитку власної національної економічної системи та її кількісного і якісного удосконалення.

Незважаючи на подібність нової теорії розвитку й неокласичних теорій, між ними існують істотні відмінності. Технічний прогрес вже не є єдиною можливою причиною економічного росту в довгостроковій перспективі. Крім того, нова теорія розвитку виходить з відсутності автоматичного вирівнювання темпів розвитку між країнами – вони залишаються незмінними й залежать від рівня нагромаджень і розвитку техніки в даній країні. Технології підвищують прибутковість інвестицій, тому розвиненим країнам вдається підтримувати швидкі темпи росту, а не боротися зі зменшенням прибутковості, на що вказує традиційна теорія. Тривале гальмування темпів росту в країні призводить до ще більш сильного її відставання від розвинених країн за рівнем доходу на душу населення.

Розрив між розвиненими країнами, та країнами що розвиваються збільшується в результаті протиприродного переливу капіталів. Потенційно висока рентабельність інвестицій у країнах, що розвиваються втрачає свою привабливість через низький рівень інвестицій у людський капітал, інфраструктуру та НДДКР. Країни, що розвиваються отримують від інвестицій набагато менше вигід, ніж економічно-розвинені країни.

В межах зазначеної у переліку еволюційної теорії, циклічний розвиток галузевої структури національної економіки виходить з процесу поширення нововведень, який супроводжується виробництвом нових товарів, застосуванням нових технології й нової техніки, більш ефективним використанням вже відомих матеріалів, освоєнням нових ринків збуту, переходом до більш раціональних форм організації та методів управління.

Матеріальну базу зміни структури, за Й. Шумпетером становлять кластери нововведень, що несуть в економіку заряд технологічного прогресу. Перехід на нові технології обумовлює структурні зрушення, оскільки змінюється поділ праці усередині виробничих ланок, між галузями, між територіями, між секторами відтворення суспільного продукту.

Виділяються наступні фази циклу інноваційних перетворень:

1) початок циклу, що характеризується появою важливого технологічного нововведення, що призводить до появи прибутків у інноватора – в термінах теорії довгих хвиль, початок зростаючої хвилі;

2) середина циклу, масоване поширення нових технологій, пов'язаних з інноваціями, на всі галузі і сектори економіки;

3) закінчення циклу, поступове зниження ефективності інновацій, вичерпання можливостей підвищення ефективності в рамках оновленої структури, спадаюча частина довгої хвилі.

Галузева структура економіки розвивається у відповідності із зазначеною логікою:

1) початок циклу, поява інновацій, зародження нових галузей;

2) середина циклу, поширення технологічних перетворень на традиційні галузі, розширення нових галузей;

3) закінчення циклу, заміна колишніх технологій новими, завершення перетворень галузевої і технологічної структури [16].

Таким чином, сутність економічного розвитку полягає не стільки в нагромадженні капіталу та збільшенні додаткової робочої сили, скільки в їхній диверсифікації до більш ефективних сфер економічної діяльності. Базовою є ідея економічного природного

відбору, коли розвиток найбільш конкурентоспроможних господарюючих суб'єктів відбувається за рахунок витиснення з економічного простору інших членів популяції господарюючих суб'єктів. Не монетарні процеси, а еволюція попиту та пропозиції на нові продукти, нові технології, способи організації виробництва формує бізнес-цикли в економіці.

Для кожної стадії розвитку економіки характерні свої особливості економічного росту. На доіндустріальній стадії спостерігався екстенсивний економічний зріст за рахунок розширення використання природніх ресурсів (праця, земля). Індустріальна стадія розвитку характеризується інвестиційним ростом (як екстенсивним, так і інтенсивним). Постіндустріальна стадія характеризується інноваційним характером економічного розвитку.

За умов постіндустріального розвитку, основою процесу структурної перебудови економіки необхідно вважати технологічні зрушення, детерміновані науково-технічним прогресом.

Поняття «технологія» безпосередньо пов'язане зі знаннями щодо організації виробництва матеріальних благ. Воно було введено до наукового обігу у 70-х роках XVIII ст. німецьким дослідником Й. Бекманом. Стосовно індустріальної стадії розвитку економіки вважається, що «технологія» – спосіб перетворення різноманітних ресурсів у процесі виготовлення продукції, обробки та переробки матеріалів, складання готових виробів, контролю якості та управління. Починаючи з промислового перевороту середини XVIII ст. позиція країни у світовій економіці та її політична вага у світі, значною частиною визначаються ступенем її технологічного розвитку. Технології являють собою результат застосування наукових знань.

Рівень технологічного розвитку визначає застосовувані суспільством економічні ресурси. Так, на доіндустріальній стадії ними переважно є земля і праця. На індустріальній стадії разом з появою індустріальних технологій на перше місце висувається промисловий капітал, а потім йдуть праця і земля. На постіндустріальній стадії, коли з'являються інформаційно-комунікаційні технології, в якості головного ресурсу виступає інформація. Необхідно зауважити, що інформація як економічний ресурс існувала на всіх стадіях розвитку суспільства. Історія інформаційного ресурсу нараховує стільки ж століть, скільки й наука, але саме на інформаційній стадії вона стає головним ресурсом економіки.

Вплив науково-технічного прогресу проявляється у модифікації і модернізації економічної структури, започаткуванні нових виробництв, галузей, секторів економіки. Три технологічні революції спричинили принципові зміни в організації виробництва. Перша – спиралася на енергію вугілля й пари, друга – була революцією електрики й нафти, третя (інформаційна революція) – пов'язана з мікроелектронікою, біотехнологією, ядерною енергією, що знаменує етап формування й розвитку моделі постіндустріального суспільства.

Процеси технологічного відтворення в постіндустріальну (інформаційну) епоху характеризуються експонентним прискоренням, а інтернаціоналізація НТП робить структуру економіки ще більш динамічною. Підвищується інформаційна ємність структури економіки. Цей показник поступово стає (поряд з індикаторами фондо-, матеріало-, трудо-місткості) одним з показників ефективності функціонування економіки. Здатність економіки продукувати нову інформацію, швидкість та інтенсивність цього процесу стають найважливішими умовам прогресивних або регресивних структурних зрушень.

За оцінками багатьох дослідників, одним з головних факторів структурної трансформації економіки виступає військовий фактор, під яким ми розуміємо зріст військових витрат, розвиток військово-промислового комплексу, мілітаризацію економіки. Історичний аналіз розвитку державних структур показує, що необхідність забезпечення військових потреб, завжди виступала каталізатором економічного розвитку. Наприклад, перебудова армії та флоту за часів Петра I, спричинила розвиток мануфактурного виробництва та зміну структури економіки. Безпрецедентна за масштабами індустріалізація в СРСР багато в чому в якості основи, спиралася на розвиток військово-промислового комплексу (ВПК).

Дійсно, саме необхідність вирішення багатьох військових (оборонних) завдань у різних країнах спричиняла появу безлічі винаходів, які згодом використовувалися у цивільному секторі економіки, прискорюючи його розвиток.

Третій фактор впливу на структурну перебудову національної економіки полягає у характері співвідношення ринкових та державних механізмів регуляції. Взаємозв'язок ринку і технологічного розвитку проявляється в тому, що ринок виникає спонтанно на основі суспільного поділу праці, який у свою чергу визначається рівнем існуючого технічного розвитку. Поділ праці призводить до розвитку процесів обміну результатами діяльності, тобто росту обсягів ринку, що, за теорією А. Сміта, у свою чергу, підсилює поділ праці.

Ринок впливає на структуру економіки наступними чинниками. По-перше, сукупність ринків і ринкових відносин утворює каркас ринкової економіки. По-друге, ринок сприяє диверсифікації праці і капіталу з одних галузей і секторів економіки в інші. Таким чином, забезпечується мобільність факторів виробництва, від чого залежить гнучкість і своєчасність перебудови структури економіки. По-третє, умови ринкової конкуренції спонукають економічних суб'єктів до ефективного використання всіх видів економічних ресурсів, впровадження нових технологій, забезпечення високого доходу на вкладений капітал. По-четверте, стан і структура ринку визначають потреби у розвиткові окремих видів виробництв, галузей, секторів. По-п'яте, фінансовий ринок впливає на зміни в галузевій, відтворювальній структурі економіки, направляючи кредити й інвестиції в найбільш ефективні з погляду економічної віддачі галузі. По-шосте, ринок праці визначає багато в чому галузеву, технологічну й територіальну структуру економіки.

Четвертим фактором трансформації структури національної економіки виступає глобалізація. Європейська Комісія розглядає глобалізацію як «процес зростаючої взаємозалежності між ринками й виробництвом різних країн під впливом обміну товарів і послуг, а також фінансових і технологічних потоків». Сучасний період розвитку характеризується сильною взаємозалежністю економік різних країн, посиленням міжнародної торгівлі, впливу ТНК, глобального фінансового капіталу. При цьому світова торгівля, транскордонні інвестиції зростають швидше, ніж світове виробництво, що ще тісніше зв'язує економіки між собою. Основними напрямами глобалізації визнаються: фінансово-банківська, інформаційна, інноваційна сфери. Переваги в економічному розвиткові одержують ті держави, що мають відповідні ресурси та направляють їх на розвиток та посилення своїх переваг.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Узагальнюючи зміст моделей структурної перебудови національної економіки необхідно зауважити, що вона здійснюється в довгостроковому періоді та пов'язується з довгостроковими циклічними коливаннями, механіка яких відповідає конструкціям М. Кондратьєва – Й. Шумпетера. Довгохвильові цикли пов'язані з послідовним переходом від домінування одного технологічного укладу, економічна ефективність якого поступово зменшується, до більш прогресивного. Відповідний процес супроводжується зростом масштабів виробництва, продуктивності праці, ускладненням господарських зв'язків, що виражає собою процес економічної еволюції на макрорівні.

Основними факторами, які визначають перебіг структурної перебудови економіки виступають:

- технологічні зрушення, детерміновані науково-технічним прогресом;
- розвиток військово-промислового комплексу, зріст військових витрат, мілітаризація економіки;
- співвідношення ринкових та державних механізмів регуляції;
- глобалізація світогосподарської системи.

Анотація

Статтю присвячено дослідженню змісту основних моделей та факторів структурної перебудови національної економіки. Визначено, що основними детермінантами макроекономічної динаміки виступають: технологічні зрушення, мілітаризація економіки, взаємодія ринкових і державних механізмів регулювання, глобалізація.

Ключові слова: модель структурної перебудови, технологічний уклад, глобалізація, ринкове регулювання, державне регулювання.

Аннотация

Статья посвящена исследованию содержания основных моделей и факторов структурной перестройки национальной экономики. Определено, что основными детерминантами макроэкономической динамики выступают: технологические сдвиги, милитаризация экономики, взаимодействие рыночных и государственных механизмов регулирования, глобализация.

Ключевые слова: модель структурной перестройки, технологический уклад, глобализация, рыночное регулирование, государственное регулирование.

Annotation

The article investigates the contents of the basic models and factors restructuring the national economy. It was determined that the main determinintami macroeconomic dynamics are: technological changes, the militarization of the economy, the interaction of market and state regulatory mechanisms, globalization.

Keywords: model of restructuring, technological way, globalization, market regulation, state regulation.

Список використаних джерел:

1. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі XX-XXI століть: нові пріоритети. Монографія / М.І. Долішній. – Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. Досліджень. – К.: Наукова думка. – 2006. – 511 с.
2. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення: [Монографія] / за ред. д.е.н., проф. А.Ф. Мельник. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 608 с.
3. Пепа Т.В. Регіональні проблеми трансформації економічного простору України: теорія, методологія, практика: дис. доктора ек. наук : 08.10.01 / Пепа Тарас Вадимович. – К., 2006. – 410 с.
4. Регіони України: проблеми соціально-економічного розвитку: Монографія / З.С. Варналій, А.І. Мокій, О.Ф. Новікова / За ред. З.С. Варналія. – Нац. Інст. Стратег. Досл. – К.: Знання України. – 2005. – 498 с.
5. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А.А. Чухно. – К.: Логос, 2003. – 631 с.
6. Економіка знань та її перспективи для України / За ред. Акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Ін-т екон. прогнозув. України НАН України, 2005. – 168 с.
7. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації / Я.А. Жаліло, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська та ін. – К.: НІСД, 2011. – 66 с.
8. Економіка України після кризи: орієнтири стратегічних реформ / Я.А. Жаліло, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська та ін. – К.: НІСД, 2010. – 104 с.
9. Гриценко А. Методологічні основи модернізації України / А. Гриценко // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 4-12.
10. *Ростоу У. Стадии экономического роста (некоммунистический манифест) / У. Ростоу. – Нью-Йорк-М.: Наука, 1981. – 338 с.*

11. Пилипенко И.В. Анализ основных зарубежных теорий конкурентоспособности стран и регионов в современном мировом хозяйстве / И.В. Пилипенко // Известия АН. Серия географическая. – 2003. – № 6. – С. 1521-1539.

12. Мюрдаль Г. Современные проблемы «третьего мира». Драма Азии. Пер. с англ. / Общ. ред. д.э.н., проф. Р.А. Ульяновского. – М.: Изд-во «Прогресс», 1972. – 767 с.

13. Бавико О.Є. Проблема сумісності завдань максимілізації темпів росту національної економіки та мінімізації міжрегіональної диференціації / О.Є. Бавико // Бізнес-навігатор: Науково-виробничий журнал. – Херсон: МУБіП. – 2012. – № 27. – С. 82-89.

14. Lewis A. Economic development with unlimited supplies of labour. – Manchester School. – 22 (May 1954).

15. Chenery H.B. The structuralist approach to development policy // American association Papers and Proceedings. – 1975. – № 65. – P. 310–316.

16. Schumpeter J.A. Essays on economic topics of J.A. Schumpeter / J.A. Schumpeter; R. V. Clemence, ed. – N. Y.: Kennikat Press, 1969.

УДК: 334.716:664 (477.72)

Ширенко В.Б., Петлюченко В.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин господарювання в Україні та вступ до світової організації торгівлі (СОТ), визнали харчову промисловість однією з головних та стратегічно важливих галузей національної економіки. Участь у формуванні експортного потенціалу, гарантування продовольчої безпеки населення, тісний зв'язок з сільським господарством визначають її стратегічне значення. Виробництво харчової продукції є перспективним та прибутковим видом діяльності сучасних підприємств Херсонської області, оскільки регіон має всі можливості для розвитку конкурентоспроможної харчової галузі. Клімат та природні умови регіону дозволяють агропідприємствам бути основними постачальниками якісної та екологічно безпечної сировини для підприємств харчової промисловості. В умовах розвитку конкуренції питання щодо підвищення ефективності функціонування харчових підприємств регіону та конкурентоспроможності харчових продуктів набувають актуальності.

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій. Дослідження ефективного розвитку галузей харчової промисловості України в умовах глобалізації економіки висвітлені в працях: П. Борщевського, А. Гончар, Л. Дейнеко, Н. Згорняк, А. Заїнчківського, А. Коваленко, Д. Крисанова, Т. Мостенської, П. Прядко, П. Саблук, О. Сарапіної, М. Сичевського, В. Слюсарь, Л. Старшинської, А. Федорищевої, Ю. Ушкаренко, Л. Чернюк, І. Юхновського та інших. Вчені аналізують розвиток харчової промисловості та її підгалузей в різні періоди часу, пропонуються теоретичні та практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів господарювання у цій галузі.

Завдання дослідження. Метою статті є аналіз сучасного стану і тенденцій розвитку підприємств харчової промисловості Херсонської області.

Виклад основного матеріалу. Харчова промисловість – одна з провідних галузей агропромислового комплексу Херсонської області, яка орієнтована, перш за все, на внутрішній споживчий ринок для забезпечення населення різноманітними продуктами

харчування в обсягах та асортименті, достатніх для формування правильного і збалансованого раціону харчування. В період трансформації ринкової економіки в Україні, харчова промисловість області опинилась перед проблемою глобальної конкуренції, що охопила ринки товарів, капіталів, технологій та робочої сили. Це посилило вимоги до конкурентоспроможності харчових підприємств, інноваційного оновлення та привабливості інвестицій, викликавши необхідність розвитку інтеграційних зв'язків харчових підприємств з підприємствами аграрного виробництва.

Харчова промисловість Херсонської області входить в першу п'ятірку галузей по наповненню державного бюджету, посідає друге місце за обсягами виробництва продукції у структурі промислового виробництва області та спроможна забезпечити внутрішні потреби в продовольчих товарах, на які припадає понад 60% особистого споживання матеріальних благ населення. Харчова промисловість регіону налічує 90 великих та понад 300 середніх і малих підприємств, що виробляють широкий асортимент продовольчих товарів [1]. Серед них – птахоферми, м`ясо- та молокопереробні заводи, маслозаводи, виробники борошна і борошняних виробів, круп, сирів, кетчупу, майонезу, консервованих овочів та фруктів, хлібопекарські комплекси тощо.

Більшість провідних підприємств харчової галузі регіону в цілому працюють стабільно, нарощують темпи виробництва, розширюють асортимент, підвищують конкурентоспроможність продукції за рахунок власної сільськогосподарської сировини. Так наприклад, більш 10 років на Херсонщині успішно працює українсько-шведське підприємство «Чумак» – провідний виробник консервованої продукції в Україні. Питома вага експортованої продукції торгової марки «Чумак» складає 35-40%. Наступна провідна компанія «Danane», на якій виробляється більше 80% української молочної продукції. Ефективно розвивається галузь виноробства. Агрофірма радгосп «Білозерський» – найбільший виробник вина та фруктового пюре на Херсонщині. Якість білозерського вина підтверджують чисельні нагороди міжнародних виставок. Найбільше підприємство України – ПАО «Дім марочних коньяків «Таврія» – виробляє коньяки з використанням вітчизняного та зарубіжного досвіду виноробства, мають успіх в Україні та за її межами [2].

За своєю структурою ринок харчової продукції Херсонської області є досить різноманітним: ринок м'ясних продуктів, молокопродуктів, хліба і хлібобулочних виробів, ринок олії і олійно-жирових продуктів, ринок борошна, круп та інші ринки харчових продуктів. Динаміку виробництва основних видів харчової продукції регіону представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка виробництва основних видів харчової продукції по Херсонській області за 2008-2012 рр.

№ п/п	Види продукції	Роки				
		2008	2009	2010	2011	2012
1.	Вироби ковбасні, т.	217	153	183	115	106
2.	Соки натуральні, т.	6144	4014	2164	3460	3507
3.	Овочі консервовані натуральні, т.	21204	27339	15505	29278	24261
4.	Олія соняшникова нерафінована, т.	111428	197673	181206	163930	202691
5.	Масло вершкове, т.	1033	1010	1202	1303	1173
6.	Сири жирні, т.	13902	12169	11014	7183	7307
7.	Продукти кисломолочні, т.	19767	29016	33229	32771	39619
8.	Борошно, т.	139980	118999	101738	93144	90698
9.	Крупи, т.	13376	15644	16972	16518	24986

10.	Корми готові для сільськогосподарських тварин, т.	213638	158663	255085	257918	257587
11.	Вироби хлібобулочні, т.	38469	35368	34395	36484	34947
12.	Вироби макаронні: пельмені, вареники тощо, т.	6759	5759	6481	6999	8239
13.	Вино виноградне, тис. дал	316	480	345	300	307
14.	Напої безалкогольні, тис. дал	738	314	109	61	344

Джерело: За даними головного управління статистики Херсонської області [Електронний ресурс] – ks.ukrstat.gov.ua [3].

Аналіз таблиці свідчить, що у 2012 році у порівнянні з попередніми роками зросло виробництво олії, сирів жирних та кисломолочних продуктів, круп, виробів макаронних та готових кормів для тварин, але тенденцію до скорочення виявило виробництво борошна та ковбасних виробів. Зниження обумовлено скороченням виробництва сільськогосподарської сировини та відсутністю на харчових підприємствах інноваційної активності. Станом на 2012 р. індекс промислової продукції по виробництву харчових продуктів та напоїв складає 104,9%, що на 4,9% більше в порівнянні із відповідним періодом минулого року [2].

Харчова промисловість області активно розвивається на якісній сільськогосподарській сировині. Аграрне виробництво забезпечує процес виробництва кінцевого продукту – продуктів харчування, що таким чином створює економічні можливості кооперації. Сільське господарство Херсонської області спеціалізується на молочно-м'ясному тваринництві та рослинництві зерно-овочевого напрямів поєднаних з баштанництвом, виноградарством, садівництвом, які забезпечують населення продуктами харчування, а підприємства харчової промисловості – сировиною. Херсонська область займає перше місце в країні по виробництву овочевих та баштанних культур, яких у 2012 р. зібрано більше 2 млн. тонн [2]. Серед зернових культур традиційним є вирощування в області пшениці, у тому числі озимої, ржи, вівса, ячменю та проса. В регіоні активно розвивається тваринницька галузь: свинарські, молочні комплекси та птахоферми. Від загальних показників в Україні в Херсонській області 14,1% складає виробництво м'яса, 12,4% молока, 16,4% яєць[3].

В регіоні поступово зростає кількість діючих сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм господарювання, які забезпечують сировиною підприємства харчової промисловості Херсонської області (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл сільськогосподарських підприємств Херсонської області за організаційно-правовими формами господарювання у 2012 р.

№ п/п	Організаційно-правова форма підприємств	Кількість
1	Господарські товариства, од.	232
2	Приватні підприємства, од.	178
3	Фермерські господарства, од.	2385
4	Державні підприємства, од.	13
5	Виробничі кооперативи, од.	18
6	Інші форми господарювання, од.	50
	Разом	2876

Джерело: за даними статистичного щорічника України за 2012 рік [Електронний ресурс] – ukrstat.org>uk/druk/catalog/kat_u/publl.htm [4].

Інтеграція підприємств харчової промисловості та сільськогосподарських підприємств Херсонської області спрямована на раціональне використання сільськогосподарської сировини, поліпшення якості виготовлення продукції, стабільного

розвитку виробництва та підвищення ефективності аграрного сектору Херсонської області. Проте, розвитку інтеграційних зв'язків харчової промисловості заважає ряд проблем: низький технічний рівень оснащеності виробництва сільськогосподарських підприємств; незадовільний фінансовий стан сільськогосподарських товаровиробників, що відображається на показниках технологічної ефективності сільськогосподарської сировини; проблема ціноутворення на сільськогосподарську сировину.

Вважаємо, вирішення цих проблем можливо при здійсненні активної аграрної політики, спрямованої на швидке подолання кризових явищ, забезпечення роботи агропромислового виробництва у ринкових умовах на базі використання сучасних інноваційних технологій та потужного кадрового потенціалу. Також, проведення агротехнічних заходів для поліпшення та відновлення ґрунтованого покриву, попередження можливих негативних екологічних наслідків порушення земель. Тільки при наявності кількісних та якісних показників сільськогосподарської сировини, аграрні виробники матимуть гарантовані канали збуту продукції, а підприємства харчової промисловості – гарантовані обсяги сировини.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене можна зробити висновок, що харчова промисловість залишається провідною галуззю агропромислового виробництва Херсонської області. Подальший ефективний розвиток харчових підприємств регіону вимагає від сучасного виробника модернізації харчових виробництв, забезпечення зростання обсягів інвестицій для посилення інноваційної діяльності, бути інтегратором ефективного функціонування всього продовольчого комплексу регіону та підвищувати конкурентоспроможність продукції на внутрішньому і зовнішніх ринках.

Анотація

У статті визначено сучасний стан підприємств харчової промисловості Херсонської області та проаналізовано динаміку виробництва основних видів харчової продукції. Розглянуто особливості розвитку аграрного виробництва області, як постачальника якісної сільськогосподарської сировини. Визначено проблеми інтеграції підприємств харчової промисловості і агропідприємств регіону, шляхи їх подолання та тенденції подальшого розвитку підприємств харчової галузі.

Ключові слова: харчова промисловість, аграрне виробництво, інтеграція.

Аннотация

В статье определено современное состояние предприятий пищевой промышленности Херсонской области и проанализировано динамику производства основных видов пищевой продукции. Рассмотрены особенности развития аграрного производства области, как поставщика качественного сельскохозяйственного сырья. Определены проблемы интеграции предприятий пищевой промышленности и аграрных предприятий региона, пути их преодоления и тенденции дальнейшего развития предприятий пищевой промышленности.

Ключевые слова: пищевая промышленность, аграрное производство, интеграция.

Annotation

The article defines the modern state of food industry enterprises of Kherson region and analysed the dynamics of production of main types of food products. Considered are the peculiarities of the development of agricultural production of the region as a supplier of quality of agricultural raw materials. Defined the problem of integration of the enterprises of food industry and agricultural enterprises of the region and ways to overcome them and tendencies of further development of the food industry.

Key words: food industry, agricultural production, integration.

Список використаних джерел:

1. Херсонська обласна комплексна програма розвитку харчової та переробної промисловості на період до 2015 р. [Електронний ресурс] - http://www.oblrada.ks.ua/media/public/File/dod217-1.pdf
2. Офіційний сайт Херсонської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс] – http://ip-94.ks.infocom.ua/ua/investment/agropromyshlennyjj-komple...
3. Головне управління статистики Херсонської області [Електронний ресурс] – ks.ukrstat.gov.ua
4. Статистичний щорічник України за 2012 рік [Електронний ресурс] – ukrstat.org>uk/druk/catalog/kat_u/publl.htm

УДК: 339.92

Гринь Я.О.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ТРАНСПОРТНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ПІДПРИЄМСТВ МАГІСТР

Вступ. В умовах інтенсивного розвитку ринку міжнародних транспортних перевезень, актуальним є питання визначення ефективності транспортного обслуговування зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Сучасний підхід до оцінки економічної ефективності міжнародних перевезень ґрунтується на концепції загальних витрат перевезень. Згідно цієї концепції такі витрати включають всі витрати, необхідні для забезпечення потреб перевезення, а витрати на транспортне обслуговування є витратами, пов'язаними з наданням споживачеві комплексу послуг, супутніх продажу. При цьому транспортний сервіс орієнтований, перш за все, на забезпечення балансу між якістю обслуговування споживачів і супутніми витратами. А саме якість обслуговування - є ключем до комерційного успіху.

Огляд останніх досліджень. Вагомий внесок у дослідження методичних підходів щодо оцінки ефективності міжнародних транспортних перевезень підприємств розроблено у працях таких вчених Є. А. Бузовського, В. Г. Василенко, М. Г. Вергун, В. А. Гоберман, Л. Ф. Кормакова, В. І. Котелянець, А. В. Петрик, О. І. Пилипченко, М. І. Пугачова, В. А. Свободіна та інші. Вчені звертають увагу на те, що раціональне використання транспорту є однією із головних умов підвищення ефективності міжнародних транспортних перевезень підприємств. Це і зумовило вибір теми дослідження.

Метою роботи є дослідження методичних підходів щодо оцінки ефективності міжнародних транспортних перевезень підприємств.

Основний матеріал дослідження. Вчені С. І. Кованов і В. А. Свободін [1] дослідили різноманітні підходи до формування системи загальних показників оцінки міжнародного транспортного обслуговування. Найважливішими критеріями оцінки ефективності використання рухомого складу вони визнають мінімальні затрати на виконання транспортних робіт, своєчасність та якість їх виконання, збереження продукції та матеріалів, які перевозяться, а також скорочення їх втрат під час транспортування. Вчений А. В. Петрик [2] розглядає транспортне забезпечення як систему та аналізує ефективність роботи даної системи, а критерієм ефективності вважає забезпечення встановленого рівня надійності транспортного обслуговування, яке полягає у перевезенні певного обсягу продукції за визначений термін.

Також ми розглянули дослідження Г. Г. Косачева [3], який під критерієм економічної ефективності рухомого складу вважає максимальну продуктивність праці або мінімальні затрати на одиницю наданої послуги.

До спеціальних показників, що характеризують рівень організації транспортного обслуговування відносять: [6]

1) Коефіцієнт технічної готовності рухомого складу автотранспорту, який характеризує частку технічно справних автомобілів у загальному парку автомобілів, що знаходяться на підприємстві.

2) Коефіцієнт випуску рухомого складу на лінію характеризує ступінь ефективного використання рухомого складу.

3) Коефіцієнт використання вантажопідйомності характеризує кількість вантажу, що припадає в середньому на одиницю вантажопідйомності транспортного засобу. Розрізняють статичний та динамічний коефіцієнти вантажопідйомності.

4) Статичний коефіцієнт використання вантажопідйомності визначається за кількістю перевезених вантажів, а динамічний - за кількістю виконаної роботи.

5) Коефіцієнт нерівномірності перевезень характеризує повноту використання транспортних засобів.

6) Коефіцієнт використання пробігу характеризує ефективність використання рухового складу при перевезенні вантажів.

7) Коефіцієнт централізації транспортного обслуговування характеризує рівень використання централізованих транспортних засобів для транспортного обслуговування підприємства.

Для оцінки ефективності використання транспортних засобів в міжнародних перевезеннях можна використати і загальноприйняті показники: продуктивність праці та собівартість перевезень та величину транспортних витрат, що приходиться на одиницю виконуваних робіт.

Аналіз названих показників дає можливість виявити резерви та накреслити напрямки можливого підвищення рівня організації та ефективності транспортного обслуговування підприємства.

В економічно розвинених країнах сформувалася система показників, що оцінюють ефективність і результативність міжнародних перевезень. До них відносяться:

- економія загальних транспортних витрат;
- підвищення якості сервісу міжнародних перевезень;
- скорочення тривалості циклу перевезення;
- підвищення продуктивності праці в системі міжнародних перевезень.

На сучасному етапі розвитку ринку транспортних послуг склалась ситуація, коли ефективність діяльності підприємства перш за все визначається ефективністю використання транспортного засобу, від якого залежить продуктивність праці, собівартість перевезень, величина прибутку та рівень рентабельності роботи транспортно-експедиційного підприємства. Єдиного універсального критерію ефективності не існує.

Отже, поняття ефективності використання вантажного транспортного засобу означає можливість здійснювати перевезення з найменшими матеріальними й трудовими витратами. Таким чином, ефективність транспортного засобу визначається, з одного боку, досконалістю його конструкції і її відповідністю умовам експлуатації (транспортним, дорожнім, кліматичним), а з іншого - організацією перевезень (тривалість добового часу в наряді, раціональна маршрутизація перевезень, організація і маршрутизація навантажувально-розвантажувальних робіт, тривалість простоїв при оформленні прийому і здачі вантажу, раціональна організація зберігання, технічного обслуговування та ремонту і т.д.). Для оцінки ефективності автомобільних перевезень пропонується основний узагальнюючий вимірювач - собівартість перевезень та приведені витрати.

З розвитком міжнародних перевезень, а саме із зростанням вимог як з боку споживачів транспортної продукції, так і з боку нормативного регулювання транспортних

процесів, виділяється окрема група показників ефективності організації міжнародних вантажних перевезень. До них відносяться: коефіцієнт використання часу обігу та коефіцієнт використання часу водія. Актуальним є те, що наведені показники базуються на факторі часу, який має значний вплив саме при міжнародних перевезеннях.

Слід зауважити, що при оцінці ефективності міжнародних вантажних перевезень за допомогою економічних показників не в повній мірі відображаються витрати на здійснення конкретного окремого перевезення [4].

$$С = Стек + Сгр + Сэкол + Синв + Спр \quad (1)$$

де С - витрати на здійснення конкретного перевезення, грн;

Стек - поточні витрати за період здійснення конкретного міжнародних вантажних перевезень, грн.;

Сгр - витрати, пов'язані з характеристиками конкретного вантажу, грн.;

Сэкол - розмір платежів за викиди в атмосферу шкідливих речовин пересувними джерелами забруднення, грн.;

Синв - виплати за інвестиційними проектами, грн.;

С пр - загальногосподарські витрати підприємства, грн.

Вважаємо, що оцінка ефективності міжнародних вантажних перевезень в більшості випадків суб'єктивна і залежить від того, в чиїх інтересах і з точки зору якого учасника перевезення вона здійснюється. З точки зору транспортно-експедиторського підприємства, чим вище рівень доходів, тим ефективніше організовано транспортне обслуговування клієнта. Доходи транспортного підприємства - це витрати вантажовідправника, тому з точки зору власника вантажу ефективність перевезень тим вище, чим дешевше вони здійснюються. Для споживача ефективність перевезень визначається доступністю тарифу, забезпеченням збереження товару при транспортуванні та надійністю обслуговування. Для виконавця транспортних послуг з доставки товару ефективність перевезень тим вища, чим нижча їх собівартість, вищий рівень оплати за послуги, що надаються, і менше можливих санкцій за невиконання своїх обов'язків.

Важливим критерієм, що дозволяє оцінити систему сервісу, як з позиції постачальника, так і з позиції одержувача послуг, є рівень перевізного обслуговування.

Рівень обслуговування можна оцінювати також зіставляючи час на виконання послуг з перевезення вантажів, які надаються фактично в процесі постачання, з часом, який необхідно було б затратити для надання всього комплексу можливих послуг у процесі того ж постачання.

Починаючи від 70% і вище, витрати сервісу зростають залежно від рівня обслуговування, а при рівні обслуговування 90% і вище сервіс стає невигідним. Фахівці підрахували, що при підвищенні рівня обслуговування від 95 до 97% економічний ефект підвищується на 2%, а витрати зростають на 14% [4].

Таким чином, зростання конкурентоспроможності компанії, зумовлює зростанням рівня обслуговування, супроводжується, з одного боку, зниженням витрат на ринку, а з іншого - підвищенням витрат на сервіс. Завдання фірм, що здійснює логістичне обслуговування полягає в пошуку оптимальної величини рівня обслуговування.

Для визначення оптимального рівня обслуговування здійснюється своєрідне балансування витрат, доходів і прибутку, реалізується принцип компромісного рішення, при якому фірми прикладають зусилля, щоб досягти найкращого співвідношення між цінами і рівнем обслуговування, між витратами і доходами. По суті, ця процедура зводиться до того, що зіставляються витрати, пов'язані із збільшенням рівня обслуговування, з втратами доходів на ринку продажі, які ростуть при зменшенні числа послуг. У результаті балансування знаходиться деякий оптимум рівня обслуговування. Клієнт несе втрати залежно від рівня обслуговування.

Внаслідок труднощів пошуку і практичної реалізації оптимального рівня обслуговування посередницькі фірми і їх клієнтура орієнтується на «достатньо хороші рішення» - на задовільний баланс витрат і доходів. Часто при визначенні масштабів

послуг на вимогу споживачів виходять з обмежених бюджетних можливостей споживача і деякого граничного рівня сервісу.

Для оцінки рівня обслуговування міжнародних перевезень вибираються найбільш значущі види послуг, тобто послуги, надання яких пов'язане із значними витратами, а ненадання з істотними втратами на ринку.

Висновки. Отже, ключовим чинником забезпечення ефективності транспортного обслуговування міжнародних перевезень є наявність точної і об'єктивної оцінки його результатів. Аналіз показників оцінки ефективності міжнародних транспортних перевезень дозволив відмітити як позитивні сторони, наприклад, урахування фактору часу, так і негативні - неврахування технології конкретного перевезення на витрати щодо його здійснення. Запропонований критерій оцінки ефективності міжнародних вантажних перевезень дозволяє оцінити витрати споживача транспортних послуг на конкретне перевезення, враховуючи технологію його здійснення. Критерієм, що дозволяє оцінити систему сервісу, як з позиції постачальника, так і з позиції одержувача послуг, є рівень транспортного обслуговування. Важливо, що ефективність діяльності експедиторського підприємства перш за все визначається ефективністю використання вантажного транспортного засобу, тобто можливість здійснювати перевезення з найменшими матеріальними й трудовими витратами. Однак, транспортні витрати і сервіс, як правило перебувають у прямо пропорційній залежності. Якісний сервіс завжди є досить дорогим, і зростання витрат, зазвичай, тільки поліпшує його.

Аннотация

В статье исследовано методику подходов к оценке эффективности международных транспортных перевозок предприятий. Определено, что эффективное использование грузового транспортного средства означает возможность осуществлять перевозки с наименьшими материальными и трудовыми затратами.

Summary

In the article the method approaches to evaluating the effectiveness of international transportation enterprises. It was found that the effective use of transport mode means you can carry traffic with the least material and labor costs.

Список використаних джерел:

1. Кованов С. И. Экономические показатели деятельности сельскохозяйственных предприятий: справочник. – [2-е изд., перераб. и доп.] / С. И. Кованов, В. А. Свободин. – М. : Агропромиздат, 1991. – 304 с.
2. Петрик А. В. Формування транспортних систем в агропромисловому виробництві / А. В. Петрик ; Нац. транспорт. ун-т. – К. : Політехніка, 2004. – 316 с.
3. Косачев Г. Г. Экономическая оценка сельскохозяйственной техники / Г. Г. Косачев. – М. : Колос, 1978. – 240 с.
4. Бурковський І. Д. Організаційно-економічне обґрунтування системного оновлення та ефективного використання транспортних засобів у сільському господарстві / І. Д. Бурковський, І. В. Кушнір, І. І. Червен, О. В. Шебаніна. – Миколаїв : МДАУ, 2006. – 165 с.
5. Перебийніс В. І. Транспортний фактор забезпечення конкурентоспроможності продукції : монографія / В. І. Перебийніс, О. М. Помаз. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. – 187 с.
6. Аничин Л. М. Розподіл матеріальних ресурсів як факторів підвищення ефективності їх використання / Л. М. Аничин, М. Г. Дрощенко, М. Т. Лебідь, В. П. Філатов // Вісник ХДАУ. – 2001. – № 5. – С. 122–130.

УДК: 338.439:658

Бугаєнко С. А.

ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСУ ПРОДОВОЛЬЧОГО МАРКЕТИНГУ

Вступ. Маркетинг продовольчих товарів має найважливіше значення в процесі виробництва, продажу та задоволення покупців у бізнесі продовольства, тому розробка механізму формування комплексу продовольчого маркетингу виступає стратегічним завданням як харчових підприємств, так і Держави в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу наукової літератури з проблем підвищення ефективності маркетингової та виробничо-комерційної діяльності підприємств досліджуються в працях таких відомих закордонних і вітчизняних учених-економістів, як Дж. Таун, Стуканова И.П., Колз Р.Л., Гончаров В.Д. та інші.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є дослідження сутності та значення формування комплексу продовольчого маркетингу.

Виклад основного матеріалу. Комплексна теорія маркетингу продовольчих товарів, що включає опис маркетингових особливостей товарів харчової галузі, недостатньо вивчена й розроблена в Україні. Проведені нами дослідження показують, що в Україні наукова сторона цього питання розвинена слабко. І це негативно впливає на практику застосування маркетингу на підприємствах харчової промисловості. Тому що, на наш погляд, домінуючим принципом маркетингової діяльності виступає необхідність наукового обґрунтування будь-яких заходів у сфері маркетингу, його порушення провокує зниження ефективності маркетингової діяльності харчових підприємств.

В Україні за останні кілька років розвивається зацікавленість підприємницьких структур продовольчої сфери до проведення різноманітних маркетингових досліджень ринків і продуктів харчування. Серед об'єктів маркетингових досліджень більшість становлять продовольчі товари, у тому числі алкогольна, тютюнова продукція, послуги роздрібної торгівлі продуктами харчування.

Однією з причин необхідності продовольчого маркетингу В. Гончаров називає негативну ситуацію розвитку невиправдано багаторівневого посередництва в продовольчому бізнесі. Ця ситуація викликана відсутністю знань і навичок маркетингової діяльності у персоналу підприємств-виробників харчових продуктів, їх делегуванням посередникам. У результаті чого кількість рівнів каналу розподілу збільшується та спричиняє збільшення ціни на продукти харчування. Він вказує: "Специфіка маркетингу в харчовій промисловості має принципові відмінності й особливості стосовно аналогічних систем інших галузей народного господарства, які, насамперед, визначаються специфікою сільськогосподарського виробництва й особливостями харчової продукції" [1].

На Заході теорія та практика маркетингу продовольства неухильно розвивається. Так, робота американських професорів Р. Л. Колза й Дж. Н. Ула "Маркетинг сільськогосподарської продукції" витримала 8 видань. Останнє видання перероблене та доповнене з урахуванням новітніх змін в американському агробізнесі та маркетингу продовольства. В роботі викладені основні принципи і поняття маркетингу, описані компоненти маркетингової системи в їхньому реальному функціонуванні, методи роботи підприємств сільського господарства та переробної промисловості, оптової та роздрібної торгівлі з просування товарів на ринок, організації виробництва відповідно до його вимог, управління якістю продукції та фінансовими ризиками тощо. Детально розглянуті історія та методи державного регулювання в продовольчому комплексі. У розділах, присвячених окремим галузям агробізнесу, аналізуються особливості ринків молочних, м'ясних, зернових та інших харчових продуктів [2]. У США діють ряд державних і громадських організацій, які систематизують і поширюють досвід у сфері маркетингу продуктів харчування: FMI (Інститут маркетингу харчової галузі), GMA (Американська асоціація виробників і продавців продуктів харчування), Американська асоціація виробників

продуктів харчування, Сільськогосподарська маркетингова служба при Міністерстві сільського господарства США та інші. 9 країн Азії є членами Асоціації агентств з маркетингу продовольчих товарів у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (AFMA) зі штаб-квартирою в Бангкоку. У Європі діє CIES (Продовольчий бізнес-форум). Ці організації мають представництва в усьому світі. У Росії – Інститут кон'юнктури аграрного ринку (ІКАР) – інформаційно-аналітичне агентство, що здійснює прикладні й теоретичні дослідження в області розвитку світової й російської аграрно-продовольчої системи. Російський Інститут аграрного маркетингу (ІАМ) діє як незалежний аналітичний центр, головною метою діяльності якого є проведення маркетингових досліджень, що відображають реальний стан і перспективи розвитку продовольчого ринку Росії [3].

Г. Астратова вважає, що "продовольчий маркетинг являє собою комплексну соціально-економічну дисципліну, що вивчає системним чином закономірності прояву, формування, розвитку та задоволення сукупності індивідуальних потреб у продуктах харчування в процесі суспільного відтворення з метою благополуччя окремих особистостей і суспільства в цілому. Об'єктом вивчення продовольчого маркетингу є сукупність індивідуальних потреб у продуктах харчування, а також зумовлюючого її засобу виробництва, розподілу, обміну та споживання" [4].

Використовуючи загальну термінологію концепцій маркетингу можна простежити еволюцію маркетингу харчових продуктів у нашій країні, а також продемонструвати, що тільки концепція маркетингу та концепція соціально-етичного маркетингу прийнятні в маркетинговій діяльності продовольчих підприємств.

Концепція вдосконалювання виробництва продуктів харчування довго домінувала в СРСР. Дефіцит більшості товарів, у тому числі й багатьох продуктів харчування, породив ситуацію розвитку виробничої маркетингової концепції. Навіть в офіційному документі, покликаному демонструвати показний прогрес у харчовій і переробній промисловості, "Продовольча програма СРСР до 1990 року та заходи для її реалізації", прийнятому в 1982 році [5], акцент робиться не на споживання продовольчих товарів, а на їхньому виробництві та, зокрема, на виробництві сільськогосподарської продукції – сировини галузей харчової промисловості.

Як Г. Форд говорив, що може запропонувати автомобіль будь-якого кольору, поки він чорний, так і функціонери СРСР на чолі з Л. Брежнєвим у Продовольчій програмі закликали до нарощування обсягів сільськогосподарської продукції без обґрунтування асортименту, якості, споживчих характеристик продовольчих товарів, що відповідають запитам покупців. На наш погляд, така ситуація в СРСР і Радянській Україні затяглася на багато років, чого не міг дозволити собі Захід. Яскравий приклад використання даної концепції та її негативних наслідків продемонстрував М. Хрущов після відвідування США, засадивши поля України кукурудзою на шкоду іншим традиційним зерновим культурам. Кукурудза повинна була бути використана не тільки як кормова рослина, але і як сировина при виробництві борошна для хлібопечення. Але це в Північній Америці національною звичкою є споживання кукурудзяних коржів, а в СРСР покупці віддавали перевагу хлібу з борошна пшеничного та житнього. Плюс низький у порівнянні з Америкою врожай кукурудзи. Це привело до краху немаркетингового заходу в АПК.

Концепції вдосконалювання виробництва, товару й інтенсифікації комерційних зусиль неефективні в маркетинговій діяльності продовольчих підприємств і можуть завдати шкоди бізнесу в цій сфері. Тому, що будь-які заходи щодо просування харчових продуктів без маркетингового обґрунтування необхідності їхнього виробництва дуже ризиковані: велика ймовірність псування і втрати не проданих продовольчих товарів, складних у зберіганні на складі магазина в процесі "умовляння" покупця їх придбати. На ефективність продажів інших товарів групи FGCM ця особливість впливає в набагато меншому ступені. Виробники харчових продуктів не можуть собі дозволити покладатися тільки на інтенсифікацію просування товарів, виготовлених зі стратегічної сировини, вартість якої інколи досягає 80 % у вартості товару. Продовольчий товар – якісний з

погляду виробника, що не підкріпив її точкою зору покупця до початку процесу виробництва – у чинність перелічених вище особливостей може принести збитки підприємству комерційної спрямованості й суспільству в цілому – соціальної спрямованості.

Концепції ж маркетингу (дізнавання про запити покупців і пропозиція товарів відповідно до запитів) та соціально-етичного маркетингу (необхідності не нашкодити здоров'ю та життю покупця) дуже актуальні саме в харчовому маркетингу. Концепція маркетингу припускає здійснення виробництва продукту під замовлення покупця, тільки такий процес сприяє мінімізації втрат продовольства в сьогоднішній ситуації глобального голоду, що насувається, в світі. Для жителів України, родини яких не раз переживали голод, продукти харчування є священними, що зайвий раз обумовлює моральні та соціальні втрати в результаті матеріальних і комерційних втрат від неефективного маркетингу продовольства. Концепція соціально-етичного маркетингу стосується в основному товарів харчових галузей, тому що будь-який неякісний непродовольчий товар у першу чергу наносить, на наш погляд, шкоду бізнесу й іміджу виробника, а неякісний продовольчий – здоров'ю і життю покупця. Тобто неякісний одяг, стрижка, меблі максимум зіпсує настрій споживача, неякісне встаткування спричинить додаткові витрати на його налагодження. Загальним в цих випадках є передбачуваний розрив довгострокових взаємин покупців з постачальниками. Крім того, споживання деяких товарів, вироблених галузями харчової промисловості, приводить до звикання й несе шкоду здоров'ю, тому використання концепції соціально-етичного маркетингу в харчовому бізнесі є необхідним. Результат виробництва в тютюновій і лікеро-горілчаній промисловості може викликати негативні наслідки споживання виробленого продукту для споживача й економіки країни, які виражаються у високій статистиці смертності й захворюваності споживачів тютюнових виробів і лікеро-горілчаної продукції, витратах на їхнє лікування та відновлення працездатності, суспільних втратах від їх можливої передчасної смерті. Зазначені явні й інші непрямі втрати, пов'язані з палінням і зловживанням лікеро-горілчаними виробами, у вигляді генетичних порушень, доведеної небезпеки пасивного паління показують реальну небезпеку паління та зловживання напоями для економіки країни й генофонду нації. Таке ж важливе значення постулатів даної концепції, на наш погляд, є цінним тільки у фармацевтичній промисловості.

У харчовій промисловості необхідно співвідносити ціни й користь продуктів, продавати тільки екологічно безпечні продукти в школах та лікарнях і привселюдно оголошувати імена вчених, що прийняли участь у різних дослідженнях, пов'язаних з харчовими продуктами [6]. Спеціалізація маркетингу в харчовій промисловості необхідна з ряду причин:

- продовольчі товари задовольняють базову фізіологічну потребу людини, є основним продуктом, що забезпечує її життєдіяльність;
- зниження обсягів стратегічної сировини – сільськогосподарської продукції;
- залежність обсягів сільськогосподарської продукції від клімато-географіч-них та інших умов;
- світовий дефіцит продовольства (продовольча криза);
- невідповідність рівня виробничих потужностей харчових підприємств ємкості цільового споживчого ринку;
- розбіжність періоду одержання сировини для продовольчих підприємств (продукції сільського господарства) з періодом виробництва та споживання продовольчих товарів з даної сировини;
- зростання собівартості продуктів харчування під впливом факторів маркетингового макро- та мікросередовища;
- порівняно невелика рентабельність харчової продукції на підприємствах-виробниках;

- зростання цін на харчові продукти через зростання собівартості, багаторівневих каналів збуту, недосконалого законодавства;

- негативний непрямий вплив зростання цін за продукти харчування на рівень попиту на непродовольчі товари;

- непогодженість дій виробників сировини, харчових продуктів і реалізаторів продукції харчової індустрії;

- потреба в зміцненні продовольчої безпеки країни;

- зростання частки імпортної харчової продукції, виробники якої позбавлені впливу перелічених вище факторів і мають цінову перевагу;

- завищені розміри відходів харчового виробництва та споживання аморальні;

- зміни вимог споживачів, зростання інтересу громадськості до проблем виробництва харчових продуктів, гігієни їхньої переробки, вмісту в них шкідливих домішок і генетично модифікованих організмів, до проблеми поширення захворювань через продукти харчування.

Врахування та використання знань особливостей продовольчих товарів і ринків у маркетинговій діяльності підприємств харчової промисловості згладить дані проблеми й призведе до підвищення ефективності всієї виробничо-комерційної діяльності цих підприємств. Продовольство є найважливішим елементом системи життєзабезпечення людини, населення країни, дефіцит якого сприймається як нещастя, що вимагає оперативного втручання держави та його швидкого реагування. Продовольчий ринок визначає стан економіки та соціальну стабільність суспільства, тому його розвиток доцільно постійно відслідковувати як на стадіях наукових розробок, так і на рівні прийнятих державними структурами рішень. Економічна сутність продовольчого ринку полягає у взаємопов'язаному функціонуванні галузей і структур, об'єднаних спільною метою – виробництвом високоякісних продуктів харчування, доведенням їх до споживача, забезпеченням раціонального споживання, створенням державних продовольчих фондів. Основою формування продовольчого ринку є виробничо-технологічні, соціально-економічні та екологічні зв'язки між сільським господарством, харчовою промисловістю та торгівлею продовольчими товарами, що ґрунтуються на послідовній переробці сировини та доставці продуктів харчування споживачам [4]. За словами Є. Ігнатової "рівень соціально-економічного розвитку визначається наявністю можливостей для задоволення потреб населення продуктами харчування, формування ефективного обсягу структури ринку та механізму його функціонування. Держава не може вважатися розвиненою, якщо населення недостатньо забезпечене продуктами харчування" [7]. В економічній літературі термін "продовольчий ринок" найчастіше позначає ринок сільськогосподарських підприємств, що виробляють продукцію, яка має кінцевого покупця без переробки, або служить сировиною для підприємств харчової промисловості. Так, О. Березін дає наступне припущення: "Функціонування внутрішньодержавного продовольчого ринку визначається можливостями сільськогосподарського виробництва країни забезпечувати його власними товарними ресурсами. Як відомо, специфічною ознакою сільськогосподарського виробництва є спроможність його складових – землі, робочої сили та капіталу – оперативно реагувати на кон'юнктуру ринку. Ефективність функціонування певною мірою визначається аграрною політикою держави як органічної складової економічної політики, сукупністю науково обґрунтованих ідей щодо розвитку сільського господарства на певному історичному етапі життя країни " [8].

Продовольчий ринок охоплює всі економічні відносини, пов'язані зі збутом харчової продукції, одержаної від переробки сільськогосподарської й іншої сировини. Він є частиною аграрного товарного ринку, поряд з ринком сільськогосподарської продукції та ринком сільськогосподарської сировини. Аграрний ринок можна охарактеризувати як сукупність економічних відносин, що забезпечують ефективне функціонування галузей, які задовольняють потреби населення в продуктах харчування та переробних підприємств у ресурсах. Продовольчий ринок визначається Є. Ігнатовою "як галузь реалізації частини

сукупного суспільного продукту, спрямованого на особисте споживання в обмін на грошові статки населення, у процесі якого реалізуються економічні відносини щодо виробництва, обміну та споживання продуктів харчування" [7]. С. Запотоцький під продовольчим ринком розуміє "територіальну соціально-економічну систему, що функціонує у сфері обігу продовольчих товарів на основі взаємодії попиту, пропозиції та ціни і розвивається за відповідними економічними та суспільно-географічними законами". На думку Г. Зинчук "продовольчий ринок – система просторово спрямованих економічних відносин між виробниками, суб'єктами ринкової інфраструктури й споживачами, а також усередині даних груп, що формують пропозицію та попит на продовольчі товари. Таке трактування на відміну від існуючих виключає звуження змісту продовольчого ринку тільки до організаційних форм, до сукупності покупців товару, до сфери обігу, до відтворювального процесу й уточнюють найпоширеніше визначення ринку як системи економічних відносин між продавцями й покупцями в частині виділення серед продавців окремих груп виробників і суб'єктів ринкової інфраструктури, можливих взаємодій усередині даних груп, а також територіальної специфіки розвитку даного ринку". Продовольчий ринок – система соціально-економічних відносин суб'єктів господарювання з приводу виробництва, обміну, розподілу та споживання продуктів харчування. Саме останні, з рештою, є об'єктом даного ринку і виступають як товар на ньому, хоча очевидно, що ступінь готовності до споживання цих товарів може бути різною [4]. Л. Страшинська вважає, що "більшість авторів відповідно до власних тлумачень розглядають продовольчий ринок як комплекс підприємств, організацій та індивідуальних виробників різних продуктів, які взаємопов'язані в єдиному технологічному процесі виробництва, заготівлі, переробки та реалізації продовольчої сировини і продуктів харчування" [9]. Тобто вона показує в цьому визначенні особливості функціонування продовольчого ринку відносно ринку взагалі: існування єдиного продовольчого комплексу на ринку товарів першої необхідності. І. Стуканова визначає продовольчий ринок регіону "як систему економічних відносин між господарюючими суб'єктами з приводу розподілу ресурсів і задоволення платоспроможних потреб населення регіону в продовольчих товарах, за допомогою реалізації господарських зв'язків, що здійснюються на основі інформаційного забезпечення і складаються в результаті взаємодій регіональних і зовнішніх стосовно регіону учасників ринку, що функціонує під впливом сформованих умов виробництва, споживання, державного регулювання та маркетингового управління" [10]. С. Нуралієв вважає, що продовольчий ринок являє собою саморегулюючу систему економічних відносин, які складаються в сфері виробництва, транспортування, зберігання й реалізації продовольства, що безперервно розвивається. "Сутність ринку продовольства полягає також у тому, що саме через нього відбувається вплив на сферу, що виробляє продукти харчування, і цей зворотний зв'язок дуже значний, тому що формує асортимент виробленої продукції, а її обсяг визначає необхідну кількість ресурсів у виробничих і переробних галузях". Від себе додамо: цей вплив не повинен носити характер стихійності, необхідні маркетингові заходи його спрямування в передбачуване русло, що спричинить мінімізацію витрат і максимізацію прибутку суб'єктів ринку. Ряд авторів висловлюють думку, що специфічне місце продовольчого ринку проявляється в наступному:порівняно з іншими ринками продовольчий ринок характеризується відносною стабільністю, зважаючи на особливу роль продовольства в забезпеченні життєдіяльності населення; достатньо висока ліквідність продовольчої продукції зумовлена відносно низькими цінами на неї порівняно з іншими групами товарів; використання агропродукції характеризується високим рівнем диверсифікації її використання; повнота і збалансованість ринку є гарантом продовольчої та національної безпеки, що передбачає наявність постійного державного впливу на цей сегмент ринку [9,10]. У контексті даної наукової праці нас цікавить маркетинговий погляд на продовольчий ринок. Тому під продовольчим ринком ми розуміємо сукупність суб'єктів, які виступають об'єктами маркетингових досліджень і маркетингового впливу з

боку підприємців, з метою подальшого функціонування на цьому ринку при мінімальних витратах і високій ефективності. Суб'єкти продовольчого ринку представлені на рис. 1.4. Для нормального функціонування продовольчий ринок, як ніякий інший, повинен мати рівноважний характер: розмір пропозиції продовольства повинен відповідати розміру попиту на харчові продукти. Така ситуація має соціальну спрямованість. Якщо пропозиція перевищує попит – у наявності втрати продовольчої сировини, а це, не тільки з економічної, а й з релігійної, моральної, політичної точок зору – неприпустимо. Якщо попит на харчові продукти перевищує пропозицію, то, можливо частина населення ринку голодує, тому що потреба й попит відносно продовольства досить часто збігаються. Причому рівноважна ціна на харчові продукти на такому ринку повинна встановлюватися так, щоб забезпечити виробникові й продавцеві справедливу норму прибутку, а покупцеві відчуття не тільки матеріального, але й морального задоволення від покупки.

Справедлива норма прибутку в цьому випадку також виступає соціальною категорією, дає можливість підприємцеві розвиватися не стільки за рахунок розміру рентабельності продукції, скільки за рахунок обсягу прибутку від реалізації великого обсягу харчових продуктів, тому що обіг продовольства й так званий "денний виторг" від його реалізації вище такого показника по інших, непродовольчих товарах. Є. Ігнатова у науковий обіг ввела поняття "стійкий розвиток продовольчого ринку": "стратегія, спрямована на задоволення найважливіших потреб людини у продуктах харчування, що ґрунтується на раціональному природокористуванні та забезпечує збалансоване вирішення соціально-економічних завдань і проблем збереження та відтворення цілісності природного середовища країни" [7]. У цьому визначенні починає проявлятися роль маркетингових заходів у процесі ефективного розвитку продовольчого ринку. Автор не зациклюється на необхідності продовольчої безпеки в країні та на ринку, а перефразує постулати застосування соціально-етичного маркетингу.

Анотація

Статтю присвячено дослідженню сутності та значенню формування комплексу продовольчого маркетингу.

Ключові слова: маркетинг, продовольчий маркетинг.

Аннотация

Статья посвящена исследованию сущности и значению формирования комплекса продовольственного маркетинга.

Ключевые слова: маркетинг, продовольственный маркетинг.

Annotation

The article is sanctified to research of essence and value of forming of complex of the food marketing.

Keywords: marketing, food marketing..

Список використаних джерел:

1. Гончаров В.Д. Маркетинг в пищевой промышленности и торговле / В.Д. Гончаров. – М. : ДеЛи принт, 2001. – 146 с.
2. Колз Р.Л. Маркетинг сельскохозяйственной продукции / Р.Л. Колз, Д.Н. Ул. – 8-е изд. ; пер. с англ. В.Г. Долгополова. – М. : Колос, 2000. – 512 с.
3. Звягінцева О. Особливості дослідження маркетингу продовольчих товарів / О. Звягінцева // Економіка АПК. – К., 2010. – №3. – С. 25-30.
4. Астратова Г.В. Маркетинг продовольственного рынка: концептуальный подход / Г.В. Астратова. – Шадринск : Исеть, 1996. – 324 с.

5. Продовольственная программа СССР на период до 1990 года и меры по ее реализации : материалы майского Пленума ЦК КПСС 1982 г. – М. : Политиздат, 1984. – 111 с.

6. Раскин Г. Жирный вопрос: мы толстеем из-за рекламы? / Г. Раскин //Индустрия рекламы. – 2005. – № 11. – С. 15.

7. Игнатова Е.М. Трансформация рынка продовольствия в переходной экономике Украины / Е.М. Игнатова // Вестник ХГУ: Проблемы экономической теории и практики в условиях рыночной трансформации. – № 398. – Харьков : ХГУ, 1997. – С. 181-188.

8. Березін О.В. Проблеми формування продовольчого ринку України / О.В. Березін : монографія. – К. : Вища школа, 2002. – 211 с.

9. Страшинська Л.В. Стратегія розвитку продовольчого ринку в Україні / Л.В. Страшинська ; за ред. Б.М. Данилишина : монографія – К. : Профі,

2008. – 532 с.

10. Стуканова И.П. Управление региональным рынком продовольственных товаров: маркетинговый поход / И.П. Стуканова. – М. : Инфор.-внедр. центр “Маркетинг”, 2009 – 329 с.

УДК 338.1:664

Ушкаренко Ю.В.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНУ

Постановка проблеми. До провідних напрямів подальшого розвитку харчової промисловості України та її регіонів належить найбільш повне використання просторових факторів і резервів підвищення всіх видів ефективності (економічної, соціальної, екологічної) функціонування галузі. Це зумовлюється, особливостями харчової промисловості як галузі матеріального виробництва. Вони полягають: по-перше, у масштабності розміщення; по-друге, у специфічності використання сировини, яка визначається комплексом природних і соціально-економічних умов того або іншого регіону; по-третє, глибиною, розгалуженістю та територіальною зумовленістю різноманітних зв’язків галузі як комплексоформуючого ядра АПК; по-четверте, соціально-економічною значимістю харчової промисловості у задоволенні потреб населення у продуктах харчування та забезпечення продовольчої безпеки держави.

Огляд досліджень і публікацій з цієї проблеми. Сучасний етап соціально-економічного розвитку України в цілому і харчової промисловості зокрема вимагає активізації теоретичних досліджень в галузі економіки переробних галузей АПК. Це зумовлено, насамперед, невирішеністю багатьох теоретичних питань та посилення дії ринкових законів. При цьому провідні вчені – представники регіональної економіки АПК, наголошують: “Особливо актуальним є розвиток теоретико-методологічних засад комплексного розвитку продуктивних сил та їх територіальної організації. Це зумовлено тим, що саме досконала теорія і методологія з цих питань може бути як засобом пізнавальної діяльності, так і вихідною платформою практичної роботи щодо вирішення конкретних проблем” [8, с. 8].

Відзначимо, що вітчизняна економічна наука має значний теоретико-методологічний доробок дослідження розвитку та функціонування харчової промисловості в ринкових

умовах господарювання. Зокрема, це наукові праці Л.В. Дейнеко [6, 7], С.І. Дорогунцова [8], Б.М. Данилишина [10], Л.Г. Чернюк [4, 8], А.В. Цимбалюка [7], О.Б. Шмаглій [4] та ін. В цих роботах узагальнені результати масштабних досліджень найбільш важливих аспектів функціонування підприємств харчової промисловості. Проте теоретико-методологічні, методичні, практичні питання визначення соціально-економічної сутності ефективності їх розвитку в конкретних регіонах України розроблені недостатньо.

Завдання дослідження. Проаналізувати складники ефективного розвитку харчової промисловості; визначити основні закономірності і тенденції динаміки ефективності функціонування й розвитку харчової промисловості в АПК регіону.

Виклад основного матеріалу. Актуальність проблеми забезпечення ефективного розвитку харчової промисловості у складі регіональних АПК України визначається суперечливістю та нестабільністю її стану, скороченням обсягів виробництва певних видів та груп продовольчих товарів, нераціональною структурою виробництва та споживання, недостатньою соціальною орієнтацією галузі. Оцінка стану соціально-економічного розвитку харчової промисловості того або іншого регіону дає можливість встановити сучасний рівень її розвитку, виявити проблеми подальшого його вдосконалення, резерви і можливості активізації регіону з метою забезпечення ефективного розвитку галузі на перспективу.

Відзначимо, що як у вітчизняній, так і зарубіжній економічній науці категорія “розвиток”, “ефективний розвиток” як соціально-економічне поняття розроблена недостатньо. У найбільш загальному трактуванні розвиток економіки та її галузей розуміється як “абсолютна та відносна зміна макроекономічних показників, які характеризують стан економіки країни у часі протягом тривалого періоду” [6, с. 267]. Наведене визначення суттєвими якісними характеристиками доповнюють вітчизняні дослідники – В.В.Васильєв та П.С. Єщенко. Зокрема, В.В. Васильєв розуміє економічний розвиток як багатофакторний процес відображення еволюції як господарського механізму, так і зміну на цій основі економічних систем. При цьому ”сам розвиток відбувається нерівномірно, включає періоди зростання і спаду, позитивні і негативні тенденції” [5, с. 124].

У західній економічній літературі широко застосовується близьке до поняття “розвитку” поняття “економічне зростання”. Воно також різними авторами розуміється та пояснюється по-різному. Здебільшого його тлумачення зводиться до збільшення чисельності чи обсягу певних елементів. У К.Р.Макконнела та С.Л. Брю це “збільшення чи реального обсягу продукції (ВНП), чи реального обсягу продукції на душу населення” [9, с. 400]. У Р.Барра це “зростання наявних ресурсів, що випереджає зростання населення” [3, с. 90]. З останнім визначенням важко погодитися, оскільки ми маємо приклади економічного зростання при скороченні чисельності населення, наприклад, у країнах Західної Європи і збільшення чисельності населення в умовах економічного спаду у більшості країн Південно-Східної Азії та Африки.

Найбільш повне визначення економічного розвитку харчової промисловості здійснене у працях Л.В. Дейнеко [6]. Нею узагальнені та критично проаналізовані практично всі відомі визначення названого поняття; виділені їх переваги та недоліки. Це дозволило дослідниці запропонувати найбільш глибоке тлумачення категорії економічного розвитку галузі. Л.В.Дейнеко вказує, що розвиток харчової промисловості у сутнісно-змістовному плані слід розглядати як “процес кількісних і якісних перетворень у виробництві і доведенні до споживача продуктів харчування, які відбуваються у часовому та просторовому вимірі у масштабах … окремих країн і регіонів, спрямованих на збільшення виробництва і споживання продовольчих товарів високої якості у відповідності з науково обґрунтованими фізіологічними нормами [6, с. 17]. Закінчення наведеного визначення поняття можна розуміти швидше як “ефективний розвиток”, оскільки йдеться про чітко названі позитивні тенденції та зрушення. Про це свідчить і порівняння визначень “розвитку”, запропонованих Л.В. Дейнеко та В.В. Васильєвим.

Згідно тлумачення останнього, розвиток включає як позитивні, так і негативні тенденції [5, с. 243].

Отже, ефективний розвиток можна тлумачити як процес кількісних і якісних перетворень з позитивними тенденціями забезпечення кращих або більш ефективних результатів господарювання. Іншими словами, це такий економічний розвиток, який забезпечує стабільну або зростаючу соціально-економічну ефективність функціонування.

Поняття "ефективний розвиток" є втіленням синтезу двох категорій – власне розвитку та ефективності виробництва. Незважаючи на тривалий історичний період існування, зокрема, останньої категорії, у сучасній економічній науці немає єдиної точки зору на її визначення та на встановлення єдиних критеріїв оцінки та аналізу. Найбільш загальне розуміння економічної ефективності включає її визначення як співвідношення корисного результату або ефекту до витрат на його одержання. Таким чином, ефективний розвиток повинен бути пов'язаний із співвідношенням цінності результату та цінності витрачених на його досягнення видатків, ресурсів, зусиль.

Відзначимо, що економічний розвиток взагалі, ефективний розвиток зокрема – це багатофакторний, певною мірою суперечливий, важко вимірюваний складний процес. Тому важливе теоретико-методичне і практичне значення має ідентифікація найбільш характерних аспектів його дослідження. Так, Л.В. Дейнеко найбільш значущими аспектами розгляду економічного розвитку обґрунтовує наступні: просторовий, часовий, функціональний, комплексоформуючий, інституційний, інноваційний [6, с. 17]. Не заперечуючи змістовності та обґрунтованості вказаного підходу, вважаємо за необхідне доповнити напрями дослідження ефективного розвитку у відповідності до різноманітності одержуваних ефектів господарської діяльності харчових підприємств регіону. Їм відповідає той або інший вид ефективності розвитку і функціонування галузі, в рамках якого виділяються специфічні та першочергові проблеми, резерви і шляхи їх вирішення. Такий підхід дозволяє виділити наступні аспекти аналізу ефективного розвитку: економічний, соціальний, екологічний, науково-технічний, організаційно-управлінський.

Його застосування на рівні регіонального розвитку харчової промисловості, на нашу думку, має певні специфічні особливості: по-перше, регіональний ефективний розвиток відображає співвідношення кінцевих його результатів та витрат в певних територіальних межах та певній територіальній цілісності. По-друге, регіональну економічну ефективність як головний критерій економічно ефективного розвитку харчової промисловості на рівні регіону не можна ототожнювати ні з локальною (на рівні окремих підприємств), ні з ефективністю розвитку галузі у масштабах всієї країни. Як справедливо вважають Л.В. Дейнеко та А.В. Цимбалюк, соціальний і екологічний ефект від економічної діяльності того або іншого переробного підприємства проявляється переважно на регіональному рівні, а з іншого боку, досягнення певного економічного ефекту на рівні регіону потребує витрат з місцевих бюджетів [7, с. 52].

Відзначимо, що сучасний розвиток харчової промисловості та інших галузей регіональних АПК неможливо уявити та досліджувати без врахування структурних зрушень, які його супроводжують. Агропромисловий комплекс України у складний період докорінних перетворень у системі соціально-економічних, виробничих та екологічних відносин виявлявся найбільш масштабним та дієздатним серед інших складників народногосподарського комплексу. Разом з тим в АПК в цілому та практично у всіх його галузях на сьогоднішній день різко знизилися показники ефективності виробництва, зокрема урожайність у рослинництві і продуктивність тваринництва, порушується приміська та зональна спеціалізація сільськогосподарських підприємств. Це, в свою чергу, негативно впливає на ефективний розвиток переробних підприємств та рівень споживання продуктів харчування населенням. У переробних галузях та сільському господарстві зменшилися темпи оновлення основних засобів, характерний дефіцит обігових коштів.

До названих проблем додамо значні суперечності, якими характеризується нинішній етап розвитку економічних відносин у галузях АПК. Це невідповідність

правової надбудови новим соціально-економічним умовам господарювання; недосконаліть податкової, фінансово-кредитної, цінової, митної систем; поява та функціонування підприємств з альтернативними формами власності та організації виробництва; структурні зрушення у спеціалізації виробництва, зайнятості та споживанні; екологічні проблеми. Нарешті, в харчовій промисловості та інших галузях АПК у процесі їх розвитку проявляється дія різного роду факторів невизначеності.

Таким чином, ефективний розвиток і структурні зрушення у харчовій промисловості та АПК в цілому тісно взаємозв'язані. Структура – це економічна категорія, яка відображає рівень упорядкованості галузі, визначає її складники та зв'язки між ними. Структурні зрушення розуміються як динамічна зміна горизонтальних і вертикальних зв'язків, пропорцій, компонентів та елементів у процесі розвитку харчової промисловості.

При прогнозуванні та обґрунтуванні ефективного розвитку харчової промисловості регіону важливе значення має формування саме позитивних зрушень у різних її структурних аспектах. Зокрема, на сучасному етапі її розвитку першочергове значення для забезпечення його ефективності мають структурні зрушення, які проявляються у впровадженні нових технологій виробництва, переробки і зберігання продукції; новітніх матеріально-технічних засобів; передових інформаційних систем; рекламної діяльності, нових концепцій іноваційно-інвестиційної політики, реалізації продукції і її споживання; управління. Важливе значення мають оцінка та врахування багаторічного досвіду західних країн, де на ефективний розвиток агробізнесу і харчової індустрії у його складі впливали наступні структурні зрушення: диверсифікація агропромислового виробництва; пофірменне бізнес-планування агробізнесу; уповільнення темпів приватизації при переважанні приватної власності; тісний зв'язок функцій управління та власності у формі малих та середніх за розмірами підприємств; використання засобів державного регулювання, управління на внутрішньому та зовнішньому продовольчих ринках. Отже, ефективний розвиток харчової промисловості означає не тільки стабілізацію й досягнення різноманітних ефектів, але й збалансованої та пропорційної її структури у багатьох структурних зрізах.

Поряд з концепцією ефективного розвитку обґрунтовується та розвивається концепція – сталого розвитку. Найбільшого поширення та впровадження у науковий обіг і практичного втілення вона набула у працях Б.М. Данилишина та його послідовників [10]. Сталий розвиток розглядається як такий, що не тільки породжує і сприяє економічному зростанню, але й справедливо розподіляє його результати, відновлює довкілля в більшій мірі, ніж знищує його, сприяє зростанню можливостей людей, а не збіднює їх. Це розвиток, у центрі якого – людина, яка зорієнтована на збереження природи [10, с. 3].

Порівняння визначень сталого і ефективного розвитку свідчать про більш широкий зміст та глобальність масштабів саме сталого розвитку. Економічно ефективний розвиток є його важливою складовою частиною. Безумовно, глобальність процесу сталого розвитку забезпечують процеси, у т.ч. й економічно ефективного розвитку на рівні нижчих територіальних таксонів – мікрорегіональному, мезорегіональному та макрорегіональному. Важливе значення має й те, що у концепції сталого розвитку провідне місце займає економічна парадигма. Це надзвичайно важливо, тому що практика господарювання останніх десятиріч, в т.ч. в АПК та харчовій промисловості, сприяла збільшенню антропогенного та техногенного навантаження на природно-ресурсний потенціал (ПРП) регіонів їх розміщення, була ресурсозатратною. Це призвело до погіршення якості середовища життєдіяльності населення, деградації окремих природних елементів та ресурсів. Тому екологізація повинна бути важливим аспектом ефективного розвитку харчової промисловості, продукція якої забезпечує споживання та здоров'я населення.

В Україні реальні економічні можливості для реалізації природоохоронної політики може забезпечити тільки ефективний розвиток всіх галузей та виробництв

народногосподарського комплексу. В даний час суттєво ускладнює вирішення екологічних проблем економічний стан держави, зокрема, скорочення валового внутрішнього продукту, національного доходу, підвищення рівня споживчих цін, недостатні темпи структурної перебудови економіки. Разом з тим відзначимо й позитивні зміни, які можуть забезпечити підвалини сталого розвитку. Це, насамперед, оновлення асортименту продукції у переробних галузях, розвиток сучасних технологій у таропакувальному господарстві; становлення ринків товару, фондового, капіталу, робочої сили; активізація підприємницької діяльності; створення конкурентноздатних підприємницьких структур; формування розгалуженої інфраструктури зовнішньоекономічних зв'язків.

Нарешті, важливим аспектом ефективного розвитку харчової промисловості регіону є соціальний. Соціальна ефективність розвитку харчової галузі характеризує, насамперед, якісний та кількісний рівень задоволення потреб населення у продуктах харчування. Головним критерієм соціально ефективного розвитку галузі більшість дослідників вважає співвідношення фактичного рівня споживання з науково обґрунтованими фізіологічними нормами як в енергетичному обсязі (кілокалорії), так і в розрізі основних продуктів харчування та їх складників (білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, мінералів) [1, 2].

Іншим важливим критерієм соціальної ефективності розвитку харчової промисловості є рівень збалансування платоспроможності населення і роздрібних цін на продовольчі товари. Інструментом його оцінки може бути споживчий кошик, який і визначає мінімально необхідні рівні споживання основних продуктів харчування у відповідності до фізіологічних норм.

Підсумовуючи попереднє тлумачення основних рис ефективного розвитку харчової промисловості регіону, приходимо до висновку, що його необхідною умовою має бути комплексність. Поняття "комплексність" у регіональній економіці відноситься до основних категорій регіонального розвитку. Як вказується у монографії [8 с. 12], "розвиток специфічних елементів регіонів має відбуватися комплексно і гармонійно для запобігання внутрішньо-регіональних їх диспропорцій та поглиблення відмінностей певного регіону від інших частин країни".

Відзначимо, що нині важко знайти єдине визначення термінів "комплексність" та "комплексний розвиток". Як вважають автори вже цитованої монографії, "комплексність – це рівень пропорційності і взаємопов'язаності між галузями регіонального виробництва (особливо між галузями спеціалізації, допоміжними, обслуговуючими), а також між виробництвом з однієї сторони, і трудовими ресурсами, невиробничою сферою, природними ресурсами, територією – з іншої" [8, с. 12]. Іншими словами, комплексний розвиток регіонів – це такий розвиток, при якому протиріччя у вказаних групах планомірно і повністю вирішуються з метою підвищення ефективності суспільної праці.

Повною мірою вказані визначення відповідають і сутності комплексного розвитку харчової промисловості як невід'ємної частини будь-якого регіонального виробництва. Його метою є досягнення такої структури, що відповідає наявним в регіоні природним і соціально-економічним умовам, створення економічно ефективних масштабів виробництва та споживання продуктів харчування, що сприяє забезпеченню більш високого рівня та більш якісних умов життєдіяльності населення. В такому розумінні комплексний розвиток є невід'ємною складовою частиною ефективного розвитку.

Комплексність регіональної політики у переробних галузях АПК адміністративної області передбачає також їх відкритість як економічної системи, яка функціонує на основі спеціалізації, міжгалузевої та міжрегіональної інтеграції. До найважливіших проблем забезпечення ефективного розвитку харчової промисловості на основі комплексного підходу відноситься визначення його змісту, наукового і кадрового забезпечення. Успішне розв'язання названої проблеми дозволить обґрунтувати та розробити загальнодержавну концепцію комплексного регіонального розвитку галузі.

Відзначимо, що необхідним складником процесу ефективного розвитку галузей харчової промисловості у всіх регіонах країни є докорінна модернізація її матеріально-технологічної бази на основі передових досягнень науково-технічного прогресу. Ставлення до продовольчого забезпечення населення як до другорядної проблеми негативно вплинуло на розвиток галузей, які забезпечують вітчизняне виробництво основних засобів виробництва для харчової промисловості. Так, у переробних галузях використовується понад 500 типорозмірів технологічного обладнання. На жаль, його технічний рівень знач-но відстає від зарубіжних аналогів за показниками автоматизації та комп'ютеризації виробництва, енерго- і матеріаломісткості, наявності допоміжних пристроїв, які забезпечують гнучкість та високу мобільність технологічних процесів. Як наслідок, частка імпортного обладнання у харчовій промисловості досягає 42% [4, с. 132]. Із загального обсягу капітальних вкладень, які направлялися в агропромисловий комплекс, тільки 9% призначалися для харчової промисловості.

Висновки. Таким чином, ефективний розвиток харчової промисловості регіону розглядається нами у тісному зв'язку з сталим розвитком та комплексним розвитком, а також із структурними зрушеннями, зумовленими радикальним реформуванням соціально-економічних відносин в Україні, зміною геополітичного простору та посиленням ролі регіонів в управлінні економікою.

До найважливіших аспектів, які забезпечують регіональний ефект розвитку галузі, належать економічний, соціальний, екологічний, науково-технічний, структурно-організаційний, управлінський. Їм відповідають економічна, соціальна, екологічна ефективність. Основним критерієм ефективного розвитку харчової промисловості регіону є забезпечення сталого та збалансованого споживання продуктів харчування за доступними цінами при умові раціонального використання наявних ресурсів регіону, функціонування та постійного прогресу і вдосконалення виробничо-економічних і соціально-екологічних відносин.

Анотація

В статті розглянути наукові підходи до визначення ефективності розвитку харчової промисловості. Встановлені основні закономірності і тенденції динаміки ефективності функціонування й розвитку харчової промисловості в АПК регіону.

Ключові слова: розвиток, ефективний розвиток, сталий розвиток, комплексний розвиток, харчова промисловість.

Аннотация

В статье рассмотрены научные подходы к определению эффективности развития пищевой промышленности. Установлены основные закономерности и тенденции динамики эффективности функционирования и развития пищевой промышленности в АПК региона.

Ключевые слова: развитие, эффективное развитие, стабильное развитие, комплексное развитие, пищевая промышленность.

Annotation

The article deals with scientific approaches to determine the effectiveness of the food industry. The basic laws and trends in the functioning and development of the food industry in the agriculture of the region.

Key words: development, development of an effective, stable development, integrated development, food industry.

Список використаних джерел:

1. Артюшин В. Стан та основні проблеми галузей переробної промисловості України (цукрова, олійно-жирова, кондитерська та спиртова) / В. Артюшин, Д. Бейкер, І. Кобута, В. Нога, М. Пугачов, Н. Сеперович. – К.: ВААП Україна, 2000.– 46 с.
2. Бабич А.О. Світові земельні, продовольчі і кормові ресурси / А.О. Бабич – К.: Аграрна наука, 1996. – 572 с.
3. Барр Р. Политическая экономия / Р. Барр – Т.1. – М.: Международные отношения, 1995. – 608 с.
4. Борщевський П.П., Чернюк Л.Г., Шмаглій О.Б. Підвищення ефективності розвитку і розміщення харчової промисловості / П.П. Борщевський, Л.Г. Чернюк, О.Б. Шмаглій – К.: Наукова думка, 1994. – 160 с.
5. Булатов А.С. Экономика / А.С. Булатов. – М.: БЭК, 1997. – 816 с.
6. Дейнеко Л.В. Розвиток харчової промисловості України в умовах ринкових перетворень (проблеми теорії та практики) / Л.В. Дейнеко. – К.: Знання, 1999. – 331 с.
7. Дейнеко Л.В., Цимбалюк А.В. Ефективність розвитку харчової промисловості в регіоні / Л.В. Дейнеко, А.В. Цимбалюк. – Ірпінь: ІФЄІ, 1998. – 284 с.
8. Дорогунцов С.І. Продуктивні сили і регіональна економіка. / Під ред. С.І. Дорогунцова, М.І. Фащевського, Л.Г. Чернюк та ін. – К.: РВПС України НАН України, 2000. – 359 с.
9. Кемпбелл Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / Р. Кемпбелл, Макконнелл, Стэнли Л.Брю. – К.: ХаГар. 1998. – 785 с.
10. Прейгер Д. Сільське господарство України: вчора, сьогодні, завтра /Д. Прейгер // Економіка України. – № 12. – 2003. – С. 46-52.

УДК: 330.320(075.8)

Бобирь О.І.

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК НАЙАКТУАЛЬНІШИЙ ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ ГОЛОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ В ДЕРЖАВІ

Постановка проблеми. Створюючи принципи та етичні норми функціонування бізнес-одиниць, зацікавлені впливові бізнес-структури впливають на поширення концепції корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) або соціальної відповідальності бізнесу (СВБ) у всьому світі та практичного її утвердження у господарській діяльності як великих, так і малих суб'єктів бізнесу. Корпоративні етичні правила міжнародних організацій спрямовані на гармонійне поєднання соціальних, природних та економічних пріоритетів розвитку підприємницьких структур, оскільки основне місце в системі базових цінностей ринкової економіки належить саме соціально відповідальному бізнесу.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Розкриття природи корпоративного громадянства та еволюції підходів до розуміння його сутності знайшло своє відображення у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, а саме: І.Л. Сазонця [6], І.Ф. Гнибіденка [7], А.М. Колота [7], В.В. Рогового [7], С.І. Бандура [8], В.І. Куценко [8], А.С. Гальчинського [10], В.М. Гейця [10], Стеченко Д.М. [11], Саєнко Ю.Р. [12], Г.В. Нашкерської [14], П. Друкера [13], К. Девіса [13] та ін.

Формулювання завдання дослідження. Проте глобалізація та постійний розвиток економічних процесів зумовлює необхідність подальшого вивчення питання щодо формування та еволюції корпоративної соціальної відповідальності, рушійною силою якої є норми міжнародних об'єднань [1 - 4] та інституцій кожної країни зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія людства налічує багато спроб і помилок в досягненні ідеального суспільства, в побудові дійсно дієвої системи господарювання, зорієнтованої, звісно, на благо кожного члена цього суспільства [8, с.2]. Ці підходи природно формувалися під впливом різних чинників, і в знеособленому вигляді вони зводяться до матеріалістичного, духовного та, так званого, гомеостаз-підходу. Матеріалістичний підхід характеризувався, в першу чергу, перевагою принципу «прибуток будь-якою ціною», і зустрічається в історії економічних знань якнайчастіше [7, с.12]. Треба звернути увагу, що матеріалістичний підхід базувався на так званому духовному підході господарювання, коли моральні норми прописувалися в релігійних і обрядових законах; але останнім часом саме матеріалістичний підхід став основою для духовної парадигми бізнесу. Але й він не може дати рішення в подоланні нагальних сьогоденних проблем економічних суб'єктів.

Тому сьогодні, на місце перших двох виступає третій, найоб'єктивніший - гомеостаз-підхід, який уособлює в собі всі позитивні риси перших двох і виступає їхнім логічним продовженням. В гомеостаз-підході до господарювання виособлюється раціоналізм матеріалістичності, справедливість і «суха» законослухняність духовності, але крім того, ще й додається принцип постійності (незмінності), незалежності здійснення благочинності від зовнішніх факторів [9, с. 3]. Гомеостаз в контексті парадигми етичного бізнесу – це незалежність здійснення доброчинності підприємством без усякої залежності від отриманого прибутку, тобто на перший план тепер виступає не «прибуток будь-якою ціною», а «екологічний прибуток», праця заради суспільства в цілому і з любові до ближнього зокрема. Тобто тепер фірму треба розглядати не як окремий закінчений елемент, а як складову частину загальногромадського (тієї чи іншої адміністративно-господарської одиниці) [4, с. 32]. В рамках першого, матеріалістичного, підходу має місце примусовість соціальних фондів і виплат, так званий «соціальний егоїзм». В рамках другого, духовного, підходу ― «соціальне зобов'язання», а в рамках третього, гомеостаз-підходу діє вже «соціальна відповідальність» або так званий «соціальний альтруїзм».

Аналізуючи ситуацію, що склалася в економіці на сьогодні, можна стверджувати, що необхідність розвитку соціальної відповідальності бізнесу (СВБ) в Україні зумовлено, зокрема, низкою факторів [12, с. 8]:

– Низький рівень ділової досконалості та, як наслідок, фінансова й економічна слабкість значної частки компаній в Україні є однією з найбільш поширених перешкод. Діяльність економічно слабких суб'єктів орієнтована на виживання, а суспільство і держава часто посідають опозиційну до бізнесу позицію. Така загальна ситуація на тлі постійного браку коштів не сприяє поширенню ідей та принципів соціальної відповідальності на загальнодержавному рівні.

– Правовий нігілізм і деформація правової свідомості – в Україні лише формується культура поваги до законів та права в цілому. Нині переважно панує прагнення оминути закон, а не дотримуватись його. На жаль, бізнес як найбільш активний та креативний суб'єкт суспільного життя не є виключенням. Частково це пояснюється якістю законів, що приймаються в Україні, їхньою нестабільністю та вибірковістю застосування [14, с.7].

– Низький рівень усвідомлення суспільством ролі бізнесу – через відносно нетривалу сучасну історію вітчизняного бізнесу та ще більш коротку практику реалізації ним власної соціальної відповідальності в українському суспільстві майже не сформовано коректне розуміння зусиль бізнесу в цьому напрямі.

– Термінологічна (нормативна) невизначеність – з огляду на відносно пізнє входження вітчизняних підприємницьких кіл до спільноти соціально відповідального

бізнесу в Україні спостерігається елементарне нерозуміння як бізнесом, так й іншими членами суспільства основних завдань і механізмів реалізації стратегій соціальної відповідальності [6, с.12].

– Закритість українських компаній для широкої громадськості – для більшості компаній детальна інформація про її діяльність є даними для суто внутрішнього користування. Лише чверть з опитаних підприємств мають затверджені кодекси поведінки (місію, кодекс етичних правил, проголошені цінності тощо).

– Перекіс у реалізації політики соціальної відповідальності українськими компаніями. Соціальна відповідальність українських компаній та організацій спрямовується, насамперед, на трудові практики і заходи із захисту здоров'я і безпеки споживачів. Менш поширеними є заходи щодо захисту природних ресурсів та взаємодії з громадою: лише третина компаній здійснює соціальні інвестиції в громаду, половина підприємств не вживає заходів з охорони довкілля.

– Нерівномірне врахування інтересів заінтересованих сторін: найчастіше компанії враховують інтереси споживачів та органів державної влади, найрідше – недержавних організацій та дослідницьких організацій, навчальних закладів, співпраця з якими практично відсутня [6, с. 2].

Парадигма «етичності» бізнесу дозволить підняти ефективність вітчизняних підприємств, досягти стабільності їх розвитку та забезпечити економічне благополуччя всієї системи в цілому, а отже, і кожного її окремого суб'єкта [5, с.8].

Соціальна відповідальність бізнесу на рівні окремої компанії та країни загалом проходить декілька етапів розвитку [15, с.3]:

1. Дотримання діючого законодавства – компанії виконують нормативно-правові норми, визначені законодавством країни, в якій вони здійснюють свою діяльність. Більшість українських компаній знаходиться саме на цьому етапі, жорсткість вимог законодавства часто визначає небажання компаній продумувати власну соціальну відповідальність.

2. Здійснення доброчинної діяльності – компанії надають спонсорські внески на соціальні проекти (культурні, спортивні, освітні тощо) на добровільній основі. Із зростанням доброчинної діяльності компанії визначають стратегію такої діяльності (стратегічне благодійництво). В Україні утворилась критична маса компаній, які займаються стратегічною доброчинністю та підтримують довгострокові соціальні ініціативи. Так, в Україні працює Форум Доброчинців [10, с. 12].

3. Використання зв'язків з громадскістю (PR) – задля підвищення власної репутації та утворення маркетингових переваг компанії здійснюють проекти, націлені на зв'язки з громадскістю, часто на основі соціальних проектів та точкових ініціатив [12, с. 65]. Така діяльність заохочує компанії володіти інформацією про стан розвитку інших груп впливу (зокрема зовнішніх), залучатись у публічні дебати на соціальні та екологічні теми. Більшість великих українських компаній у своїй структурі мають відділи зв'язків з громадськістю та активно використовують їх для промоції власних соціальних проектів.

4. Покращення ефективності бізнес-процесів - компанії здійснюють проекти, які призводять до зростання прибутковості діяльності та вирішення соціальних та/або екологічних питань. Часто такі проекти пов'язані із економією ресурсів (енергії, підвищенням продуктивності праці, зменшенням використання земельних ресурсів тощо), необхідністю залучати капітал (покращення корпоративного управління) та ініціюються вищим керівництвом компанії [8, с.21]. Впродовж останніх п'яти років великий український бізнес активно впроваджував такі точкові покращення, без прив'язки до СВБ.

5. Стратегічний підхід до СВБ – компанії визначають стратегію власної соціальної відповідальності, яка охоплює основні бізнес-процеси компанії (виробництво, продажі, маркетинг, стратегічне управління тощо), визначає середньо- та довгострокові

цілі, утворює систему моніторингу прогресу, передбачає інстументарій досягнення цілей (у т.ч. у співпраці із іншими групами впливу) та звітність щодо такого прогресу. СВБ контролюється безпосередньо вищим керівництвом та акціонерами. СВБ використовується як інструмент корпоративного розвитку для отримання конкурентних переваг [2, с. 43].

Отже, для забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства, що, в свою чергу, зумовить прогресивність еволюції інфраструктури вітчизняного бізнесу як в середині держави, так і на міжнародній арені, підприємствам при розробці та вдосконаленні бізнес-ідей необхідно застосовувати наступний алгоритм прийняття рішень в контексті КСВ - концепції (Див. Рисунок 1). Тобто всі бізнес-ідеї повинні підлягати виміру на «екологічність» і на відповідність національній КСВ – концепції [7]. В рамках даного алгоритму місії підприємств, перш за все, повинні бути чітко сформульовані, а потім ретельно вивірені на відповідність прийнятій в державі КСВ – парадигмі.

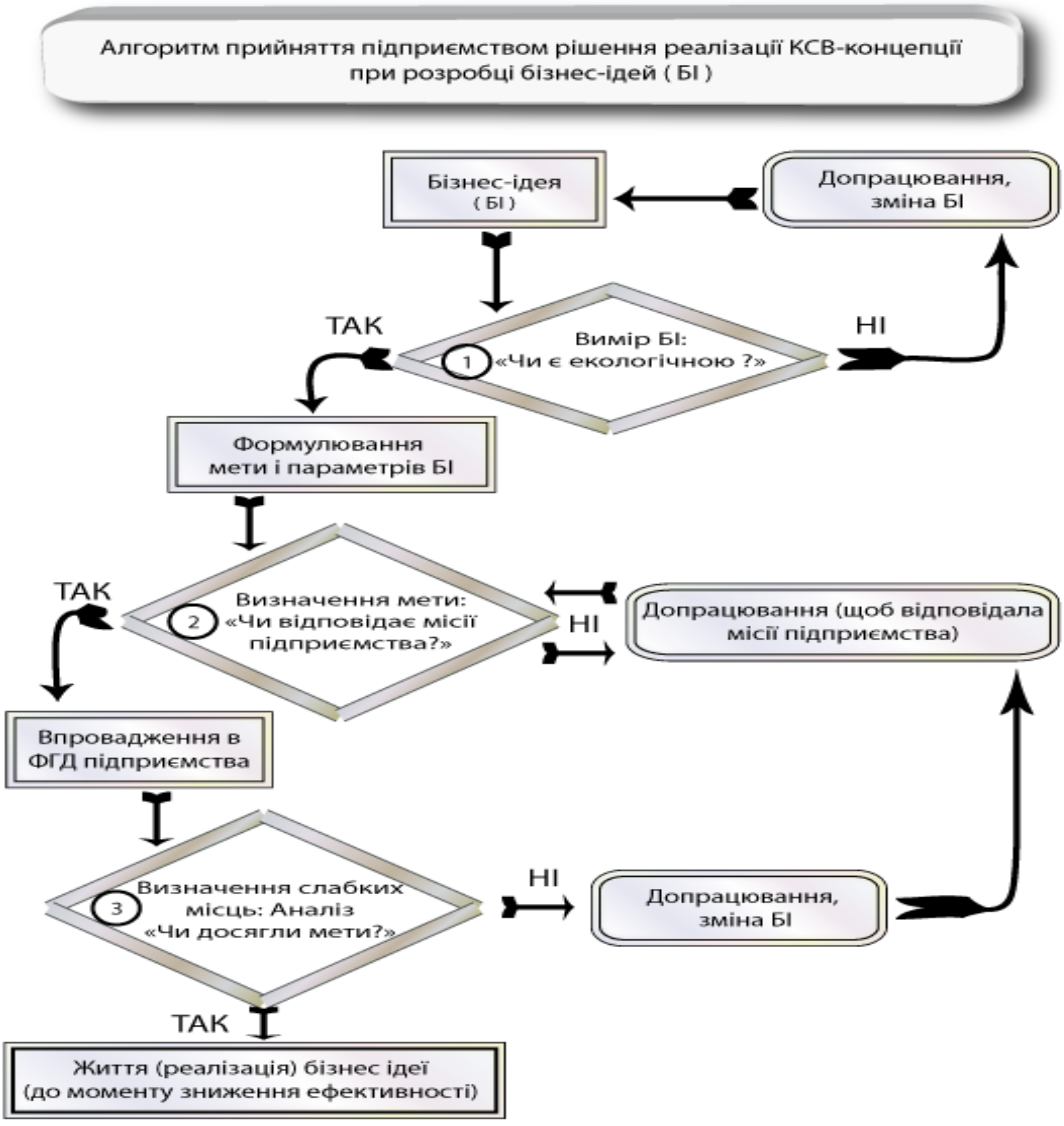

Рис. 1. Алгоритм прийняття підприємством рішення реалізації КСВ-концепції при розробці бізнес-ідей (БІ)

За оцінками експертів очікуваними результатами для національної економіки стануть наступні [12, 13]:

Короткострокові результати (до трьох років з моменту затвердження Стратегії [15]):

– усталення явища соціальної відповідальності бізнесу в суспільстві,

– формування ефективних механізмів соціального діалогу між різними суб'єктами суспільного процесу (бізнес, профспілки, владні структури, громадські організації тощо);

– збільшення кількості компаній різного розміру, що розробляють і реалізують власні стратегії соціальної відповідальності [5, с. 18];

– поширення кращих практик соціальної відповідальності українського бізнесу щодо етичної та чесної поведінки, поліпшення умов праці; захисту і покращення соціально-трудових прав працівника; захисту прав споживачів; дотримання сучасних стандартів безпеки праці та розвитку людини;

– збільшення кількості нефінансових звітів компаній;

– розробка державних механізмів підтримки та стимулювання реалізації політики безперервного системного вдосконалення соціальної відповідальності компаній;

– інтеграція вітчизняних фахівців з СВБ до європейського та світового фахового середовища.

Висновки з проведеного дослідження. Підводячи підсумки нашого дослідження, закцентуємо увагу на слідуючих положеннях:

1. Розвиток концепції корпоративної соціальної відповідальності дасть змогу підсилити позиції національного бізнесу, розбудувавши його інфраструктуру до необхідного рівня і якості. Розвиток КСВ-концепції в нашій державі можливий за умови підтримки та роз'яснення зацікавленими у цьому структурами основних її постулатів на макрорівні та мікрорівні. Такими структурами виступають інститути соціального партнерства, які включають міжнародні та регіональні організації, об'єднання, асоціації, а також державу в особі уряду та владних структур, сам бізнес.

2. На глобальному рівні основні принципи концепції корпоративного громадянства визначають такі формування, як Організація об'єднаних націй, Європейське співтовариство, Міжнародна організація праці та спеціалізовані об'єднання, Всесвітня ділова рада за сталий розвиток, Міжнародна організація «Бізнес за соціальну відповідальність», Об'єднання економік, відповідальних за охорону навколишнього середовища, Міжнародний форум лідерів бізнесу.

3. Приписи міжнародних та регіональних організацій, об'єднань визначають напрямки роботи у сфері створення нормативів та рекомендацій щодо розвитку концепції корпоративної відповідальності на мікрорівні, тобто у кожній країні зокрема з урахуванням її національних особливостей.

4. Для утвердження ідеї корпоративних зобов'язань на національному рівні державі слід запровадити пільги в оподаткуванні витрат добровільних соціальних ініціатив, оскільки існуюча податкова система в недостатній мірі стимулює діяльність бізнесу в цьому напрямку. Іншими діями у сфері поширення концепції соціальної відповідальності бізнесу є створення спеціальних органів, відповідальних за поширення принципів корпоративного громадянства з метою розвитку загального розуміння і збільшення рівня поінформованості, контролю за дотриманням норм законодавства у сфері соціальної діяльності; організація рейтингів і змагань з присвоєнням нагород за використання досвіду корпоративного громадянства, запровадження обов'язкової звітності корпорацій про соціальні, екологічні й економічні наслідки їх діяльності.

Анотація

У статті розглянуто проблеми впровадження механізму корпоративної соціальної відповідальност в державіі, його значення для вирішення сучасних проблем економічного характеру. На підставі аналізу літературних та статистичних джерел сформульовано поняття корпоративної соціальної відповідальності. Окреслено етапи впровадження механізму соціально відповідального бізнесу та систематизовано наслідки введення його в практичну діяльність.

Ключові слова: концепція, економічний розвиток, етичний бізнес, корпоративна соціальна відповідальність, модель, прибутковість, ефективність, економічна активність, ділова репутація.

Аннотация

В статье рассмотрены проблемы внедрения механизма корпоративной социальной ответственности в государстве, его значение для решения современных проблем экономического характера. На основании анализа литературних и статистических источников сформулировано понятие корпоративной социальной ответственности. Очерчены этапы внедрения механизма социально ответственного бизнеса и систематизированы последствия введения его в практическую деятельность.

Summary

In the article the problems of introduction of mechanism of corporate social відповідальност are considered in державіі, his value for the decision of modern problems of economic character. On the basis of analysis of лі¬тературних and statistical sources the concept of corporate social responsibility is set forth. The stages of introduction of mechanism of socially responsible business are outlined and the consequences of introduction of him are systematized in practical activity.

Список використаних джерел:

1. Глобальний договір ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.globalcompact.org.ua
2. Міжнародна організація праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ilo.org.ua
3. Міжнародний стандарт ІСО 14000 Впровадження екологічного менеджменту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iso.org
4. Міжнародний стандарт ІСО 26000 Управління соціальною відповідальністю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iso.org
5. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:// zakon.rada.gov.ua
6. Сазонець І.Л. Корпоративне управління: світовий досвід та механізми залучення інвестицій: [навчальний посібник] / І.Л. Сазонець- К.: ЦУЛ,2008.-304 с.
7. Гнибіденко І.Ф. Соціальна безпека: теорія та українська практика : / За ред. І.Ф. Гнибіденка, А.М. Колота, В.В. Рогового. – К.: КНЕУ, 2006. – 292 с.
8. Бандур С.І. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / С.І. Бандур, В.І. Куценко та ін.. За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. – Черкаси: Брама-України, 2006. – 760 с.
9. Социальная ответственность бизнеса (по материалам экспертных интервью). //[Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bd.fom.ru
10. Стратегія економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 роки "Шляхом європейської інтеграції" / Авт. Колектив: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін. – К.:ІВЦ Держкомстату України, 2004.- 416 с.

11. Стеченко Д.М. Формування механізмів регіонального управління соціально-економічними процесами / Д.М. Стеченко // Вісник Хмельницького інституту раціонального управління та права. – № 3. –2012. – С. 240 □244.

12. Саєнко Ю. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні / Відп. ред.: Ю. Саєнко. – К. : „Батискаф", 2010. – 72 с.

13. World Business Council for Sustainable Development? Corporate Social Responsibility [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:// www.wbcsd.ch

14. Нашкерська Г.В. Фінансовий облік: [навчальний посібник] / Г.В. Нашкерська. – К. : Кондор, 2009. – 503 с.

15. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні (за матеріалами експертних оцінок). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.svb.org.ua

УДК: 631.115.1 (477.73)

Домаскіна М.А.

ОЦІНКА СТРУКТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка завдання. Розвиток ринкових відносин в Україні не приніс суттєвих позитивних результатів в аграрному секторі економіки. Навпаки, світова економічна криза, криза української економіки тільки поглибили перекоси у розвитку сільського господарства країни.

Виведення країни з кризового стану потребує формування високоефективного та дієздатного аграрного сектору, який розвивається на основі інноваційних інтенсивних технологій. Сталий розвиток будь-якої системи неможливий без формування її оптимальної дієвої структури.

Фермерські господарства впевнено зайняли своє місце серед інших аграрних підприємств, однак, деякі особливості їх розвитку не дають можливості в повній мірі розкрити виробничий потенціал цих господарств. Одними із найменш захищеними в складному хижацькому середовищі агробізнесу є саме фермерські господарства. І тому для них вкрай важливим є аналіз змін, що відбулися, та формування на підставі отриманих даних високорентабельної конкурентоздатної структури виробництва. Оцінка структурних перетворень фермерських господарств області та формування пропозицій щодо їх удосконалення і стали **метою** нашого **дослідження.**

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стратегічні напрями розвитку економіки нашої держави були предметом дослідження багатьох видатних сучасних вчених, серед яких хотілося б відмітити роботи П.Т. Саблука, В.В. Юрчишина, В. Я. Месель-Веселяка, М.Й. Маліка, В.Я. Амбросова, П.М. Макаренка та ін. Багато хто, зокрема О.М. Онищенко, Б.Й. Пасхавер, О.Ю. Єрмаков, С.І. Наконечний, С.С. Савіна та ін. – займалися питаннями удосконалення структури виробництва в тому числі і фермерських господарств. Незважаючи на значний вклад цих вчених у розвиток аграрної науки та розв'язання низки важливих проблем, деякі питання потребують додаткового поглибленого розгляду. Зокрема, необхідним є визначення виробничої структури фермерських господарств окремих регіонів в розрізі всіх її прошарків.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство – це досить складна динамічна система. Вона знаходиться в постійному русі та самостійному пошуку напрямів розвитку. Однак, лише кероване спрямування здатне удосконалити цю систему. Розглянемо зміни, які відбулися у фермерських господарствах Миколаївської області в розрізі організаційної, галузевої та територіальної структури.

Історія розвитку фермерського руху сяє своїм корінням далеких 90-х років попереднього сторіччя, коли по всій незалежній Україні налічувалося лише десятки фермерів. На сьогодні, число фермерських господарств обчислюється десятками тисяч.

Таблиця 1

Питома вага фермерських господарств у загальній чисельності аграрних підприємств*

Показники	2000р.	2005р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
Кількість фермерських господарств по Україні, од	38428	42445	41906	41524	40965	40676
Їх частка в загальній кількості підприємств, %	60,4	73,3	73,3	73,5	73,0	74,0
Кількість фермерських господарств по Миколаївській області, од	4260	3778	4586	4568	4561	3966

Їх частка в загальній кількості підприємств, %	60,0	80,0	85,5	85,9	85,4	84,1
Миколаївська область у % до України	11,1	8,9	10,9	11,0	11,1	9,8

* Побудовано автором за даними Голов. управ. статистики в Миколаївській області

Кількість фермерських господарств в Україні стрімко зросла до 2000 року, а потім безупинно збільшувалася до 2005 року (табл.1), потім спостерігається спад чисельності до сьогоднішнього дня. У 2012 році число фермерських господарств області становило 3966 одиниць, у загальній кількості сільськогосподарських підприємств це – 84,1%. Господарства області становлять 9,8% всіх фермерів України. Маса структурних зрушень за останні 12 років становить 24,1% за часткою у загальній кількості підприємств та -1,3% за часткою фермерів по Україні.

За природно-кліматичними умовами територія Миколаївської області поділена на три зони: північну, центральну та південну.

Таблиця 2

Динаміка розвитку фермерських господарств за зонами Миколаївської області*

Показники	2000р.	2005р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
Північна зона						
Площа сільгоспугідь, га	64238	142438	180806	180992	181963	179461
Кількість фермерських господарств, од.	1678	1919	2008	1995	1974	1740
Центральна зона						
Площа сільгоспугідь, га	35109	76249	96406	108010	108311	97298
Кількість фермерських господарств, од.	1326	1215	1304	1301	1311	1126
Південна зона						
Площа сільгоспугідь, га	35097	57231	70403	72081	72220	71094
Кількість фермерських господарств, од.	1256	1311	1262	1259	1235	1100

* Побудовано автором за даними Голов. управ. статистики в Миколаївській області

В північній зоні Миколаївської області (табл. 2) розташована найбільша кількість фермерських господарств та вони займають значні площі. Якщо в середньому по області у 2012 році на одне фермерське господарство приходилося 87,7 га сільськогосподарських угідь, то на одне господарство цієї зони припадає 103,1 га, що відповідно на 17,6% більше.

Важливим для будь-якого підприємства, а особливо для аграрного, є правильний вибір напряму виробництва. І якщо за адміністративно-командних часів це питання вирішувалося централізовано, то сьогодні кожен господар повинен це вирішувати сам і, відповідно, повністю брати на себе результати діяльності.

Як в цілому по Україні, так і серед фермерських господарств Миколаївської області спостерігається загальний занепад тваринницької галузі.

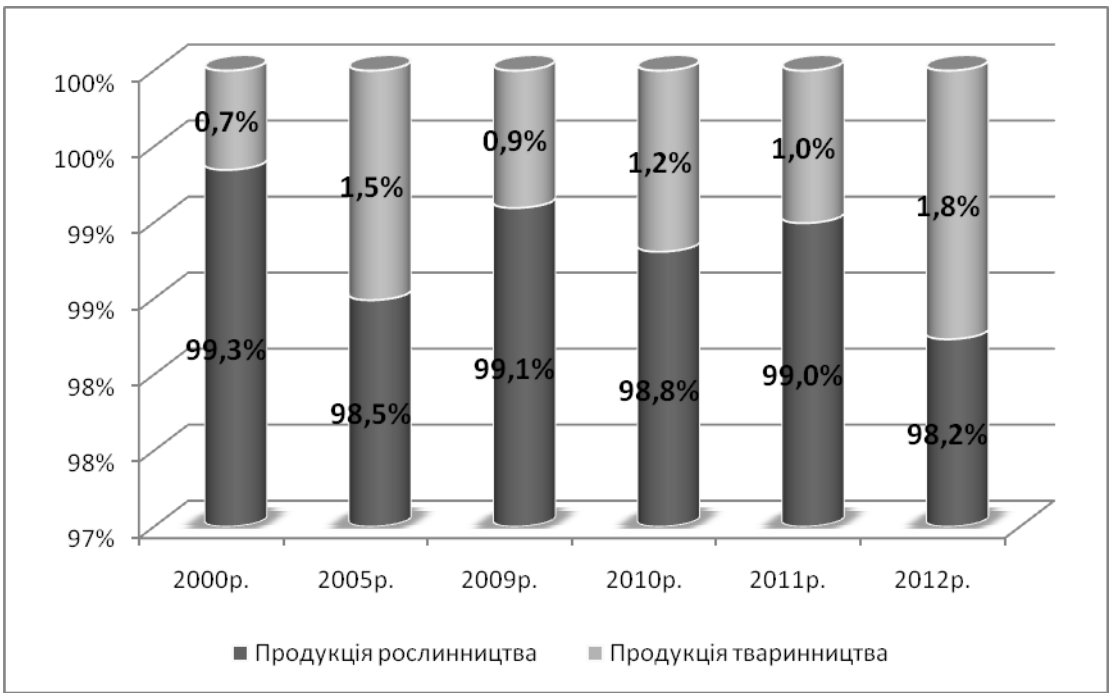

Рис. 1. Груповий склад валової продукції сільського господарства у фермерських господарствах Миколаївської області*

* Побудовано автором за даними Голов. управ. статистики в Миколаївській області

Виробництво тваринницької продукції майже не практикується серед фермерів області. Частка валової продукції тваринництва протягом останніх років коливалася в межах 1%, і лише у 2012 році цей показник зріс до 1,8% всієї сільськогосподарської продукції. Відповідно маса структурних зрушень склала 1,1% за останні 12 років. Найгіршим було співвідношення рослинництва і тваринництва у 2000 році, а саме 99,3% приходилося на продукцію рослинництва і лише 0,7% - на продукцію тваринництва. Основна причина, з якої фермери не бажають займатися виготовленням тваринницької продукції – висока затратність галузі, як в матеріальному так і трудовому ракурсі. У складних сучасних умовах виживати фермерам дозволяє лише вирощування високорентабельних культур, що звісно веде до формування дисбалансу сільського господарства.

Основна увага фермерів зосереджена на виробництві рослинницької продукції, зокрема вирощуванні насіння соняшнику та зерна.

Таблиця 3

Галузева структура сільськогосподарського виробництва фермерських господарств Миколаївської області (за вартістю валової продукції у постійних цінах 2010 року)*

Галузі та види продукції	2000р.	2005р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	Маса струк-турних зрушень
Продукція рослинництва	99,3	98,5	99,1	98,8	99,0	98,2	-1,1
зернові культури	45,9	46,8	45,4	41,6	40,7	26,2	-19,7
технічні культури	54,6	40,5	39,0	41,1	42,7	55,5	0,9
картопля, овочі та баштанні культури	3,8	5,5	5,3	4,2	6,6	8,7	4,9
кормові культури	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0
інша продукція рослинництва	0,0	5,6	9,3	11,9	9,0	7,7	7,7

Продукція тваринництва	0,7	1,5	0,9	1,2	1,0	1,8	1,1
худоба та птиця (вирощування)	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3	0,0
молоко	0,1	0,5	0,4	0,5	0,5	0,9	0,8
яйця	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,2
вовна	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
інша продукція тваринництва	0,0	0,6	0,3	0,4	0,3	0,6	0,6
Інтегральний коефіцієнт структурних зрушень	-	0,115	0,139	0,142	0,123	0,165	

* Побудовано автором за даними Голов. управ. статистики в Миколаївській області

Частка рослинницької продукції фермерських господарств у 2012 році становила 98,2% загальної виробленої сільськогосподарської продукції (табл. 3). Найбільше серед продукції рослинництва було вироблено продукції технічних культур, а саме насіння соняшнику – 55,5%. Протягом останніх років спостерігається чітка тенденція до зменшення обсягів вирощування зерна на користь технічних культур, маса структурних зрушень по зерновиробництву склала -19,7% за досліджуваний період.

Для визначення структурних зрушень, які відбулися в галузевій структурі фермерських господарств області, нами було обчислено інтегральні коефіцієнти структурних зрушень за формулою:

$$K_{I\ ñòð\ .çð.} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{k}\left(\Delta_{çâ} - \Delta_{áàç}\right)^2}{\sum_{i=1}^{k}\left(\Delta_{çâ} + \Delta_{áàç}\right)^2}} \qquad (1)$$

За базу порівняння було взято 2000 рік. Розрахунки показали, що за досліджуваний період галузева структура фермерських господарств зазнала незначних змін (табл. 3). Більш помітні зрушення структурні зрушення спостерігаються у 2012 році, проте їх не можна назвати значними.

Таблиця 4

Структура посівів у фермерських господарствах Миколаївської області*

Культури	2000р.	2005р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	Маса структурних зрушень
Зернові та зернобобові	58,4	59,6	62,4	59,0	56,8	53,7	-4,7
в т.ч. озимі зернові	54,9	58,3	68,4	74,3	68,6	45,6	-9,3
ярі зернові	45,1	41,7	31,6	25,7	31,4	54,4	9,3
Технічні культури	37,8	38,5	36,4	39,8	41,9	44,7	6,9
в т.ч. соняшник	95,6	85,4	88,8	79,5	82,0	86,3	-9,3
Картопля і овоче-баштанні	1,8	0,7	0,5	0,7	0,6	0,6	-1,2
Кормові культури	2,0	1,2	0,7	0,5	0,7	1,0	-1,0

* Побудовано автором за даними Голов. управ. статистики в Миколаївській області

Підтверджують висновок про спеціалізацію фермерів області на вирощуванні соняшнику та зерна дані таблиці 4. В середньому за останні чотири роки найбільше площ було відведено під посіви зерна – 58,0% та технічних культур – 40,6%. Найбільше зернових було засіяно у 2005 році, технічних – у 2012 році. Перевага у вирощуванні

зернових надається вирощуванню озимої пшениці, найбільша частка якої становила 74,3% у 2010 році. Серед технічних культур перевага надається вирощуванню соняшнику, яким у 2012 році було засіяно 86,3% всієї площі технічних культур.

Взагалі площі, що відводяться під вирощування технічних культур у фермерських господарствах області з кожним роком збільшуються. У 2012 році цей показник досяг найвищого рівня – 44,7%. Враховуючи, що із технічних культур фермери вирощують в основному соняшник і озимий ріпак, дана ситуація є неприпустимою. І тому, виникає нагальна потреба у визначенні оптимальної структури посівних площ у фермерських господарствах.

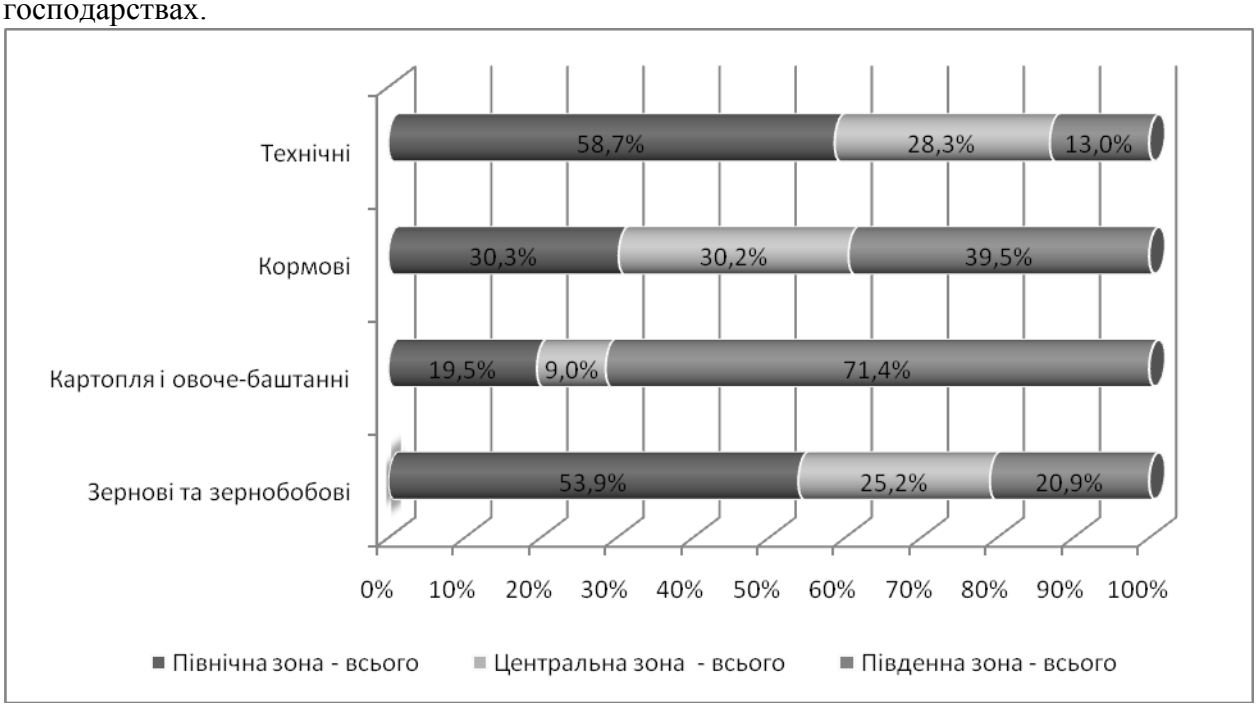

Рис. 2. Питома вага площ вирощування основних культур фермерськими господарствами за природно-кліматичними зонами області Миколаївської області у 2012 році*

* Побудовано автором за даними Голов. управ. статистики в Миколаївській області

В розрізі природно-кліматичних зон області найбільша частина площ зернових та технічних культур зосереджена у північній зоні області – 53,9% та 58,7% відповідно (рис. 2). Значна частка площ картоплі і овоче-баштанних та кормових культур знаходиться в південній частині області – 71,4% та 39,5% відповідно.

Таблиця 5

Питома вага фермерських господарств у виробництві основних видів продукції сільського господарства сільгосппідприємствами Миколаївської області*

Продукція	2000р.	2005р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	Маса струк-турних зрушень
Зернові та зернобобові	6,6	18,8	24,6	23,7	24,9	24,3	17,7
пшениця	6,1	17,2	20,6	22,1	22,6	22	15,9
ячмінь	6,8	21,1	29,7	27,4	29,9	29,8	23
кукурудза на зерно	12,2	25,4	15,7	19,5	24,8	22,6	10,4
просо	12,3	17,9	17	23,9	26,4	31,1	18,8
гречка	14	12,4	14,8	21,2	20,4	15,9	1,9
Цукрові буряки	9,8	12,9	-	-	-	1,3	-8,5
Соняшник	2,2	22,1	28	26	28,7	23,7	21,5

Картопля	67,5	73,8	80,1	73,9	70,1	56,3	-11,2
Овочі	4	21,3	15,5	10,8	14,8	10,9	6,9
Продовольчі баштанні	11,3	34,7	38,8	22,9	31,7	23,4	12,1
Кукурудза на силос і зелений корм	0,3	3,4	5,2	4,1	4,7	6,3	6
М'ясо (у забійній вазі) - всього	1,4	2,5	3,1	2,7	2,8	3,1	1,7
в т.ч. яловичина та телятина	1	2,1	3,2	3,3	4,7	5,2	4,2
свинина	2,9	3,2	3,7	2,9	2,5	3,1	0,2
баранина та козлятина	0	2,9	11,9	29,2	40,9	21,4	21,4
м'ясо птиці	0	1,6	1,3	0,8	1,2	1	1
Молоко	0,1	2,7	4	5,8	6,4	6,5	6,4
Яйця	1	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,9
Вовна	0	4,5	15,4	29,2	31,8	34,8	34,8

* Побудовано автором за даними Голов. управ. статистики в Миколаївській області

Не дивлячись на значну чисельність фермерських господарств, їх внесок в економіку області залишається досить низьким, хоча останніми роками намітилася тенденція зростання (табл. 5). Це можна пояснити цілою низкою причин: починаючи із незначних площ фермерських господарств і завершуючи слабкою матеріально-технічною базою, відсутністю оптимальних оборотних коштів тощо.

Питома вага виробництва зерна фермерами області безупинно зростає і у 2012 році досягла рівня 24,3%. Таким чином, структурні зрушення за досліджуваний період становили 17,7%. Зростання спостерігається по всіх зернових культурах. Також значний внесок роблять фермери у вирощування соняшнику, питома вага зросла на 21,5в.п., найбільше зібрано було соняшнику у 2011 році – 28,7% всього врожаю цієї культури по області.

Нехарактерним є для нашого регіону вирощування картоплі, проте найбільша частина цієї продукції вирощується саме фермерами області. Найбільший за досліджуваний період урожай картоплі було зібрано у 2009 році – 80,1% всієї картоплі, вирощеної в області. Проте, структурні зміні по картоплі становлять -11,2%, тобто рівень виробництва у 2012 році знизився порівняно із 2000 роком.

Значних успіхів досягли фермери у вирощуванні баранини та виробництві вовни. Індекс структурних зрушень по цих позиціях збільшився на 21,4 та 34,8 в.п. відповідно. Це говорить про те, що альтернатива затратному вирощуванню великої рогатої худоби у фермерів області є.

Територіальний розподіл виробництва продукції сільського господарства фермерських господарств у 2012 році має наступний вигляд: у північній зоні області фермерами найбільше виробляється кукурудзи на зерно (95,8%), зернових та зернобобових (68,9%), соняшнику (67,2%) та молока (64,9%). Овочів найбільше виробляють фермери південної природно-кліматичної зони – 86,7%, а яєць найбільше виробляється у центральній частині області – 83,9%.

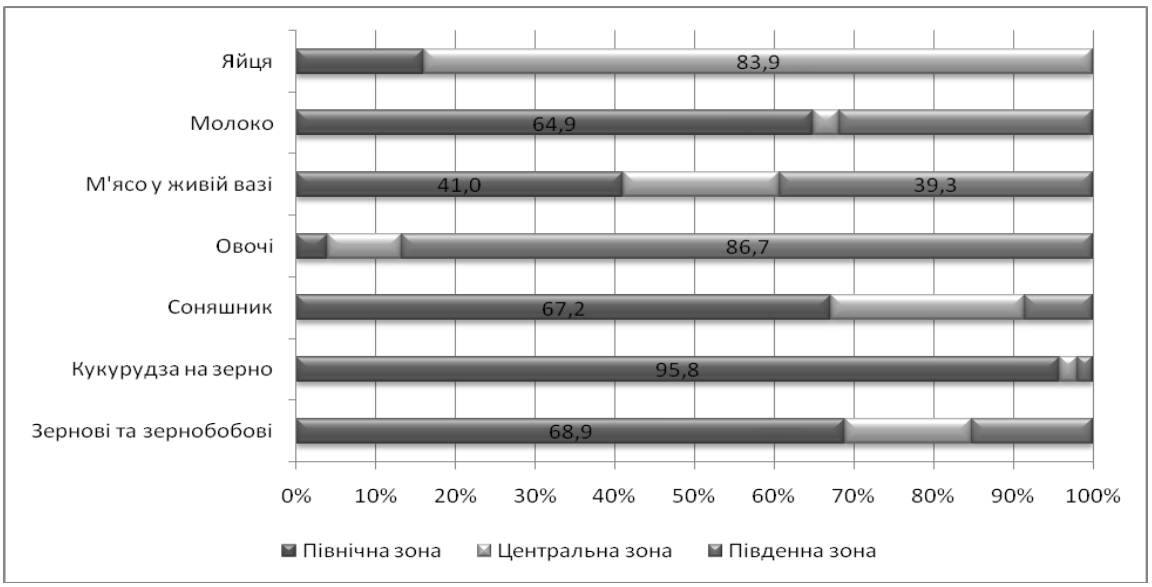

Рис. 3. Виробництво основних видів сільськогосподарської продукції фермерськими господарствами за природно-кліматичними зонами Миколаївської області у 2012 році*

Висновки. Розглянувши структурні зрушення, що відбулися протягом 2000-2012рр. у фермерських господарствах області, можемо зробити наступні висновки. Чисельність фермерських господарств має тенденцію до зменшення, що говорить про припинення діяльності частини господарств, близько 20% фермерських господарств взагалі існують лише на папері. Однак зменшення кількості веде до збільшення площ в розрахунку на окреме господарство. У галузевій структурі фермерських господарств відчувається суттєвий дисбаланс в сторону зменшення частки вирощування тваринницької продукції на користь продукції рослинництва, зокрема зерна та насіння соняшнику. Переважна частина виробництва фермерів зосереджена у північній зоні області.

Отримані результати дають можливість поставити декілька завдань, що потребують негайного вирішення: удосконалити систему звітності фермерів; розробити та впровадити дієву державну програму підтримки тваринництва у фермерських господарствах; стимулювати вітчизняного виробника техніки для фермерських господарств; розробити на рівні регіону та окремих фермерських господарств оптимальну структуру виробництва тощо.

Анотація

Розглянуто динаміку зрушень організаційної, галузевої та територіальної структур фермерських господарств Миколаївської області, запропоновано шляхи виправлення дисбалансу розвитку.

Аннотация

Рассмотрена динамика изменения в бизнесе, промышленности и территориальной структуры хозяйств Николаевской области, предложенные способы устранения дисбаланса развития.

Abstract

Is described dynamics of changes in business, industry and territorial structures of farms of Mykolayiv region, proposed ways of correcting the imbalance of development.

Список використаної літератури:

1. Фермерські господарства Миколаївщини. Статистичний збірник / за ред. Н.Ю. Рошко. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2013. – 92 с.

УДК: 338.26

Крижановська О.

РОЗВИТОК АЛЬТЕРНАТИВНИХ ВИДІВ ПАЛИВА В ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ ЯК УМОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. Для забезпечення економіки України в паливно-енергетичній галузі, ресурсами важливого значення набуває виробництво та споживання альтернативних видів рідкого та газового палива на основі залучення нетрадиційних джерел та видів енергетичної сировини. До нетрадиційних джерел та видів енергетичної сировини належить сировина рослинного походження, відходи, тверді горючі речовини, нафтові, газові, газоконденсатні родовища, важкі сорти нафти, природні бітуми тощо, виробництво і переробка яких потребує застосування принципово нових технологій.

Огляд останніх досліджень. Використання нетрадиційних джерел та видів енергетичної сировини для виробництва альтернативних видів рідкого та газового палива спрямовано на забезпечення економії паливно-енергетичних ресурсів.

Для забезпечення стабільності у розвитку економіки окремих регіонів використанню альтернативних джерел енергії приділяється значна увага. До альтернативної енергії відносять енергію, вироблену з альтернативних джерел, це електрична, теплова та механічна енергія, яка виробляється на об'єктах альтернативної енергетики і може виступати товарною продукцією, призначеною для купівлі-продажу. До альтернативних джерел дешевої та доступної енергії відносять енергію сонячного випромінювання, вітру, морів, річок, біомаси, теплоти Землі та вторинні енергетичні ресурси, які існують постійно у довкіллі.

Виклад основного матеріалу. Обов'язковою умовою є створення системи державних стандартів; впровадження економічних важелів і стимулів для підприємств, діяльність яких пов'язана з впровадженням ресурсозберігаючих технологій при використанні альтернативних видів палива; стимулювання інвестиційної діяльності тощо.Використання альтернативних джерел енергії має особливості, зокрема зумовлені природними умовами. Можливості для використання альтернативних джерел енергії в паливно-енергетичній галузі залежать від наявності водних ресурсів малих річок, необхідних для роботи гідроенергетичного обладнання; наявності біомаси, кількість якої залежить від обсягів щорічних урожаїв; наявності геотермальних джерел та свердловин, придатних для виробництва та використання геотермальної енергії; наявності теплових викидів, обсяги яких залежать від функціонування підприємств промисловості тощо [1, с. 368].

Альтернативна вітроенергетика дозволяє подолати існуючі труднощі, має значні перспективи розвитку. Загальний обсяг вітрової енергії, яку реально можна використовувати в Україні, може дати за рік, за різними оцінками 300-600 млрд. кВт.-год. Використання енергії вітру для отримання електроенергії відноситься до розряду використання невичерпних енергоресурсів Землі. В практичній діяльності енергію вітру люди використовували з давніх часів. Становленню вітроенергетики в різних країнах сприяла енергетична криза, скорочення запасів традиційних паливно-енергетичних ресурсів, значне підвищення цін на паливо. У США, Німеччині, Великобританії, Данії, Китаї, Японії та інших країнах прийняті національні програми розвитку вітроенергетики. Для виконання зазначених програм передбачено ряд економічних заходів, спрямованих на підвищення заінтересованості споживачів у впровадженні вітроенергетики: пільгові кредити і тарифи для виробників вітрових агрегатів, прямі дотації на виробництво і придбання таких установок тощо. Становлення вітроенергетики в Україні розпочалося в 1991 р. В 1996 р. було прийнято програму будівництва вітрових електростанцій, згідно з якою передбачено встановлення близько 50 вітрових електростанцій (ВЕС) загальною

потужністю 1990 МВт. Розвиток вітроенергетики здійснюється в результаті спорудження великих ВЕС та малих окремих агрегатів для автономних споживачів. В Україні існують промислові вітрові електростанції, які споруджені на основі серійного обладнання, що випускається на вітчизняних заводах. До таких об'єктів слід віднести Донузлавську ВЕС в Криму потужністю 5,3 МВт та експериментальні Акшанська, Чорноморська, Лакська, Євпаторійська ВЕС. У Миколаївській області працює Аджегільська ВЕС, в Херсонській — Асканійська ВЕС, в Донецькій — Новоазовська ВЕС, на Львівщині — Трускавецька ВЕС. Масштабний розвиток вітроенергетики може сприяти негативний екологічний вплив на людей, що мешкають на великих територіях, якщо спорудження ВЕС чи окремих установок для автономного об'єктів здійснювати без попереднього аналізу. Для цього потрібно: уточнити вітровий потенціал в окремих регіонах, де заплановано будівництво окремих вітроагрегатів чи ВЕС; вивчити коло можливих споживачів і на цій основі визначити клас та кількість вітроустановок; врахувати екологічну ситуацію в даній місцевості, здійснити пошук шляхів зменшення негативного впливу експлуатації вітроустановок на навколишнє природне середовище та здоров'я населення; розглянути можливості зменшення вартості спорудження великих ВЕС чи окремих вітроагрегатів, забезпечивши їх серійне виробництво. Собівартість електроенергії, виробленої вітровими електростанціями, як свідчить досвід інших країн, перебуває на одному рівні із собівартістю продукції теплових та атомних станцій. У структурі витрат відсутні витрати на паливну сировину, приблизно 70% витрат становить амортизація. Порівняно низька собівартість електроенергії ВЕС підвищеної потужності дозволяє окупити будівництво електростанцій приблизно за 5 років, що значно нижче у порівнянні з аналогічними показниками для теплових та гідроелектростанцій.

Створення вітрових електростанцій відноситься до нового напряму сучасної енергетики. Вітрові електростанції дають позитивний результат при їх використанні на відкритих рівнинних територіях особливо для забезпечення роботи підприємств, на яких можливі технологічні перерви у виробництві. Вітрові установки потужністю до 100 кВт доцільно використовувати на територіях, де середньорічна швидкість вітру перевищує 6 м/сек., а доставляти інші паливно-енергетичні ресурси складно через значну віддаленість та недоступність місцевості для наземного та водного транспорту.

Перший досвід експлуатації вітрових електростанцій свідчить про те, що для підвищення ефективності використання енергії вітру і збільшення вироблення електроенергії необхідно вдосконалити технічні якості агрегатів. Важливе значення має підвищення потужності вітротурбін, заміна вітротурбіни потужністю 100-110 кВт на вітротурбіни потужністю 500-600 кВт.

До нетрадиційних джерел електроенергії відносять використання сонячної енергії, яка є постійним та важливішим елементом енергетичного балансу. Для отримання електроенергії, використовуючи енергію сонця" створюють сонячні електростанції. Складовою частиною таких електростанцій є система увігнутих дзеркал-рефлекторів, які автоматично обертаються слідом за Сонцем, перетворюють сконцентрований потік енергії в електричну [2, с. 368]. Будівництво сонячних електростанцій можливе з врахуванням географічного положення тої чи іншої території, кліматичних особливостей. Для використання сонячної енергії придатні території Степового регіону та Криму. Перші досліди в Україні проводяться, хоча вони не увінчалися практичною ефективністю. Біопаливо також відносять до важливого резерву поповнення енергоресурсів. Біопаливо одержують з насіння олійних рослин, таких, як соняшник, рапс, кукурудза та деяких інших. Цей нетрадиційний вид палива, будучи екологічно чистим продуктом, під час згоряння майже не викидає в атмосферу шкідливих газів. До використання біопалива звернулись такі європейські країни, як Австрія, Німеччина, Франція. Для виробництва біопалива необхідно забезпечити високі врожаї олійних культур за рахунок раціонального використання природно-кліматичних умов окремих територій, якісний посівний матеріал, що має високу олійність, впровадження прогресивних агротехнічних заходів. Значними

можливостями для отримання високих врожаїв та значного валового збору соняшника, кукурудзи володіють області, що входять до складу Степового регіону. Це може стати основою для широкомасштабного виробництва біопалива та його використання.

Основа використання альтернативних джерел енергії закладена в загальнодержавних програмах економічного розвитку, основними засадами яких передбачається:

нарощування обсягів виробництва та споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел, з метою економного витрачання традиційних паливно-енергетичних ресурсів та зменшення залежності України від їх імпорту; реструктуризація виробництва з метою створення умов для збільшення споживання частки енергії, виробленої із альтернативних джерел; додержання екологічної безпеки за рахунок зменшення негативного впливу на стан довкілля при створенні та експлуатації об'єктів альтернативної енергетики, а також при передачі, транспортуванні, постачанні, зберіганні та споживанні енергії, виробленої з альтернативних джерел; додержання безпеки для здоров'я людини на об'єктах альтернативної енергетики на всіх етапах виробництва, сортуванні, постачанні та споживанні енергії, виробленої з альтернативних джерел; науково-технічне забезпечення розвитку альтернативної енергетики, впровадження науково-технічних досягнень у цій сфері, підготовка відповідних фахівців у вищих та середніх навчальних закладах; залучення вітчизняних та іноземних інвестицій і підтримка підприємництва, в тому числі шляхом розробки і здійснення загальнодержавних і місцевих програм розвитку альтернативної енергетики. Організаційне забезпечення діяльності у сфері альтернативних джерел енергії передбачає надання органам виконавчої влади в установленому законодавством порядку дозволів на виробництво електричної, теплової та механічної енергії з альтернативних джерел та її передачу і постачання; дозволів на виробництво геотермальної енергії; на розміщення обладнання, яке використовує сонячне випромінювання, вітер, хвилі морського прибою, для створення об'єктів альтернативної енергетики; на будівництво або відновлення об'єктів гідроенергетики на малих річках; на створення мереж для транспортування до споживачів енергії, виробленої з альтернативних джерел [3, с. 368].

Економічне забезпечення діяльності у сфері альтернативних джерел енергії включає:

створення сприятливих економічних умов для спорудження об'єктів альтернативної енергетики; визначення джерел і напрямів фінансування заходів у сфері альтернативних джерел енергії; застосування економічних важелів і стимулів з метою розширення використання альтернативних джерел енергії.

На підтримку вищенаведеного був прийнятий Указ Президента України № 462/2011 від 13 квітня 2011 р. „Про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України”, метою якого є затвердити Положення про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, визначити його права, обов”язки.

Установити, що Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України є правонаступником Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів та Державної інспекції з енергозбереження – урядового органу державного управління, що діяв у системі Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів.

У 2013 році планується скоротити споживання природного газу в галузі житлово-комунального господарства на 1 млрд. куб. м. Про це повідомив Міністр регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України на прес-конференції, яка відбулася у травні 2013 року щодо реалізації Державної програми активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки.

Висновки. Таким чином, використання альтернативних видів палива дасть змогу розвитку паливно-енергетичному підкомплексу в системі забезпечення економічної безпеки України, знизити рівень енергоємності валового внутрішнього продукту; оптимізувати структуру енергетичного балансу держави, у якому частка енергоносіїв, отриманих з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, становитиме у 2015 році не менш як 10 відсотків; підвищити рівень енергетичної безпеки держави та конкурентоспроможності національної економіки; зменшити залежність України від імпортованих енергоносіїв, обсяг споживання органічного палива, техногенний вплив на довкілля і підвищити рівень екологічної безпеки систем теплопостачання.

Анотація

Використання нетрадиційних джерел та видів енергетичної сировини для виробництва альтернативних видів рідкого та газового палива спрямовано на забезпечення економії паливно-енергетичних ресурсів. Становлення вітроенергетики в Україні розпочалося в 1991 р. В 1996 р. було прийнято програму будівництва вітрових електростанцій, згідно з якою передбачено встановлення близько 50 вітрових електростанцій (ВЕС) загальною потужністю 1990 МВт. Розвиток вітроенергетики здійснюється в результаті спорудження великих ВЕС та малих окремих агрегатів для автономних споживачів.

Ключеві слова: виробництво рідкого та газового палива, використання нетрадиційних джерел та енергетичної сировини, вітрові електростанції, нетрадиційні джерела електроенергії.

Аннотация

Использование нетрадиционных источников и видов энергетического сырья для производства альтернативных видов жидкого и газового топлива направлено на обеспечение экономии топливно-энергетических ресурсов. Становление ветроэнергетики в Украине началось в 1991 г. В 1996 была принята программа строительства ветровых электростанций, согласно которой предусмотрено установление около 50 ветровых электростанций (ВЭС) общей мощностью 1990 МВт. Развитие ветроэнергетики осуществляется в результате строительства крупных ВЭС и малых отдельных агрегатов для автономных потребителей.

Ключевые слова: производство жидкого и газового топлива, использование нетрадиционных источников и энергетического сырья, ветровые электростанции, нетрадиционные источники электроэнергии.

Abstract

The use of alternative energy sources and types of raw materials for the production of alternative liquid and gaseous fuels intended to provide fuel and energy resources. Development of wind energy in Ukraine started in 1991 In 1996, they adopted the program of construction of wind farms, under which plans to install 50 wind power plants (WPP) with a total capacity of 1990 MW. The development of wind energy is a result of the construction of large wind farms and small individual units for autonomous consumers.

Keywords: production of liquid and gaseous fuels, the use of alternative sources of energy and raw materials, wind power, alternative energy sources.

Список використаних джерел:

1. Стовбчатий А. Економічна безпека : навч. посіб. / А. Стовбчатий ; за ред. Джужі О. – К. : Алерта ; Центр учб. літ-ри, 2010. – 368.
2. Користін О. Економічна безпека : навч. посіб. / О. Користін, О. Барановський, Л. Герасименко та ін. ; за ред. Джужі О. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учб. літ-ри, 2010. – 368 с.

3. Доля Л. Економічна безпека : навч. посіб. / Доля Л. ; за ред. Джужі О. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учб. літ-ри, 2010. – 368 с.

УДК: 332.1:338.43

Лепьохіна О.В.

ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Нарощування потенціалу машинобудівної галузі є однією з найактуальніших у площині низької якості включення регіону в систему світогосподарських зв'язків, погіршення технологічної структури машинобудівного експорту та тенденції перетворення регіону в нетто-імпортера машинобудівної продукції. Вирішення цих проблем вимагає детального аналізу причин і факторів, що обумовлюють тенденцію зниження конкурентності машинобудівного сектора області та погіршення його технологічної структури.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Розвитку потенціалу сільськогосподарського машинобудування країн, регіонів і підприємств присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Проблематикою розвитку потенціалу машинобудівної галузі займалися наступні науковці: В. М. Геєць, А.С.Гальчинский, М. Туган – Барановський, Б. Є. Кваснюк, Н. Я. Калюжнова, В. П. Семиноженко, Ю. К. Перский , Л. І. Піддубна, Й. Шумпетер та інші.

Незважаючи на велику кількість досліджень і публікацій щодо проблем розвитку потенціалу машинобудівної галузі, його аспекти залишаються дискусійними, а проблема розширення аналітичної бази економічної політики регіону, зокрема, у контексті машинобудівного комплексу області, що значною мірою визначає стратегію економічного розвитку України, є актуальною в науковому і прикладному аспектах.

Метою статті є аналіз причин і факторів, що обумовлюють тенденції розвитку потенціалу машинобудівного комплексу .

Виклад основного матеріалу. Процеси глобалізації істотно змінюють моделі функціонування національних економічних систем, що включають як вертикальні («центр – регіони»), так і горизонтальні («регіон – регіон») рівні взаємодії. Ці зміни пов'язані з перетворенням регіонів в економічних агентів, які володіють потенціалом зовнішньоекономічної взаємодії та конкурентними ресурсами, що визначають їх можливості та конкурентоспроможність як суб'єктів господарських зв'язків [1].

Сьогодні розвиток галузей агропромислового комплексу є пріоритетним для економіки України, тому що саме аграрний сектор забезпечує продовольчу безпеку і незалежність нашої держави і є одним з основних бюджетоутворюючих секторів національної економіки. Маючи 30% світового чорнозему і враховуючи продовольчу кризу, саме аграрний сектор здатний стати тією конкурентною перевагою України, яка дозволить їй зайняти гідне місце серед інших країн. Аграрний сектор забезпечує продовольчу безпеку і продовольчу незалежність країни, формує 17 % валового внутрішнього продукту і близько 60 % об'єму споживання населення. Крім того, аграрний сектор є одним з основних бюджетоутворюючих секторів національної економіки, частинка якого в зведеному бюджеті України за останні роки складає 8 - 9%, а також займає друге місце серед секторів економіки в товарній структурі

експорту. Галузь сільськогосподарського машинобудування нараховує понад 70 тисяч працюючих.

Враховуючи те, що за прогнозами кількість населення земної кулі щорічно зростатиме, а кількість оброблюваних земель практично залишатиметься незмінною, слід чекати підвищення рентабельності сільського господарства, а відповідно, і збільшення фінансування в цій галузі. Також слід враховувати, що на сьогоднішній час практично 15% світового населення голодує і ця цифра постійно збільшується, тому основним пріоритетом в світовій економіці залишатиметься забезпечення продовольчої безпеки. До 2050 року кількість оброблювальних земель, за оцінками експертів, збільшиться неістотно: з 1 400 до 1 500 млн. га. Це свідчить про те, що продукти харчування для населення приходиться одержувати практично на тому ж об'ємі орних земель. Тому перехід аграрного сектора економіки на вживання інноваційних ресурсозберігаючих технологіях виробництва продукції рослинництва і тваринництва, її зберігання і переробка потребує системного переоснащення машинно-тракторного парку сучасною високоефективною технікою і устаткуванням вітчизняного виробництва.

Як адміністративно-територіальне утворення України і суб'єкт ринкових відносин Херсонська область володіє низкою конкурентних переваг, що формують підґрунтя для її розвитку та активного включення в систему світогосподарських зв'язків. Головний ресурс розвитку, що визначає конкурентний потенціал регіону, сконцентрований в машинобудівному комплексі, який виготовляє значну частину вітчизняного енергетичного, сільськогосподарського машинобудування. Ефективність використання цього ресурсу значною мірою визначається станом зв'язків області, найважливішим індикатором якості яких є структура торгівлі машинобудівною продукцією.

Однією з головних умов модернізації національної економіки, переходу до нової (постіндустріальної) стадії розвитку є інноваційна діяльність, в цьому головну роль повинне виконувати вітчизняне машинобудування.

Протягом року вчені Національної академії наук України спільно із службами Міністерства аграрної політики та продовольства України опрацьовували сценарій, оцінюючи потенціал галузей АПК. Вони дійшли висновку, що при відповідному технічному, технологічному і науковому забезпеченні, вітчизняне сільськогосподарське виробництво має нагоду збільшити виробництво зерна до 80 млн. тонн, насіння олійних культур - до 15 млн. тонн. І ці об'єми виробництва продукції зараз стали плановими показниками розвитку аграрного сектора економіки.

Так, за оперативними даними управлінь технічного нагляду, охорони праці та пожежної безпеки територіальних органів Держсільгоспінспекції України, станом на 24 липня 2012 року на обліку в інспекціях перебувало 53,9 тис. зернозбиральних комбайнів. З них у юридичних осіб – 31,0 тис. (57,5%) та у фізичних осіб – 22,9 тис. (42,5%). Усього технічно справних зернозбиральних комбайнів – близько 28,3 тис. На жнивах 2012 року фактично працювало 27,2 тис. зернозбиральних комбайнів, з яких 66% комбайнів перебували у власності юридичних осіб, решта – у власності фізичних осіб. Технологічна потреба у зернозбиральних комбайнах наведена у табл.1.

Таблиця 1

Технологічна потреба у зернозбиральних комбайнах

Найменування машин	Технологічна потреба	Наявність техніки, всього
Комбайни зернозбиральні	50 000	32 100

Як свідчить статистика [2], в даний час матеріально – технічне забезпечення сільськогосподарського виробництва, як по областях, так і в цілому по агропромисловому комплексу України, наближається до критичної межі. Забезпеченість аграріїв зернозбиральними комбайнами складає лише 40–60 відсотків від технологічної потреби. З них понад 85 відсотків техніки відпрацювало свій амортизаційний термін, а щорічні темпи

вибуття з експлуатації перевищують їх придбання. Стан технічного забезпечення АПК зернозбиральними комбайнами – у 2012 році представлено у табл.2.

Таблиця 2

Віковий стан зернозбиральних комбайнів України

Роки	Відсотки
До 5	8
5 - 10	14
10 - 20	17
Більше 20	61

Сьогодні парк зернозбиральних комбайнів має наступну структуру:- 17% комбайнів експлуатуються 10-20 років;- 61% комбайнів мають термін експлуатації понад 20 роки.

Це призводить до втрат сільськогосподарської продукції, які спричинені „технічними" факторами, інакше, відсутністю в господарствах достатньої кількості техніки для посіву та збирання врожаю. Відбувається руйнування парку комбайнів вітчизняного виробництва. Щорічно аграрії втрачають близько 12,9 -14,0 млрд. грн. через порушення технології і термінів прибирання зернових культур. Відносно стабільний рівень вирощуваних зернових (до 40 млн. тонн в рік) і необхідність заміни технічно і морально застарілих машин припускає закупівлю сільгосптоваровиробниками нової техніки. Але сільськогосподарські підприємства не мають нормативної забезпеченості зернозбиральними комбайнами, кількість яких з кожним роком в господарствах зменшується. Фінансове становище сільськогосподарських підприємств не дає можливості проводити без додаткової державної і регіональної підтримки розширене відновлювання техніки .

На сьогодні підприємствами сільгоспмашинобудування вже створено понад 100 промислових зразків конкурентноздатної техніки і устаткування, зокрема 38 зразків за державною підтримкою. Є необхідність створити спільні підприємства виробників найпопулярнішої в Україні сільськогосподарської техніки, запровадити пільгові режими виробництва з одночасним підвищенням податкового і митного навантаження на імпорт, а також оптимізувати використання існуючих потужностей з виробництва сільгосптехніки.

Вітчизняна промисловість сьогодні не виробляє низку сільськогосподарських машин і не в змозі забезпечити у повному обсязі потреби в окремих видах такої техніки, особливо тієї, що необхідна для започаткування сучасних технологій у аграрному виробництві. Поясненням такого стану послуговує штучно створений дисбаланс між різницею фінансування Міністерства агропромислового комплексу і Міністерства економічного розвитку. Аналіз фінансування галузей агропромислового комплексу і галузі машинобудування показав, що з 2000 року імпорт сільгосптехніки виріс у 17,6 разів, а продаж власної техніки – всього у 3,6 рази.

Потужності заводів сільгоспмашинобудування за даними органів статистики завантажені на 20-30%,

Тому, враховуючи великий досвід ТОВ НВП «Херсонський машинобудівний завод» в налагоджуванні виробництва зернозбиральних комбайнів і те, що на сьогодні він є єдиним виробником такої техніки в Україні, доцільно зосередити виробництво зернозбиральної техніки на цьому підприємстві, провівши переоснащення підприємства спеціальним устаткуванням з одночасним оновленням виробничих потужностей, розробкою і створенням оптимального модельного ряду вітчизняних зернозбиральних комбайнів.

Сьогодні комбайн "Скіф" виробництва ТОВ НВП "Херсонський машинобудівний завод" за всіма експертними оцінками та основними споживчими характеристиками істотно випереджає зарубіжні аналоги: білоруський "Полісся" і російський "Акрос", які знаходяться на ринку в одному ціновому сегменті з комбайнами українського виробництва. В даний час підприємство може випускати 300 зернозбиральних комбайнів

на рік з перспективою збільшення випуску в п'ять разів за умови проведення технічного переозброєння виробництва.

Техніка ТОВ НВП «ХМЗ» має прийнятне співвідношення ціна - якість при постійному підвищенні рівня якості і надійності, відповідає всім агротехнічним вимогам, забезпечена оперативним гарантійним і сервісним обслуговуванням, має достатню кількість запасних частин, наявність спеціальної технічної документації. Продукція заводу широко представлялася на міжнародних виставках, ярмарках і була відзначена шістьма золотими медалями. Їй не один раз присвоювалося звання « краща машина року».

Висновки. Відсутність стратегічного підходу до рішення проблеми насичення внутрішнього ринку товарами вітчизняного виробництва на основі якісної імпортозамінної продукції привела до значного дисбалансу між попитом і пропозицією на окремих товарних ринках і може витіснити вітчизняного виробника не тільки із зовнішнього, але і внутрішнього ринку.

Недостатні обсяги виробництва, відсутність заходів щодо покращення якості, надійності, економічності призводять до втрати конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської техніки.

Зволікання з випуском техніки, яка відповідає сучасним вимогам, не дозволяє сільгосптоваровиробникам в повній мірі реалізовувати новітні агротехнології із використанням вітчизняних машин, тому відбувається поступове просування на вітчизняний ринок техніки іноземного виробництва, обсяги закупівлі якої в останні роки перевищили 70 відсотків від загального обсягу придбання.

Тому, впровадження проекту на ТОВ НВП «ХМЗ» за державної підтримки, підтримки виконавчих органів та органів місцевого самоврядування і державних структур дозволить виправити, змінити в кращу сторону ситуацію на ринку сільськогосподарського машинобудування України.

Україна має значний природно - ресурсний, виробничий, науково-технічний і трудовий потенціал для збільшення обсягів власного виробництва продукції, яка, окрім всього, навіть імпортується. Внутрішній ринок є достатньо великим для нарощування виробництва вітчизняних аналогів імпортованої продукції. Зокрема, місткість внутрішнього ринку сільськогосподарської техніки на даний час складає близько 10 млрд. гривень.

Анотація

У статті проаналізовано фактори, що обумовлюють розвиток сільськогосподарського машинобудування в контексті сучасної парадигми конкурентоспроможності регіону.

Ключові слова: сільськогосподарське машинобудування, потенціал, галузь, розвиток, регіон

Аннотация

Рассматриваются факторы, которые являются движущей развитие сельскохозяйственного машиностроения в контексте современной парадигмы конкурентоспособности региона**.**

Ключевые слова: сельскохозяйственное машиностроение, строительство, промышленность, развитие, регион

Abstract

Are examined the factors that are driving the development of agricultural engineering in the context of the current paradigm of the region's competitiveness.

Keywords: agricultural engineering, construction, industry, development, region

Список використаної літератури:

1. Піддубна Л.І.Проблеми і тенденції розвитку експортного потенціалу підприємств машинобудування / Л.І. Піддубна // Бізнес – інформ. – 2012. – №1. – С.51 – 55 www.business-inform.net
2. Статистичній збірник «Діяльність підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності» 2010 / Державна служба статистики України / за ред. І.М. Жук. – К.:Інформаційно-аналітичне агентство, 2011. –454 с.
3. Стратегія економічного та соціального розвитку Херсонської області до 2015 року. Управління процесами розвитку регіону до 2020 року. – Херсон: Видавництво ТОВ „ТФ „Тимекс", 2007. – 232 с.
4. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т.: Економіка знань – модернізаційний проект України. / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка.– Т. 1.– К. : Фенікс, 2007.– 544 с.
5. Конкурентоспособность регионов: теоретико-прикладные аспекты. Под ред. Ю. К. Перского, Н. Я. Калюжновой.– М. : ТЕИС, 2003.– 472 с.

УДК: 633.1:339.5

Копитко В.І.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА АПК УКРАЇНИ ТА РЕГІОНІВ

Постановка проблеми. На сьогоднішній день в аграрному секторі АПК України з початку 90-х років минулого століття практично не змінились технології, інноваційне оновлення йде в уповільненому темпі, що є однією з головних причин незважаючи на окремі позитивні зрушення кризового стану сільського господарства в державі та регіонах. Разом з тим розвиток аграрного сектора економіки йде випереджаючими темпами порівняно з іншими галузями економіки. На сучасному етапі в основну діяльність сільськогосподарських товаровиробників повинні активно впроваджуватися як нові технології, так і нові способи господарювання. Широке застосування науково-технічних досягнень є найбільш дієвою і ефективною формою забезпечення сталого развитку галузі, а сам науково-технічний прогрес визначається можливостями інноваційного шляху розвитку аграрного виробництва, що позитивно вплине на інші галузі АПК України та розвиток соціальної сфери села.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні та за її межами багато наукових досліджень ведеться навколо проблем інноваційного шляху аграрного виробництва. Цю проблему досліджували відомі вчені Славов В.П., Коваленко О.В., Стельмащук А.М., В. Андрійчук, О. Бородіна, П. Гайдуцький, П. Саблук, В. Семчик, О. Скидан, О. Шпичак, В. Юрчишин та ін. Дану проблему слід розглядати ширше, адже сьогодні[1] людство переходить від п'ятого технологічного укладу до шостого**.** П'ятий уклад характеризується досягненнями у сфері мікроелектроніки, а саме: електронної промисловості, роботобудування, інформаційних технологій та ін. У свою чергу, шостий технологічний уклад передбачає бурхливий розвиток біо- і нанотехнологій, штучного інтелекту і генної інженерії. На превеликий жаль, і сьогодні вітчизняна наука продовжує фінансувати третій і четвертий технологічні уклади, а п'ятий і шостий — представлені лише незначною мірою. Тобто нині ситуація складається так, що ми інвестуємо кошти у

сфери, які в Україні існують уже багато років, і майже не підтримуємо розвитку. Подальше економічне зростання неможливе без глибокого і всебічного аналізу сучасного стану організаційно-економічного механізму інноваціонного розвитку сільського господарства, що дозволяє дати оцінку і разпрацювати реальну інноваційну політику, активна реалізація якої забезпечить науково-технічний прогрес у галузі.

Формулювання цілей статті. Стосовно до сучасних умов першорядне значення має наукове обгрунтування організаційно-економічного забезпечення освоєння інновацій у сільському господарстві за рахунок вдосконалення організації інноваційного процесу, економічного стимулювання інноваційної діяльності на всіх рівнях управління, підвищення сприйнятливості сільськогосподарських товаровиробників до нововведень.

У зв'язку з цим є актуальним комплексне дослідження теоретичних і практичних аспектів інноваційного розвитку сільського господарства, його організаційно-економічного механізму, розробка стратегічних напрямів сприяють підвищенню інноваційної активності в сільському господарстві держави та регіонах.

Виклад основного матеріалу досліджень. У розумінні сутності економічного механізму в даний час склалися два основних концептуальних підходи (економічний і інституційний). Інституційний базується на уявленні, що механізм це система правил і задаються ними умов, що передбачає множинність, варіантність вибору для суб'єктів та пов'язаних з цим результатів і забезпечує досягнення максимально ефективного рівноваги. В якості ключових компонентів механізму покладаються: обмін інформацією; умова сумісності стимулів (у прийнятті рішення); рівноваги (як рівна вигода для кожного учасника процесу); перевищення вигод над сумарними витратами; організація угоди; принцип виявлення (учасники процесу повинні проявити свої інтереси і стратегії в цьому процесі).

В теперішній час ще не створені достойні організаційні і економічні умови для розвитку інноваційної діяльності безпосередньо в сільськогосподарському підприємстві, що в цілому впливають на регіональний та загальнодержавний розвиток економіки АПК. Як і раніше, освоєння інновацій здійснюється у формі вертикальної інтеграції на основі переважання адміністративних рішень, наукових рекомендацій. Виходячи з того, що вагома частина підприємств (особливо тваринництва) є збитковими, не мають в своєму розпорядженні фінансових ресурсів для придбання нових технічних, хімічних і біологічних засобів, технологій, ще не сформувався ринок інновацій. Тоді як, внутрішній продовольчий ринок України заповнюється імпортною продукцією, дешевшою, але менш якіснішою в порівнянні з вітчизняними товарами [2,с.192]. І далі автор зазначає, що механізм інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки має забезпечувативиконання наступних функцій: формування на рівні держави системизабезпечення висококваліфікованими науковими кадрами для створення агроінновацій; створення необхідного рівня розвитку агрохімічної та біологічної промисловості; забезпечення державного регулювання і нормативно-правової основи здійснення інноваційної діяльності в аграрній сфері; забезпечення інноваційного процесу необхідною інформацією; забезпечення належного фінансування науково-технічних розробок і створення інноваційних продуктів; формування ефективної системи маркетингу по виявленню попиту на агроінновації та просуванню інноваційних продуктів; формування ефективної системи менеджменту і планування по створенню агроінновацій та виробництву інноваційних продуктів;формування системи ефективного ціноутворення на інноваційні продукти;забезпечення належного рівня страхування інноваційних ризиків в агробізнесі.

В роботі [3, с.54] автор зазначає, що підвищення вкладень в одиницю земельної площі та раціоналізація використання наявних матеріально-технічних і трудових ресурсів дасть можливість забезпечити поступове підвищення ефективності земельних ресурсів та здешевлення виробництва одиниці продукції. При цьому загальний економічний ефект буде залежати від кон’юнктури ринку зерна та важелів державного регулювання. Зокрема,

зменшення витрат пально-мастильних матеріалів лише на 2 % при вирощуванні кукурудзи в зоні Степу України дає змогу економити понад 800 тис. грн. До числа пріоритетних завдань щодо нарощування виробництва зерна належить також проблема відновлення і збереження родючості гранту, водних ресурсів, широкого застосування інноваційних та еколого безпечних технологій тощо.

Можна виділити наступні аспекти інноваційної діяльності в сільськогосподарському виробництві, що мають регіональні особливості :

- зональні умови виробництва, біологічна основа галузі, сезонний характер виробництва та інші, які напряму впливають на развиток інноваційної діяльності;
- багатогалузевий характер сільськогосподарського виробництва передбачає безліч видів інновацій, які класифікуються за низкою характерних ознак;
- аграрний сектор відрізняється специфічною інноваційної інфраструктурою, в яку крім самих товаровиробників входять такі суб'єкти як наукові та навчальні установи, дорадчі служби, органи державної влади та інші;
- інноваційна діяльність у сільському господарстві відрізняється багатогранністю організаційних форм, таких як технологічні платформи,
- науково-виробничі системи, центри наукового забезпечення, дорадчі служби, агротехнопаркові формування та інші;
- різний соціальний рівень працівників сільського господарства, що вимагає значно більшої уваги до підготовки кадрів і підвищеннях кваліфікації, організації післядипломної освіти;
- відсутність чіткого і науково обгрунтованого організаційно-економічного механізму передачі досягнень науки сільськогоспотоваровиробникам і, як наслідок, істотне відставання галузі з освоєння інновацій у сільськогосподарське виробництво.

У 2012 році, завдяки збільшенню бюджетних витрат на науку на 22% (4,7 млрд грн - 2012 р., 3,9 млрд грн. - 2011 р.) наш показник наукоємності ВВП виріс до 0,75%. Тепер на порядку денному найближчих років - підвищення рівня наукоємності ВВП за рахунок усіх джерел фінансування до 1,5%[4], -зазначає автор і далі констатує, що здійснюючи перші кроки в реформуванні інноваційного сегменту вітчизняної економіки, Україні вкрай важливо дотриматися низки умов для забезпечення правонаступництва і безперервності державної політики в науково-технічній сфері.

На його думку, як експерта, сьогодні необхідно реалізувати першочергові заходи з інноваційної політики: прийняття нової редакції закону "Про наукову і науково-технічну діяльність", відновлення повноцінної роботи технопарків; розширення системи грантової і збільшення обсягів програмно-цільового фінансування науки при одночасному поступовому збільшенні базового фінансування державних наукових установ; перехід від однорічного до дворічного формування державного замовлення на створення новітніх технологій; створення Державного фонду розвитку технологій і зміцнення Державного фонду фундаментальних досліджень.

Створення інновацій пов'язано не тільки з рівнем розвитку науки, а й зі здатністю виробництва сприймати її досягнення. Для цього необхідні певні стимули, які спонукають людей створювати і освоювати інновації, фінансові кошти, сприятливі соціальні умови і т. д. тобто те, що вже залежить від суспільства, рівня його розвитку, орієнтації на науково-технічний прогрес. Якщо орієнтація відповідає цьому критерію, то суспільство формує інноваційну систему включає всі компоненти структури інноваційного процесу, в тому числі його інфраструктури, забезпечуючи їх взаємодію.

Змістом накопичувальної функції є діяльність професіональних консультантів, пов’язана з одержанням, збереженням і нагромадженням головного ресурсу консалтингу – високопрофесійних знань та інформації. Тому у впровадженні інновацій не можна не відмітити роль дорадчих служб, адже як стверджує автор[5, с.55] економічний консалтинг виконує також інноваційну функцію, яка полягає в сприянні (а) прискоренню впровадження нових знань і досвіду в господарську практику, (б) залученню

інтелектуальних продуктів-новацій в економічний оборот,(г) здійсненню системного інноваційного процесу ринкового типу, (д) розвитку інноваційної діяльностіта підвищенню інноваційної активності бізнесу.

Для створення національної інноваційної системи необхідне ретельне відпрацювання її структури, у якій основними складовими є: великі компанії, які вкладають значні кошти в розвиток досліджень і розробок, доводити їх результати до виробництва, модернізувати обладнання; малий інноваційний бізнес зі специфічними формами його фінансування (венчурний капітал), організацій обслуговування; державна підтримка, з відповідним правовим забезпеченням і науково-технічною політикою спрямованими на регулювання і стимулювання інноваційного процесу; ринок інновацій, що забезпечуватиме у всій інноваційній системі сприяння попит на інноваційну продукцію.

Ключовими проблемами інноваційного розвитку аграрного сектору АПК України та її областей (регіонів), на вирішенні яких необхідно сконцентрувати зусилля, є: низька ефективність діяльності товаровиробників і, як наслідок, недостатня конкурентоспроможність виробленої продукції, товарів та послуг; висока залежність сільськогосподарського виробництва від цін і тарифів на енергоносії та матеріальні ресурси; наявність обмежень зростання сільськогосподарського виробництва в довгостроковій перспективі, що характеризується низьким рівнем технологій і не високими темпами оновлення основних фондів; недостатній рівень доходів сільського населення, і як наслідок, відтік працездатного населення з села; старіння і скорочення чисельності жителів у сільській місцевості, зумовило скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в особистих підсобних господарствах.

Слід звернути увагу на той факт, що в даний час в країнах з розвиненим сільським господарством спостерігається тенденція скорочення абсолютної і відносної чисельності сільськогосподарських машин. Але це не слід розцінювати як зниження технічного оснащення аграрного виробництва, оскільки скорочення машинно-тракторного парку тут відбувається на тлі зміни покоління машин, вдосконалення їх конструкції, підвищення надійності, якості, комфортності тощо. Викликане технічним прогресом скорочення потреби і попиту на сільськогосподарську техніку в економічно розвинених країнах - чимало-важлива причина прагнення її виробників проникнути на вітчизняний ринок. В Україні кількість одиниць сільгосптехніки у порівнянні з 1990 роком зменшилось майже у два рази і цей процес не можна ототожнювати оскільки із 322209 одиниць у 2012році 184251 одиниць (57,2%) всієї сільськогосподарської техніки знаходиться в господарствах населення[6, с.6], значна частина якої давно відпрацювала свій ресурс. Тваринництво зосереджено в основному в селянських господарствах і має регіональні особливості розвитку, а створення малих молочно-товарних ферм не повністю забезпечує умови для вкладення інновацій. Інноваційну складову можна знайти в агрохолдингах де спеціалізуються на вирощуванні зернових, а не овочів та картоплі та інших культур. Тому у програмах вкладення інновацій слід комплексно підходити до цього питання із участю державних та місцевих органів влади.

Вже через 10 років вітчизняні аграрії зможуть виробляти до 80 млн. тонн зерна [7]. Такого валу, на переконання експертів, вдасться досягти завдяки присутності на ринку агрохолдингів, адже саме великим виробникам зерна доступні перспективні ринки збуту і сучасні технології, а за 2-3 роки Україна, безсумнівно, наростить виробництво зерна до 60 млн. тонн. Однак і ця позначка може стати лише початком рекордних врожаїв, якщо ж розвинути великотоварний ринок, то і 80 млн. тонн стають реальними. Для цього необхідно застосувати сучасні технології, енергозберігаючу техніку, високоякісне зерно, мінеральні добрива тощо, як це роблять в Європі. А це зараз доступно переважно агрохолдингам, оскільки великий бізнес може розвивати зернову логістику, тобто будувати елеватори, склади, порти. На перший план все ж виходить питання модернізації зернозбиральної техніки. Дозволити собі сучасну техніку іноземного виробництва можуть

тільки великотоварні виробники. Однак значна частина зерна виробляється саме невеликими господарствами. Саме це завдання має вирішити держава. Так, в Україні вже починається спільне з німецькою компанією "CLAAS" виробництво зернозбиральної техніки. Якщо вона буде такою ж якісною, як іноземна, то вітчизняні аграрії віддадуть перевагу саме її. А завдяки здешевленню кредитів і лізинговими програмами її зможуть придбати і фермери.

У свою чергу, нарощування виробництва зерна безпосередньо залежить від обсягу інвестицій. Так, вкладення коштів у будівництво зерносховищ, портових терміналів, закупівлю техніки і селекцію високопродуктивних сортів зерна сприяло тому, що в Україні підвищується врожайність зерна і, відповідно, зростає його вал. Отже, аграрний сектор має дуже велику перспективу. Тому зараз докладається максимум зусиль, щоб його розвивати, зокрема, активно залучаються інвестори і за попередніми прогнозами, інвестори повинні вкласти до 3 млрд. доларів у АПК цього року. Проте вже до 2023-му можна збільшити цю суму в десять разів.

Щоб знизити ризик і підвищити ефективність інновацій, необхідно формування організаційно-економічного механізму вбудовування науки в структуру аграрного сектора економіки. Для вибору найбільш ефективних форм і методів інноваційної активності в сільському господарстві потрібно, насамперед, науково-обгрунтоване управління, що включає постановку мети і вибір стратегії, необхідні стадії циклу: планування, визначення умов і організація, виконання і контроль. Центральне місце при цьому належить вибору правильної мети та інноваційної стратегії. Саме від цього залежить визначення найбільш доцільних напрямів економічної та науково-технічної політики, заснованої на довгостроковому прогнозуванні розвитку сільського господарства, обліку сукупності зовнішніх і внутрішніх факторів, ресурсних обмежень на рівнях держави, регіонів, галузі та підприємства при вирішенні триєдиної проблеми: що, як і для кого виробляти.

Виходячи з цього, організаційно-економічний механізм розвитку інноваційних процесів у сільському господарстві держави та регіонів можна розглядати, як сукупність форм, методів, стимулів, інструментів і важелів здійснення інноваційної діяльності, які забезпечують науково-технічний прогрес в економіці країни. В організаційно-економічному механізмі організаційний блок включає планування та організацію науково-дослідної діяльності, розвиток підприємництва в науково-технічній сфері, організацію пропаганди поширення інновацій та їх передачі у виробництво і економічний блок включає фінансування та кредитування, оподаткування та страхування організацій, створюють і освоюють інновації; стимулювання інноваційного процесу; ціноутворення на науково-технічну продукцію - завершені НДДКР, інновації та інноваційні проекти, державну піддержку інноваційної діяльності.

Висновки. Організаційно - економічний механізм забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору АПК на державному та регіональному рівнях, включає комплекс пов'язаних між собою блоки: організаційний та економічний, які є взаємозалежними. Вони забезпечують заходів створення сприятливих умов для проходження всіх етапів науково-технічного оновлення виробництва, консолідацію зусиль підприємців, органів державної влади, місцевого самоврядування, науки та вищої освіти з просування науково-технічної та інноваційної продукції до споживача. Інноваційна діяльність у сільському господарстві відрізняється багатогранністю організаційних форм, таких як технологічні платформи, науково-виробничі системи, центри наукового забезпечення, дорадчі служби, агротехнопаркові формування та інші. У складі організаційної складової слід, перш за все, разглядати освоєння інноваційно-орієнтованих форм господарювання, розвиток виробничо-технологічної інфраструктури, створення регіональних і міжрегіональних інформаційно-консалтингових центрів, здійснюють інформаційний супровід інноваційних процесів, формування системи ефективного управління в інноваційній сфері, сприяння інтеграції науки і освіти. Організаційну складову інфраструктури розвитку інноваційних процесів слід розглядати,

як сукупність органів державного регулювання, які здійснюють діяльність у сфері узгодження інноваційних процесів в економіці регіону і комерційних і некомерційних організацій, що надають послуги підприємствам, що працюють в інноваційній сфері. Економічна складова організаційно-економічного механізму включає збільшення фінансування НДДКР та інноваційних проектів з бюджетних коштів і концентрація ресурсів на пріоритетних напрямках, підтримку фінансового лізингу інноваційного підприємництва, використання венчурного капіталу у фінансуванні інноваційної діяльності, раціонального використання економічних важелів державного регулювання в АПК (цін, податків, фінансів, кредиту та ін.) Вона реалізується в рамках інноваційної політики держави і спрямована на активізацію інноваційної діяльності в аграрному секторі АПК по найбільш пріоритетним напрямкам розвитку цього процесу.

Анотація

В статті здійснено наукове обгрунтування організаційно-економічного забезпечення освоєння інновацій у сільському господарстві за рахунок вдосконалення організації інноваційного процесу. В результаті дослідження запропоновано організаційно - економічний механізм забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору АПК на державному та регіональному рівнях, що включає комплекс пов'язаних між собою блоків: організаційний та економічний, які є взаємозалежними і забезпечують заходів створення сприятливих умов для проходження всіх етапів науково-технічного оновлення виробництва, консолідацію зусиль підприємців, органів державної влади, місцевого самоврядування, науки та вищої освіти з просування науково-технічної та інноваційної продукції до споживача.

Ключові слова: інновації в аграрній сфері АПК, організаційно-економічний механізм, державний та регіональний рівень регулювання впровадження інновацій.

Аннотация

В статье осуществлено научное обоснование организационно-экономического обеспечения освоения инноваций в сельском хозяйстве за счет совершенствования организации инновационного процесса. В результате исследования предложены организационно - экономический механизм обеспечения инновационного развития аграрного сектора АПК на государственном и региональном уровнях, который включает комплекс связанных между собой блоков: организационный и экономический, что взаимосвязаны и обеспечивают меры создания благоприятных условий для прохождения всех этапов научно-технического обновления производства, консолидации усилий предпринимателей, органов государственной власти, местного самоуправления, науки и высшего образования по продвижению научно-технической и инновационной продукции к потребителю.

Ключеые слова: инновации в аграрной сфере АПК, организационно-экономический механизм, государственный и региональный уровень регулирования внедрения инноваций.

Summary

In the article the scientific basis of organizational and economic development of innovations in the agriculture by improving the organization of the innovation process were implemented. The study proposed organizational - economic mechanism of innovation development of the agricultural sector of agro-industrial complex at the national and regional level, which includes a set of interconnected blocks: organizational and economic, which are interdependent and provide measures to create favorable conditions for the completion of all phases of scientific and technological modernization of production, consolidation of efforts of entrepreneurs, government, local government, science and higher education to promote scientific and technical and innovative products to the consumer.

Key-words: : innovation in agriculture of agro-industrial complex, organizational and economic mechanism, the national and regional level of regulatory innovation.

Список використаних джерел:

1. За матеріалами виступу на Загальних зборах НАН України 18.04/2013р http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/Reliz_www.pdf.
2. Долгошея Н.О. Організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки// Вісник ЖДТУ (Економічні науки) № 1(55), 2011, с.192-195.
3. Рудницька А.С. Рівень ефективності інноваційного розвитку зерновиробництва//Агроінком - аграр. інформ. наук.-вироб. журн. / Міжнар. аграр.-пром. івестц. конценрн «Агропромінвест–інтернешнл». – Чабани (Київська обл.): - № 10-12'2012,с.51-54.
4. Семиноженко В. П'ять умов "інноваційного стрибка" України // Газета “Дзеркало тижня” №17, 18.05.2013р.
5. Марченко О.С. Консалтингові чинники комерціалізації інновацій//Актуальні питання інноваційного розвитку: наук.-практ. вид. / Нац. акад. прав. наук України, НДІ прав. забезп. інновац. розв. – Х.: ФІНН, – 2012- №1 с.51-58.
6. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2012 році(Статистичний бюлетень)// Державна служба статистики України, К.:2013 – 42с.
7. http://apk.rbc.ua/rus/ekspert-za-10-let-obem-investitsiy-v-ukrainskiy-apk vyrastet 16082013131100

УДК: 338.65

Сільченко І.А.

АНАЛІЗ СТАНУ І ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку України подальші перспективи пов’язуються з високотехнологічними й конкурентоспроможними промисловими підприємствами, господарська діяльність яких створювала б синергетичний ефект для національної економічної системи. Даний ефект можливий лише завдяки інноваційному розвитку промислових підприємств, які складають основу конкурентоспроможності та експортного потенціалу національної економіки. Процеси глобалізації та інтеграції світової економіки вимагають від сучасних українських промислових підприємств відповідних технічних, економічних, соціальних та інноваційних загальноприйнятих стандартів.

Розвиток інноваційної діяльності в промисловості неможливий без активного впровадження інноваційних заходів безпосередньо на кожному промисловому підприємстві. У той же час, реалізація інноваційної політики на мікроекономічному рівні потребує створення розвинутого механізму управління інноваційним розвитком підприємств, який охоплює всі напрями виробничої, комерційної, науково-дослідної, постачальницької діяльності господарського суб'єкта. Найвагоміший вплив має технологічна інноваційність промислового виробництва, оскільки забезпечує потенційно можливе зростання

промисловості щодо інноваційного впливу як на власне виробництво, так і економіку інших галузей.

Для реалізація стратегії економічного зростання промислового виробництва є необхідність постійного розвитку високотехнологічних виробництв, спроможних виробляти наукоємну продукцію. Відповідно формування експортного потенціалу промислового виробництва, підвищення розвитку технологічного рівня підприємств, що відбувається завдяки впровадження у виробництво вітчизняним і світовим науково-технічним досягненням.

Тому постає гостра необхідність у дослідженні нових теоретичних і практичних підходів до управління інноваційним розвитком промислових підприємств, а також формування і розвиток технологічної конкурентоспроможності підприємств посилили інтерес до удосконалення досвіду в цій галузі інноваційного управління.

Мета статті є дослідження та аналіз тенденцій інноваційної діяльності промислових підприємств нашої держави. Виявлення основних напрямів інноваційного розвитку промислових підприємств та подальших напрямів його удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблематики інноваційного розвитку галузей народного господарства України зокрема промисловості займалися такі вітчизняні учені, як О.І. Амоша, І.П. Булєєв, Б.В. Буркинський, В.М. Геєць, С.Ю. Глазьєв, В.М. О.А. Біловодська, Данілішин, В.І. Дубницький, В.І. Захарченко, С.М. Ілляшенко, С.Д. Ільєнкова, М.П. Денисенко, М.М. Меркулов, Л.М. Таранюк, Н.С. Ілляшенко, Р.А. Фатхутдінов, Л.І. Федулова, Д.М. Черваньов, Н.І. Чухрай, А.І. Яковлєв, а також зарубіжні – І. Ансофф, К. Кристенсен , Г. Мінтцберг, М.Е. Рейнор, Б. Санто, Б. Твісс , М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, Д.А. Новіков, А.А. Іващенко та ін.

Виклад основного матеріалу. Україна володіє високим потенціалом розвитку промисловості, в межах кожного окремого регіону і країни в цілому. Це пов’язано зі значними сировинними ресурсами, розвинутим паливно-енергетичним комплексом та транспортною структурою, розвиненою виробничою та науково-технічною базою, значний кадровий потенціал.

Відповідно до цього інноваційна діяльність у промисловості повинна бути спрямована на вирішення таких завдань, як забезпечення економічного розвитку промислових підприємств на основі раціонального використання їхнього потенціалу, відтворення ресурсів та охорони природного середовища; розв’язання міжгалузевих науково-технічних та управлінсько-організаційних проблем, підвищення технологічного та інформаційного рівня всіх сфер господарської діяльності з метою виробництва конкурентоспроможної промислової продукції.

Інтенсивність та результативність взаємозв’язку між наукою та промисловістю неможливо досліджувати без аналізу стану як окремих суб’єктів процесу взаємодії, так і обставин, в яких відбувається процес. Взаємодія між наукою та промисловістю не може бути відокремлена від загальної економічної ситуації, від державної політики щодо розвитку інноваційної та науково-технологічної діяльності промисловості та науки.

Україна належить до числа країн з розвинутою індустріальною базою і достатньо високим ресурсним потенціалом. Проте, у структурі національної економіки переважають галузі, які добувають сировину або випускають продукцію з низьким ступенем обробки для експорту, завантаження потужностей яких залежить від попиту на зовнішньому ринку. Багато підприємств інших галузей не витримують конкуренції навіть на внутрішньому ринку.

За підсумками 2012 року обсяги виробництва промислової продукції в Україні скоротилися на 1,8%, проти зростання на 7,6% у 2011 році [1].

Зважаючи на значну експортоорієнтованість вітчизняного виробництва, обмеженість доступу до кредитних ресурсів та значне підвищення вартості енергоносіїв, протягом 2012 року на розвиток промисловості негативно впливала несприятлива зовнішньоекономічна кон’юнктура, яка характеризується зменшенням попиту та

зниження цін на українські товари на зовнішньому ринку, що спричинило погіршення фінансово-економічного становища промислових підприємств і, як наслідок, призвело до зниження темпів промислового виробництва в цілому по Україні.

Вітчизняний ГМК характеризується високим рівнем зносу основних фондів, який в середньому складає 70%, а також використанням застарілих ресурсо- та енерговитратних технологій. В структурі виробництва на вітчизняних металургійних підприємствах основну частину займає ординарний металопрокат рядових марок сталі. ГМК є експортоорієнтованою галуззю – близько 80% продукції спрямовується на експорт, однак негативним фактором є те, що спрямованість експорту має сировинний характер. Підприємствами гірничо-металургійного комплексу, за рахунок проведення експортних операцій, забезпечується 40% валютних надходжень в країну.

Металургійне виробництво і виробництво готових металевих виробів є однією з основних складових гірничо-металургійного комплексу країни. На підприємствах металургійної галузі зайнято 323 тис. працівників (11,7% загальної кількості працюючих у промисловості) [2]. Обсяг реалізованої продукції у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів складає близько 18,1% загального обсягу по промисловості. Галуззю споживається 32% електроенергії загальнопромислового рівня, 25% природного газу, 10% нафти і нафтопродуктів. На металургійне виробництво припадає 20% вантажних залізничних перевезень. Енергоємність галузі на 30% перевищує світові аналоги [3].

Недостатня розвиненість внутрішнього ринку металопрокату та висока частка експорту продукції ГМК формує серйозні ризики залежності національної металургії від зовнішньої кон'юнктури.

Хімічна та нафтохімічна промисловість охоплює близько 200 взаємопов'язаних виробництв з великою номенклатурою продукції, виробляє сировину й конструкційні матеріали. В хімічній та нафтохімічній промисловості частина прибуткових підприємств за 2011 рік склала 64,2%, за 9 місяців 2012 року (крім малих підприємств) – 68,6%. Ступінь залежності від імпорту сировини становить 75%. Експортується 70% продукції, що вдвічі перевищує обсяги імпортних поставок [4].

На підприємства хімічної та нафтохімічної промисловості припадає близько 6,7% загального обсягу реалізованої продукції по промисловості.

Легка промисловість – багатогалузевий комплекс народного господарства, включає 17 підгалузей, що виготовляють широкий спектр товарів. На підприємства легкої промисловості припадає 0,7% загального обсягу реалізованої продукції по промисловості. Легка промисловість найбільше постраждала від експансії імпорту, зокрема дешевого одягу та взуття, здебільшого з азійських країн. Частка вітчизняної продукції на внутрішньому ринку складає близько 20%.

Питома вага продукції, що вироблена на основі нових технологій, у 2011 р. становила у машинобудуванні 26,5% (при цьому частка приросту прибутку в результаті впровадження інновацій у загальному зростанні прибутку дорівнювала лише 11,3%). Не поліпшується ситуація у галузях металургії (відповідно 22% і 8,4%), хімічній промисловості (20% і 8,4%), на підприємствах харчової і легкої промисловості [5, с. 3].

Першочерговим етапом визначення відповідності інновацій є необхідність проведення аналізу стану інноваційності діяльності підприємств України.

За даними міжнародної школи *INSEAD* та Всесвітньої організації інтелектуальної власності у 2012 році у рейтингу з 141 країни за індексом інновації Україна займає 63-тє місце [6, с. 128].

В Україні спостерігається тенденція до скорочення наукових та науково-технічних працівників, кількість яких у 2011 р. порівняно з 1990 р. знизилася майже в 3,7 рази, і на тисячу зайнятого населення припадає 4,2 осіб наукових кадрів .При цьому зменшилася частка найбільш активної вікової групи науковців (30-50 років). У той же час у розвинутих країнах кількість наукових працівників збільшується в середньому на 2,5-3 %

щорічно. Різке погіршення фінансування наукової сфери в Україні в 90-і роки змусило науковців займатись іншими видами діяльності. До того ж, з року в рік за межі України емігрує в середньому близько 50 тис. дипломованих фахівців, причетних до інноваційної діяльності. Зменшення висококваліфікованих наукових кадрів відповідно зменшує можливості виробляти нові знання [7, с. 79].

Наукові та науково-технічні роботи в Україні виконують близько 1208 організацій. Зростання їхньої кількості спостерігалося до 2005 р., після чого вона значно зменшилася. Зростання кількість науково-дослідних організацій та вищих навчальних закладів і, навпаки, зменшується кількість конструкторських організацій, дослідних заводів, проектних та проектно-пошукових організацій, науково-дослідних та конструкторських підрозділів на промислових підприємствах, також впливає на слабкий інноваційний розвиток промислових підприємств. Це негативно позначається на можливостях матеріалізації наукових розробок, свідчить про погіршення готовності наукового сектора до супроводу інновації протягом усього її життєвого циклу. Найбільший негативний вплив у цьому відношенні відіграла ліквідація багатьох дослідно-експериментальних баз, дослідних виробництв в системі НАН України, вищої школи, галузевої сфери, здійснена в перші роки приватизації.

Якщо прослідкувати динаміку обсягів виконаних наукових та науково-технічних робіт (табл. 1), ми можемо спостерігати постійне зростання витрат на розробку фундаментальних, прикладних досліджень, розробок та науково-технічних послуг. Так у 2012 році у фактичних цінах усього на виконання наукових та науково-технічних робіт було витрачено 11252,7 млн. грн. У той же час питома вага обсягу виконаних науково-технічних робіт у ВВП невпинно зменшується, що свідчить про фактичне скорочення впровадження інноваційної продукції у виробництво. Таким чином незважаючи на постійний ріст витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт фактично це не втілюється у активізацію інноваційної діяльності сучасних підприємств.

Таблиця 1

Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт

Рік	Всього, у фактичних цінах, млн. грн.	У тому числі				Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %
		фундаментальні дослідження, млн. грн.	прикладні дослідження, млн. грн.	розробки, млн. грн.	науково-технічні послуги, млн. грн.	
1996	1111,7	140,6	321,6	606,9	42,6	1,36
1997	1263,4	188,5	309,2	693,7	72,0	1,35
1998	1269,0	205,5	297,5	682,8	83,2	1,24
1999	1578,2	220,5	330,4	918,6	108,7	1,21
2000	1978,4	266,6	436,7	1106,3	168,8	1,16
2001	2275,0	353,3	304,9	1317,2	299,6	1,11
2002	2496,8	424,9	343,6	1386,6	341,7	1,11
2003	3319,8	491,2	429,8	1900,2	498,6	1,24
2004	4112,4	629,7	573,7	2214,0	695,0	1,19
2005	4818,6	902,1	708,9	2406,9	800,7	1,09
2006	5354,6	1141,0	841,5	2741,6	630,5	0,98
2007	6700,7	1504,0	1132,6	3303,1	761,0	0,93
2008	8538,9	1927,4	1545,7	4088,2	977,7	0,90
2009	8653,7	1916,6	1412,0	4215,9	1109,2	0,95
2010	9867,1	2188,4	1617,1	5037,0	1024,6	0,90

2011	10349,9	2205,8	1866,7	4985,9	1291,5	0,79
2012	11252,7	2621,9	2057,7	5369,9	1203,2	0,80

Джерело: [8]

Продовжуючи дослідження інноваційну діяльності підприємств України в особливості промислових необхідно проаналізувати інноваційну активність (табл. 2.). Дані таблиці вказують про скорочення частки підприємств, що займалися інноваціями у кризові роки починаючи з 2008 року, у 2011 та 2012 роках починає відновлюватися активність підприємств, що впроваджують інновації.

Таблиця 2

Інноваційна активність підприємств України

Роки	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат	У тому числі				
			дослід-ження і розробки	придбання інших зовнішніх знань	підготовка виробництва для впровадження інновацій	придбання машин обладнання та програмного забезпечення	інші витрати
	%	Млн. грн.					
2000	18,0	1760,1	266,2	72,8	163,9	1074,5	182,7
2001	16,5	1979,4	171,4	125,0	183,8	1249,4	249,8
2002	18,0	3018,3	270,1	149,7	325,2	1865,6	407,7
2003	15,1	3059,8	312,9	95,9	527,3	1873,7	250,0
2004	13,7	4534,6	445,3	143,5	808,5	2717,5	419,8
2005	11,9	5751,6	612,3	243,4	991,7	3149,6	754,6
2006	11,2	6160,0	992,9	159,5	954,7	3489,2	563,7
2007	14,2	10850,9	986,5	328,4	-	7471,1	2064,9
2008	13,0	11994,2	1243,6	421,8	-	7664,8	2664,0
2009	12,8	7949,9	846,7	115,9	-	4974,7	2012,6
2010	13,8	8045,5	996,4	141,6	-	5051,7	1855,8
2011	16,2	14333,9	1079,9	324,7	-	10489,1	2440,2
2012	17,4	11480,6	1196,3	47,0	-	8051,8	2185,5

Джерело: [9]

Також слід зазначити, що основна маса витрат на інноваційну діяльність припадає у рівній мірі на дослідження і розробки, а також на придбання обладнання та програмного забезпечення. Обладнання, що закуповують підприємства є в основному зарубіжного виробництва і не завжди нового у більшість було уже у використанні. Даний факт також не сприяє зміцненню конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світових ринках.

Безпосередньо частка промислових підприємств. Що впроваджують інновації у своїй діяльності у 2012 році склала 13,6%, що значно перевищує попередні роки, у особливості кризові (табл. 3). Також спостерігається збільшення впроваджуваних нових технологічних процесів до 2188 у 2012, при цьому кількість маловідходних та ресурсозберігаючих зменшилася у порівнянні з до кризовим рівнем. Якщо поглянути на тенденцію освоєння виробництва інноваційних видів продукції, то показники 2011 та 2012 років є досить низькими у порівняння 2000-ми роками коли на рік освоювалося виробництво більше 20 тисяч продуктів. Але позитивним моментом є збільшення кількості нових видів техніки так у 2012 році освоєно виробництво 942 видів, що є значним ростом у порівнянні з попередніми роками.

Таблиця 3

Впровадження інновацій на промислових підприємствах

Роки	Питома вага підприємств, щовпрова-джували інновації. %	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	у т.ч. маловід-ходні, ресурсозб ерігаючі	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізо-ваної іннова-ційної продукції в обсязі промис-лової, %
2000	14,8	1403	430	15323	631	
2001	14,3	1421	469	19484	610	6,8
2002	14,6	1142	430	22847	520	7,0
2003	11,5	1482	606	7416	710	5,6
2004	10,0	1727	645	3978	769	5,8
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2006	10,0	1145	424	2408	786	6,7
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8
2012	13,6	2188	554	3403	942	3,3

Джерело: [10]

Незважаючи на деяке відновлення промислового виробництва після світової кризи частка реалізованої інноваційної продукції у структурі промисловості має стійку тенденцію до зниження, що означає фактичне скорочення виробництва інноваційної продукції.

Серед найголовніших причин негативних тенденцій у цій сфері є тривалий спад промислового виробництва, відсутність фінансових ресурсів на інновації при цьому з дорожчання кредитів, розукрупнення підприємств в процесі приватизації, що в більшості випадках супроводжувалося руйнуванням інноваційної інфраструктури, незацікавленість нових власників підприємств, в тому числі іноземних, у необхідності впровадження інновацій, які приводять до поліпшення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світових ринках.

Основними бар'єрами інноваційного розвитку промислових підприємств України є:

- технологічна структура промисловості України не відповідає сучасним світовим вимогам та недостатньою орієнтована на виробництво продукції кінцевого споживання;

- значне відставання від розвинених країн за темпами технічного переоснащення, модернізації та реконструкції діючих промислових підприємств;

- дві третини загального обсягу промислової продукції припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали та енергетичні ресурси, тобто продукцію з високою енерго- та матеріаломісткістю та низькою ефективністю для забезпечення валової доданої вартості, що не відповідає сучасному світовому рівню галузевої структури промислового виробництва і є дуже вразливою при майже повній залежності від імпорту енергоресурсів;

- недостатньо широкий номенклатурний та асортиментний склад металопродукції, що призводить до зниження рівня конкурентоспроможності, втрати переваг на світовому та внутрішньому ринках;

- утрата значної частки вітчизняного науково-технічного потенціалу;
- відсутність виробництва вітчизняного технологічного устаткування, здатного забезпечити виробництво конкурентної продукції;

Ще однією із причин відставання технологічного розвитку сучасних промислових підприємств є фінансування інноваційних розробок. Основним джерелом коштів на інноваційну діяльність є власні кошти підприємств (70-80% у структурі витрат), причому частка витрат на дослідження та розробки за рахунок власних коштів сягає 90%. Виходячи з цього, одним із напрямів стимулювання технологічного розвитку промисловості повинно стати збільшення фінансування (як прямого, так і непрямого) з боку державних коштів.

Висновки. Економічне зростання інноваційного типу для промислових підприємств в умовах української економіки вимагає усебічного вирішення завдань формування технологічної, інституціональної та організаційної структур, що зможуть об'єднати всі необхідні складові у загальний процес створення нового технологічного укладу, забезпечити передумови для модернізації та підвищення ефективності національного господарства, у тому числі промислового виробництва. Забезпечення сталого інноваційного розвитку можливе лише при створенні виробничо-технологічних систем нового технологічного укладу, їх ріст у поєднанні з модернізацією суміжних виробництв. Поєднання наукового потенціалу країни з її виробничими можливостями призведе до нагромадження науково-виробничого потенціалу; створення конкурентоспроможної промислової продукції; імпорту необхідних технологій; активізації системи підготовки кадрів необхідної кваліфікації та наукового рівня; забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в державі; створення системи нового технологічного укладу складових господарського механізму промислових підприємств для стимулювання розширення виробництв нової високотехнологічної продукції.

Анотація

Стаття присвячена дослідженню тенденцій розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств України. Вказані негативні тенденції та бар'єри інноваційного розвитку, шляхи їх подолання.

Ключові слова: інновація, інноваційна активність, інноваційна діяльність, інноваційна продукція, наукові дослідження, бар'єри інноваційного розвитку.

Аннотация

Статья посвящена исследованию тенденций развития инновационной деятельности промышленных предприятий Украины. Указаны негативне тенденции и барьеры инновационного развития, пути их преодоления.

Ключевые слова: инновация, инновационная активность, инновационная деятельность, инновационная продукция, научные исследования, барьеры инновационного развития.

Annotation

the Article is sanctified to research of progress of innovative activity of industrial enterprises of Ukraine trends. These negative trends and barriers to the development of innovative, ways to overcome them.

Key words: innovation, innovative activity, innovative activity, innovative products, research, barriers to innovation.

Список використаних джерел:

1. Соціально-економічний розвиток України за 2012 рік [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/so_ek_r_u/soekru_u/soekru_12_12.zip

2. Шепеленко О. В. Інноваційні засади технологічних змін в економіці України // О. В. Шепеленко. – Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 6. – С. 3 – 6.
3. Шипуліна Ю. С. Сучасні підходи до інтенсифікації інноваційного розвитку промислових підприємств: теоретичний огляд // Ю. С. Шипуліна. – Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 3. – С. 128 – 140.
4. Полковниченко С. О. Оцінка інноваційного розвитку економіки України // С. О. Полковниченко, О. В., Левківський, В. В. Левківський. – Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2012. – № 2 (14). С. – 78 – 87.
5. Наука та інновації / Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/

УДК: 656.071.4: 330.34

Минаков В.М.

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ГОСПОДАРСЬКОГО МЕХАНІЗМУ ПОРТОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Сучасні морські портові комплекси являють собою високоактивні комерційні, промислові та транспортні центри, які грають ключову роль в національнім господарстві. Увесь міжнародний досвід свідчить про те, що стійкий їх розвиток не може бути досягнутий в результаті поодиночних дій. Тобто потрібен комплексний, виважений, науково-обгрунтований підхід. Проведення перетворень в портовій сфері України супроводжується суттєвими змінами економічного, соціального та правового характеру. Поряд з цим, у сучасних умовах недостатності національної вантажної бази, недозавантаження портових потужностей, катастрофічної втрати транзитних вантажопотоків необхідні кардинальні інструменти побудови внутрішньогосподарських механізмів функціонування та розвитку портових комплексів України.

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти функціонування та розвитку портової сфери в мінливих умовах розглянуті в роботах вітчизняних вчених, таких як Буркинський Б. В., Вінніков В. В., Воробьов Ю. Л., Дергачов В. О., Кібік О. М., Котлубай М. І., Котлубай О. М., Лапкіна І. О., Махуренко Г. С., Морозова І. В., Нікулін С. Г., Ільченко С.В., Пащенко Ю. Є., Постан М. Я., Примачов М. Т., Ревенко В. Л., Сич Є. М., Степанов О. М., Хумарова Н. І., Цвєтов Ю. М., Чекаловец В. І., Шинкаренко В. Г., Якушенко В. Г.

Формулювання завдання дослідження. Результатом здійснення такої трансформації є виникнення гострої потреби у пошуку нових сучасних форм господарювання з урахуванням тих можливостей, які дають змогу отримати оптимальний ефект від формування та впровадження нових підходів, чому і присвячено це дослідження.

Виклад основного матеріалу. Складність і багатогранність економічних відносин в сьогоднішніх умовах пов'язані з різноманітністю форм власності та багатоукладністю економіки. У доринковий період існувала лише одна організаційно-правова форма господарювання - державні морські торговельні порти. По суті, їх функціонування, планування і розвиток здійснювалися в рамках єдиного директивного плану соціального і економічного розвитку національного господарства. Економічний механізм їх формувався на основі жорстко встановлених параметрів. А внутрішньогосподарські економічні відносини розглядалися за схемою: підприємство в цілому — первинні підрозділи. В

якості первинних підрозділів виступали комплекси, бригади, ланки основного виробництва, допоміжних та додаткових підрозділів, обслуговуючих виробництв.

Внутрішньогосподарські економічні відносини регулювали відносини між підрозділами, підрозділами і підприємством, не забезпечуючи ним необхідну свободу та самостійність. Досвід багатьох транспортних підприємств показує, що і в цих жорстко регламентованих умовах вміле використання внутрішньогосподарських економічних відносин при освоєнні внутрішніх економічних механізмів, колективного підряду і орендних стосунків забезпечувало високу економічну ефективність діяльності підприємств портової сфери.

Зараз, в умовах багатоукладної економіки та різноманіття форм власності внутрішньогосподарські економічні відносини повинні враховувати інтереси власників і сприяти формуванню ефективної системи господарювання. В даний час кожна організаційно-правова форма господарювання відрізняється своєю системою економічних відносин, яка впливає на мотивацію праці окремих працівників, первинних підрозділів та рівень ефективності їх фінансово-господарської діяльності.

Основними питаннями, що потребують вирішення в процесі трансформації організаційно-економічної системи підприємства, є:

- визначення моделі управління власністю підприємства і його структурних підрозділів;
- утворення системи обліку витрат і результатів роботи;
- управління внутрішньовиробничим ціноутворенням і поділом результатів господарювання.

В ході розпочатого нового етапу перетворень портових комплексів в Україні особливо важливим стає пошук додаткових резервів підвищення ефективності господарського механізму, прийняття кардинальних заходів по створенню умов для виходу країни з кризової ситуації. Відшукання же найбільш прийнятних для України методів оздоровлення економіки в першу чергу приводить до необхідності звернутися до світового досвіду рішення цих проблем.

Серед цілого ряду різноманітних факторів економічного зростання в умовах збереження стратегічного потенціалу, надання можливості рівноправної участі українських юридичних і фізичних осіб у формуванні ринку транспортних послуг і забезпечення вантажопотоків, найбільш значним ми вважаємо умілу реалізацію підприємницького потенціалу громадян країни, ефективне використання в економічному механізмі самостійної господарської ініціативи людини, визнання підприємництва незамінною силою господарської динаміки, конкурентоздатності і суспільного процвітання.

Для активізації зусиль у цьому напрямку і більш повного розуміння всього комплексу наявних проблем, насамперед, необхідно зупинитися на теоретичному аспекті цієї проблеми.

Вже таке розуміння суті проблеми дозволяє пояснити важливу особливість розвитку сучасної світової економіки якісними критеріями є:

- перевага приватної власності на засоби виробництва;
- юридична й економічна незалежність у прийнятті рішень;
- спрощена система керування;
- професійна взаємозамінність працівників;
- особиста участь власника в керуванні підприємством;
- ініціативний, пошуковий характер діяльності.

Таким чином, конкуренція на принципах вільного доступу до ринків - це основна умова, за якою працюють ринкові механізми, що генерують цінові сигнали, породжують стимули, формують ринковий достаток, розмаїтість асортименту і високу якість товарів і послуг.

В нових умовах на портовий менеджмент покладається дуже важлива задача – забезпечити портовому комплексу ефективний розвиток в умовах, коли всі питання розвитку портове господарство повинно розв'язувати самостійно. Успішне розв'язання цієї задачі залежить, в першу чергу, від правильно сформованої стратегії розвитку, а вибір системи координат передбачає встановлення такої сукупності індикаторів, яка дозволяє об'єктивно оцінити стан порту в сучасних умовах.

Аналіз чинників, які впливають на конкурентоздатність, дозволяє рекомендувати в якості пріоритетних слідуючі з них: якість портових послуг, вартість портових послуг, портовий менеджмент, інформаційна система, психологічний клімат в порту, взаємовідносини з суміжними організаціями, компетентність персоналу.

Економіко-організаційний механізм формування внутрішньої стратегії портових комплексів включає вибір генерального напрямку розвитку порту, організаційних форм його розвитку, системи правовідносин до майна комплексу, фінансових джерел розвитку та удосконалення системи маркетингу (маркетингова стратегія) порту.

Висновки. На основі отриманих результатів були зроблені висновки про те, що кожний морський порт, незважаючи на єдність технології обробки вантажних потоків, за своєю спеціалізацією, особливостями розміщення, відносини з вантажовласниками утворює індивідуальні умови функціональної діяльності та використання виробничого потенціалу. Формування локальних стивідорних ринків ґрунтується на внутрішньогалузевій конкуренції у системі обслуговування вантажних потоків. Наявність різномасштабних підприємств вимагає особливих інституційних механізмів управління, що забезпечують раціональність використання виробничого потенціалу із припустимим застосуванням державного регулювання і підтримки тимчасово неконкурентоспроможних підприємств. При цьому багатоаспектність впливу зовнішніх і внутрісистемних факторів на діяльність морського порту має враховуватися механізмом управління адаптаційними процесами, які контролюються інституційними перетвореннями.

Анотація

Визначено, що сферу господарських відносин повинні складати господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрігосподарські відносини, тому докладно досліджено та встановлено, які саме складові та механізми побудови та здійснення цих відносин мають бути реалізовані, щоб досягти цілком прийнятного рівня ефективності та життєздатності працюючих в межах морського порту транспортних підприємств.

Ключові слова: внутрішньогосподарські економічні відносини, трансформація, багатоукладна економіка, різноманітні фактори, процеси.

Аннотация

Определено, что сферу хозяйственных отношений должны составлять хозяйственно-производственные, организационно-хозяйственные и внутрихозяйственные отношения, поэтому подробно исследованы и установлены, какие именно составляющие и механизмы построения и осуществления этих отношений должны быть реализованы, чтобы добиться вполне приемлемого уровня эффективности и жизнеспособности работающих в пределах морского порта транспортных предприятий.

Ключевые слова: внутрихозяйственные экономические отношения, трансформация, многоукладная экономика, разнообразные факторы, процессы.

Summary

Determined that the sphere of economic relations should be economically productive, organizational-economic and intra-organizational relations, therefore investigated in detail and installed, which components and mechanisms of design and implementation of these relations must be implemented to achieve a quite acceptable level of efficiency and viability of working within the seaport and transport enterprises.

Keywords: on-farm economic relations, transformation, multiform economy, a variety of factors, processes.

Список використаних джерел:

1. Ильченко С. В. Институциональные факторы функционирования транспортных систем в Украине / С. В. Ильченко // Економіка і регіон. — 2012. — №. 2 (33). — С. 74 — 78.
2. Котлубай О. М. Україна в світовій морскій торгівлі / О. М. Котлубай // Економічні іновації: зб. наук. пр. — Одеса, 2009. — Вип. 39. — С. 7 — 19.
3. Кривцова (Белоус) Е. В. Методологические основы диагностики условий развития порта / Е. В. Кривцова (Белоус) // Розвиток методів управління та господарювання на транспорті: зб. наук. праць. — Одеса, 2003. — Вип. 16. — С. 132 — 146.
4. Мезіна Л. В. Ефективність функціональної й інвестиційної діяльності торговельних портів / Л. В. Мезіна // Економічні інновації: зб. наук.пр. — Одеса, 2000. — Вип. 8 — С.140-149.
5. Минаков В. М. Проблемы современного этапа эволюции портового хозяйства (Problems of the modern stage of the port community evolution) / В. М. Минаков // Экономические инновации: сб. науч. тр. — Одесса, 2011. — Вып. 46. — С. 198 — 205.
6. World Economic Outlook, April 2012. Growth Resuming, Dangers Remain / International Monetary Fund, 2012. — Washington, DC : IMF. — 250 p.

УДК: 342.51

Чехович Г.Т.

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Актуальність проблеми. В умовах реформування сучасного українського суспільства особливе значення набувають питання, пов'язані зі зміцненням всієї системи національної безпеки, і в першу чергу, безпеки економічної, орієнтованої на забезпечення стабільного економічного розвитку суспільства і держави, їх захищеності від економічних загроз.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження певних аспектів проблеми економічної безпеки знайшли відображення в працях провідних українських та російських науковців: Л.І. Абалкіна, А.І. Архипова, О.М. Бандурки, І.Я. Богданова, З.С. Варналія, А.С. Гальчинського, В.М. Гейця, О.М. Головченко, В.Є. Духова, Я.А. Жаліла, Г.А. Пастернак-Таранушенка, В.Л. Тамбовцева, Л.С. Шевченко М.М. Єрмошенка та ін..

Мета дослідження. Дослідити економіко-правові аспекти забезпечення економічної безпеки регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поточна соціально-економічна ситуація в Україні свідчить про те, що причини складних загроз економічній безпеці мають яскраво виражений регіональний характер. Економічна безпека держави залежить від стану вітчизняної економіки та збалансованості інтересів центру і регіонів. Одна з основних причин незадовільних темпів і результатів реформ – неврахування ролі регіональних соціально-економічних систем у розвитку ринкової економіки.

У даний момент регіони на не мають достатніх прав і можливостей для активної участі в розвитку ринкової інфраструктури. У результаті їх роль в сучасних умовах іноді пасивна, а в ряді випадків і негативна.

Сьогодні перед Україною постають нові виклики і загрози. Це повною мірою стосується і регіонів країни.

У забезпеченні економічної безпеки беруть участь різні структури, як на державному, так і регіональному рівні. Говорити про певну узгодженість дій цих численних організацій досить складно. Тут немає єдиного координуючого органу, інформаційні потоки не систематизовані, відсутні єдині банки даних, чітко прописані у законах і підзаконних актах взаємовідносини. Тому основним предметом регулювання з боку держави в організації і діяльності цих структур має бути:

- взаємна відповідальність держави, регіональної влади та недержавних структур перед законом за дії, що шкодять національним інтересам;
- захист державою законних інтересів регіонів і недержавних структур у відповідних сферах діяльності;
- надання пріоритетної допомоги регіонам і недержавним організаціям, що безпосередньо беруть участь у забезпеченні економічної незалежності країни.

Крім цього, проблеми забезпечення економічної безпеки у більшій мірі пов'язані з регіональним рівнем, на який в основному і спрямований вплив негативних факторів розвитку економіки. Регіон виступає полігоном з локалізованими соціально-економічними, екологічними, демографічними процесами, які можуть загрожувати економічній безпеці всієї країни.

На регіональному рівні координуючу функцію щодо забезпечення економічної безпеки мають виконувати спеціальні комісії при адміністрації області, району.

Однак не чітким залишається сам механізм здійснення даної взаємодії, нормативно не закріплені права та обов'язки сторін і їх відповідальність.

Зараз в Україні питання забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні ще недостатньо глибоко опрацьовані в теоретичному плані, і слабко адаптовані до практичної діяльності органів виконавчої влади, що не могло не відбитися на ефективності функціонування систем забезпечення економічної безпеки регіонів.

На базі актів державного законодавства розробляються акти регіонального значення, що регулюють питання забезпечення економічної безпеки території. Основними недоліками даних юридичних документів є те, що вони не відображають специфіки конкретного суб'єкта і по них важко визначити, які загрози економічній безпеці є дійсно пріоритетними для даного регіону. Всі положення цих концепцій в більшості випадків мають декларативний характер, тобто вони не містять дійсно концептуальних пропозицій, які б стосувалися реальної дійсності.

Формування регіональної системи економічної безпеки, а також її наступне удосконалення має відбуватися з урахуванням специфічних особливостей кожного регіону (географічне положення, ресурсно-сировинний потенціал, структурно-галузева структура економіки, залежність від зовнішнього ринку, демографічна ситуація, національний склад), що зумовлюють його економічний розвиток.

Велике значення має ступінь розробленості та адаптованості до місцевих умов науково-методичної бази для оцінки стану економічної безпеки конкретного регіону, що дозволяє не лише визначити рівень захищеності на певний момент часу, але і виявити найбільш істотні загрози нормальному функціонуванню господарського комплексу в цілому.

Вкрай важливим є прийняття державою законів, які б чітко розмежували права і обов'язки органів державної влади і місцевих органів влади у сфері забезпечення безпеки, у тому числі економічної. Без цього не можна забезпечити дієвість захисту національних інтересів у галузі економіки.

Регіональний аспект економічної безпеки необхідно розглядати в плані реалізації цілей і завдань державної регіональної політики, у якій повинні бути відбиті роль і місце окремих регіонів у забезпеченні загальнонаціональних інтересів, оскільки регіональні особливості визначають всю сукупність загроз і небезпек, які впливають на економічну безпеку як окремого регіону, так і держави в цілому. Все це підвищить рівень відповідальності регіональних керівників за стан економічної безпеки, і надасть їм можливість більш повно використовувати свій адміністративний ресурс при розробці і реалізації заходів, спрямованих на підвищення рівня захищеності регіонального господарства.

Таким чином, до першочергових заходів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки регіонів, необхідно віднести:

- реалізацію комплексних програм соціально-економічного розвитку шляхом налагодження належних ринкових відносин між регіонами України в рамках концепції формування єдиного українського ринку;
- посилення координуючої ролі держави у забезпеченні міжрегіональної взаємодії, створення сприятливого інвестиційного клімату;
- посилення контролю над нерегульованою міграцією населення, що є серйозною потенційною загрозою територіальній цілісності і можливих сепаратистських тенденцій у регіонах;
- подолання тенденцій фінансової локалізації розвитку грошово-валютних і банківсько-кредитних процесів у регіонах під впливом негативного впливу фінансових інститутів і механізмів;
- активна боротьба з корупцією і криміналом;
- подолання диференціації у розвитку регіонів країни;
- ефективне вирішення проблем енергетичного і транспортного забезпечення регіонів;
- досягнення реального балансу інтересів регіонів на економічному просторі України .

Висновки. Результати дослідження свідчать, що організаційно-правове забезпечення економічної безпеки регіонів знаходиться на стадії становлення, а наявні недоліки не допускають ефективного вирішення наявних проблем.

Тому, сьогодні назріла гостра потреба у формуванні єдиної гнучкої державної політики та створенні законодавчої системи, яка б могла забезпечити акумуляцію зусиль та ресурсів усіх суб'єктів господарювання на
різних рівнях.

Про успіх реалізації даної політики свідчитиме рівень адаптованості регіону до негативних факторів впливу на стан його економічної безпеки; здатність органів управління своєчасно розпізнати ці фактори та оперативно реагувати на них, усуваючи та нейтралізуючи їх вплив.

Анотація

Досліджено проблеми та проаналізовано економіко-правові аспекти забезпечення економічної безпеки регіону.

Ключові слова: економічна безпека регіону, правове забезпечення, державна регіональна політика.

Аннотация

Исследованы проблемы и проанализированы экономико-правовые аспекты обеспечения экономической безопасности региона.

Ключевые слова: экономическая безопасность региона, правовое обеспечение, государственная региональная политика.

Annotation. The problems and analyzed the economic and legal aspects of the economic security of the region.

Keywords: economic security of the region, legal provision, the state regional policy

Список використаної літератури:

1. Пирожков С. І. Концептуальні підходи до формування системи національної безпеки України [Електронний ресурс] / С. І. Пирожков // Журнал «Стратегічна панорама». – Режим доступу до журналу:
2. http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=prnb0&issue=2003_1.
3. Чернова Н. Л. Адаптивні моделі оцінки та аналізу економічної безпеки регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.03.02 «Економіко-математичне моделювання» / Н. Л. Чернова. – Харків, 2003. – 19 с.
4. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» №60 від 02.03.2007 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME07222.html.
5. Пащенко Д. О. Теоретико-методичні аспекти розрахунку рівня економічної безпеки національного господарства України в оперативному режимі / Д. О. Пащенко // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наук. праць. ЛНТУ. – Випуск 7(28). – ч.2. – Луцьк, 2010. – С. 16-22.
6. Постанова ВРУ «Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України» № 532-95-п від 18.07.1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/law/97_bez.html.
7. Закон України «Про основи національної безпеки України» Відомості N 964-IV ВР від 19.06.2003 року [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgibin/ laws/main.cgi?nreg=964-15.
8. Кузьменко В. Держава як інститут економічної безпеки // Научные труды ДонНТУ. Экономическая серия. – №1 (випуск 69). – 2004. – С. 136-142.
9. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» № 183/98 від 5.03. 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-in/laws/main.cgi?nreg=183%2F98-%E2%F0.
10. Указ Президента України «Питання Міжвідомчої комісії з питань фінансової безпеки при Раді національної безпеки і оборони України» № 294/2001 від 7.05.2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rainbow.gov.ua/news/17.html

УДК: 338.439:639.38

Білоусова С.В., Ганжуренко І.В.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Рибогосподарський комплекс України завжди займав особливе місце в її національному господарстві і відігравав значну роль в забезпеченні населення продовольством, у постачанні сировиною цілого ряду суміжних галузей: харчової, кормової, фармацевтичної, підвищенні зайнятості населення. Водночас, рибне господарство є споживачем продукції та послуг значної кількості галузей вітчизняної економіки, зокрема, суднобудування, машинобудування, транспорту тощо.

Разом з тим, за останні десятиріччя в рибогосподарському комплексі України спостерігається глибока структурна деформація і значне відставання від розвинутих країн світу.

В зв'язку з цим, виникла необхідність глибокого аналізу комплексу причин, що сформували кризовий стан рибного господарства України та розробки організаційних, нормативно-правових та економічних заходів забезпечення позитивних зрушень у питанні виведення його з депресивного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій по вивченню сучасного стану справ в рибній галузі та розробка заходів виходу з кризової ситуації, яка охопила зовнішні і внутрішні водойми і викликана низькою продуктивністю рибодобувного флоту, недосконалою кредитною політикою, змінами у морському законодавстві, підвищення цін на пальне, комбікорм, занепад індустріальних технологій вирощування риби, коли йде мова про внутрішні водойми та ін. стало предметом вивчення цілого ряду вчених, а саме: Гринжевського М., Козлова В., Мовчана В., Литвинової Т., Федорченко В., Френкеля А. та ін.

Формулювання завдання дослідження: аналіз проблеми розвитку рибного господарства та розробка практичних рекомендацій щодо перспектив функціонування рибопродуктового підкомплексу національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Системне погіршення економічного стану вітчизняної економіки істотно вплинуло на стан справ у рибопродуктовій галузі, що привело до зменшення обсягів зариблення водосховищ дніпровського каскаду, водойм-охолоджувачів ДРЕС, і як наслідок зменшення уловів риби в цих категоріях водойм. У більшості рибних господарств рибництво стало збитковим, а обсяги вилову риби з внутрішніх водойм знизились.

Річне споживання риби і рибопродуктів на душу населення України в окремі періоди знижувалося до 4,8 кг при нормативному показнику 20 кг. Крім того, занепад рибного господарства внутрішніх водойм призвів до погіршення соціально-економічного стану значної кількості населення, яке працює в цій галузі.

За даними Держкомстату, рівень споживання рибної продукції на душу населення України складав за минулий рік 15,1 кг, що набагато менше рівня 1990 року і нижче рекомендованих фізіологічно обґрунтованих норм. З 1990 року по 2009 рік загальний обсяг вилову риби та інших водних живих ресурсів знизився з 1066 тис. т до 259,6 тис. т або на 76%, з них у відкритих районах Світового океану та морських економічних зонах інших держав з 753 тис. т до 147,3 тис. т або на 80,0%, в Азово-Чорноморському басейні з 225,4 тис. т до 67,3 тис. т або на 70,0%; улови водних живих ресурсів у внутрішніх водоймах України зменшилися за цей період з 87,6 тис. т до 42,2 тис. т або на 52%.

На початок 2010 року український рибопромисловий флот, який знаходився на обліку в системі дистанційного контролю, налічував близько 140 суден. Протягом 2009 року, в середньому за добу, на промислі в Азово-Чорноморському басейні знаходилось 30-50 суден, а в районах промислу Світового океану – тільки 11 суден, причому більшість з них вже відпрацювали свій експлуатаційний термін і виловили за рік 215 тис. т. З виробленої на океанічних суднах рибної продукції в Україну завозилось тільки 9%, а цього року, у зв'язку з продажем частини суден, буде завезено ще менше. За останній час вилучено з українського океанічного промислу 7 рибопромислових суден, з яких 4 продано. Це призвело до зменшення обсягу вилову на 22% у виключних (морських) економічних зонах інших держав. Наявні судна флоту рибного господарства є технологічно відсталими, енергоємними, фізично зношеними й морально застарілими.

Ефективність використання фонду внутрішніх водойм для потреб рибного господарства залишається недостатньою. Впродовж останніх років використовується менше ніж 30% потенційних можливостей виробництва прісноводної риби, а можливості марикультури використовуються менше, ніж на 1%.

У сфері аквакультури існує проблема розширення полі культури вирощуваних риб за рахунок цінних видів (осетрові, весло ніс, буфало, канальний сом, лососеві), яка передбачає застосування інтенсивних технологій вирощування риби з використанням

збалансованих повноцінних рибних комбікормів, збільшенням витрат на водозабезпечення тощо. Але виробництво відповідних кормів в Україні майже відсутнє.

Крім неузгодженості положень Водного та Земельного кодексів, які призвели до розриву єдиних майнових комплексів з вирощування аквакультури та перешкоджанню розвитку марикультури, існує проблема збереження та збуту власної продукції аквакультури, що стримує товаровиробників та не дозволяє використовувати водойми на повну потужність. В Україні відсутні умови сприяння залученню інвестицій в аквакультуру та отримання пільгових кредитів. Водночас, є наявними дуже високі інвестиційні ризики та низька доходність, архаїчність інвестиційних технологій, слабкий правовий захист (не вирішення питання оренди водних об'єктів як цілісних майнових комплексів) та відсутність стимулювання з боку держави.

Більше п'ятнадцяти років державою не виділялися кошти на розвиток інфраструктури рибної галузі, майже не здійснюється капітальний ремонт гідротехнічних споруд, які знаходяться у державній власності, не відбувається модернізація та будівництво нових рибо відтворювальних та рибопереробних заводів. Наслідком цього є занепад та банкрутство багатьох підприємств.

Знизився рівень науково-дослідних робіт та престижність науки. Після ліквідації українського науково-дослідного та пошукового рибогосподарського флоту, яка відбулася у 1991-1998 роках, будь-які дослідження у Світовому океані припинено повністю, а в акваторіях Чорного та Азовського морів обсяг таких досліджень вже давно перетнув межу критично низького. Тобто, стає неможливим забезпечення належного рівня управління ресурсами і промислом у відповідності вимогам міжнародних нормативних актів та регламентів ЄС.

Спостерігається швидке зростання обсягів імпорту, який за останній рік сягнув майже 70% від загального обсягу продукції рибного господарства на внутрішньому ринку. Державна політика останніх років стосовно рибогосподарського комплексу не сприяла забезпеченню конкурентоздатності галузі, збільшенню виробництва власної продукції. Рішення, ухвалені під час вступу України до СОТ, призвели тільки до збільшення імпорту рибної продукції, а не до розвитку власного виробництва, оскільки не супроводжувалися заходами з реалізації державних програм галузі.

Наявними є високі темпи підвищення рівня безробіття, невідповідність рівня кадрового забезпечення державного управління галуззю світовим стандартам, відбувається загострення соціальних, екологічних, техногенних проблем, які потребують негайного вирішення.

Враховуючи фізіологічно обґрунтовану норму споживання риби і рибопродуктів в Україні та кількість нинішнього населення, річне споживання риби і рибопродуктів повинно становити 900-920 тис. т. Враховуючи потенціал внутрішніх водойм, зазначену кількість риби можна забезпечити власними можливостями і повністю вирішити потреби населення держави в цій продукції.

З самого початку отримання українською державою незалежності, виникла ціла низка додаткових проблем, пов'язаних з розривом виробничих зв'язків, а саме: необхідність виготовлення нових рибопотужностей, технологічного устаткування, спеціалізованого автотранспорту, спеціалізованого одягу та взуття, приладів за контролем якістю води та ін. Цей етап мав затяжний період і лише в останні 5-7 років ситуація в рибогосподарській галузі дещо стабілізувалася.

Сучасні тенденції розвитку рибопродуктової галузі на внутрішніх водоймах обумовлені основними цілями, які по суті є його активаторами. Це, насамперед, відтворення та використання водних живих ресурсів, переважно риби для одержання різних видів харчової, технічної та медичної продукції.

Рибогосподарські господарства на внутрішніх водоймах розміщені практично на території всіх областей України і мають вихід на існуючу логістичну мережу. В перспективі, згідно цільових програм розвитку цієї галузі орієнтир буде зроблено на

автомагістралі міжнародного класу, що буде сприяти швидкому надходженню риби і рибної продукції до ринків збуту в густонаселених районах.

Наші дослідження стану розвитку рибопродуктової галузі України показали, що спад виробництва (вилову) риби і добування інших водних живих ресурсів, який почався в 1997 році не припиняється, і лише починаючи з 1995 року, його темпи дещо знизились (табл. 1). Виключення становлять такі області, як АР Крим, Запорізька, Одеська, Херсонська, де за цей же період відмічається збільшення обсягів вилову риби та інших водних живих ресурсів (табл. 2).

Як видно з даних табл. 1, вилов риби у внутрішніх водоймах України зменшився з 67,8 тис. т. у 1995 році до 41,6 тис. т. у 2012 році. Ця тенденція відслідковується і по вилову риби та добуванню інших водних живих ресурсів за цей же період і відкритій частині Світового океану, відповідно зниження з 22,7 тис. тонн до 7,5 тис. тонн. Крім того слід відзначити, що останні чотири роки вилов рибопродуктів у відкритих океанських водоймах українським риболовним флотом не проводиться ц [4, с. 12]. Разом з тим, вилов риби в морській економічній зоні України зростає, а в морських економічних зонах інших держав навпаки знижується. У першому випадку з 30,1 тис. тонн до 63,5 тис. тонн, в другому з 279,5 тис. тонн до 98,9 тис. тонн. Загальний обсяг вилову за аналізуємий період впав з 400,2 тис. тонн до 203,9 тис. тонн, в т.ч. вилов риби з 363,4 тис. тонн до 195,5 тис. тонн [1, с. 35].

Таблиця 1

Вилов риби та інших водних ресурсів в системі рибогосподарського підкомплексу України

Рік	Вилов риби та добування інших водних живих ресурсів					У т.ч. вилов риби
	Усього	у т.ч. за видами водоймищ				
		у внутрішніх водоймах	у виключній (морській) економічній зоні України	у виключних (морських) економічних	у відкритій частині Світового океану	
1995	400191	67816	30133	279548	22694	363444
1996	390819	55107	19563	306861	9288	376424
1997	419971	41721	30239	346176	1835	411742
1998	396097	40736	35825	307913	1623	379234
1999	341977	42523	45050	251101	3303	332199
2000	350087	38210	56990	175033	79854	346699
2001	333363	38257	134585	151613	8908	310451
2002	293205	38011	93030	153324	8840	253842
2003	248176	37703	55027	140991	14455	222385
2004	225905	35365	52467	126834	11239	195067
2005	265585	37396	61176	149622	17391	234185
2006	228840	36701	46799	122374	22966	202231
2007	213669	43207	46909	123553	-	198335
2008	244527	41229	55037	140705	4556	220543
2009	256853	42201	67314	147338	-	238600
2010	218681	38364	69725	110592	-	215017
2011	211182	37574	74870	98738	-	205285
2012	203926	41569	63454	98903	-	19549

Таблиця 2

Вилов риби та інших водних живих ресурсів по регіонам України

Рік	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011
Україна	400191	350087	265585	213669	244527	256853	218681	211182
АР Крим	102478	126698	34269	25026	25265	17194	15207	19273
Запорізька	5028	3722	9668	10291	10642	11623	11926	11826
Одеська	68120	31512	23258	15659	10098	48979	19527	10150
Херсонська	5372	5816	6840	5548	4865	5400	4801	5940

Зниження обсягу вилову риби на внутрішніх водоймах в Чорному, Азовському морях спостерігається протягом останніх 50 років і зумовлене втратами природних нерестовищ і місць нагулу риби, погіршенням екологічного стану водойм, недосконалою орієнтацією промислу, пресом браконьєрського лову риб. Стратегія державних заходів відтворення рибних запасів у водосховищах Дніпровського каскаду водосховищ включала в себе побудову, за рахунок компенсаційних коштів декількох нерестево-вирощувальних господарств: Канівського, Кременчуцького, Каховського, Цюрупинського, загальною площею ставів 2470 га.

Для виробничих об'єднань рибного господарства, рибокомбінатів і рибницьких підприємств визначальними є такі види діяльності: розведення і вилов товарної риби та її реалізація, вирощування мальків риб, що використовується як рибопосадковий матеріал для власних потреб та зариблення ставів, озер, водосховищ, лиманів, заток, виробництва харчової рибної продукції. Але враховуючи специфіку рибного господарства, як галузі з уповільненим оборотом капіталу і сезонним характером виробництва важливу роль відіграє роль держави в ефективному функціонуванні рибного підкомплексу України [3, с. 272].

На державному рівні система управління рибним господарством України охоплює управління науково-технічним прогресом, маркетинг внутрішніх і зовнішніх ринків рибопродукції, інформаційне забезпечення товаровиробників, контрольно-інспекційний моніторинг господарської діяльності у правовому полі, регулювання ресурсного забезпечення товаровиробників

Проблему сталого розвитку рибного господарства України передбачається розв'язати шляхом формування законодавчої бази, спрямованої на створення передумов для сталого розвитку складових рибогосподарського комплексу з дотриманням вимог щодо адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу; отримання центральним органом законодавчої влади у сфері рибного господарства повноважень, які забезпечуватимуть його інституціональну спроможність щодо виконання функцій та завдань, поставлених Урядом України; розв'язання основних інфраструктурних проблем внутрішнього ринку продукції рибного господарства; залучення інвестиційних ресурсів для виконання заходів, пов'язаних із забезпеченням сталого розвитку рибного господарства України; отримання державної підтримки модернізації флоту рибного господарства, функціонування підприємств галузі; фінансування з державного бюджету видатків, пов'язаних з утриманням органів державної рибоохорони; активізація взаємодії представників громадських галузевих організацій та посадових осіб органів державної влади; розроблення комплексної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації посадових осіб органів державної влади для забезпечення потреб управління та функціонування галузі рибного господарства.

Висновки. Забезпечення ефективного і сталого розвитку рибопродуктової підгалузі України лежить в площині вирішення комплексного завдання, основним чинником якого є активізація цілого ряду заходів організаційного, економічного та техніко-технологічного характеру, пов'язаних з рибовиробництвом вітчизняними внутрішніх водоймам.

Анотація

В статті розглянуто сучасний стан і перспективи розвитку національного рибопродуктового підкомплексу та тенденції виробництва рибної продукції в світі. Показане виробництво і споживання рибопродукції в Україні та світі. Висвітлено стан справ і окреслено основні проблеми у вітчизняному рибному господарстві.

Ключові слова: рибопродуктивний підкомплекс, внутрішні водойма, рибогосподарська діяльність, водні ресурси, державна підтримка.

Аннотация

В статье рассмотрено современное состояние и перспективы развития национального рыбопродуктового подкомплекса и тенденции производства рыбной продукции в мире. Показано производство и потребление рыбопродукции в Украине и в мире. Определено состояние дел и выделены основные проблемы в рыбном хозяйстве державы.

Ключевые слова: рыбопродуктивный подкомплекс, внутренние водоемы, рыбохозяйственная деятельность, водные ресурсы, государственная поддержка.

Summary

In the article the modern state and prospects of development of national fish-productivity sub-complex and tendency of production of fish goods are considered in the world. A production and consumption of fish products are shown in Ukraine and in the world. The state of businesses is certain and basic problems are distinguished in fish industry of Ukraine.

Keywords: fish-productivity sub-complex, internal reservoirs, fish industry activity, water resources, state support.

Список використаної літератури:

1. Гринжевський М.В. Фактори підвищення ефективності рибного господарства / М.В. Гринжевський // Вісник аграрної науки. – 1999. – №4. – с. 34-40.
2. Статистичний щорічник Херсонської області за 2012 рік (за ред. В.А. Вознюка). – Херсон. Головне управління статистики у Херсонській області. –2013. – 610с.
3. Хорунжий І.В., Мухіна І.А. Сучасний стан виробництва продукції рибницькими підприємствами Херсонської області / І.В. Хорунжий. І.А. Мухіна // Таврійський науковий вісник. – 2010. – Вип. 72. – с. 325-330.
4. Мойсеев П.А. Современное состояние мирового рыбного хазяйства / П.А. Мойсеев // Рыбное хозяйство. – 1995. – Вып. 4. – с.1–22.

УДК: 330.131.5:334.7(477):316.32

Демиденко Л. М.

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Реальністю сучасного планетарного простору є глобалізація, що являє собою взаємодіючі процеси, які спільно використовують змінні, що їх характеризують та виконання одного процесу впливає на результат іншого [2].

Економічні перетворення, що відбуваються під час протікання світових фінансово-економічних криз, спричиняють не тільки зміну геополітичної картини світу, але й

трансформують напрями та сфери глобалізаційних процесів, переорієнтовуючи держави на пошуки альтернативних макроекономічних рішень. В період такого дисбалансу, постає питання стосовно вирішення проблеми підвищення ефективності діяльності підприємств в умовах глобалізації економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідним світовим центром інтелектуальної думки у галузі глобалістики являється Гарвардський університет (США) з іменами визначних професіоналів його політекономічної школи М.Кастельса, П.Ратленда, С.Хантинтгтона, Дж. Гельбрейта та інші. Серед них І.Валлерстайн у монографії «Кінець знайомого світу» (2003) обґрунтовує, що "звичний світ першої глобальної капіталістичної світ – економіки зникає", а вже у новітній публікації формулює роздуми щодо перспектив цього світу [3].

Проблеми глобалізації досліджуються такими українськими науковцями, як Мазурок Білорус О.Г., Пахомов Ю.М., Гузенко І.Ю., Скаленко О.К., Гаврилюк О.В.[1], Решетило В.П., Стаднік Г.В. [6] та ін.

Проте, на сьогоднішній день недостатньо уваги приділено вивченню проблем підвищення ефективності діяльності підприємств в умовах глобалізації економіки.

Постановка завдання. Метою статті є визначення проблем діяльності вітчизняних підприємств в умовах глобалізації економіки з подальшим підвищенням ефективності їх функціонування та конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожне вітчизняне підприємство з правами юридичної особи, що володіє експортними можливостями, відповідно до законодавства має право самостійно виходити на світові ринки і встановлювати прямі зв'язки з іноземними партнерами. При цьому на ефективність діяльності підприємства впливають різноманітні чинники, що залежно від місця їх виникнення можуть бути внутрішніми і зовнішніми. У групу зовнішніх чинників слід віднести такі, що пов'язані зі зміною кон'юнктури внутрішнього та світового ринку (як правило, це проявляється в зміні попиту та пропозиції, в коливанні цін), політичної обстановки як всередині держави, так і в світовому масштабі, з інфляційними процесами, діяльністю держави. Чинниками, які впливають на внутрішнє середовище господарюючого суб'єкта, є ті, що, в першу чергу, пов'язані з прискоренням науково-технічного прогресу, інноваційної політикою підприємства, удосконаленням організації виробництва і праці працівників, управлінням підприємством, особистістю керівника, здатністю його команди оперативно й ефективно управляти підприємством в умовах ринку, створенням сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі. Також до внутрішніх чинників відносяться: особливість організаційно-правової форми господарювання; специфіка виробництва і галузі, до якої належить господарюючий суб'єкт; якість і конкурентоспроможність продукції, управління витратами і ціновою амортизаційною й інвестиційною політикою та ін.

Приймаючи рішення про вихід на світовий ринок, підприємство повинно провести серйозну підготовчу аналітичну роботу з визначення доцільності та ефективності господарської діяльності на зарубіжних ринках. При цьому можуть виникнути складності, що, як правило, передбачають:

– ускладнення системи управління і загальної роботи підприємства, що вимагає наявність або підготовку кваліфікованих і, як правило, вузькоспеціалізованих кадрів зі знанням особливостей ринків відповідних держав і регіонів, які володіють іноземними мовами, знайомих зі специфікою ведення ділових переговорів, запитами і перевагами іноземних замовників і споживачів;

– збільшення витрат на проведення додаткових маркетингових досліджень підприємницького середовища зарубіжних країн, політико-правових, економічних, географічних, науково-технічних, культурних, демографічних, соціальних та інших особливостей попиту та організації бізнесу;

– необхідність адаптації та модифікації товарів до вимог іноземних ринків;

– високі ризики іноземної діяльності;

– складності пошуку іноземних партнерів;

– високі бар'єри і широкий набір захисних заходів іноземних держав, що перешкоджають проникненню іноземних товарів і послуг, антидемпінгове законодавство та ін.

З метою забезпечення контролю товарів та послуг, що надходять на споживчий ринок, кожна національна економіка використовує сертифікацію. З метою визнання українських сертифікатів і подолання бар'єрів у торгівлі Україна почала застосовувати кілька міжнародних систем сертифікації, наприклад, у такі як: Система випробувань електроустаткування на відповідність стандартам безпеки (МЕК); Система сертифікації легкових, вантажних автомобілів, автобусів та інших транспортних засобів (ЄКК 00Н); Система сертифікації ручної вогнепальної зброї і патронів; Система сертифікації виробів електронної техніки (МЕК); Міжнародна система сертифікації метрологічного устаткування і приладів та ін.

Участь України в міжнародних системах сертифікації забезпечує: доступ на закордонний ринок автомобілів виробів електротехніки електронних компонентів, цивільної авіації, засобів виміру, зброї цивільного призначення і патронів; виключення валютних витрат на повторні випробування і сертифікацію за кордоном; зниження загальних витрат на випробування і сертифікацію; запобігання надходженню на споживчий ринок небезпечної продукції; визначення стратегії розвитку торговельних відносин із іноземними країнами на основі використання даних сертифікації; діяльність із забезпечення безпеки продукції; надання державної підтримки організаціям-експортерам товарів і послуг.

У зв'язку зі вступом України до СОТ перед вітчизняними підприємствами постала проблема щодо прискорення процесу їх адаптації до нових ринкових умов. Механізм приєднання до СОТ передбачає обов'язкове закріплення рівня митних ставок на багато груп товарів, прийнятого цією організацією, які найчастіше істотно нижче діючих в Україні. По окремим групам товарів передбачено так зване зв'язування тарифних ставок (ставок ввізного або імпортного мита), яке означає, що чинні ставки не повинні перевищувати рівень, на якому їх було "зв'язано" [4]. Крім ставок митних зборів, "зв'язуванню" підлягають також податки та митні збори. Такі заходи і правила здатні не тільки знизити дохідну частину бюджету України, але й значно зменшити доходи вітчизняних товаровиробників, які навіть при великій кількості бар'єрів у ряді галузей (автомобілебудування, легка промисловість) насилу протистоять висококонкурентному імпорту.

У сучасних умовах ефективність діяльності вітчизняних підприємств багато в чому залежить від заходів, прийнятих державою на даному етапі розвитку економіки. Враховуючи це, необхідним є створення нормативно-правової бази, забезпечення належного правопорядку в країні та її національної безпеки, стабілізація економіки, забезпечення соціального захисту та соціальних гарантій, захист конкуренції, розробка, прийняття та організація виконання господарського законодавства. Варто зазначити, що діяльність підприємств в Україні регулюється за допомогою Господарського, Цивільного та Кримінального кодексів України, Конституції України, "Про систему оподаткування", "Про бюджетну систему України", "Про відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом", "Про зовнішньоекономічну діяльність", "Про захист від недобросовісної конкуренції", "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" та ін. Однак, багато законодавчих актів не виконуються, оскільки їх недоліком є наявність великої кількості підзаконних актів (інструкцій, положень, вказівок), що фактично гальмують розвиток підприємництва. Законодавству не вистачає прозорості, і його складно виконувати.

З метою розвитку підприємництва, прискорення темпів економічного зростання і вирішення важливих економічних завдань потрібно вдосконалення податкової системи

країни. Досвід промислово розвинених країн показує , що експериментальні та науково-технічні розробки неможливі , якщо держава не створює для комерційних структур сприятливий клімат, що включає, зокрема, податкові пільги. Українське податкове законодавство передбачає ряд пільг для вітчизняного бізнесу, але практика показує, що вони недостатні і не завжди ефективні.

Глибока світова криза, що охопила практично всі галузі економіки, вплинула на зниження рівня конкурентоспроможності вітчизняної промисловості. Спад і структурні зміни промислового виробництва супроводжуються зниженням конкурентоспроможності продукції, що випускається. При посиленні процесу глобалізації та інтернаціоналізації проблеми міжнародної конкуренції виходять на перший план. У більшості галузей вітчизняної промисловості питомі витрати виробництва вище, ніж у Японії, США, Франції, Німеччини, Італії та Великобританії. У порівнянні з індустріально розвиненими країнами промислове виробництво в Україні більш матеріало-, трудо- і енергоємне. У такій ситуації складно розраховувати на цінову конкурентоспроможність промислової продукції на зовнішньому ринку. При цьому, в нашій державі значні і питомі витрати на заробітну плату, хоча рівень оплати праці набагато нижче, ніж у промислово розвинених країнах. Причина полягає в неефективному використанні робочої сили, низької продуктивності праці.

Складна ситуація склалася з оновленням матеріально-технічної бази підприємств промисловості, а також технічного парку сільгосппідприємств. Протягом 2008 – 2010 рр. вартість введення в дію основних засобів (у фактичних цінах) в промисловості скоротилася на 14,6 %, у сільському господарстві – на 20,8 %, а ступінь їх зносу у промисловості зріс на 5 %, а в сільському господарстві – скоротився на 3,3 % [7, С. 93]. Парк тракторів та зернозбиральних комбайнів для сільськогосподарських підприємств за 2008 – 2012 рр. скоротився відповідно на 14,7 і 17,9 % [8, С. 87]. Однією з причин низького рівня оновлення технічної бази є висока вартість фінансових ресурсів, відсутність зацікавленості власників у інвестуванні своїх коштів у модернізацію та оновлення основних засобів підприємства.

За даними Державної служби статистики України зовнішньоторгових оборот у 2012 р. порівняно з 2010 р. зріс на 44,4 млрд. дол. (34,3 %) з 129,4 до 173,8 млрд. дол., у тому числі експорт – на19,2 млрд. дол. (30,4 %), імпорт – на 25,2 млрд. дол. (38,1 %) [5, С. 7–8]. На зростання надходжень по експортним операціям вплинуло зростання цін на експортовані товари та послуги.

Сальдо торгівельного балансу було від'ємним як в 2010 р. (-3025,3 млн. дол.), так і в 2012 р. (-8985,3 млн. дол.). Така негативна тенденція свідчить про насичення ринку імпортними товарами, утиск інтересів вітчизняного виробника.

Висновки. На сьогоднішній день існує низка проблем, що перешкоджають ефективній діяльності вітчизняних підприємств в умовах глобалізації, серед яких: відсутність прозорості у законодавстві; недосконаліть податкового законодавства; неефективне використання робочої сили; низька продуктивність праці; зниження вартості введення в дію основних засобів та зростання ступеню їх зносу, зокрема, в промисловості та сільському господарстві; насичення ринку імпортними товарами, наслідком якого є утиск інтересів вітчизняного виробника. Тому, в перспективі одним із пріоритетних напрямів економічної політики нашої держави має стати збереження та розвиток науково-технічного потенціалу, створення належних умов для підвищення ефективності функціонування та конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та продукції.

Анотація

У статті проаналізовано складності, пов'язані із виходом підприємства на світовий ринок. Визначено проблеми, що перешкоджають ефективній діяльності вітчизняних підприємств в умовах глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, ефективність, світовий ринок

Аннотация

В статье проанализированы сложности, связанные с выходом предприятия на мировой рынок. Определены проблемы, препятствующие эффективной деятельности отечественных предприятий в условиях глобализации.

Ключевые слова: глобализация, эффективность, мировой рынок

Abstract

The paper explores the complexity associated with the emergence of the enterprise on the world market. There are defined the problems that hinder the effective operation of domestic enterprises in the context of globalization.

Keywords: globalization, efficiency, global market

Список використаних джерел:

1. Білорус О. Г. Глобальний конкурентний простір: монографія / О. Г. Білорус та ін. – К. : КНЕУ, 2007. – 680 с.
2. Грентикова И. Г. Теоретичекие основі глобализации / Грентикова И. Г. // Вестник ОГУ. – 2008. – № 8(90). – С. 4–9.
3. Гуща І.О. Феномен економічної глобалізації: зміст і ризики / Гуща І.О. // Наукові праці ПДДА. – 2012. – Вип. 2(5). – Т. 1 – Економічні науки. – 2012. – С. 74–79.
4. Довідка щодо зобов'язань України в рамках СОТ [Електронний ресурс]. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – 2012. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=188046.
5. Зовнішня торгівля України: статистичний збірник [відп. за зб. Фризоренко А.О.]. – К.: Державна служба статистики України. – 2013. – 98с.
6. Решетило В. П. Глобализация экономики и её влияние на современное региональное развитие / В. П. Решетило, Г. В. Стадник // Комунальне господарство міст. – 2012 – № 106. –С. 9–17.
7. Статистичний щорічник України за 2011 рік [за ред. Власенко Н.С.] – К.: Державна служба статистики України. – 2012. – 558 с.
8. Україна в цифрах 2012: статистичний збірник / [за ред. Осауленко О.Г.] – К.: Державна служба статистики України. – 2013. – 248 с.

УДК: 336.73

Колокольчикова І.В.

РОЛЬ МАЛИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Актуальність дослідження. Процеси реформування в аграрному секторі протягом останніх років були зосереджені на створенні законодавчої бази, яка мала б забезпечити сприятливе ринкове середовище для агро бізнесу, сприяла впровадженню ринкових інструментів державного регулювання виробництва і реалізації продукції, ефективному використанню основних засобів виробництва та землі, поліпшенню фінансово – кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників тощо. Однак зараз багато підприємств, які займаються виробництвом сільськогосподарської продукції все

одно мають проблеми та багато невирішених питань з боку збуту продукції та її ефективному просуванні.

Постановка проблеми. Розвиток сільськогосподарського виробництва в умовах розширення ринків збуту, збільшення вимог споживачів, зменшення якісних та екологічно чистих продуктів на сьогодні є дуже важливою темою для обговорення. При цьому основними постачальниками якісних продуктів харчування на сьогодні є сільськогосподарські товаровиробники. Ці підприємства виробляють продукцію за відповідним переліком та технологіями. Перелік цих продуктів і технології вирощування та збору агрокультур іноді відрізняються і залежать від розмірів підприємства. Ось чому дуже актуальним є питання ролі та значущості малих форм господарювання як самостійних одиниць бізнесу, так і в забезпеченні продовольчої безпеки країни.

Аналіз останніх досліджень. За останні 20 років багато вчених дослідних установ і закладів вищої освіти України присвятили увагу дослідженню питань розвитку формувань з невеликими обсягами господарської діяльності, а саме фермерському руху та розвитку особистих селянських господарств, обґрунтуванню напрямів і розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності виробництва цими господарствами агро продукції. Останні роки набирає обертів та заслуговує уваги розкриття особливостей розвитку господарств населення. Тому зараз потребує уваги не тільки аналіз кількісних характеристик розвитку малих форм господарювання, а і їх якісної сторони, тобто місця та вагомості в межах продовольчого питання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато вчених сьогодні займаються проблемами не тільки розвитку середнього і малого бізнесу, а і питаннями вирішення їх проблем у завоювання сегменту ринку. Тому чинне місце віддається питанням сільськогосподарської обслуговуючої кооперації серед представників малого бізнесу. Серед цих вчених Зіновчук В.В., В.В. Гончаренко, М.Маліка, О.Могільного, П.Саблука, В.Валентинова, В.Ю.Бабаєв, О.М.Могильний, Ю.В Ушкаренко, Ф.В.Горбонос, В.А. Кодавбович, П.Ф. Кулинич, М.А. Мацько, В.В. Носік, О.М. Пащенко, Т.П. Проценко, А.І. Римарук, О.М. Сонін, Н.І. Титова, В.Ю. Уркевич, В.І. Федорович, В.З. Янчук та інші. Питаннями державного регулювання та управління продовольчим ринком України, забезпечення продовольчої безпеки в сучасних умовах і місця малих форм господарювання займаються В.Д.Гуменний, А.Статівка, И.В.Юшин а інші.

Мета статті - визначення місця та ролі представників малого бізнесу в аграрному виробництві та забезпеченні продовольчої безпеки країни; аналіз загальних тенденцій світової практики розвитку цих формувань в загальній кількості підприємств, які зайняті виробництвом аграрної продукції; оцінка впливу малих форм господарювання на соціальний розвиток та розвиток сільських територій; встановлення масштабів виробництва продукції в кількісному виразі та якісному складі і порівняння з аналогічними показниками діяльності підприємств інших форм власності; запропонування пропозицій щодо утримання та покращення позицій підприємств малого бізнесу та посилення їх ролі в забезпеченні продовольчої безпеки країни.

Виклад основного матеріалу. У передових країнах світу нарощення сільськогосподарського виробництва свого часу відіграло історично важливу роль у забезпеченні розвитку всієї економіки. Сільське господарство було рушійною силою, яка спричинила розвиток несільськогосподарських секторів і сприяла підвищенню загального рівня добробуту населення. Серед підприємств найбільш ефективними та вагомими у забезпеченні продовольчої безпеки є великі підприємства, які виробляють зернові, технічні культури. Підприємства середнього та малого бізнесу забезпечують країни іншими продуктами, а саме картоплею, плодами, овочами, м’ясом та молоком тощо.

Світовий досвід розвитку малого та середнього бізнесу свідчить про те, що ці підприємства є найбільш конкурентоспроможними, а також важливим елементом формування ринкового середовища. Вони не потребують значних стартових інвестицій, мають швидку окупність витрат, більш активні в інноваційній діяльності, здатні сприяти

процесам демонополізації економіки і стимулювати розвиток конкуренції, звільняти великі підприємства від виробництва нерентабельної для них продукції, створювати додаткові робочі місця, послаблювати соціальну напруженість та додатково залучати в економічний обсяг матеріальні, фінансові, людські й інформаційні ресурси. Разом з тим, розвиток середніх та малих за розмірами підприємств, проходить достатньо складно: з одного боку, значна частка є збитковими, вони мають низький рівень рентабельності, а з іншого – спостерігається повільне збільшення таких підприємств. Тому в минулому столітті світова наука і практика почали розглядати аграрне зростання не як кінцеву мету, а як засіб забезпечення соціально – економічного розвитку суспільства, передусім його сільської складової. На відміну від зростання аграрний розвиток не є виключно економічним явищем. Аграрний розвиток – це таке нарощення аграрного виробництва, при якому вигоди від нього більш – менш рівномірно розподіляються між усіма учасниками процесу, підвищення продуктивності здійснюється безпечним для довкілля способом, а скорочення зайнятості у сільському господарстві супроводжується створенням нових робочих місць у поза аграрній сфері на селі [1].

Малий бізнес на селі представляють сьогодні в основному невеликі фермерські господарства та особисті селянські господарства. З одного боку ці господарства є тією формою господарювання, які не можуть з об'єктивних причин бути домінуючими в аграрному секторі економіки, але з іншого боку, завдяки цим формуванням країна отримає свою частку товарної сільськогосподарської продукції, яку не може дати у відповідній кількості великі підприємства. Малі господарства є гнучкими, більш стійкими та диверсифікованими, вони мають соціальну спрямованість та вагомий вплив на розвиток сільських територій. Згідно зі статистичними офіційними публікаціями [4], на кінець 2010 р в Україні налічувалося 41,5тис. фермерських господарств. Зважаючи на природно - кліматичні особливості, їх переважна більшість сконцентрована у Степу й Лісостепу країни, оскільки тут сформовано великі площі сільськогосподарських угідь, більша землезабезпеченість сільського населення. Дещо менше фермерських господарств на Поліссі, у Карпатському регіоні та на Поділлі, проте винятком є Закарпатська область, де налічується 1606 фермерських господарств при середній їх площі 8,5га сільськогосподарських угідь. Аналогічна тенденція спостерігається і з особистими селянськими господарствами: їх кількість росте, а зосередженість залежить від природно – економічних характеристики місцевості. На сьогодні актуальним є оцінка нових тенденцій розвитку малого бізнесу, так як особисті селянські господарства частіше, ніж великі підприємства мають високу продуктивність, масштаби виробництва деякої продукції, та конкурентоспроможність. Це можна простежити, використовуючи показник табл. 1.

Представлена динаміка виробництва сільськогосподарської продукції товаровиробниками у порівняльних цінах 2005р. показує, що спостерігається тенденція до зниження валових показників в цілому по всіх категоріях підприємств на 31,1%, в тому числі по рослинництву – на 11,8% та по тваринництву – на 47,2% [3].

Такі зміни в основному відбулися за рахунок стрімкого скорочення обсягів виробництва саме у сільськогосподарських підприємствах: на 55,4%, 47% та 63,6% відповідно.

Таблиця 1

Виробництво продукції сільського господарства у порівняльних цінах 2005р., млн.грн.

Показник	1990р.	2000р.	2005р.	2009р.	2010р.	2010 до 1990, %
Усі категорії господарств						
Валова продукція, всього	145874,9	77889,4	92585,6	102092,6	100536,2	68,9

у т.ч.						
продукція рослинництва	66559,7	43573,0	53975,6	61544,6	58677,6	88,2
продукція тваринництва	79315,2	34316,4	38610,0	40548,0	41858,6	52,8
Сільськогосподарські підприємства						
Валова продукція, всього	101299,1	26478,0	33802,4	45780,4	45149,2	44,6
у т.ч.						
продукція рослинництва	49913,8	17820,4	21731,5	28498,7	26443,9	53,0
продукція тваринництва	51385,3	8657,6	12070,9	17281,7	18705,3	36,4
Господарства населення						
Валова продукція, всього	44575,8	51411,4	58783,2	56312,2	55387,0	124,3
у т.ч.						
продукція рослинництва	16645,9	25752,6	32244,1	33045,9	32233,7	193,6
продукція тваринництва	27929,9	25658,8	26539,1	23266, 3	23153,3	82,9

По господарствам населення, які сьогодні представляють сектор малого бізнесу, зворотна тенденція. За період з 1990р. по 2010р. валові обсяги продукції аграрного сектору цими господарствами виросли в цілому на 24,3%, в тому числі по тваринництву на 93,6%.

Більш детальний аналіз продукції, яку частіше виробляють та продають сільськогосподарські товаровиробники представлено в табл. 2 [4].

Таблиця 2

Структура виробництва основних сільськогосподарських культур за категоріями господарств, % до загального обсягу

Показник	1990р.	2000р.	2005р.	2009р.	2010р.
Сільськогосподарські підприємства					
Зернові та зернобобові культури	97,2	81,6	75,7	77,9	75,8
Цукрові буряки	99,99	87,8	78,5	90,9	92,1
Соняшник	97,6	87,5	78,8	81,4	82,5
Картопля	28,6	1,4	1,2	2,6	2,6
Овочі	73,1	16,9	10,7	13,4	11,9
Плодові та ягоди	46,4	18,2	11,8	13,3	16,4
Господарства населення					
Зернові та зернобобові культури	2,8	18,4	24,3	22,1	24,2
Цукрові буряки	0,01	12,2	21,5	9,1	7,9
Соняшник	2,4	12,5	21,2	18,6	17,5
Картопля	71,4	98,6	98,8	97,4	97,4
Овочі	26,9	83,1	89,3	86,6	88,1
Плодові та ягоди	53,6	81,8	88,2	86,7	83,6

З представленої структури продукції, що виробляють підприємства України видно, що приоритетними для сільськогосподарських підприємств, які представляють великі підприємства є: зернові та зернобобові, цукрові буряки і соняшник – 75,8%, 92,1% та 82,5% відповідно. У господарств населення інша картина – приоритетними є картопля, овочі та плоди та ягоди: 97,4%, 88,1% та 83,6% відповідно.

Тобто в цілому бачимо, що підприємства малого бізнесу беруться за виробництво більш складних культур, які потребують значно більшої уваги в процесі вирощування та збирання урожаю. Ось чому розвиток товарного виробництва представниками малого бізнесу на селі є стратегічно важливим для забезпечення продовольчої безпеки країни.

Висновки. З метою утримання таких показників виробництва сільськогосподарського продукції підприємствами середнього та малого бізнесу необхідно поширення сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. При цьому є наступні сприятливі передумови: відсутність територіальних економічних партнерів (фермерські та особисті селянські господарства вимушені самостійно здійснювати пошук покупців); несприятливі комерційні умови, які є дуже невигідними для малих підприємств (ринок вимагає наявність великих товарних партій); необхідність формування сприятливого конкурентного середовища (кооперування дозволить представляти підприємства середнього та малого бізнесу як одне ціле); необхідність посилення місця сільськогосподарських товаровиробників в ланцюзі агропромислового виробництва. Тобто в майбутньому для завоювання ринкових позицій на аграрному ринку є практично єдиний вірний шлях – обслуговуючи кооперативи. При чому ці обслуговуючі кооперативи доцільно створювати як багатофункціональні, тому що практика довела, що серед 583 кооперативів, які зареєстровані у звітному році більшість з їх багатофункціональні.

Анотація

Визначено місце та роль представників малого бізнесу в аграрному виробництві та забезпеченні продовольчої безпеки держави. Проаналізовано загальні риси світової практики розвитку формувань, що зайняті виробництвом аграрної продукції. Проведено оцінку впливу малих форм господарювання на соціальний розвиток сільських територій. Встановлено масштаби виробництва продукції в кількісному виразі та якісному. Запропоновано пропозицій щодо утримання та покращення позицій підприємств малого бізнесу, посилення позицій в забезпеченні продовольчої безпеки країни.

Ключові слова: фермерські господарства, особисті селянські господарств, господарства населення, ринок, продовольча безпека, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи.

Аннотация

Определено место и роль представителей малого бизнеса в аграрном производстве и обеспечении продовольственной безопасности государства. Проанализированы общие черты мировой практики развития этих структур, занятых производством аграрной продукции. Проведена оценка влияния малых форм хозяйствования на социальное развитие сельских территорий. Установлено масштабы производства продукции в количественном и качественном выражении. Предложено мероприятия по улучшению позиций предприятий малого бизнеса, усилению позиций в обеспечении продовольственной безопасности страны.

Ключевые слова: фермерские хозяйства, личные крестьянские хозяйства, рынок, продовольственная безопасность, сельскохозяйственные обслуживающие кооперативы.

Abstract

The place and the role of small businesses in the agricultural production and ensure food security. Analyzed the similarities of world development practices of these entities engaged in the production of agricultural products. Evaluated the influence of small-scale farming in the social development of rural areas. Set the scale of production in quantitative and qualitative terms . Proposed measures to improve the position of small businesses, strengthening the position in the food security of the country.

Keywords: farms, private farms, markets, food security, agricultural service cooperatives.

Список використаних джерел:

1. Валова продукція сільського господарства України (у порівнянних цінах 2005р.): стат. бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2011. – С.3-6.

2. Виклики і шляхи агро продовольчого розвитку / [Пасхавер Б.Й., Шубравська О.В., Молдаван Л.В. та ін.]; за ред.. акад.. УААН Б.Й. Пасхавеля; НАН України; прогнозув. – К., 2009. – 432 с.: табл., рис.

3. Інноваційні трансформації аграрного сектора економіки: монографія / [О.В. Шубравська, Л.В. Молдован, Б.Й. Пасхавер та ін.]; за ред.. д.-ра екон. наук О.В. Шубравської; НА України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012.- 496 с.: табл., рис.

4. Сільське господарство України за 2010р.: стат. збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2011. – С. 44, 85.

УДК: 65.011.12.003.2

Резнікова О. С.

ЕКСПЕРТНО-АНАЛІТИЧНА ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Експертна діагностика фінансово-господарського стану підприємства займається оцінкою різних боків діяльності підприємства з метою виявлення «вузьких місць», можливостей і небезпек для прийняття оптимальних оперативних і стратегічних рішень [1].

Аналіз останніх досліджень. Проблемами діагностика фінансово-господарського стану підприємства займаються багато українських вчених таких як, Бойчик І.М. [1], Кайлюк Є.М. [2], Пушкар М.С. [3], Талан Л. [4], Цигилик І. І. [5].

Ціль дослідження. Основними цілями діагностики є:

1.об'єктивна оцінка результатів комерційної діяльності, комплексне виявлення невикористаних резервів, мобілізація їх для підвищення економічної ефективності виробництва в майбутніх планових періодах, а також виявлення недоліків в роботі та їх винуватців;

2.постійний контроль раціональності функціонування господарських систем, контроль за виконанням планів і бюджетів, контроль за процесами виробництва і реалізації продукції, а також своєчасне виявлення і використання поточних внутрішньовиробничих резервів з метою забезпечення виконання і перевиконання плану;

3.прогнозування господарської діяльності, наукове обґрунтування перспективних планів, оцінка очікуваного виконання плану.

Головною метою є підготовка інформації для ухвалення управлінських рішень на всіх ступенях ієрархічних сходів.

Формування завдання дослідження. Основні завдання, що вирішуються при проведенні діагностики фінансово-господарського стану підприємства: перевірка якості і обґрунтованості планів, бюджетів і нормативів (в процесі їх розробки); об'єктивне і усестороннє дослідження виконання бюджетів; комплексна оцінка господарської діяльності; аналіз організаційно-технічного рівня виробництва і якості продукції; CVP – аналіз; оцінка ефективності роботи структурних підрозділів; різного роду аналізи (праці і заробітної плати, ефективності використання матеріальних ресурсів, основних фондів; рентабельності і прибутку, собівартості робіт і так далі); виявлення і вимірювання внутрішніх резервів (на всіх стадіях виробничого процесу). Це далеко не повний перелік завдань, що вирішуються при проведенні діагностики підприємства, він може бути доповнений залежно від цілей дослідження [2].

Виклад основного матеріалу дослідження. Джерела інформації для експертної діагностики підрозділяються на облікові і необлікові (рис. 1).

Рис. 1. Джерела інформації для експертної діагностики

Бухгалтерський облік і звітність найповніше відображають і узагальнюють господарські засоби і господарські операції для контролю за виконанням встановлених бізнес-планів. Бухгалтерські звітність часто орієнтована на зовнішніх споживачів (податкова інспекція, вищестоящі органи), і тому вона може спотворювати реальний стан справ на підприємстві. Позитивним при використанні даних бухгалтерського обліку і звітності є те,що аналіз ФГД може проводити незалежний експерт (що важливе для невеликих фірм, не здатних мати власну аналітичну групу). За відсутності на підприємстві статистичних і оперативних даних у керівника завжди є можливість отримати аналітичні показники за даними бухгалтерського обліку, оскільки ведення бухгалтерського обліку і звітності є обов'язковим для всіх юридичних осіб.

Статистичний облік і звітність - відстежують певні економічні закономірності, служать важливим джерелом аналізу. Застосовуючи специфічні для нього методи спостереження, він багато в чому спирається на дані бухгалтерського обліку. На основі статистичних даних аналітик може прослідкувати динаміку поведінки витрат, аналітичних показників та інших.

Управлінський облік і звітність використовуються як на окремих ділянках господарської діяльності, так і в цілому на підприємстві. Вони забезпечують більш

швидке в порівнянні із статистичною і бухгалтерською звітністю отримання необхідної інформації для аналізу.

Підприємство щодня здійснює поточну, оперативну діяльність, а тому йому необхідна оперативна діагностика фінансово-господарського стану [3].

Аналіз фінансового стану дозволяє визначити наскільки стійкий стан підприємства, чи здатне воно своєчасно розрахуватися зі своїми кредиторами, який прибуток воно отримало і чому.

Аналіз матеріальних потоків здійснюється підприємством для оптимізації витрат на створення матеріальних запасів, а також для забезпечення найбільш ефективного використання часу і зусиль працівників, що займаються управлінням матеріальними потоками.

Одним з найбільш поширених методів, що вживаються в контролінгу матеріальних потоків, є АВС – аналіз. У основі цього методу лежить закон, відкритий італійським економістом В. Парето. Стосовно витрат на створення матеріальних запасів цей закон формулюється таким чином: 80% витрат доводиться на 20% видів матеріалів

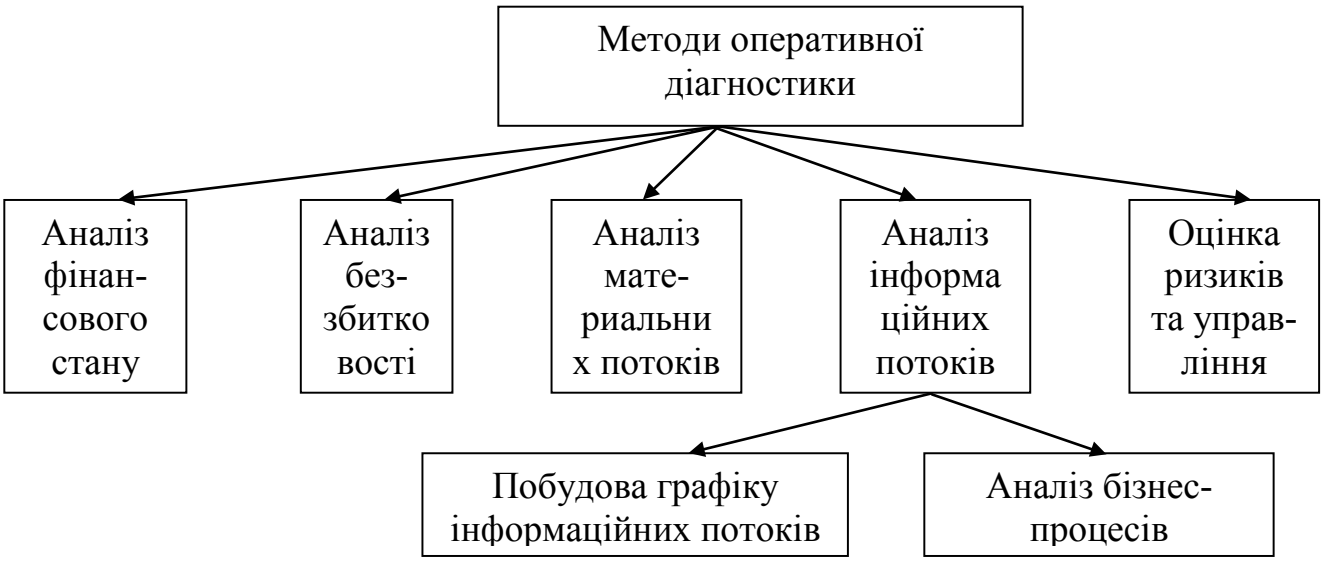

Рис. 2. Методи оперативної діагностики

Аналіз інформаційних потоків допомагає контролеру зрозуміти механізм роботи підприємства. В процесі вивчення інформаційних зв'язків і інформаційних потоків служба контролінгу вивчає процеси виникнення, руху і обробки інформації, а також спрямованість і інтенсивність документообігу на підприємстві.

Мета аналізу інформаційних потоків на підприємстві – виявлення місць дублювання надлишку і недоліку інформації, причин її збоїв і затримок.

Найбільш поширений і, мабуть, самий практичний метод аналізу інформаційних потоків – складання графіків інформаційних потоків. В сучасних умовах найбільшою популярністю користуються графіки, що тісно пов'язані з теорією реінжинірінга бізнес. Бізнес-процес – це послідовність робіт, направлених на вирішення одного із завдань підприємства, наприклад, матеріально-технічне постачання, планування.

Аналіз бізнес-процесів дозволяє виявити і усунути «вузькі місця» в інформаційних потоках підприємства: усунути ризики неповної, неточної інформації, дублювання інформації.

Оцінка ризиків та управління ними. Ризик – можливість виникнення несприятливих ситуацій в ході реалізації планів і виконання бюджетів підприємства.

Одним з найважливіших завдань стратегічного контролінгу є діагностика ефективності стратегії підприємства: наскільки правильно обрана стратегія, наскільки вона відбиває цільові настанови підприємства, чи відповідає вона умовам зовнішнього і внутрішнього середовища.

Комплексний показник конкурентного статусу підприємства розраховують за формулою [1]

$$КСП = \frac{I_f - I_k}{I_o - I_k} \cdot \frac{S_f}{S_o} \cdot \frac{C_f}{C_o} \quad , \qquad (1)$$

де I_f, I_k, I_o — фактичний, критичний (мінімально можливий) і оптимальний рівні капіталовкладень відповідно;

C_f, $З$ — фактичний і максимально можливий потенціал підприємства відповідно;

S_f, S_o — оцінки діючої й оптимальної стратегії підприємства відповідно.

З формули видно, що конкурентний статус підприємства визначається, по-перше, рівнем капіталовкладень, по-друге, стратегією і, по-третє, потенціалом підприємства. Залежність рентабельності від величини капіталовкладень має вигляд параболи (рис.3).

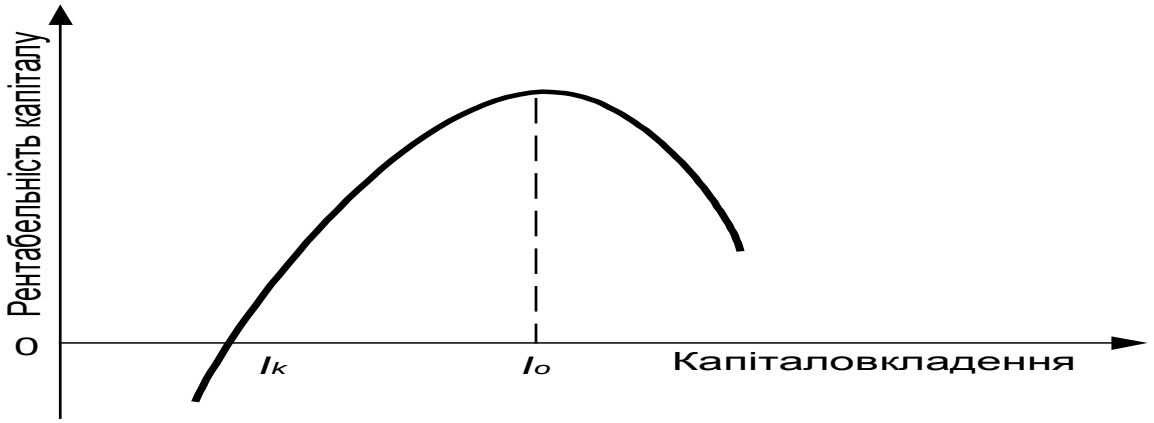

Рис. 3 –Залежність рентабельності від величини капіталовкладень

Для оцінки майбутньої ефективності діючої стратегії використовують табл.1.

Таблиця 1

Оцінка майбутньої ефективності діючої стратегії

Фактори успіху	Оцінка стратегії підприємства, балів		Відносний рівень стратегії підприємства у порівнянні з оптимальною стратегією S_{fi}/S_{oi}
	діюча (S_{fi})	оптимальна (S_{oi})	
Політика росту			
Ринкова диференціація			
Продуктова диференціація			
Всього (середнє арифметичне) S_f / S_o			

Комплексний показник потенціалу підприємства *(3)* розраховують аналогічним образом (табл. 2).

Таблиця 2

Оцінка комплексного показника потенціалу підприємства

Фактори успіху	Оцінка потенціалу підприємства		Відносний рівень стратегії підприємства у порівнянні з оптимальною стратегією (C_{fl}/C_{ol})
	діюча (C_{fi})	оптимальна (C_{ol})	
1	2	3	4
Загальне керування: • відповідність системи керування особливостям середовища підприємства; • керування ризиком; • організація впровадження нововведення; • кадровий потенціал; • корпоративна культура та ін.			
Фінансове керування: • фінансова стійкість; • ліквідність; • можливість одержання кредитів; • керування грошовими потоками; • податкова оптимізація та ін.			
Маркетинг: • аналіз ринку; • вибір цільових сегментів ринку; • активність використання методів просування продукції на ринку; • канали товароруху та ін.			
Виробництво: • собівартість продукції; • керування запасами; • матеріально-технічне забезпечення; • рівень застосовуваної техніки і технології та ін.			
НДОКР: • кількість інновацій; • технічний рівень розробок; • новизна та ін.			
Всього середнє арифметичне C_f/C_o			

Оцінку виконують в балах по кожній групі факторів. Підсумковий бал обчислюють в такий же спосіб, як і при оцінці майбутньої ефективності.

Висновки. Для проведення діагностики потрібна об'єктивна і повна інформація, джерелами якої в даний час є: бухгалтерський облік і звітність; статистичний облік і звітність; управлінський облік і звітність.

Одним з найважливіших завдань стратегічного контролінгу є діагностика ефективності стратегії підприємства: наскільки правильно обрана стратегія, наскільки вона відбиває цільові настанови підприємства, чи відповідає вона умовам зовнішнього і внутрішнього середовища. Діагностика фінансово-господарського положення в рамках стратегічного контролінгу містить в собі насамперед аналіз стратегічної позиції підприємства на ринку. Для цього застосовують спеціальні методи, найбільш розповсюдженими з яких є SWOT-аналіз, матриця БКГ, матриця Мак-Кінсі, конкурентний аналіз.

Анотація

Одним з найважливіших стратегічних завдань є діагностика ефективності стратегії підприємства: наскільки правильно обрана стратегія, наскільки вона відбиває цільові настанови підприємства, чи відповідає вона умовам зовнішнього і внутрішнього середовища.

Ключові слова: діагностика, економічна ефективність, фінансово-господарського стан підприємства, методи оперативної діагностики,

Аннотация

Одним из важных стратегических заданий является диагностика эффективности стратегии предприятия: насколько правильно выбрана стратегия, насколько она показывает целевые установки предприятия, или соответствует условиям внешней и внутренней среды.

Ключевые слова: диагностика, экономическая эффективность, финансово-хозяйственное состояние предприятия, методы оперативной диагностики.

Summary

One of the important strategic task is to diagnose the effectiveness of enterprise strategy: how the right strategy, it shows how the target enterprise installation, or consistent with the terms of the external and internal environment.

Keyword: diagnosis, cost-effectiveness, financial and economic condition of the enterprise, on-line diagnostics methods.

Список використаних джерел:

1. Бойчик І.М. Економіка підприємства : навч. посіб. / І.М. Бойчик. – 2-ге вид.,доп. і переробл. – К. : Атіка, 2006. – 528 с.
2. Кайлюк Є.М. Контролінг: Навч. посібник (для студентів 4 курсу денної і 5 курсу заочної форм навчання спеціальності 7.050.201 "Менеджмент організацій") / Є.М. Кайлюк. – Харків: ХНАМГ, 2004. – 223с.
3. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності бухгалтерського обліку в Україні: Теоретично-методологічні аспекти. – Тернопіль: Економічна думка, 1999.
4. Талан Л. Загальні питання банкрутства /Л. Талан. – Дніпропетровськ: Баланс-Клуб, 2005. – № 11. – С. 6–10.
5. Цигилик І. І. Контролінг: Навчальний посібник у схемах і таблицях/ І. І. Цигилик М-во освіти і науки України, Ін-т менеджменту та економіки Галицька академія . -К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 74 с.

УДК: 338.439

Ботвіна Н.О.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. За визначенням М. Єрмошенка, фінансова безпека є ґрунтовною складовою економічної безпеки держави, оскільки на фінансах базується будь-яка економіка, фінанси – кров економічної системи держави. Вчений обґрунтовує необхідність забезпечення і підтримки фінансової безпеки держави, тому що вона стосується не лише держави в цілому, а й усіх галузей національного господарства, приватних підприємців, усього суспільства. Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою її суверенітету. Аграрна сфера вважається важливою складовою національної економіки України, яка об'єднує різні види економічної діяльності щодо виробництва сільськогосподарської продукції, продуктів харчування, а також доставки їх до кінцевого споживача. Агросфера України протягом останніх п'яти років виробляє близько 60 відсотків фонду споживання українського населення та займає друге місце у товарній структурі експорту, обсяг якого динамічно зростає. Крім того, агросфера є однією із бюджетоформуючих сфер національної економіки. Її частка у зведеному бюджеті України за останні роки сягає 9–10 відсотків. Однак частка аграрної сфери у ВВП держави постійно скорочується і знизилась з 16 відсотків у 2004 році до 12,1 відсотка в 2009 році, при тому, що в потужно розвинених країнах обсяг сільськогосподарського виробництва сягає близько – 3–5% ВВП [1]. Із зростанням темпів економічного розвитку в аграрній сфері продовжується процес деградації довкілля, генетичного фонду, виснаження природно-ресурсного потенціалу і як наслідок – загроза фінансовій безпеці країни.

Аналіз останніх досліджень. Методологічні аспекти щодо застосування інструментарію забезпечення фінансової безпеки агросфери знайшли певне відображення в працях таких відомих українських вчених як: В. Борисової, Т. Галушкіної, О. Гудзь, Б. Данилишина, С. Дорогунцова, О. Веклича, К. Ситника, В. Трегобчука, М. Хвесика, М. Єрмошенка, О. Шаблія, В. Шевчука та ін. Відмічаючи належний вклад існуючих наукових напрацювань, пропозицій стосовно зміцнення фінансової безпеки розвитку аграрної сфери, слід відзначити, що ці проблеми, в науковій літературі висвітлені недостатньо і залишаються актуальними.

Формування завдань досліджень. Завданням цієї статті є спроба обґрунтування дієвих заходів стосовно застосування інструментарію фінансової безпеки щодо аграрної сфери та виявлення можливостей й загроз зламу існуючої траєкторії розвитку у відповідності до запитів та викликів сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Початок нового тисячоліття в аграрній сфері економіки України ознаменований позитивними змінами. Передусім, це перехід від падіння і стагнації до періоду сталого зростання виробництва. Однак за останні роки хоча й спостерігаємо суттєві позитивні зрушення у соціально-економічному розвитку агросфери, але підвищення життєвого рівня сільського населення не є адекватним до проголошуваних урядом темпів розвитку економіки. Формування ринкових відносин в аграрній сфері України з метою трансформації її економіки ставить перед державою завдання гармонізації економічної і соціальної ефективності аграрного виробництва та його екологізації.

В умовах жорсткої фіксації цін, гострого браку інвестиційних коштів для поповнення основних і оборотних активів, негативної рентабельності аграрної продукції, розробка і реалізація ефективної фінансової політики відіграє важливу роль в підвищенні економічної і соціально-екологічної ефективності агросфери.

Особливу актуальність проблеми забезпечення фінансової безпеки в аграрній сфері економіки України набувають у зв'язку з можливою ратифікацією угоди про асоціацію України з Євросоюзом.

Повсюдно спостерігається низька економічна ефективність агроформувань, звуження сфери їх економічної діяльності, розповсюдження монокультуризації, недотримання сівозмін, формування нестійких і несприятливих агроландшафтів, екологодеструктивний тиск на земельні ресурси і навколишнє середовище, змушений імпорт продовольчого зерна, після активного його експорту, великі виробничі витрати, злет фінансових ризиків, зниження фінансової стійкості, втрата платоспроможності, спустошення і занепад сільських територій (частка безлюдних і деградуючих сіл більше 40%), неймовірна бідність сільського населення. По суті, такі цілісні компоненти аграрної сфери, як економіка, довкілля, технологічні інновації та суспільні інститути функціонували ізольовано одна від одної.

Критерієм вартісної оцінки природних ресурсів вважалися затрати на освоєння і підтримку об'єктів природокористування в придатному для експлуатації стані. І тільки 70-ті роки двадцятого століття, різко загострившись екологічні проблеми, поставили перед економічною наукою завдання осмислення сформованих тенденцій еколого-економічного розвитку та розробки принципово нових стратегій та домінант економічного й суспільного піднесення.

Прийняте в Україні формулювання фінансової безпеки базується на понятті захищеності фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки держави фінансовими ресурсами, здатність фінансової системи забезпечити ефективне функціонування економічної системи та стале економічне зростання.

Практична реалізація цілей, досягнення яких сприяє фінансовій безпеці агросфери, вимагає застосування певного інструментарію, який сприяв би перерозподілу ресурсів та економічним перетворенням на підґрунті співставлення екологічних можливостей країни з економічними потребами її сільського населення. До загальновідомого інструментарію макроекономічного аналізу відносять модель кругових потоків, модель пропозиції та попиту, хрест Кейнса, модель IS–LM, криві Філліпса, Лафера, модель Слоу та інші. Моделі використовуються для розкриття теоретичних перспектив економічного росту та підбору певних політичних, економічних та фінансових інструментів для його забезпечення. Такі моделі слугують для доказу: єдності натурально-речових та вартісно-грошових макроекономічних пропорцій; взаємозв'яку та взаємообумовленості сфер та потоків відтворення руху ресурсів, товарів та доходів; необхідності узгодження економічних інтересів виробників та споживачів; рівноваги сукупної пропозиції та сукупного попиту; можливості уряду розподіляти доходи, здійснювати перерозподіл ресурсів та регулювати рівень економічної діяльності [2].

Потрібно здійснювати певний коригуючий вплив на попит агроформувань у виробничих ресурсах та на потреби населення, а отже створити умови, які б стимулювали виробництво екологічно чистої продукції. Кількість інструментів, що використовуються для економічного захисту навколишнього природного середовища, постійно зростає.

Сучасне дослідження проблем екології виявляє багато протиріч пов'язаних з екологією через фінансово-економічні механізми. Головними з них, є існування низки фінансово-економічних важелів впливу на природокористувачів, наприклад, податки, відрахування і платежі екологічного характеру, кредитування природоохоронних заходів, екологічний аудит і екологічне страхування, які не вирішують екологічних проблем агровиробництва.

За існуючої практики «екологічна» складова податково-бюджетної системи в Україні має яскраво виражений фіскальний характер і спрямована здебільшого на поповнення бюджетних коштів, по суті, за рахунок експлуатації природних ресурсів.

Траєкторія фінансової безпеки агросфери повинна бути зорієнтована на комплексний збалансований розвиток сільських територій, спрямований на стабільну їх екологізацію, забезпечення збалансованих умов праці та проживання населення. Ще у червні 2006 року Європейський Союз прийняв нову Стратегію сталого розвитку до чого спонукали відмічені тенденції у погіршенні фінансової безпеки агросфери. Зокрема, нова стратегія сталого розвитку ЄС зазначає наступне: «країни-члени повинні розглядати подальші кроки переносу оподаткування з праці на споживання ресурсів та енергії та забруднення для сприяння зростанню зайнятості та зменшення негативних екологічних впливів у затратно-ефективний спосіб».

Але кроків до впровадження такої податкової стратегії в Україні не відчувається. Кардинальним засобом зміни такої ситуації, є підвищення ролі фінансово-економічних механізмів що потребує не стільки розробки нових методів і підходів, скільки модернізації існуючих регуляторів, адаптованих до принципово нових вимог економічного простору, поєднання їх примусово-обмежувальної та стимулюючо-компенсаційної природи [1].

Саме цей шлях забезпечить більш сприятливі умови для природозбереження, а також для застосування екологічно безпечних технологій і методів господарювання агроформувань. Принципово також мати спільне бачення майбутньої системи податкових важелів, оскільки перед фінансовими та нефінансовими сферами стоять одні і ті ж завдання приєднатися до клубу розвинених країн, бути відкритими для практичних підходів і технологій, які ведуть до підвищення продуктивності, екологізації та прибутків.

Досягнення рівноваги між усіма цими аспектами буде нелегкою справою. Одним з головних інсрументів фінансової безпеки агросфери є адекватна і зважена податкова політика. Оцінка податкових важелів засвідчує, що для підвищення їх дієвості доцільно:

- сформувати ефективну, стабільну, гнучку, доступну та прозору систему податкових важелів забезпечення сталого розвитку агросфери та їх адміністрування;
- запровадити науково обґрунтовану та попередньо досліджену задовільну податкову базу і встановити оптимальні ставки податків агросфери за видами діяльності, галузями, регіонами;
- визначити політику щодо застосування податкових важелів забезпечення сталого розвитку агросфери та забезпечити однозначність тлумачення її принципів задля уникнення спотворень;
- встановити 5-ти річний мораторій на внесення змін та доповнень з питань оподаткування агросфери;
- забезпечити доступність для громадського сприйняття поняття податкових важелів забезпечення сталого розвитку агросфери.

Адекватна оцінка природних об'єктів і ресурсів винятково важлива для схвалення обґрунтованих управлінських рішень щодо екологізації агросфери.

Важливою проблемою на шляху втілення концепції сталого розвитку є формування системи вимірів (індексів та індикаторів) для кількісного і якісного оцінювання цього дуже складного процесу [3].

Головні вимоги до зазначеної системи вимірів – її інформаційна повнота та адекватність представлення взаємопов’язаної тріади складових сталого розвитку. Сталий розвиток агросфери повинен досягатися оптимальним поєднанням таких важливих факторів розвитку її економіки, як рівень та якість інновацій, пріоритетна підтримка досліджень, значні іноземні інвестиції, з досконалим законодавством у сфері оподаткування бізнесу та високих технологій, ефективним захистом приватної власності, і особливо інтелектуальної, низьким рівнем корупції, орієнтацією фінансової політики держави на створення економік за моделлю «добробуту для всіх» замість моделі «байдужості до стихійного ринку».

Серед інструментарію фінансової безпеки агросфери слід відзначити формування та розвиток державного фонду із суворо цільовим розрозподілом ресурсів і напрямами їх використання. В якості такого фонду доцільно створити Єдиний державний фонд екологізації агросфери (ЄДФЕА), як позабюджетну фінансову установу [1]. Здійснення послідовного втілення правових та економічних заходів, щодо запровадження механізмів змішаного агрострахування в агросфері, зорієнтованих на забезпечення майнового захисту суб'єктів агросфери стане підґрунтям екологічної рівноваги агроландшафтів, стабілізації агровиробництва й фінансової безпеки агросфери.

Висновки: На даний час практично не діють інструменти та важелі які б сприяли фінансовій безпеці агросфери. Можливості реалізації комплексу заходів в подоланні фінансової та екологічної кризи й оздоровлення навколишнього природного середовища визначаються переважно трьома чинниками (економічним, екологічним, науково-технічними потенціалами). Тільки такий підхід дає можливість визначити заходи щодо мінімізації негативних дій і сприяти позитивному впливу фінансової безпеки на агросферу. Теорія і практика засвідчили, що на межі століть вчення В.Вернадського про ноосферу виявилося необхідною платформою для напрацювання триєдиної концепції сталого еколого–соціально–економічного розвитку. Нарощування агровиробництва без достатнього рівня фінансової безпеки призвело до посилення ресурсної напруженості, виникнення цілої низки економічних, соціальних та екологічних проблем і прогресуючого зростання факторів їх ризику На нашу думку голованими інструментами забезпечення фінансової безпеки аграрної сфери виступають: адекватна і зважена податкова політика, зміцнення екологічної складової, особливо в очікуванні Євроінтеграційних змін, а також подальший розвиток агровиробництва виключно на основі новітніх досягень і технологій в аграрній сфері. Перелічені інструменти повинні дати змогу забезпечити фінансову безпеку, а отже впевненість в подальшому стабільному розвитку та покращенню економічної ситуації в Україні.

Анотація

Розглянуто інструментарій забезпечення фінансової безпеки в аграрній сфері, здійснено моніторинг існуючих проблем у контексті реалій сучасного економічного простору.

Аннотация

Рассмотрен инструментарий обеспечения финансовой безопасности в сельском хозяйстве, проведен мониторинг существующих проблем в контексте реалий современного экономического пространства.

Abstract

Was toolked the providing financial security in agriculture, carried out monitoring of the existing problems in the context of the realities of modern economic space.

Список використаних джерел:

1. Ботвіна Н.О. Фінансова політика сталого розвитку агросфери / Н.О.Ботвіна // Монографія – К.: ННЦ ІАЕ. – 2011. – 303 с.
2. Ботвіна Н.О. Вплив фінансової політики на інтеграційні процеси в аграрній сфері України / Н.О.Ботвіна. – Херсон: Таврійський науковий вісник. Вип. 74, – 2011. – С. 196-204.
3. Гудзь О. Є. Механізм забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств// Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сільського господарства: Економічні науки. Вип. 50 – Харків: ХНТУСГ, 2007 р. – 400 с. - с.90 - 94.
4. Льовочкін С.В. Фінансовий механізм макроекономічного регулювання // Фінанси України. - 2000. - № 12. – С. 25-33.

УДК:338.434

Крамаренко І.С.

ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНІХ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ПОСЛУГ АГРОПРОДОВОЛЬЧИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Агропродовольча сфера України одна із найпривабливіших для фінансування, тому що частка агропродовольчого комплексу у ВДВ країни становить 11-12 % - більше, ніж металургії, машинобудування і будівництва, разом узятих. Але, обмеженість в фінансування з боку держави, дорогі відсоткові кредити, складний механізм розрахункових операцій спонукають сільськогосподарські підприємства до пошуку в використанні нових нетрадиційних банківських операцій та послуг, які б дозволи стати конкурентоспроможними на вітчизняному та світовому ринку.

Актуальність останніх досліджень та публікацій. Ситуація, що склалася в агропродовольчій сфері, зумовлює необхідність пошуку в наданні нових нетрадиційних банківських операцій та послуг для підвищення та покращення інноваційно-інвестиційного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Серед науковців і провідних спеціалістів з банківської діяльності та їх останніх публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми та звернено увагу на дослідження нетрадиційних банківських послуг та операцій, можна виділити: П. Гайдуцького, М. Дем'яненко, І. Іртищеву, С. Квашу, В.Коваль, Р. Коцовську.

Однак проблеми переваги та потенціал використання нетрадиційних банківських операцій та послуг для агропродовольчої сфери України розкриті неповною мірою.

Завдання дослідження. Метою статті є розгляд можливостей використання нетрадиційних банківських послуг та операцій як одного із провідних фінансових інструментів розвитку підприємств АПК.

Виклад основного матеріалу. До нетрадиційних банківських операцій та послуг, які надаються сільськогосподарським підприємствам, відносяться:

- лізингові операції;
- факторингові операції;
- трастові послуги;
- форфейтинг.

За сьогоднішньої ситуації в АПК лізинг - найперспективніший фінансовий інструмент, здатний ефективно розвивати агропромислове виробництво, активізувати інвестиційний процес у країні [1]. Загальні правові та економічні засади фінансового лізингу базуються на Законі України «Про фінансовий лізинг» від 16 грудня 1997 року N723/97- ВР (зі змінами та доповненнями).

Лізинг – це вид інвестиційної діяльності, при якому лізингодавець (лізингова компанія) купує у постачальника обладнання чи устаткування (предмет лізингу) і потім здає його в оренду за певну плату, на певний термін і на певних умовах лізингоотримувачу (клієнту) з подальшим переходом права власності лізингоотримувачу.

Забезпечення сільськогосподарських товаровиробників (лізингоодержувачі) технікою вітчизняного виробництва на умовах фінансового лізингу за рахунок коштів державного бюджету здійснюється на підставі договорів фінансового лізингу, укладених між відповідними компаніями і лізингоодержувачами. В умовах кризи, коли зупинилися практично усі інші програми підтримки аграрного сектору, зокрема пільгове фінансування та кредитування банками, державний лізинг залишається єдиним шансом придбати нову техніку. Особливо коли це стосується малих та середніх сільських господарств.

Згідно даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг значне зменшення обсягів надання фінансових послуг з фінансового лізингу з 6,6 млн. грн. у І півріччі 2011 року до 0,8 млн. грн. у І півріччі 2012 року, скорочення відбулося майже у 8 разів (рис.) [2].

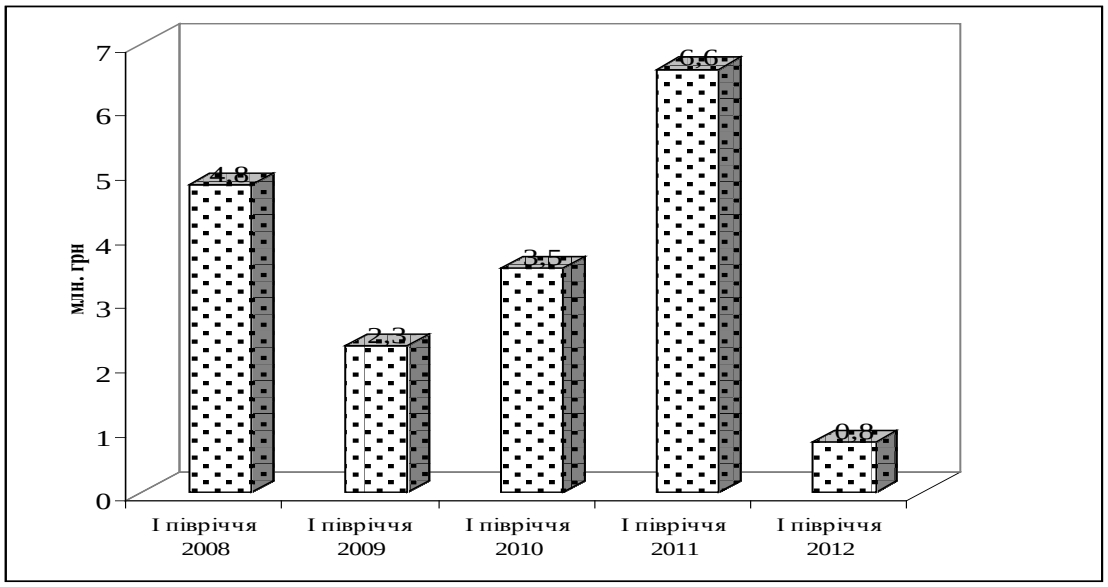

Рис. Динаміка вартості укладених договорів фінансового лізингу протягом І півріччя 2008-2012 років, млн. грн.

Головними причинами обмеженого використання лізингу є недосконаліть законодавства, а також механізмів оподаткування, кредитування, амортизації та страхування, монопольне становище лізингодавців на ринку лізингових послуг, слабкий фінансово-економічний стан багатьох аграрних підприємств, їх неспроможність своєчасно та в повному обсязі сплачувати лізингові платежі, висока вартість лізингових угод, яка пропонується рядом лізингових компаній та інші.

На думку І.О. Іртищевої, підприємства агропродовольчої сфери, особливо ті, що динамічно розвиваються і потребують фінансової підтримки, повинні особливу увагу звернути на факторинг. Основна перевага факторингу заключається в тому, що підприємство не вилучає кошти з грошового обороту, а всі ризики по дебіторській заборгованості перекладаються на банківську установу. Зокрема, саме факторинг може попередити такі ризики, як нестача обігових коштів, операційні, валютні та інші ризики [3].

Відповідно до Цивільного кодексу України [4] за договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника). Предметом договору факторингу може бути право грошової вимоги, строк платежу за якою настав (наявна вимога), а також право вимоги, яке виникне в майбутньому (майбутня вимога).

На сьогодні відчувається зростання попиту на операції факторингу, що являється процесом управління дебіторською заборгованістю підприємства та всіма його активами, що здійснює фактор без попереднього фінансування. За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, протягом першого півріччя 2012 р. фінансові компанії уклали 8745 договорів факторингу загальною сумою 5513,2 млн. грн. та виконано 7325 договорів на суму 7910,8 млн. грн [2]. Факторинг здатен позитивно вплинути на ефективність управління дебіторською заборгованістю сільськогосподарських підприємств, відчутно збільшив обсяги залучення ресурсів.

Єдиною проблемою, є недостатній рівень розвитку факторингових операцій в Україні, адже ліцензію на надання послуг по факторингу мають лише 10 українських банків [5].

Під трастовими розуміють послуги, засновані на довірчих правовідносинах, коли одна особа-засновник передає своє майно в розпорядження іншій особі – довірительному власникові, для управління в інтересах третьої особи-бенефіціара [6].

Для сільськогосподарських підприємств вигідність трастових операцій полягає в такому:

- велика прибутковість операцій, оскільки траст передбачає надання клієнту всього прибутку, що отримується внаслідок управління його власністю (за винятком комісійних, що отримуються банком);
- підприємство може брати участь у процесі управління коштами й у виборі напрямів інвестування;
- банк зберігає анонімність проведення таких операцій, оскільки розпорядник траста має право здійснювати операції від свого імені і звичайно не повідомляє відомостей про обсяг переданого в траст капіталу і про того, кому цей капітал належать;
- психологічна привабливість для сільськогосподарських підприємств трастових операцій.

На нашу думку, розвиток трастових послуг в України має позитивну тенденцію для використання агропродовольчими підприємствами. Адже, траст має досить довгу історію, на кожному етапі якої він здобував різні, відмінні від нинішньої, форми. Зародження трасту (тобто довірчої власності) більшість юристів відносять до середньовіччя, а саме до XII – XIII ст., проте окремі фахівці доводять наявність ознак трасту в таких інститутах давньоримського приватного права (приблизно 126 р. до н. е. – 294 р. н. е.), як емфітевзис і суперфіцій. Суть згаданих інститутів полягала в тому, що власник передавав свої землі іншій особі для ведення сільського господарства або під забудову. Такі особи іменувалися, відповідно, емфітевта і суперфіціар. Пізніше таке надання стало безстроковим, а емфітевта і суперфіціар могли відчужувати передану їм землю, дарувати її, передавати в спадщину і навіть установлювати на неї заставу. Таким чином, ці особи здійснювали всі правомочності власників, хоча формально ними не були [7].

У сукупності прибутків українських банків трастові операції займають незначне місце, менше 1 %. Переважна частина трастових послуг, близько 80%, припадає на декілька великих банків. Інші не мають в своєму розпорядженні необхідних для цього достатніх ресурсів, широких зв'язків з іншими кредитно-фінансовими інститутами. У більшості випадків банки використовують тільки деякі прості види трастових операцій, що здійснюються за довіреністю клієнта. У тому числі пропонують послуги зі зберігання цінностей в сейфах, з депозитарного обслуговування цінних паперів (реєстрацію, розрахунки за операціями, виплату дивідендів і т. д.), фінансового консультування, дослідження ринків і т. д. Деякі банки пропонують пакет послуг, пов'язаних з офшорними зонами.

Ще одним джерелом нетрадиційного для нашої країни фінансування підприємств є форфейтування. Форфейтинг – це кредитування постачальника шляхом купівлі векселів чи інших боргових зобов'язань [8, с. 89]. Це джерело фінансування є перспективним для великих підприємств, які мають міжнародні контракти, тому очікувати його розвитку в агропродовольчій сфері в найближчий період не доцільно.

В Україні використання нетрадиційних банківських операцій послуг агропродовольчими підприємствами є недосить розвиненим.

Висновки. Аналіз трастових послуг та форфейтингових показав, що обмеженість нормативно-правової бази, інформаційної, складність отримання ліцензії на надання таких послуг, механізм використання для невеликих сільськогосподарських підприємств сповільнює розвиток їх в країні. Позитивну тенденцію мають агропродовольчі підприємства в забезпеченні лізингом та факторингом, що призведе до подальшого розвитку нетрадиційних послуг та операцій в Україні.

Анотація

В статті розкрито сучасний стан використання нетрадиційних банківських операцій та послуг агропродовольчими підприємствами. Наведені проблеми, які гальмують розвиток нетрадиційних банківських операцій та послуг в Україні.

Ключові слова: агропродовольча сфера, лізинг, факторинг, трастові послуги, форфейтинг.

Аннотация

В статье раскрыто современное состояние использования нетрадиционных банковских операций и услуг агропродовольственными предприятиями. Приведены проблемы, которые не способствуют развитию нетрадиционных банковских операций и услуг в Украине.

Ключевые слова: агропродовольственная сфера, лизинг, факторинг, трастовые услуги, форфейтинг.

Annotation

In this article the modern state of non-traditional banking operations and services use by agrofood enterprises has been disclosed. Problems hampering the development of non-traditional banking operations and services in Ukraine have been adduced.

Key words. Agrifood sphere, leasing, factoring, trust services, forfeiting.

Список використаних джерел:

1. Коваль В. Лізинг як фінансовий інструмент розвитку підприємств АПК / Василь Коваль // Економічний аналіз.-2010.-Вип. 7.-С.83-85.
2. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс], Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua.
3. Іртищева І.О. Факторинг як напрям стратегічного розвитку фінансового забезпечення агропродовольчої сфери / І.О. Іртищева, І.С. Крамаренко // Вісник ХНАУ.-2011.-№8.-С.16-21.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (зі змінами та доповненнями). (глава 73, стаття 1077 та 1078).
5. Факторинг может предотвратить многие риски в АПК - эксперт [Электронный ресурс], Режим доступа: http://www.apk-inform.com/showart.php?id=101523
6. Коцовська Р. Р. Банківські операції: навчальний посібник / Р.Р.Коцовська, О.П.Павлишин, Л.М.Хміль // Нац. Банк України. Ун-т банк. справи. – К., 2006. – С. 456. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/14051003/bankivska_sprava/osoblivosti_ipotechnogo_kredituvannya#783
7. Шипка О. Трастова власність: іноземні дива на українській ниві / Олександр Шипка // [Электронный ресурс], Режим доступа: http://www.justinian.com.ua/article.php?id=818
8. Гривківська О.В. Джерела фінансування підприємств аграрного сектора економіки / О.В.Гривківська // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. - 2004. - Вип. 4(35). - С.89-92.

УДК: 658.147(477)

Сиренко С. В.

ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ СТРУКТУРЫ ИСТОЧНИКОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Постановка проблемы. Осуществление хозяйственной деятельности любого предприятия подразумевает наличие финансовых ресурсов. Финансовые ресурсы могут привлекаться предприятием из различных источников и выступать в разных формах.

В условиях рыночной экономики финансовое состояние и финансовая устойчивость предприятия во многом определяется источниками его финансирования, т.е. структурой капитала.

Структура капитала – соотношение или структура ценных бумаг, используемых предприятием для финансирования[1].

Ключевая проблема, присущая любому предприятию – может ли оно, изменив структуру финансирования, влиять на свою общую стоимость и стоимость капитала.

Анализ основных исследований и публикаций. Исследование отечественной и зарубежной литературы показало, что при анализе источников финансирования особое внимание уделяется проблемам, связанным с собственными источниками финансирования, а именно составом и структурой собственного капитала. Круг проблем связанных с формой финансирования, оптимальным соотношением источников финансирования и их стоимости, составом и структурой собственного капитала освещены в работах таких авторов как, Дж. К. Ван Хорн, Э.С. Хендриксен, М.Ф. Ван Бреда, И.А.Бланк, М.Миллер, Ф.Модильяни, П.И.Вахрин, О.В.Ефимова, В.Л.Быкадоров, П.Д.Алексеев, В.П.Савчук, Е.С.Стоянова, В.В.Ковалев, А.Ф.Ионова, Н.Н.Селезнева.

Постановка задания.Цель данной статьи – обозначить непосредственную зависимость общей стоимости предприятия, стоимости источников его средств, оптимальности финансовых решений в аспекте управления предприятием, от величины, состава и структурысобственного капитала предприятия.

Изложение основного материала. Одна из основных проблем финансового менеджмента – формирование рациональной структуры источников средств предприятия [2].

Принципиально все источники финансовых ресурсов предприятия можно классифицировать следующим образом:

- собственные финансовые ресурсы и внутрихозяйственные резервы;
- заемные и привлеченные финансовые средства.

Привлечение того или иного источника финансирования связано для предприятия с определенными затратами: акционерам (собственникам) необходимо выплачивать дивиденды, банкам – проценты за предоставленные кредиты, инвесторам – проценты за совершенные инвестиции.

Все привлеченные из того или иного источника средства обладают стоимостью, т.е. за использование всех финансовых ресурсов надо платить.

Общая сумма средств, которую необходимо уплатить за использование определенного объема финансовых ресурсов, выраженная в процентах к этому объему, называется его ***стоимостью***[3].

Стоимость капитала должна учитывать следующие ключевые факторы:

- реальную норму доходности;
- инфляцию и связанное с ней ожидаемое снижение покупательной способности денежных средств;
- риск как характеристику неопределенности получения экономических выгод [4].

Необходимо отметить две принципиально важные особенности платы за собственные финансовые ресурсы предприятия.

Стоимость собственных финансовых ресурсов предприятия предполагает идентификацию основных их элементов:

– привлеченные финансовые ресурсы, которые вложены в предприятие в виде финансовых инструментов собственности (акций);

– собственные финансовые ресурсы предприятия, накопленные им в процессе своей деятельности.

Вышеуказанные элементы финансовых ресурсов предприятия являются основными составляющими собственного капитала:

– инвестиционный капитал;

– накопленный капитал.

Кроме того в составе собственного капитала можно выделить составляющую, связанную с изменением стоимости активов предприятия вследствие их переоценки.

Деление, собственного капитала на инвестированный и накопленный имеет большое значение, как в теоретическом, так и в практическом плане: по соотношению и динамике этих групп оценивают эффективность деятельности предприятия.

Тенденция к увеличению удельного веса накопленного капитала, свидетельствует о способности наращивать средства, вложенные в активы предприятия, что характеризует финансовую устойчивость предприятия. Правильный выбор структуры собственного капитала обеспечить положительные финансовые результаты предприятия в будущем.

Собственный капитал характеризуется такими положительными свойствами:

– простотой привлечения, так как решения, связанные с увеличением собственного капитала (особенно за счет внутренних источников его формирования) не требует получения согласия других хозяйственных субъектов;

– обеспечением финансовой устойчивости развития предприятия, его платежеспособности в долгосрочном периоде, а соответственно, и снижением риска банкротства [5].

Однако предприятие, использующее только собственный капитал, имеет наивысшую финансовую устойчивость, но ограничивает темпы своего развития. Это связано, прежде всего, с неиспользуемой возможностью увеличения рентабельности собственного капитала за счет эффекта финансового левериджа, так как без привлечения заемного капитала невозможно обеспечить превышение коэффициента финансовой рентабельности деятельности предприятия над экономической.

В то же время, предприятие, использующее заемный капитал, имеет более высокий финансовый потенциал своего развития и возможность прироста финансовой рентабельности, однако в большей мере подвержено финансовому риску и угрозе банкротства.

Заемный капитал характеризуется следующими положительными свойствами:

– достаточно широкими возможностями привлечения источников финансирования;

– более низкой стоимостью в сравнении с собственным капиталом за счет обеспечения эффекта «налогового щита»;

– способностью генерировать прирост финансовой рентабельности за счет эффекта финансового левериджа.

Исходя, из вышеизложенного можно сделать вывод, что конкурентная позиция предприятия на рынке, во многом зависит от структуры источников финансирования предприятия и оптимальной величины *средневзвешанной стоимости капитала.*

Средневзвешанная стоимость капитала (WACC) характеризует стоимость всех задействованных финансовых ресурсов предприятия: собственного и заемного капиталов, с учетом их доли в общем объеме источников. Оптимизация структуры капитала является

одной из самых сложных проблем, решаемых в процессе управления финансами предприятия.

Оптимальная структура капитала представляет собой такое соотношение собственных и заемных средств, при котором обеспечивается наиболее эффективная пропорция между коэффициентом финансовой рентабельности и коэффициентом финансовой устойчивости предприятия, что способствует его максимальной рыночной стоимости.

Родоначальниками теории структуры капитала считаются ученые Франко Модильяни и Мертон Миллер, которые утверждали, что при условии отсутствия налогов и риска, финансовое состояние предприятия не зависит от структуры его капитала [6].

В основе данной теории базовыми выступают следующие утверждения:

– стоимость любого предприятия определяется путем капитализациието прибыли (EBIT) с постоянной ставкой доходности (WACC);

– цена собственного (акционерного) капитала финансово-зависимого предприятия равна сумме цены капитала финансово-независимого предприятия и премии за риск, величина которой зависитот разницы между ценами собственного и заемного капитала и от фактического левериджа (соотношения заемного и собственного капитала).

За период своего существования данная теория много раз подвергалась критики и претерпела изменения.

Недостатки, по мнению многих исследователей, данной теории состоят в следующем:

– она не учитывает эффективности привлечения внешнего капитала путем выпуска долгосрочных финансовых обязательств в период занижения стоимости акций данного предприятия;

– данная теория не учитывает возможности принимать более правильные стратегические решения относительно структуры собственного капитала.

Формирование структуры капитала во многом зависит от того у кого в руках находится основная часть капитала предприятия.

Когда основная часть капитала находится в руках акционеров (собственников), а не руководящего состава предприятия, при потребности в привлечении дополнительных средств, преимущество будет на стороне долговых обязательств в связи с тем, что этот вид финансирования будет способствовать большей суммы дивидендов акционерам в будущем.

Однако такое решение не всегда может быть оправданным, и может привести к финансовой неплатежеспособности.

Выводы. Одним из ключевых блоков управленческих решений финансового характера, являются решения в отношении источников финансирования деятельности предприятия.

В условиях рыночной экономики любое предприятие имеет достаточно разнообразный выбор источников финансирования своей деятельности.

Для основных источников финансирования можно количественно оценить, во что обходится предприятию данный источник.

В рыночной экономике практически не существует бесплатных источников финансирования.

Кроме того, источники различаются по своей стоимости, причем стоимость конкретного источника может меняться при изменении финансовой структуры капитала.

Именно стоимость капитала по отдельным источникам и в целом, является объектом внимания всех лиц, имеющих отношении к деятельности предприятия.

Субъекты хозяйственной деятельности, в структуре капитала которых превалирует доля собственного капитала, имеют высокую финансовую устойчивость,но ограничивают темпы своего развития.

Каждое предприятие имеет характерную только ему структуру капитала, и только правильный выбор источников финансирования может обеспечить позитивные финансовые результаты в будущем.

Аннотация: В статье раскрыта сущность источников финансирования предприятия. Обозначена зависимость стоимости капитала, рыночной цены предприятия от структуры его источников средств. Освещены вопросы, анализа формирования структуры собственного капитала предприятия.

Ключевые слова: структура капитала, источники финансирования, структура собственного капитала, стоимость капитала, рыночная цена предприятия, заемные средства.

Анотація: У статті розкрито сутність джерел фінансування підприємства. Позначена залежність вартості капіталу, ринкової ціни підприємства від структури його джерел коштів. Висвітлено питання, аналізу формування структури власного капіталу підприємства.

Ключові слова: структура капіталу, джерела фінансування, структура власного капіталу, вартість капіталу, ринкова ціна підприємства, позикові кошти.

Summary: This paper reveals the essence of the sources of financing. Marked dependence of cost of capital, the market value of the enterprise from the structure of its sources of funds. The questions, analyze the formation of equity structure of the enterprise.

Keywords: capital structure, sources of financing, the structure of equity, cost of capital, the market price of the Company, borrowed funds.

Список используемой литературы:

1. Ван ХорнДж.К. Основы управления финансами Москва «Финансы и статистика» 1996 – с.799
2. Стоянова Е.С. Финансовый менеджмент: теория и практика Москва Издательство « перспектива» 1996 – с.405
3. Ковалев В.В. Методы оценки инвестиционных проектов Москва: «Финансы и статистика» 2002 – с.39
4. Ефимова О.В. Финансовый анализ: современный инструментарий для принятия экономических решений ОМЕГА-Л Москва 2010 – с.351
5. Ионова А.Ф., Селезнева Н.Н. Финансовый анализ «Проспект» Москва 2007 – с.623
6. Миллер М., Модильяни Ф. Стоимость капитала, финансы корпорации и теория инвестиций (Текст) – Москва: Дело 2001- с.528

УДК: 339.92

Фікс М. М., Федоров С.

СВІТОВИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується пришвидшеним процесом глобалізації. Про це свідчить посилення міжнародного транскордонного руху прямих іноземних та портфельних інвестицій унаслідок все більшої відкритості національних економік, процесу інтернаціоналізації фондових ринків, ускладнення фінансового співробітництва.

Важливість ролі держави у регулюванні інвестиційних процесів в національній економіці полягає в наявності як позитивних так і можливих негативних наслідків від функціонування прямих іноземних інвестицій в країнах-реципієнтах. Адже жорстка конкуренція на світовому ринку прямих іноземних інвестицій між країнами-реципієнтами вимагає від уряду країн виробляти правові підстави для належного функціонування іноземного капіталу всередині країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Потреба в удосконаленні державного регулювання процесів витоку капіталу за кордон та залучення іноземних інвестицій усередину країни зумовили зростання інтересу зарубіжних та вітчизняних дослідників до обґрунтування його ефективних форм та методів. Результати дослідження проблем регулювання міжнародної інвестиційної діяльності висвітлені у працях таких вітчизняних і зарубіжних авторів, як Г. Белінська, І. Бланк, З. Боді, В. Гриньова, К. Єрмілова, С. Завгородніков, С. Захарін, Т. Кельдер, В. Любімов, А. Пересада, Ю. Раделицький, І. Рісін, Р. Рубан, І. Сазонець, Б. Солнік, В. Шарп, О. Шубеляк Г. Козаченко , О. Антіпов, О. Ляшенко тощо, основна увага яких була направлена на аналіз заходів щодо залучення іноземних інвестицій. Водночас проблеми вивчення досвіду регулювання іноземного інвестування в розрізі окремих країн, різних за ступенем свого економічного розвитку потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Мета роботи полягає у дослідженні досвіду регулювання процесів іноземного інвестування в розрізі країн з різним рівнем розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У країнах з розвиненою економікою сформована економічна і політична ситуація забезпечує достатній захист іноземного капіталу й інвестицій і без спеціального законодавства. Чітка законодавча база в цих країнах гарантує відсутність дискримінації іноземних компаній: волю утворення нових компаній (реєстраційні процедури, гарантія прав власності), одержання прибутку (сформована система оподатковування, рівні спонукальні механізми для усіх), врегулювання конфліктів (прозоре трудове законодавство, арбітраж, антимонопольні правила). Наявність такого законодавства привело до збільшення потоків прямих іноземних інвестицій. У країнах з ринковою економікою, що розвивається, інвестиційне законодавство менш розроблене і сприятливе, що привело до створення спеціальних законів, що гарантують захист іноземним інвесторам.

Отже, одним із найважливіших факторів, що сприяє припливові іноземних інвестицій у країну, є наявність ефективного, стабільного законодавства про іноземні інвестиції та зовнішньоекономічну діяльність [1].

Для більшості країн система державних гарантій прав та інтересів іноземних інвесторів ґрунтується на трьох рівнях:

а) на рівні законодавства країн-одержувачів, де гарантується недоторканість власності. Обумовлюється тим, що конфіскація майна або інших активів проводиться на підставі рішення суду і тільки за обставин, прямо визначених законом;

б) на багатосторонньому рівні. Наприклад, до Конвенції із регулювання інвестиційних суперечок між державами та громадянами інших країн, що була підготовлена Всесвітнім банком у 1966 р., вже приєдналося близько ста країн. У разі

виникнення суперечок між державою, що приймає, та іноземним інвестором останній може звертатися по захист не до держави, з якої походять інвестиції, а до Міжнародного центру з регулювання інвестиційних суперечок при Всесвітньому банку у Вашингтоні;

в) на двосторонньому рівні, переважно за допомогою укладення між країнами угод про заохочення та захист інвестицій [2].

На сьогоднішній день найбільш досконалі системи регулювання іноземного інвестування є у економічно розвинутих країнах, таких як США, Великобританія, Франція, Японія.

Система заходів уряду США доповнюється спеціальними програмами із залучення іноземного капіталу урядами штатів. Ці програми передбачають різні системи пільгового кредитування та страхування іноземних інвестицій, надання земельних ділянок для будівництва промислових підприємств тощо. Для іноземних інвесторів відкрито доступ до результатів науково-дослідних розробок, що здійснюються місцевими університетами; надається інформація про наявність і обсяги сировини, енергетичних і водних ресурсів, стан транспортних сполучень тощо. Умови надання пільг передбачають розміщення підприємств у певній місцевості, що пов'язано з потребою пропорційного розвитку галузей економіки в межах того чи іншого штату.

Великий інтерес становить англійська система залучення іноземних інвестицій. Великобританія є лідером у Європі з імпорту капіталу. Сьогодні у країні функціонують дочірні компанії майже всіх 100 найбільших американських корпорацій, філій провідних європейських транснаціональних корпорацій, а також японські заводи з виробництва електронних товарів.

Великобританія практично захопила значну частку інвестицій, що надходять у Європу як із Заходу, так і зі Сходу. Тут сконцентровано понад майже половина усіх американських активів у країнах ЄС. Не менше половини японських вкладень в Європі так само припадає на Великобританію. Цьому найбільше сприяли такі фактори: ефективна структурна перебудова і поліпшення внутрішньо економічної ситуації у країні; бажання іноземних фірм зайняти нові ринки збуту для своїх товарів; зменшення транспортних витрат; висока норма прибутку за рахунок порівняно низьких витрат на робочу силу (за рівнем заробітної плати Великобританія посідає 15-те місце серед розвинених країн світу) [3].

У 2010 році у Франції стартувала Національна інвестиційна програма, мета якої - підвищити конкурентоспроможність бізнесу у країні і запустити інновації в стратегічно важливих секторах економіки. Кількість інвестиційних іноземних проектів, в результаті яких створюються робочі місця, залишалася стабільною. У 2007 році їх було 624, в 2008 році - 641, в 2009-му - 639. Потім, в 2010 році, було відмічено зростання на 22 відсотки. Минулого року в середньому 15 іноземних підприємств щонеділі ухвалювали рішення інвестувати у французьку економіку.

Реформи, початі у Франції в 2007 році, підсилили конкурентоспроможність Франції. Так, Закон про модернізацію економіки від 4 серпня 2008 року, заохочує перебування іноземних інвесторів у Франції. У його рамках покращені податкові умови для працюючих іноземців, створена нова картка резидента, полегшений процес установи і розвитку підприємств, створені спеціальні умови для приватного підприємця, модернізовані умови розміщення венчурних інвестицій. Крім цього спрощено підприємницьке право, посилена юридична і податкова безпека, заохочуються інвестиції в інновації [4].

У 2005 р. Експертний комітет Ради з іноземних інвестицій Японії представив доповідь про просування Програми залучення зарубіжних інвестицій в країну, в якому було виділено 12 напрямків, на яких мають бути зосереджені зусилля національного уряду і місцевої влади у вирішенні названої завдання в найближчому майбутньому:

Серед цих напрямків:

1. поліпшення умов для здійснення транскордонних злиттів і поглинань;
2. просування реформи медичного обслуговування;
3. активізація PR-кампаній, пов'язаних і з залученням в країну іноземних інвестицій і з інвестуванням японських компаній за кордоном;
4. прискорення процесу укладання двосторонніх угод, що мають відношення до ПЗІ, таких, як угоди про соціальний захист та оподаткуванні;
5. реалізації практики контакту з державними органами по електронних мережах («електронний уряд») і спрощення адміністративних процедур;
6. сприяння розвитку «приватної фінансової ініціативи» (PFI) з метою залучення іноземних компаній в сектор громадських послуг;
7. реформа, що стосується правил перебування і роботи іноземців в Японії (у першу чергу, лібералізація імміграційних процедур для кваліфікованих фахівців);
8. використання «спеціальних зон структурної реформи» для усунення перешкод для ПЗІ;
9. переклад законів, наказів і постанов японських адміністративних органів на іноземні мови;
10. прискорення реформ, пов'язаних із залученням ПЗІ, на місцевому рівні;
11. продовження політики стратегічного державного інвестування в науково-технічну сферу з метою підвищення привабливості Японії як сфери додатка іноземного капіталу;
12. сприяння реформам в інших сферах [5].

Навіть просте перерахування основних напрямів реалізації державної програми по залученню іноземних інвестицій свідчить про комплексне і багаторівневому характері політики в цій галузі. Ця політика стала складовою частиною довгострокової стратегії глобального економічного зростання Японії. При наступних (після Дз. Коіздумі) програм, залучення до Японії іноземного капіталу коректувалися або приймалися нові документи, але в цілому політична лінія на більшу відкритість країни для іноземних інвестицій підтверджувалася .

Висновки з даного дослідження. Аналізуючи зміст основних елементів регулювання іноземних інвестицій, можна зробити висновок, що їх вплив на економіку кожної з країн в кожному окремому випадку є одним - позитивним.

Отже, за таких обставин перед Україною постають принципово важливі цілі реалізації заходів, спрямованих на покращення інвестиційного середовища та вдосконалення механізму залучення іноземних інвестицій в економічну систему країни.

Список використаної літератури:

1. ЛюбімовВ.І., к.е.н. особливості державного регулювання іноземних інвестицій: закордонний досвід Економічний простір №21 2009.
2. Козаченко Г.В., Антіпов О.М., Ляшенко О.М. Управління інвестиціями на підприємстві. – К.: Лібра, 2004. – 368с., с.134.
3. Федоренко В. Г. Інвестознавство: Підручник. — 3-тє вид., допов. — К.: МАУП, 2004. — 480 с: іл. — Бібліогр.: с 352.
4. http://expert.ru/countries/2011/10/nvestirovat-po-frantsuzski/
5. И.Л. Тимонина, д.э.н., професор: Международное движение капитала: Инвестиционный климат в Японии и проблема привлечения прямых иностранных инвестиций, №2(21), 2012.

УДК: 336

Карась П.М., Сергійчук С.І., Якушова Т.В.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОРМУВАННЯ ПРАЦІ СПЕЦІАЛІСТІВ ФІНАНСОВО – КРЕДИТНИХ УСТАНОВ

Постановка проблеми. В останні десятиліття діяльність у сфері нормування праці здійснюється несистематично, в основному активізуючись в період впровадження нової техніки і застосування нових технологій. Внаслідок цього знизилася питома вага працівників, які займаються нормуванням праці. Накопичені в країні управлінські знання потребують переоцінки, а рекомендації західних аналітиків — адаптації до українських умов. За останні роки з'явилось багато нових відділів, професій, посад, за якими відсутні будь-які методичні рекомендації щодо нормування та планування праці таких фахівців. Тому значний інтерес становлять норми управлінської праці, а також самі процедури його нормування.

Мета роботи:дослідження особливостей праці спеціаліста в сучасних умовах, та визначення напрямків нормування їх праці.

Актуальність роботи: Нормування праці в останні роки об’єктивно вийшло на перший план. Кількість представників молодшого технічного персоналу і спеціалістів, до яких відносять, наприклад: страхових агентів, банківських контролерів, експертів по оформленню позичок населенню, а також, програмістів та представників різних служб, робота яких пов’язана з обслуговуванням клієнтів, швидко зростає. Крім того, багато видів ,,паперових ” робіт завдяки раціоналізації і стрімкому розвитку техніки, появі нових технологій, сьогодні змінила свій зміст. ,,Паперова ” праця відступає на другий план, її місце займають задачі, пов’язані з прийняттям рішень.

Успішне функціонування підприємств багато в чому обумовлено станом нормування праці управлінського персоналу, яке в умовах ринкової економіки є засобом підвищення ефективності праці не тільки працівників, зайнятих у сфері управління, але і звичайних працівників в цілому.

Об’єкт дослідження:праця спеціалістів фінансово – кредитних установ.

Предмет дослідження:методи нормування праці невиробничого персоналу.

Аналіз останніх досліджень публікацій. Теоретичною основою даної роботи послужили наукові праці А. Гастєва, Б. Генкіна, П. Керженцева, А. Кібанова, А. Колота, С. Савкова, Л. Синяєва, О. Терещенко, Ф. Тейлора, А. Файоля, Г. Форда, у яких особлива увага приділялась сутності, призначенню й особливостям управлінської праці; розробкам питань планування чисельності персоналу, нормування праці в цілому й управлінської праці зокрема .

Виклад основного матеріалу. Управлінська праця-це особливий вид людської діяльності, в якій відображується реальна взаємодія об'єктивних і суб'єктивних факторів суспільної діяльності людей. Управлінська праця є специфічним видом діяльності, який виділився в результаті поділу, спеціалізації та кооперації виробничої праці. Отже, вона є працею виробничою. Предметом управлінської праці є як людина, так і її діяльність.

Продуктом діяльності управлінської праці є рішення, і управлінських працівників правомірно віднести до найбільш активної частини трудового колективу. Проте слід враховувати, що, на відміну від фізичної, цілі управлінської праці, засоби їх досягнення, а також результати є менш визначеними. Управлінська праця здійснюється в широкому діапазоні умов, не має прямих вимірників, і це ускладнює оцінку її ефективності. При оцінці її якості не можна випускати з виду ту обставину, що результати цієї праці у великій мірі опосередковується її колективною діяльністю.

Визначення необхідних витрат праці на виконання заданого обсягу роботи складає сутність нормування праці. Основною метою нормування є активний вплив на підвищення ефективності виробництва і забезпечення необхідної якості продукції за допомогою проектування і застосування норм витрат праці, орієнтованих на найбільш повне використання техніки, технології, трудового і творчого потенціалу працівників.

Незалежно від прийнятих умов господарювання, нормування праці являє собою інструмент, за допомогою якого можна обґрунтовано визначати необхідну чисельність працівників і кількість робочих місць, планувати використання робочого часу, оцінювати досягнутий рівень продуктивності праці працівників і наявні резерви його росту, забезпечувати відповідність рівня оплати праці кількості та якості виконуваних робіт.

У розвинутих ринкових економіках нормування праці традиційно розглядається в якості найважливішої складової ланки внутріорганізаційного управління, тісно пов'язаної із організацією та плануванням праці. Виходячи із встановлених норм трудових витрат на різноманітні види операцій (функцій), на зарубіжних підприємствах розраховуються наступні планові показники:

1. трудомісткість виконання робіт;
2. чисельність персоналу;
3. обсяги і строки виконання плану;
4. розмір заробітної плати і преміальних виплат працівників;

За допомогою нормування оцінюються витрати на працівників, у тому числі по показниках заробітної плати на годину нормативного, а також фактично відпрацьованого часу. Результати виконання планових показників систематично контролюються і аналізуються лінійними керівниками і спеціальними підрозділами. За результатами контролю розробляються заходи, спрямовані на ефективне використання робочого потенціалу працівників [8, с.84].

На нормування праці впливає ряд факторів, вони представлені на рис. 1

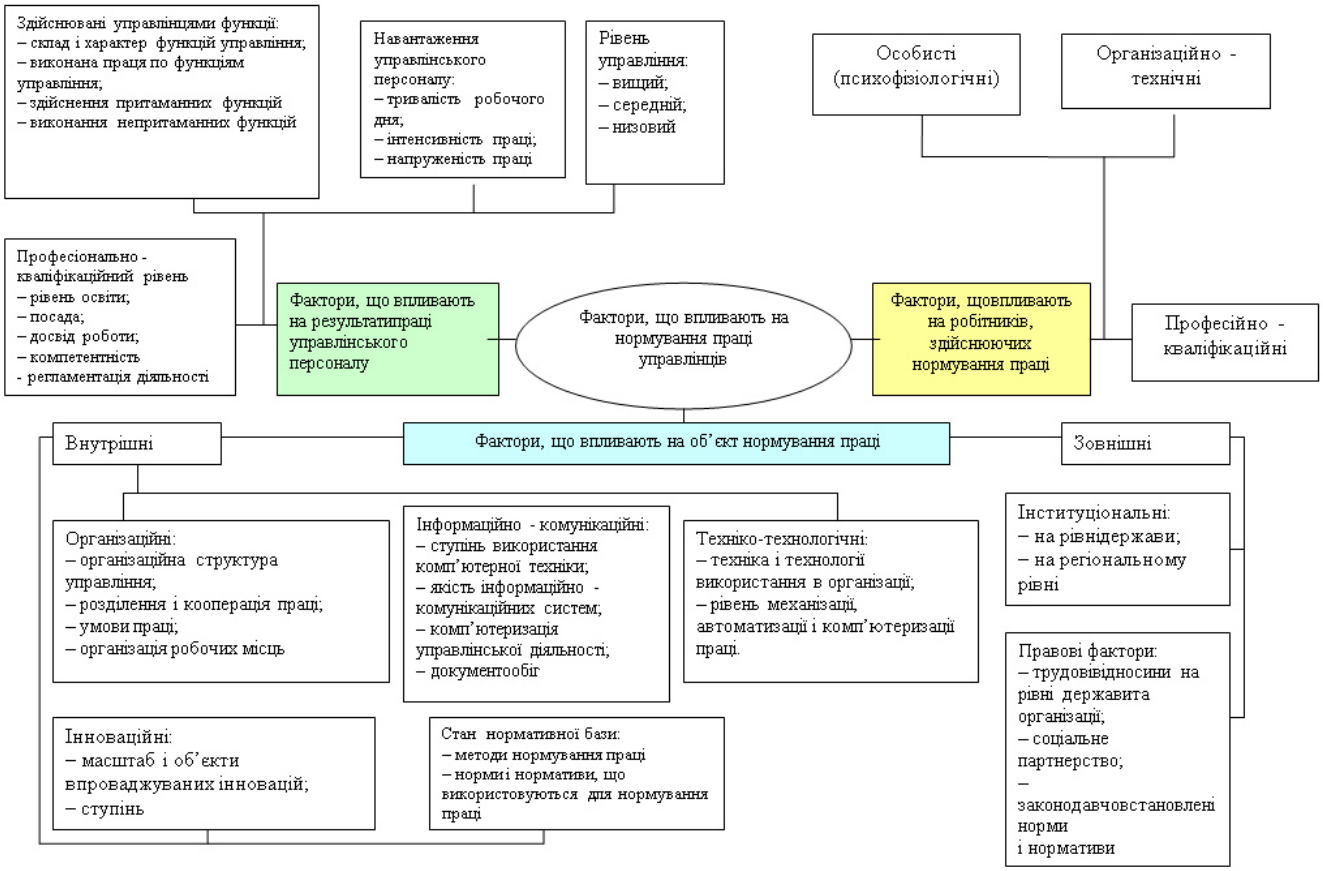
Нормування праці спеціалістів фінансових установ значно відрізняється від нормування праці на виробництві. Для промислових підприємств характерним є великий об’єм роботи, який виконується короткими циклами. У фінансових працівників лише невелика доля всіх робіт приходиться на часто повторювану роботу.

Тому, виникають деякі труднощі, пов’язані з нормуванням праці спеціалістів:

5. Неможливість точно виміряти працю спеціалістів в тій її частині, яка пов’язана з виробленням суджень, аналізом і прийняттям рішень.
6. Елементи роботи не є ,,рутинним”.
7. Необхідність ведення звітності зводить працю спеціаліста до праці діловода.

Якщо керівник хоче, щоб спеціалісти працювали ефективно, система нормування праці повинна включати в себе наступні компоненти:

- Участь спеціаліста в обговоренні
- Нормувальник повинен бути добре ознайомлений зі специфікою нормувальної ним праці. Це підвищує довіру до нього з боку працівників.
- Участь у програмі працівників.
- Раціоналізація документів.
- Спрощена звітність.
- Розумна періодичність звітів.
- Використання результатів.

Враховуючи всі ці данні, можна виділити три групи методів, пов'язаних з нормуванням праці спеціалістів: неформальні, напівформальні та формальні.

Неформальні включають в себе:

Метод оцінки

Метод аналізу часових рядів

Метод використання оперативних графіків

Метод оцінок: кількісний вимір одиниць роботи, яка може бути виконана за хвилину, годину, день або тиждень. Як правило оцінки дуже суб'єктивні, їх неможливо обґрунтувати. Якщо оцінка різних людей не співпадає, якщо оцінка робітника та керівника відрізняються, то дуже тяжко розібратися хто з них правий.

В Аналізі часових рядів – використовують статистику або данні звіту за певний період часу, для порівняння цих даних з попередніми. Тобто продуктивність праці даного працівника у цьому місяці порівнюють з минулим.

Наприклад: в відділі що приймає замовлення працює 10 осіб, вони обробляють в середньому 480 замовлень за день. На кожного працівника припадає 48 замовлень щоденно, при 8-годинному робочому дню це 6 замовлень за годину, тобто 10 хв на кожне замовлення. Через рік кількість робітників збільшилася до 13, які обробляють 650 замовлень за добу, на кожного працівника тепер приходиться 50 замовлень, або 6,25 замовлень за годину, тобто на 1 замовлення витрачається 9,6 хв.

За допомогою цього методу не можливо створити якісь нормативи, можливо лише дізнатися краще чи гірше стали працювати ваші працівники.

Неформальні методи дозволяють керівництву оцінити рівень продуктивності в довіреному їм підрозділі, вони є найпростішими та майже не потребують затрат, але в той же час вони є суб'єктивними та приблизними.

Напівформальні включають:

Вибірковий метод

Метод самоконтролю

Вибірковий метод – спостереження за працівниками для збору даних про простої і

про роботу, для подальшого перерозподілу робочого навантаження між підрозділами.

Для збору даних про роботу складається перелік функцій закріплених за підрозділом, і за вибіркою з‘ясовується частота їх виконання. Отримані результати потім виражають у відсотках від загальних затрат часу, на основі чого визначають середню тривалість часу для виконання кожної функції. Таким чином норма визначається шляхом ділення об’єма роботи на середню тривалість часу роботи.

Але як правило вибірки охоплюють невелику кількість функцій, та не враховує метод роботи.

Метод самоконтролю – збір інформації про характер роботи, початок, кінець та обсяг яку надають самі виконавці. Дуже важливо, щоб працівники були переконані, що надана ними інформація не нашкодить їм.

Існує два способи побудови нормативу за цим методом: точковий та інтервальний.

За точковим методом потрібно кількість одиниць роботи що виконується в даній категорії поділити на кількість затраченого часу на її виконання. Затрачений час береться з журналу самоконтролю.

Навідміну від точкового методу, інтервальний метод більш трудомісткий і враховує не один вид робіт.

На відміну від неформальних методів, напівформальні дають можливість розмежувати час, безпосередньо витрачаємий на працю, і невиробничі затрати, пов’язані, наприклад, з задоволенням особистих потреб працівників, простоям, невиходам на роботу.

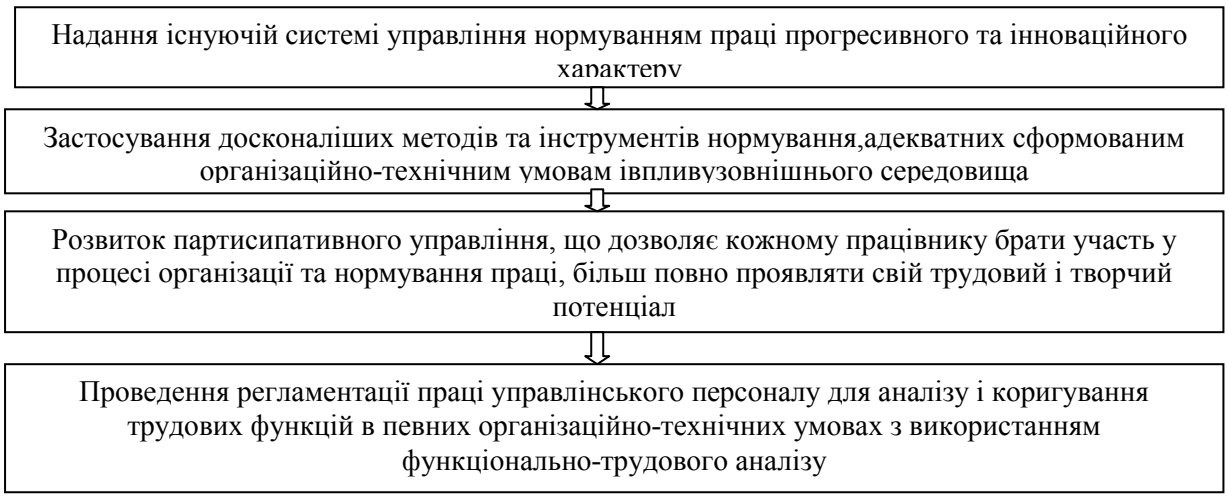
Формальний метод - це Аналіз часових затрат – процес спостереження за виконанням трудових операцій, що передбачає вимірювання часу за допомогою спеціальних приборів і побудови оцінок інтенсивності праці працівника для виробітки норматива по даній операції.

Наприклад – хронометрування. У такого хронометра час відмічається на двох циферблатах. Зовнішній циферблат розділений на 100 частин, ціна одного ділення – 0,01 хв.

Цей метод передбачає запуск хронометра в момент початку операції і зупинку в її кінці, при цьому кожен крок фіксується у графі спеціального журналу без зупинки хронометра

Оцінка ефективності роботи передбачає участь у цьому кваліфікованого нормувальника., який оцінює вміння, інтенсивність праці працівника.

Через недосконаліть, система нормування праці потребує постійного вдосконалення. Нижче наведені деякі з наших пропозицій що до її вдосконалення:

Питання про необхідність посилення уваги до нормування праці на сучасному етапі економічного розвитку в Україні досить актуальне, що має підтвердження активізацією діяльності в цій галузі на державному рівні. Постановою Кабінету Міністрів України від 18.03.03 №356 затверджена "Програма створення і постійного оновлення національної нормативної бази по праці і професійній класифікації на 2004-2007 роки". Згідно з цією програмою в 2006-2007 роках був розроблений ряд міжгалузевих норм праці, затверджено зміни до класифікатора професій, випущено деякі довідники кваліфікаційних характеристик професій працівників.

Розробка нових нормативних збірок вимагає тривалого часу і чималих коштів. Тому з урахуванням необхідності вдосконалення нормування в країнах СНД, досягнення порівнянності в рівні оплати праці в споріднених організаціях часом одних і тих же власників в різних країнах співдружності, державами-учасниками СНД був розроблений проект „Плану заходів із створення і удосконалення нормативної бази по праці для держав-учасників СНД” на 2010-2014 роки. Робота по виконанню цього плану організовується на основі взаємодії науково-дослідних організацій держав-учасників СНД із залученням провідних підприємств. Всього має бути розроблено 99 нормативних збірок, з яких 14, - нашою державою.

Висновки. Нормування праці є об'єктивно необхідним в будь-якій суспільно-економічній формації, це елемент управління економічним, технічним та соціальним розвитком підприємства. Воно забезпечує однакову інтенсивність праці на різних за змістом та складності роботах, являє собою сполучне кільце між мірою праці та її оплатою. В умовах ринкових відносин підвищується значення нормування праці як одного з визначальних факторів зменшення видатків виробництва і підвищення його ефективності.

Практика використання нормативів для спеціалістів висунула ряд методичних питань, від рішення яких залежить якість нормативної бази та розширення сфери нормування праці. Одним з таких питань є створення методики, в якій наряду з математичними розрахунками буде враховано інтенсивність та важкість праці. Разом з тим, досягнення рівної напруженості норм є актуальною та складною проблемою. Для її вирішення окрім ефективного нормативно-методичного нормування праці також потрібні: висока кваліфікація фахівців з праці; можливість комплексного проектування проектної технології, організації праці та виробництва; економічна і соціальна зацікавленість працівників усіх категорій у високій якості норм праці.

Світовий досвід засвідчує, що ефективна робота підприємств в економіці ринкового типу можлива лише за умови високого рівня організації нормування праці. Провідні країни, такі як США, Великобританія, Швеція, Японія, Італія, не лише не знижують вимоги до нормування праці, але і розширюють сферу його застосування.

Анотація

Розкрито ряд факторів, які впливають на нормування праці у фінансово-кредитних установах. Виділено групу методів, пов’язаних з нормуванням праці робітників фінансово-кредитних установ. Розроблено пропозиції, щодо удосконалення нормуванням праці спеціалістів фінансово-кредитних установ.

Аннотация

Раскрыт ряд факторов, которые влияют на нормирование труда в финансово-кредитных учреждениях. Выделена группа методов, связанных с нормированием труда работников финансово-кредитных учреждений. Разработаны предложения, относительно усовершенствования нормированием труда специалистов финансово-кредитных учреждений.

Summary

Discloses a number of factors that affect the valuation of work in the financial and credit institutions. The group of methods related to the valuation of employees of financial and credit institutions. The suggestions concerning improvement of labor rationing specialists financial institutions.

Список використаних джерел:

1. Беляникова, Ю.В. Нормированиетруда- и система заработнойплаты: практическоепособие / Ю.В. Беляникова, Н.Г. Пономарева, К.В. Хасик. — М.: Управление персоналом, 2005. 94 с.
2. Бородина, В.В. Нормирование труда: учеб.-практ. пособие / В.В. Бородина. — М.: Городец, 2005. 192 с.
3. Бухалков, М.И. Организация и нормирование труда: учебник для вузов / М.И. Бухалков. М.: ИНФРА-М, 2009. - 424 с.
4. Бычин, В.Б. Организация и нормирование труда: учебник для студентов / В.Б. Бычин, С.В. Малинин, Е.В. Шубенкова; под ред. Ю.Г. Одегова; Рос. экон. акад. им. Г.В. Плеханова. М.: Экзамен, 2003. — 462 с.
5. Вильховченко, Э.Д. Постиндустриальные модели труда: социорганизационный прогресс на рубеже 21 века / Э.Д. Вильховченко // Мироваяэкономика и международныеотношения. — 2003. — № 3. — С. 56—65.
6. Миядин А.Н. Нормирование управленческого персонала на промышленных предприятиях/А.Н. Миядин, Омск - 2011.
7. Омельченко И.Б. Нетрадиционные методы нормирования численности управленческого персонала.
8. Синяєва Л.В. Проблеми договірного регулювання нормування праці в Україні/ Л. В. Синяєва // Вісник донецького національного університету, сер. В: економіка і право, Вип. 2. — 2008. — С. 281 — 287.
9. Савкова С. Шляхи вдосконалення нормування праці / С. Савкова, О. Терещенко // Україна: аспекти праці. — 2002. — №2. — С. 41 — 45.
10. Чумаченко О.В., Шульгіна Т.С.: „Особливості нормування управлінської праці” . Донбас - 2011

УДК: 338.439

Іртищева І.О., Гросицька О.Є., Смелянець Т.В.

ГАЛУЗЕВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ

Постановка проблеми. Національний аграрний сектор знаходиться перед об'єктивною необхідністю активізації капіталовкладень на створення конкурентоздатних господарських систем, модернізацію і реконструкцію діючих структур, забезпечення диверсифікації капіталу в напрямку соціально орієнтованих структурних перетворень. Інвестиційна діяльність була, є та буде завжди вирішальним чинником усієї економічної політики держави. Як показує досвід господарювання в ринкових умовах, сам тільки ринковий механізм автоматично не може зосередити інвестування на забезпеченні державних інтересів. Доводиться застосовувати методи державного регулювання інвестиційної політики з метою планомірного формування, концентрації і ефективного

використання, перш за все вітчизняних інвестиційних ресурсів, а також відповідне залучення інвестицій іноземних держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування та подальшого розвитку інвестиційного забезпечення галузевого рівня досліджувались багатьма вченими, серед яких найбільш вагомий науковий доробок становлять праці Ю. Бажала, В. Базилевича, М. Бланка, О. Гаврилюка, В. Гейця, А. Гойка, Б. Губського, Б. Кваснюка, О. Колосова, О. Мертенса, Б. Панасюка, А. Пересади, І. Родіонової, П.Саблука, І. Сало, М. Чумаченка, А. Чухна, В. Шевчука та інших. Проте недостатньо дослідженими залишаються питання розробки дієвих механізмів стимулювання інвестиційного забезпечення в умовах національної антикризової політики.

Формулювання цілей статті. Метою статті є ґрунтовне дослідження галузевих особливостей управління інвестиційними процесами в контексті національної антикризової політики.

Виклад основного матеріалу досліджень. Сучасні тенденції аграрного інвестиційного процесу мають складний і переважно несприятливий характер, вони гальмують розвиток аграрного сектору України. Інвестиційна політика держави останнього десятиліття щодо національної аграрної сфери, і в першу чергу сільського господарства, не була спрямована на подолання кризової ситуації і не враховувала реального стану продуктивних сил аграрної сфери, який характеризується нині як катастрофічний. Різноманітність аспектів міжнародного руху капіталів обумовлює створення ряду механізмів залучення іноземних фінансових ресурсів у залежності від потреб країни та особливостей формування її інвестиційного клімату. Проте особлива увага уряду повинна спрямовуватись на визначення першочерговості застосування галузей аграрного тих механізмів, що найбільшою мірою сприятимуть розвитку сектору. Використання того чи іншого механізму залучення іноземних інвестицій має відбуватись з урахуванням науково обґрунтованих внутрішніх та зовнішньоекономічних пріоритетів України.

Механізм державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки – це спосіб дій суб'єкта регулювання, який ґрунтується на базових функціях і принципах, забезпечуючи за допомогою форм, методів і засобів ефективне функціонування системи державного регулювання для досягнення визначеної мети та розв'язання протиріч. При цьому економічні функції держави визначають напрямки її діяльності, завдання і цілі, а механізм державного регулювання забезпечує способи їх реалізації.

До базових функцій органів державного регулювання розвитку аграрного сектора, на наш погляд, необхідно віднести:

- визначення мети, завдань та моделі розвитку;
- формування правил "гри";
- координування інтересів;
- стимулювання економічних процесів;
- моніторинг і аналіз розвитку;
- контроль.

За результатами аналізу багатьох нормативно-правових документів органів державної влади різних рівнів щодо стратегічного розвитку аграрного сектора економіки України та анкетування біля 350 експертів із п'яти областей України нами було визначено бачення майбутнього розвитку аграрного сектора економіки України. Так, у процесі проведення семінарів, "круглих столів" та анкетування експертів бачення майбутнього розвитку аграрного сектора концентрувалось на:

- екологічному високотехнологічному аграрному виробництві з використанням енерго- і ресурсозберігаючих технологій;
- ефективному господарюванні підприємств ринкового типу з належним рівнем державного (особливо цінового) регулювання і підтримки;

– розвинутому агросекторі з надійним ринком збуту, існуванням державного замовлення і державних інвестицій;

– експортоорієнтованому, багатоукладному аграрному секторі з елементами концентрації, кооперації, спеціалізації, де держава повинна взяти на себе питання реалізації надлишкової продукції;

– аграрному секторі, який вирішує соціальні питання людей, а також забезпеченому кадрами і професіоналами-керівниками;

– аграрному секторі, де існують МТС, лізинг і довгострокове пільгове кредитування;

– аграрному секторі, де існують чесні та порядні держслужбовці;

– агарному секторі, який забезпечує продовольчу безпеку держави.

Отже, бачення майбутнього розвитку аграрного сектора було сформовано таким чином: екологічний, з енерго- і ресурсозберігаючими високими технологіями, розвинутий з ефективно господарюючими підприємствами ринкового типу, належним рівнем інвестування і кредитування, державного регулювання, підтримки і надійним ринком збуту продукції, експортоорієнтований, багатоукладний з елементами концентрації, кооперації, спеціалізації, забезпечений кадрами і професіоналами-керівниками аграрний сектор, який вирішує соціальні питання людей та забезпечує продовольчу безпеку держави.

З баченням майбутнього тісно пов'язана така категорія, як місія розвитку аграрного сектора. Вона відбиває вищий сенс, мету існування об'єкта регулювання в майбутньому і може бути обґрунтована та визначена лише за умов чіткого уявлення про наявні майбутні ресурси об'єкта регулювання, соціально-політичну та економічну ситуацію тощо. Звідси, місія аграрного сектора – задоволення потреб внутрішнього та світового ринку у високоякісній, екологічно чистій, конкурентоспроможній продукції сільського господарства.

Стратегічні цілі розвитку аграрного сектора – це описані у формальному вигляді орієнтири, яких бажано досягти в довго-, середньо- та короткострокових періодах. Для визначення цілей розвитку аграрного сектора необхідно використовувати комплексний підхід, тобто створювати систему цілей, яка б відображала функціонування аграрного сектора з точки зору як внутрішнього, так і зовнішнього середовища та була підпорядкована місії аграрного сектора.

Це можна забезпечити за допомогою декомпозиції цілей або розроблення "дерева цілей". Виходячи з вищенаведеного, стратегічною метою розвитку аграрного сектора повинно бути досягнення сталого та високоефективного аграрного виробництва для задоволення потреб внутрішнього та зовнішнього ринків у продукції сільського господарства (вершина "дерева цілей"). Зміст цілей має відповідати також завданням вирішення визначених раніше головних проблем і реалізації стратегічної мети розвитку галузі. Пріоритетність досягнення цілей обґрунтовується ранжуванням проблем за ступенем невідкладності їх розв'язання. Тому операційними цілями повинні бути:

– - підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва;

– - гарантування продовольчої безпеки держави;

– забезпечення конкурентоздатності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках;

– технічне та технологічне оновлення аграрного виробництва;

– створення цивілізованих умов для проживання в сільській місцевості.

До принципів, на базі яких повинен відбуватись стратегічний розвиток аграрного сектора, необхідно віднести:

– відповідальності держави за стан справ в аграрному секторі;

– нарощуванні інвестиційного потенціалу та інноваційності;

– спеціалізації, кооперації, кластерізації та концентрації виробництва;

– використанні енергозберігаючих технологій;

– нарощуванні експортного потенціалу галузі;
– відповідності вимогам ЄАП та СОТ;
– екологізації господарської діяльності;
– захисту і підтримання належного стану навколишнього природного
– середовища;
– спрямованості на добробут селян та їх соціальний захист;
– залучення всіх зацікавлених сторін до досягнення цілей стратегічного
– розвитку галузі.

Саме досягнення визначеної стратегічної мети та операційних цілей, при дотриманні зазначених принципів, на наш погляд, дасть змогу вивести аграрний сектор на якісно новий етап розвитку, забезпечити продовольчу безпеку країни, соціальний розвиток села та підвищити добробут усього населення країни. Щодо моделі розвитку, то це таке утворення, що дозволяє імітувати певний процес. Моделі розробляються і використовуються для досягнення певної мети, через представлення найважливіших особливостей досліджуваних економічних процесів. Спроби змоделювати розвиток аграрного сектора були зроблені в Концепції комплексної програми підтримки розвитку українського села на 2006-2010 рр.. Згідно з цим документом розвиток сільського господарства та сільських територій може відбуватися за трьома варіантами:

1) незмінність фінансово-економічних механізмів і збереження обсягів бюджетного фінансування в межах 5-6 млрд грн, що призведе до подальшого занепаду соціальної сфери та галузей тваринництва і рослинництва;

2) незначне збільшення обсягів бюджетного фінансування (до 8 – 10 млрд грн) дасть змогу лише стабілізувати виробництво на існуючому рівні, але не забезпечить істотних зрушень у розвитку сільських територій, створення умов для розвитку агропромислового комплексу та інтенсифікації відтворення в сільському господарстві;

3) щорічна державна підтримки в межах 15 – 18 млрд грн дасть змогу до 2010 р. розв'язати більшість соціальних проблем на селі, забезпечити розвиток сільських територій, підвищити рівень зайнятості сільського населення, подолати кризову ситуацію у тваринництві та основних галузях рослинництва, задовольнити потреби країни у продуктах харчування, сприятиме істотному пом'якшенню наслідків вступу України до СОТ, переходу сільськогосподарського виробництва на принципово нові ефективні технології, вирішенню питань матеріально-технічного забезпечення, зростанню ефективності виробництва та інвестиційної привабливості галузі.

Сьогодні для аграрного сектора економіки настав момент якісної зміни моделі розвитку, що ставить вимогу до певних перетворень у системі та структурі механізмів державного регулювання розвитку аграрного сектора як на центральному, так і місцевому рівнях. За якісними складовими для аграрного сектора економіки України необхідно розробляти та реалізовувати дві моделі стратегії:

– модель стратегії першого рівня – інвестиційно-інноваційну (технологічну), яка буде ґрунтуватись на максимально можливому залученні інвестицій (бюджетних, приватних, іноземних) у галузь і пошуку стратегічних резервів зростання з метою створення умов для пріоритетного розвитку окремих галузей аграрного сектора, де експерти прогнозують максимальні темпи зростання, а також галузей з найбільш високою доданою вартістю в обсязі виробництва. Вона може включати антикризові заходи для галузей-аутсайдерів; активну державну інвестиційну політику, використовуючи ефект інвестиційного "детонатора" для залучення приватних інвестицій; просування перспективних інвестиційних проектів в галузі, які претендують на "ручний супровід"; інвестиції в техніко-технологічні інновації;

– модель стратегії другого рівня – синергетично-інноваційну (організаційну), в основу якої покладено концепцію синергізма, яка інтегрує в єдиний вектор розвитку організаційні, економічні, соціальні й інші складові інноваційних процесів. При

цьому головним фактором розвитку аграрного сектора при реалізації цієї моделі повинний служити синергетичний ефект, що виникає при об'єднанні.

Розробка моделі стратегії розвитку аграрного сектора на основі концепції синергізму є найбільш актуальним і перспективним напрямком державного регулювання економічних відносин на селі вже сьогодні.

До основних складових синергетично-інноваційної моделі стратегії розвитку необхідно віднести:

- кооперативний і кластерний підходи до розвитку аграрного сектора;
- адміністративну реформу;
- активізацію людського фактора.

Щодо формування механізмів залучення інвестицій в аграрну сферу в контексті національної антикризової політики необхідно, насамперед, у законодавчому порядку розширити сферу дії державного регулювання інвестиційної діяльності, яке має бути основою економічної політики держави, здійснення інвестиційної діяльності на підприємствах і в господарських структурах різноманітних форм власності, на різних рівнях.

Зокрема, залучити до активної інвестиційної діяльності суб'єкти різноманітних форм власності та господарювання для розширення розвитку національного товаровиробництва та ринкової інфраструктури, створення інвестиційних нагромаджень, в якому повинен брати участь весь фінансовий капітал держави, в тому числі й тіньові його форми; направляти інвестиційні ресурси на виконання, в першу чергу, пріоритетних загальнодержавних і регіональних програм розвитку аграрної сфери; ширше залучати і раціонально використовувати у розвитку агросфери іноземні інвестиції. Для цього слід на державному рівні створити необхідну інфраструктуру та належний механізм страхування цих інвестицій, яке являє собою основну складову частину в інфраструктурі їх залучення.

Ефективна організація процесу формування інвестиційних ресурсів забезпечує: безперервну інвестиційну діяльність з можливістю реалізації запланованих інвестиційних проектів в повному об'ємі; найбільш ефективне використання фінансових коштів, що поступають з різних джерел на інвестиційні цілі; підвищення прибутковості і фінансової стійкості галузей, що реалізовують інвестиційні проекти і розвивають різні напрями виробництва. У сучасній економічній літературі розглядається безліч джерел ресурсів, необхідних для здійснення інвестиційних процесів в аграрній сфері, кожен з яких має велике значення.

Слід зазначити, що різні види джерел ресурсів для здійснення і активізації інвестиційних процесів можуть по-різному відбиватися на здійснюваній інвестиційній діяльності. Зовнішні джерела ресурсів для здійснення інвестиційних процесів в аграрному секторі можна визначити як канали отримання ресурсів на підставі розроблених заходів, що проводяться, по реалізації інвестиційних проектів, спрямованих на підвищення ефективності виробництва, які характеризуються невисокою мірою вірогідності їх отримання і є важко прогнозованими.

За даними Державної служби статистики України, капітальні інвестиції здійснюються за рахунок декількох джерел, які можна за формою власності засобів розділити на приватний, державний (бюджетні кошти) і зовнішній (засоби іноземних інвесторів) сектори. По відношенню суб'єкта інвестиційної діяльності до цих засобів джерела можна розділити на зовнішні (що поступають до суб'єкта не в якості результату його господарської діяльності) і внутрішні (що утворюються у суб'єкта діяльності).

Інвестиційний процес в аграрному секторі є складною системою, схильною до впливу багатьох внутрішніх і зовнішніх чинників і регульований з боку держави. Крім того, реалізація інвестиційних процесів неможлива без наявності необхідного рівня інвестиційних ресурсів, які можуть поступати в аграрний сектор з безлічі джерел. І тільки ефективна взаємодія ресурсів і здійснюваних процесів дозволить здійснювати ефективне виробництво в аграрному секторі.

В економічно розвинутих країнах, зокрема в Німеччині, 85% зовнішнього фінансування сільськогосподарських підприємств надається банками, і близько 70% усіх банківських кредитів є інвестиційними кредитами на створення, розширення та модернізації виробничих об'єктів на термін від 12 до 25 років, на будівництво – від 5 до 30 років.

У країнах з розвиненими ринковими економіками досягнутий високий рівень державної підтримки аграрного сектора, головною складової якої є створені спеціальні системи кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників. Держава бере участь у системі гарантування банківського кредитування та забезпечує збереженість кредитних коштів, вкладених у виробництво сільського господарства шляхом створення гарантійної кредитної інфраструктури, здешевлення агрокредитів, підтримки агрострахування тощо. Банки переважно надають довгострокові кредити на закупівлю сільськогосподарської техніки, найменше кредити надаються на оплату клієнтами платежів за лізинговими контрактами і здійснення капітальних затрат, пов'язаних з будівництвом. Така ситуація пояснюється тим, що, оплачуючи техніку, банки краще контролюють цільове використання кредиту і можуть оформити у якості застави об'єкт кредитування. В інших випадках позичальнику необхідно надати додаткове забезпечення кредиту, що для багатьох агроформувань є проблематичним.

Підґрунтям позитивних змін, що відбулись останніми роками у кредитних відносинах банків з сільськогосподарськими позичальниками стали наступні чинники: підвищення ефективності функціонування і прибутковості сільськогосподарських підприємств, підвищення їх кредитоспроможності; впровадження державою спеціального механізму часткової компенсації процентних ставок за кредитами комерційних банків, набутий досвід кредитування, практика страхування, високий рівень повернення кредитів.

Втім, варто зазначити, що незважаючи на очевидний прогрес в розвитку банківського кредитування суб'єктів аграрного ринку за останні роки, обсяги кредитування є ще далекими від потреб сектора, а кредитні механізми не є досконалими, оскільки кількісні та якісні параметри не відповідають викликам та запитам сьогодення, не враховують повною мірою об'єктивних економічних інтересів суб'єктів аграрного ринку через незначні обсяги, короткостроковість та високу вартість кредитних коштів.

При цьому реальний попит сільськогосподарських підприємств на банківські кредити обмежений кредитоспроможністю позичальників, обсяги і динаміка якого визначаються нарощуванням обсягів виробництва продукції, зростанням прибутковості та платоспроможності підприємств, а також наявністю у позичальників реальної ліквідної застави, рівень якої щонайменше втричі повинен перевищувати суму позики, а сільськогосподарським підприємствам бракує ліквідного забезпечення кредитів, оскільки у загальній вартості їх майна понад 76% припадає на необоротні активи, переважну частку яких становлять основні засоби, які є неліквідними через високий рівень (70-80%) зносу та моральну застарілість. Банківський механізм в Україні поки що не спрямований на розвиток кредитування довгострокових проектів сільськогосподарських підприємств, передусім через проблеми із формуванням довгострокових кредитних ресурсів, низьку капіталізацію, ліквідності банківської системи, високий розмір відсоткових ставок і складні умови та процедури надання кредитів, які значною мірою перекривають доступ значній кількості підприємств галузі на ринок позичкових капіталів.

Основними причинами такої ситуації є: недосконалість розвитку самої банківської системи, передусім через проблеми із формуванням довгострокових кредитних ресурсів, низьку капіталізацію, високий розмір відсоткових ставок і складні умови та процедури надання кредитів.

Висновки. Підсумовуючи все вищезазначене слід відмітити, що формування механізмів залучення інвестицій в аграрну сферу в контексті національної антикризової політики необхідно, насамперед, у законодавчому порядку розширити сферу дії державного регулювання інвестиційної діяльності, яке має бути основою економічної

політики держави, здійснення інвестиційної діяльності на підприємствах і в господарських структурах різноманітних форм власності, на різних рівнях. Зокрема, залучити до активної інвестиційної діяльності суб'єкти різноманітних форм власності та господарювання для розширення розвитку національного товаровиробництва та ринкової інфраструктури, створення інвестиційних нагромаджень, в якому повинен брати участь весь фінансовий капітал держави, в тому числі й тіньові його форми; направляти інвестиційні ресурси на виконання, в першу чергу, пріоритетних загальнодержавних і регіональних програм розвитку аграрної сфери; ширше залучати і раціонально використовувати у розвитку агросфери іноземні інвестиції. Для цього слід на державному рівні створити необхідну інфраструктуру та належний механізм страхування цих інвестицій, яке являє собою основну складову частину в інфраструктурі їх залучення.

Анотація

В статті розглянуто галузеві аспекти управління інвестиційними процесами в контексті національної антикризової політики, а саме аграрного сектора економіки. Обгрунтовано основні передумови для формування та реалізації інвестиційної моделі розвитку національного аграрного сектору.

Ключові слова: інвестиції, аграрна сфера, механізми, національна антикризова політика.

Аннотация

В статье рассмотрены отраслевые аспекты управления инвестиционными процессами в контексте национальной антикризисной политики, а именно сельскохозяйственного сектора экономики. Обоснованы основные предпосылки для формирования и реализации инвестиционной модели развития национального аграрного сектора.

Ключевые слова: инвестиции, аграрная сфера, механизмы, национальная антикризисная политика.

Summary

In the article are looked through branch directions of managing by investment processes in the context of national anti crisis policy, particularly of the agrarian sphere of economics. Are grounded basic pre-conditions for forming and realization of investment model of development of national agrarian sector.

Keywords: investments, agrarian sphere, mechanisms, national anti crisis policy.

Список використаної літератури:

1. Олійник Д.Т. Ресурсне забезпечення інвестиційної діяльності України. – Одеса: ВМВ, 2005. – 410 с.
2. Статистичний збірник «Україна в цифрах 2011» / Державний комітет статистики України; за ред. О. Г. Осауленка. – К.:2012. – 251с.
3. Дем'яненко М.Я. Стратегія розвитку агропромислового комплексу України. Проект// Економіка України. – 2005. - №7. – С. 106-112.
4. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України. У 3 т. Т. 2: Інноваційно-технологічний розвиток економіки / за ред. В.М. Гейця, В.П. Семиноженка, Б.Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – 564 с.
5. Лукінов І.І. Інвестиційна політика в стабільному економічному розвитку / І.І.Лукінов. – Режим доступу: http://www.niurr.gov.ua/ukr/econom/krugly_stil%2799/lukinov.htm

УДК: 330.322.2

Прохорчук С.В., Петричко М.М.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ ВИНОГРАДАРСЬКО-ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ

Постановка проблеми. В провідних країнах інноваційний шлях розвитку є ефективним засобом реструктуризації виробництва, пріоритетною підтримкою конкурентоспроможної продукції, формування ринку високих технологій. В умовах затяжної економічної кризи на підприємствах виноградарсько-виноробної галузі спостерігається високий рівень морального й фізичного зношування основних фондів, наростає відставання в області науково-технічного прогресу. Отже, завдання побудови вітчизняної інвестиційно-інноваційної системи ставиться до розряду стратегічних, і пов'язано це, насамперед, зі зростанням ролі інвестицій та інновацій як ключового фактору сучасної технологічної модернізації виробництва.

Інноваційні процеси в Україні характеризуються недостатнім обсягом інвестицій, значною різницею між інвестиційними вкладеннями та інвестиційними потребами, обмеженими можливостями фінансування інновацій з різних джерел. Така ситуація обумовлюється недосконалою законодавчою базою, високим податковим тиском, нерозвиненим фондовим ринком та фінансово-кредитною системою, неефективним використанням амортизаційних відрахувань і нерозподіленого прибутку.

Актуальність цих питань зумовила необхідність проведення досліджень, в рамках яких досить значну увагу, на нашу думку, слід приділити напрямкам удосконалення інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємств виноградарсько-виноробної галузі.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання. Питанням розвитку інвестиційно-інноваційних процесів в економіці приділяли значну увагу А.В.Буряк, В.О.Василенко, О.Д.Витвицька, І.О.Іртищева, В.О.Гриньова, В.Г.Шматько та інші. Проте значна частина питань, пов’язаних із дослідженням напрямків удосконалення інвестиційного забезпечення інноваційних процесів виноградарсько-виноробної галузі України ще залишається не розкритою. Це зумовлює вибір даної теми статті та засвідчує її актуальність.

Метою статті є розробка пропозицій пріоритетних напрямків удосконалення інвестування та забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі, створення дієвих механізмів підвищення їх інвестиційної привабливості та формування інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств виноградарсько-виноробної галузі**.**

Виклад основного матеріалу дослідження. Для багатьох підприємств виноградарсько-виноробної галузі, що стикнулися з новими для них умовами конкуренції, проблеми ефективного використання науково-технічних досягнень, пошук джерел фінансування інноваційного розвитку, є ключовими передумовами успіху в ринковій економіці.

Нарощування дефіциту фінансових ресурсів для заснування нових і інвестиційно-забезпечених вже діючих суб’єктів господарювання виноградарсько-виноробної галузі призводить до дисбалансу даної сфери економіки. За таких умов основною метою інвестиційно-інноваційної діяльності виступає забезпечення ефективних шляхів реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства на окремих етапах його розвитку [2]. У процесі реалізації цієї мети інвестиційна діяльність спрямована на вирішення таких найважливіших завдань розвитку економіки: прискорення реалізації інвестиційних програм; забезпечення високих темпів економічного розвитку підприємств галузі; забезпечення мінімізації інвестиційних ризиків; забезпечення фінансової стійкості і

платоспроможності підприємств галузі у процесі здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності.

Зауважимо, що всі завдання інвестиційної діяльності тісно взаємопов'язані і взаємозумовлені. Так, забезпечення високих темпів розвитку підприємств галузі може бути досягнуте, з одного боку, за рахунок добору високоприбуткових інвестиційних проектів, а з іншого - за рахунок прискорення реалізації інвестиційно-інноваційних програм [3].

Сучасні обсяги інвестицій підприємств галузі незначні і не відповідають потребам розвитку. За аналізований період у складі сукупних інвестицій підприємств виноградарсько-виноробної галузі України найбільшу питому вагу займають реальні інвестиції, які майже повністю представлені матеріальними та значно меншу фінансові.

В ході дослідження нами визначено основні проблеми інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку виноградарсько-виноробної галузі.

На нашу думку, вплинути на можливість створення високоінтелектуального та високотехнологічного виробництва здатні наступні фактори: достатнє фінансове забезпечення, створення умов для наукової діяльності, підтримка держави, високий інтелектуальний потенціал, достатній правовий захист, підвищення соціальної відповідальності бізнесу, забезпечення захисту прав власності.

В свою чергу, стимулювати процеси створення інноваційних виробництв виноградарсько-виноробної галузі могли б наступні заходи (рис.1).

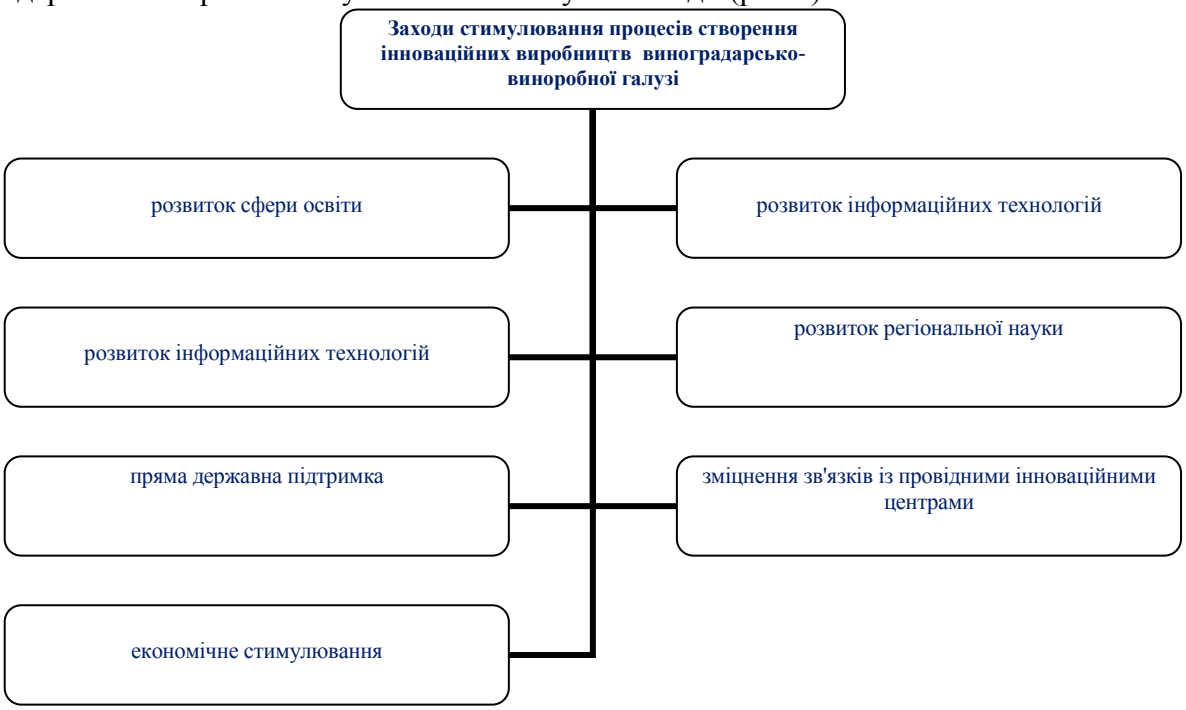

Рис.1. Заходи стимулювання процесів створення інноваційних виробництв виноградарсько-виноробної галузі.

В той же час, вважаємо, що найбільше могли б сприяти розвитку інноваційної діяльності такі фактори, як [5]:

- створення регіональної програми розвитку інноваційної інфраструктури;
- створення некомерційних фондів інвестування в інноваційну діяльність - венчурних фондів;
- популяризація комерційного використання нових наукових досягнень;
- організація ярмарків високих технологій, центрів обміну (трансферу) технологіями, проведення тендерів на нові інвестиційно-привабливі наукові проекти;
- інвестування в невеликі (пілотні), але швидкі за часом окупності інноваційні проекти;

- проведення конференцій і форумів на базі ВНЗ із залученням представників високої науки та реального виробництва.

На нашу думку, для підтримки інвестиційно-інноваційної діяльності підприємствам виноградарсько-виноробної галузі не вистачає таких об'єктів інфраструктури, як: виробничо-технічні структури (технопарки, бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій і ін.); кадрові структури; консалтингові організації (бухгалтерські, юридичні, фінансові й ін.); освітні структури; фінансові структури; інформаційно-аналітичні об'єкти; збутові організації; спеціалізовані підрозділи органів державної влади й місцевого самоврядування.

Крім того, підприємствам виноградарсько-виноробної галузі варто розвивати наступні консалтингові організації: технологічний (виробничий) консалтинг; центри трансферу (передачі) технологій; консалтинг у сфері економіки й фінансів; правовий консалтинг; маркетинговий консалтинг; консалтинг в області зовнішньоекономічної діяльності [6].

Зазначимо, що не вистачає також таких об'єктів фінансової підтримки інноваційних процесів виноградарсько-виноробної галузі, як: бюджетні ресурси інноваційного розвитку; венчурні фонди; фонди прямих інвестицій (інвестиційні фонди); індивідуальні інвестори (заощадження населення); пайові інвестиційні фонди.

Особливу увагу варто приділити напрямкам розвитку кадрових і освітніх об'єктів інноваційної інфраструктури виноградарсько-виноробної галузі: підготовка кадрів керівників, аналітиків, експертів на базі інноваційної школи бізнесу; проведення майстер-класів по актуальних проблемах розвитку інноваційного бізнесу; проведення коучингів (тренувань) на базі успішних інноваційних компаній; підвищення кваліфікації персоналу компаній в області інновацій на базі спеціалізованих навчальних закладів; підготовка фахівців інноваційного менеджменту на базі вищих навчальних установ; підбір кадрів за замовленням інноваційно - активних підприємств виноградарсько-виноробної галузі [7].

В умовах розвитку високотехнологічних інформаційних систем і технологій варто зауважити, що на сьогодні в Україні не вистачає об'єктів інформаційної інфраструктури. В якості яких ми пропонуємо створити: каталог (банк) інноваційних проектів; електронна база потенційних інвесторів і осіб; спеціалізований електронний журнал; регіональні інформаційні мережі.

Крім того, на нашу думку, цікавими були б розвиток та створення таких збутових об'єктів інвестиційно – інноваційних процесів, як: постійнодіючий ярмарок інвестиційних та інноваційних проектів і розробок; зовнішньоторговельні об'єднання; спеціалізовані посередницькі фірми; венчурні ярмарки.

Для підприємств виноградарсько-виноробної галузі України важливим питанням залишається підтримка інвестиційно-інноваційної активності. Найбільший ефект, на нашу думку, можуть дати такі форми підтримки, як: сприяння комерціалізації розробок; посилення матеріально-технічної бази; трансфер (передача) технологій; надання гарантій; підготовка бізнес-плану інвестиційно-інноваційного проекту; забезпечення фінансування інноваційної діяльності; моніторинг інвестиційно-інноваційного потенціалу; маркетинговий консалтинг; навчання персоналу; правовий консалтинг; оцінка інноваційної активності організації як основи для державної підтримки; інформаційна підтримка; конкурс інноваційних проектів для виноградарсько-виноробної галузі; співробітництво з вітчизняними й міжнародними організаціями, колегіальними органами з питань розвитку наукової й інноваційної діяльності, у тому числі шляхом інформаційного обміну [4].

В ході проведення дослідження нами зроблено висновок, що на державному рівні в Україні повинні ефективно вирішуватися такі завдання по підтримці інвестиційно-інноваційної діяльності, як [1]:

- створення фінансових стимулів для інвесторів, що вкладають кошти в інноваційні підприємства;

- забезпечення раціонального сполучення механізмів державного прямого й непрямого стимулювання й ринкових механізмів при здійсненні інноваційної діяльності;
- фінансова підтримка у формі цільових грантів, а також податкових пільг на дослідження й розробки;
- забезпечення активного розвитку інноваційної діяльності підприємств і організацій, що працюють в області комерціалізації технологій;
- розробка механізмів зниження процентних ставок при кредитуванні інноваційних компаній;
- виховання інноваційної культури серед підприємців;
- розробка прийнятних методів прогнозу ефекту від інновацій;
- прозорість відносно оподатковування доходів і приросту капіталу з метою запобігання подвійного оподатковування в інноваційні проекти;
- розвиток інформаційного середовища;
- створення правової основи для діяльності венчурних фондів і активізація фондового ринку для забезпечення ліквідності інвестицій в інновації.

Вважаємо, що до позитивних результатів у розвитку економіки України в цілому та виноградарсько-виноробної галузі зокрема, приведе використання таких типів інвестицій в інновації, як: прямі державні інвестиції; приватні інвестиції через фондові державні структури; приватні інвестиції через фондові недержавні (самостійні, комерційні) структури; державні інвестиції через фондові недержавні (самостійні, комерційні) структури; державні інвестиції через фондові державні структури.

Таким чином, за результатами дослідження, нами окреслено основні напрямки удосконалення інвестиційно-інноваційних процесів підприємств виноградарсько-виноробної галузі.

Зазначимо, що основною метою інвестиційно-інноваційних процесів виноградарсько-виноробної галузі повинно бути збільшення науково-технічного потенціалу і його ефективне використання для забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку, поліпшення якості життя населення.

Висновки. На основі вищевикладеного, пропонуємо розглядати інвестиційне забезпечення інновацій підприємств виноградарсько-виноробної галузі як процес реалізації заходів щодо створення сукупності організаційно-економічних умов для здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності, формування та використання інвестиційних ресурсів та оцінювання рівня інвестиційного забезпечення з метою обґрунтування доцільності реалізації того або іншого рішення щодо впровадження інновацій. На нашу думку, інновації є необхідною умовою розвитку виробництва, підвищення якості і кількості продукції, появи нових товарів і послуг. І тільки інвестиційно-інноваційна діяльність підприємств виноградарсько-виноробної галузі є своєрідним способом адаптації, який дає можливість динамічно приводити у відповідність внутрішні і зовнішні можливості розвитку, які генеруються міжнародним ринковим середовищем. В свою чергу, активізація інвестиційно-інноваційної діяльності дозволить забезпечити на підприємствах виноградарсько-виноробної галузі технологічні зміни, які визначають науково-технічний прогрес, покращують якість продукції, її конкурентоспроможність та уможливлюють вихід з виготовлюваною продукцією на міжнародний ринок.

Анотація

Висвітлено пріоритетні напрямки удосконалення інвестування та забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі, створення дієвих механізмів підвищення їх інвестиційної привабливості та формування інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств виноградарсько-виноробної галузі**.**

Ключові слова: інвестиційна діяльність, інноваційні процеси, виноградарсько-виноробна галузь, інвестиційно-інноваційна стратегія.

Аннотация

Отражены приоритетные направления усовершенствования инвестирования и обеспечения инновационного развития предприятий отрасли, создание действенных механизмов повышения их инвестиционной привлекательности и формирование инвестиционно-инновационной стратегии развития предприятий виноградарско-винодельческой отрасли.

Ключевые слова: инвестиционная деяльность, инновационные процессы, виноградарско-винодельческая отрасль, инвестиционно-инновационная стратегия.

Summary

Article deals with priorities for improving of the investment and support of innovative development of industry, the creation of effective mechanisms for increasing of their investment attractiveness and formation of investment and innovation strategy of enterprises, viticulture and wine-making industry.

Key words: investment, innovation processes, viticulture and wine-sector, investment and innovation strategy.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» № 433–IV від 16.01.2003// http://www.nbuv.gov.ua/ law/03_idu.html.
2. Буряк А.В. Корпоративний фактор активізації інвестиційної діяльності / А.В. Буряк // Фінансове забезпечення економічного і соціального розвитку суспільства. – Дн. Дніпр. держ. фін. акад. – 2009. – С.103-104.
3. Василенко В. О., Шматько В. Г. Інноваційний менеджмент : навч. посібник. / за редакцією В. О. Василенко — К. : ЦУЛ, Фенікс, 2005 – 440 с.
4. Витвицька О.Д. Інноваційно-інвестиційні процеси в аграрному секторі: нормативний аналіз та економетричні методи дослідження впливу на суспільний добробут : монографія / О.Д. Витвицька., В.А.Скрипниченко, В.В. Семенов, М.М. Кулаєць – К.: ННЦІАЕ, 2009. - 402с.
5. Гриньова В., Ястремська О. Особливості регіонального управління інвестиційною діяльністю в сучасних умовах // Регіональна економіка. – 2003. - №3. – С170-174.
6. Іртищева І. О. Інвестиційно-інноваційний розвиток агропродовольчої сфери Причорноморського регіону / І. О. Іртищева // Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2007. – Випуск 3, т. 1. – С. 195-200.
7. Удосконалення інноваційної діяльності в АПК – вимоги часу / [П.А.Лайко, Бабієнко М. Ф., Музика П. М., Бузовський Є. Л., Гойчук О. І., Кулаєць М. М.] // Економіка АПК. – 2007. – №12. – С. 85-91.

УДК: 339.5.012:338.43.01

Добридень Ю.А., Гаврищук П.В.

ФОРМУВАННЯ ДІЄВИХ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Основною метою зовнішньоекономічної діяльності в галузі АПК є прискорення перенесення зарубіжного досвіду інтенсивного та високоефективного ведення товарного виробництва, перехід на виготовлення продукції за світовими стандартами якості, для повного забезпечення попиту на продовольство населення та виходу на міжнародний ринок. Тепер аграрні підприємства мають змогу самостійно здійснювати управління зовнішньоекономічними мікропроцесами, зміцнювати економічне співробітництво з партнерами на основі принципів взаємної заінтересованості й рівноправності. Саме тому питання формування дієвих складових розвитку зовнішнього середовища підприємств аграрного сектору є досить актуальними.

Стан вивчення проблеми. Дослідження проблем зовнішньо-економічних зв'язків суб'єктів національної економіки, шляхів та методів їх вирішення та їх ролі у формуванні конкурентоздатності аграрних підприємств знайшли відповідне відображення в наукових працях відомих учених-економістів - М. Туган-Барановського, П.Т. Саблука, В.Г. Андрійчука, М.Й. Маліка, В.В. Юрчишина, Т.Ю. Богомолової, В.І. Бойка, В.П. Галушки, В.І. Губенка, О.Д. Гудзинського, О.М. Жеглова, А.М. Кандиби, В.В.Лагодієнка, Ю.П. Макогона, О.М. Онищенко, Б.Й. Пасхавера, А.П. Румянцева, Ю.І. Скирка, О.В. Шубравської, А.Є. Юзефовича та інших вчених.

Завдання і методика досліджень. Мета досліджень полягає у визначенні дієвих складових розвитку зовнішнього середовища аграрних підприємств та визначенні особливостей зовнішньоекономічної діяльності в підприємствах аграрного сектору. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення економічних процесів; монографічний; законодавчі, нормативно-правові акти.

Результати досліджень. Основні складові зовнішнього середовища для аграрних підприємств Миколаївської області представлені на рисунку 1.

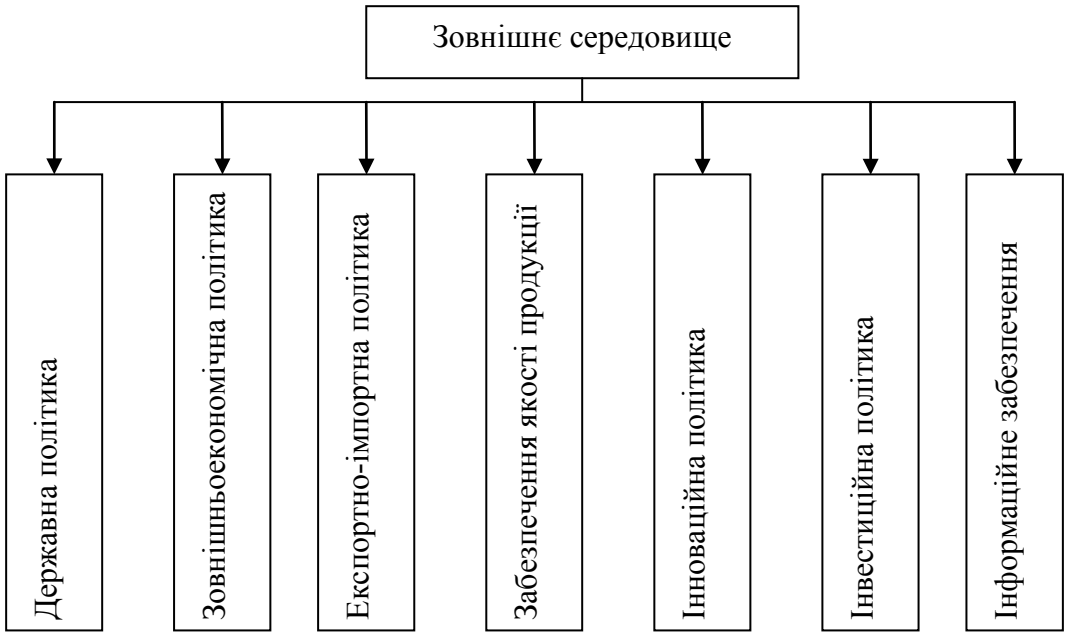

Рис.1. Основні складові зовнішнього середовища для аграрних підприємств

Сьогодні українським сільгосптоваровиробникам необхідна дієва державна підтримка, спрямована на забезпечення їм необхідного рівня доходів. При розробці заходів державного регулювання і підтримки доходів сільськогосподарських підприємницьких структур необхідно, на наш погляд, скористатися досвідом розвинених країн світу:

- регулювання цін на сільськогосподарську продукцію через різні механізми з метою забезпечення сільським товаровиробникам нормальних умов господарювання в роки з несприятливою для них кон'юнктурою ринку;
- обмеження обсягів і регулювання структури сільськогосподарського виробництва з метою недопущення перевиробництва продукції;
- податкове регулювання, спрямоване на стимулювання розвитку аграрних підприємств з урахуванням їх особливостей (розміру, спеціалізації тощо);
- широке застосування кредитної підтримки (шляхом зниження процентів і відшкодування (відстроченням) платежів основного боргу);
- економічна підтримка агарних підприємств, що постраждали від несприятливих природно-кліматичних умов;
- регулювання експортно-імпортних операцій по сільськогосподарській сировині та продовольству;
- державне фінансування найважливіших програм розвитку аграрного сектора;
- науково-інформаційне забезпечення сільських товаровиробників та їх соціальна підтримка.

На сьогодні Миколаївщина є досить активним учасником міжнародної торгівлі. Вигідне її географічне розташування, існуючий виробничий та зовнішньоекономічний досвід праці, різноманітні форми власності сприяють розвитку експортного потенціалу регіону, а також об'єктивні можливості для інтеграції у світове господарство.

Основними напрямками забезпечення ефективного розвитку експортно-імпортних операцій в аграрному секторі економіки Миколаївської області мають стати:

1) реорганізація організаційної структури управління аграрних підприємств;
2) створення сприятливих умов для імпорту тих видів сільськогосподарської продукції, що не виробляються в Україні;
3) підвищення частки готової продукції в експорті досліджуваного регіону;
4) сприяти активному залученню іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки.

Підприємства області повинні мати стабільні ринки збуту аграрної продукції на зовнішньому ринку, закріпитися на них і створити відповідну інфраструктуру для її масштабного експорту. Держава при цьому має підтримувати сільськогосподарських виробників і сприяти їх самостійному виходу на світовий ринок.

Для забезпечення ефективного функціонування на світовому ринку Миколаївська область покликана попіклуватися, з одного боку – про збільшення експорту своєї продукції, а з другого – про забезпечення повноцінного задоволення потреб власного населення у всіх необхідних йому товарах (у тому числі і імпортних).

Тому для забезпечення стабілізації внутрішнього м'ясного ринку та якості імпортованої м'ясопродукції ми пропонуємо вітчизняним виробникам наполягти в рамках законодавства ВТО максимально обмежити ввезення м'ясної сировини на митну територію України. При цьому необхідно забезпечити своєчасне відшкодування ПДВ експортерам тваринницької продукції.

Шляхи збільшення обсягів та підвищення ефективності експорту сільськогосподарської продукції області:

- сприяння залученню іноземних інвесторів, створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій;
- сприяння технічному і технологічному переоснащенню потужностей для виробництва експортної продукції;
- закріплення на традиційних та освоєння нових ринків збуту;

- активізація міжрегіонального співробітництва.

Одним з основних моментів ефективного функціонування аграрних підприємств Миколаївської області на зовнішньому ринку є відповідність вимогам міжнародного ринку щодо якості продукції. Основною перешкодою для просування агропромислової продукції на міжнародні ринки, є невідповідність українських та міжнародних стандартів якості. Особливо це стосується виробництва молокопродуктів (молока, вершкового масла, сиру тощо), бо у відповідності до міжнародних стандартів виробник молокопродукції може реалізувати та експортувати молокопродукти до іншої країни, за умови відповідного підтвердження якості сировини, що відповідає міжнародним стандартам якості.

Для забезпечення поліпшення якісних характеристик продукції сільського господарства та її конкурентоспроможності, що особливо важливо у зв'язку з євроінтеграційними процесами, необхідно удосконалювати систему агротехнічних заходів виробництва продукції та її збуту; впроваджувати у виробництво нові енергозберігаючі технології вирощування, транспортування, зберігання, переробки і реалізації продукції; використовувати нові високоврожайні сорти й гібриди сільськогосподарських культур, високопродуктивні породи тварин і птиці; виконувати комплекс робіт, пов'язаних із відтворенням, підвищенням та охороною родючості ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення; розвивати інфраструктуру аграрного ринку та інше. Усе це сприятиме ефективному формуванню конкурентних переваг області на внутрішньому та на зовнішньому ринках.

Одним із вагомих інструментів зовнішньоекономічного зростання є інновації. Інноваційний розвиток підприємств залежить, насамперед, від його фінансових можливостей. Успішне підприємство з сучасними технологіями виготовлення продукції, яка користується попитом може привабити потенційних інвесторів, які будуть інвестувати свої гроші у розвиток цього підприємства та потенційних партнерів. Це надасть йому конкурентних переваг у вигляді зменшення митних платежів та стабільних контрактів.

Основними мотивами застосування інновацій на аграрних підприємствах області звичайно є: підвищення конкурентноздатності своїх нових продуктів; підвищення свого іміджу на ринку; захоплення нових ринків; збільшення величини грошового потоку; зниження ресурсоємкості продукту. Головним джерелом фінансування для інноваційних підприємств Миколаївської області залишається їх власний капітал.

Серед проблем, які виникають в аграрній сфері при впровадженні інновацій, можна виділити такі: відсутність науково-технічної інформації щодо самих розробок і їх впровадження на підприємствах області; невиправдано довга і складна процедура розгляду інноваційних проектів з метою надання їм певних пільг; відсутність ефективної системи фінансово-кредитної підтримки інноваційної діяльності з урахуванням і збереженням спеціалізації підприємств; високий економічний ризик у зв'язку зі значними витратами виробництва на нововведення і невизначеністю ринку збуту; певні
труднощі в одержанні пільгових кредитів; невідповідність існуючої в Україні нормативної бази сучасному рівню розвитку світової техніки; нестача обігових коштів; відсутність кваліфікованих кадрів.

Агропромисловий комплекс визначають як пріоритетну галузь народного господарства, здатну стабілізувати і поліпшити загальну економічну ситуацію в області. Першочергове завдання сучасної аграрної політики полягає у створенні умов для нагромадження капіталу, залучення інвестицій у виробництво, відтворення основних засобів, постійне вдосконалення техніко-технологічної бази агропромислового виробництва.

Інвестування агропромислової галузі за рахунок внутрішніх фінансових джерел – пріоритетний напрям залучення коштів. Однак для виходу з кризового стану товаровиробників внутрішнього інвестиційного потенціалу держави недостатньо.

Для аграрного сектору Миколаївської області інвестиційно-пріоритетними є такі напрямки як:

• рослинництво — виробництво зерна, насіння соняшнику, ранньої картоплі, овочів, фруктів і ягід, винограду та продукції ефіроолійних культур;

• тваринництво — виробництво молока, м'яса, яєць, продукції вівчарства;

• харчова і переробна промисловості — виробництво плодоовочевої продукції, вин, безалкогольних напоїв, олії, м'ясопродукції та продуктів молокопереробки.

Ефективною формою співробітництва із зарубіжними інвесторами є створення на кооперативних засадах спільних підприємств, що грунтуються на пайовій власності українських та іноземних партнерів, спільному управлінні та еквівалентному розподілі прибутків і ризиків.

В умовах формування ринкових відносин найскладнішою проблемою матеріалізації нових наукових знань є процес передачі до виробничої сфери результатів наукових досліджень, у тому числі тих, що виконуються на міжнародному рівні. Необхідною умовою здійснення цього процесу має бути розвиток експорту та імпорту науково-технічної продукції, їх ефективне співвідношення, зумовлене рівнем попиту на інновації в межах внутрішнього та зовнішнього ринків.

Цей розвиток значною мірою забезпечується спільним підприємництвом, тобто співробітництвом з іноземними підприємствами та виробничими об'єднаннями. До форм такого підприємництва належать спільне патентування і ліцензування, спільне закріплення і придбання прав на використання результатів науково-технічної діяльності в обмін на ліцензійний платіж, співробітництво за контрактами, що складаються на взаємовигідних умовах, і, нарешті, організація спільних підприємств, коли партнери по використанню науково-технічних досягнень здійснюють, також на взаємовигідних засадах, інвестування та розподіл прибутків і ризику від інноваційної діяльності.

Досвід свідчить, що створення підприємств з використанням іноземних інвестицій, у тому числі і СП — ефективний шлях випуску високоякісної конкурентоспроможної продукції. За участю іноземного капіталу в Миколаївській області починали свою діяльність широко відомі підприємства “Сільськогосподарське підприємство “Нібулон” і “Сандора”. Така ефективність забезпечується багатьма факторами:

— прямою зацікавленістю іноземного партнера у швидкому освоєнні прогресивної технології, в її подальшому вдосконаленні, у своєчасній заміні виробничого устаткування, в контролі за якістю продукції, яка випускається, в поділі між партнерами всієї міри ризику;

— отриманням доступу до певних видів техніки, яку неможливо придбати за каналами ліцензійної торгівлі через існування обмежень;

— істотним підвищенням продуктивності праці (в середньому вдвічі);

— можливістю залучення прогресивної технології за каналами прямого інвестування, які не потребують додаткових витрат;

— сприятливими умовами для вдосконалення виробничої, галузевої та асортиментної структури;

— зростанням експортного потенціалу;

— встановленням тісних і тривалих відносин ділового співробітництва з іноземними партнерами;

— можливістю комплексного отримання ноу-хау (разом з технологічною документацією та технічною допомогою);

— умовами для підвищення кваліфікації національних кадрів;

— урахуванням здатності приймаючої сторони сприймати нову техніку та технології;

— збільшенням масштабів поширення технологічних нововведень;

— можливістю створення на базі діючих виробництв великої кількості об'єктів спільного підприємництва шляхом розукрупнення великих підприємств і налагодження інтеграційних зв'язків між суміжниками;

— можливістю в межах ліцензійних угод, укладених додатково до договору при створенні

СП, протягом 2—5 років освоїти самостійне виробництво імпортної продукції;
— відповідальністю іноземних партнерів за високу ефективність виробництва на основі наданої нової технології протягом усього періоду функціонування СП.

З метою просування українських товарів на зовнішніх ринках Мінекономіки України спільно з ДП "Держзовнішінформ" створено інформаційну систему моніторингу зовнішніх ринків та надання консультаційних послуг для українських товаровиробників. Проект державної інформаційної підтримки експорту втілюється у формі порталу в мережі Інтернет та надає прозору загальнодержавну інформаційно-правову підтримку діяльності вітчизняних експортерів, зокрема: дані про існуючі можливості та умови експорту до країн світу; дані про потенціал або обмеження торгівлі окремими товарами: дані про тендери, світові бізнес-події тощо. Крім того, пошукові механізми порталу дадуть змогу здійснювати двосторонній пошук торговельних партнерів як для українських, так і для іноземних компаній.

Так сільськогосподарським підприємствам області, для організації прибуткової зовнішньоекономічної діяльності потрібна своєчасна інформація щодо передбачуваного попиту, умов збуту та цін на ту чи іншу продукцію сільського господарства, причому ці прогнози мають бути різного призначення:

- довгострокові, на 3-5 років, що складаються на основі аналізу світової ринкової кон'юнктури та з урахуванням цільових державних і регіональних програм підтримки розвитку сільського господарства - для розробки господарських планів з оптимізації структури виробництва, інвестиційних вкладень;
- середньострокові, на наступний маркетинговий рік, з урахуванням заходів щодо кредитної та дотаційної політики держави - для поточного планування виробничої, маркетингової і фінансової діяльності;
- короткострокові, з помісячним, а по овочах і фруктах і на більш короткі періоди, з урахуванням заходів держави щодо регулювання ринків продовольства — для прийняття рішень щодо купівлі-продажу.

Що ж стосується нормативно-законодавчої інформації, яка висвітлює заходи з реалізації державної аграрної політики, то, на наш погляд, джерел її отримання достатньо, тому основний акцент потрібно зробити на задіяння усіх доступних засобів масового розповсюдження інформації, таких як: газети, радіо, телебачення, Internet, інформаційних листівок, днів інформації, гарячих ліній, роботи органів управління, дорадчих служб тощо по роз'ясненню законів, постанов уряду, наказів Мінагрополітики та інших урядових органів щодо оподаткування, порядку надання пільг, кредитів, інших механізмів підтримки сільськогосподарських товаровиробників для їхньої достатньої інформованості.

Висновок. Підприємницьке середовище – це сукупність різнопорядкових складових, що оточують підприємницьку структуру в господарській діяльності. Саме ці складові впливають на формування конкурентних переваг. На наш погляд, у сільському господарстві можна виділити зовнішнє і внутрішнє середовище. При цьому перше з них - це сукупність всіх зовнішніх факторів, що безпосередньо впливають на функціонування підприємства. До головних напрямів, що беруть участь у формуванні дієвих складових зовнішнього середовища аграрних підприємств належить: державна політика, зовнішньоекономічна, експортно-імпортна, політика забезпечення якості продукції, інноваційно-інвестиційна політика та інформаційне забезпечення.

Анотація

У статті розглянуто складові розвитку зовнішнього середовища при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Проаналізовано основні напрями формування дієвих складових розвитку зовнішнього середовища, визначено ступінь їхнього впливу.

Ключові слова: складові, зовнішнє середовище, економічна ефективність зовнішньоекономічної діяльності, аграрні підприємства, фактори впливу.

Аннотация

В статье рассмотрены составляющие развития внешней среды при осуществлении внешнеэкономической деятельности. Проанализированы основные направления формирования действенных составляющих развития внешней среды, определена степень их влияния.

Ключевые слова: составляющие, внешняя среда, экономическая эффективность внешнеэкономической деятельности, аграрные предприятия, факторы влияния.

Summary

In the article the constituents of development of external environment are considered during realization of foreign economic activity. Basic directions of forming of effective constituents of development of external environment are analysed, the degree of their influencing is definite.

Keywords: constituents, external environment, economic efficiency of foreign economic activity, agrarian enterprises, factors of influencing.

Список використаних джерел:

1. Батченко Л.В. Зовнішньоекономічна діяльність: теорія і практика сучасного менеджменту / Батченко Л. В., Дроздова Г. М., Дятлова В. В. — Донецьк: Норд-Прес, 2005. — 244 с.
2. Федорець Л.М. Вектори стратегічного розвитку зовнішньо-економічної діяльності АПК регіону / Федорець Л.М. // Економіка АПК.- 2008. - №5. – с.69-72

УДК: 663:339.13(477.73)

Козаченко І.Ю., Стах Н.С.

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЗИЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ ВИХОДІ НА ЗОВНІШНІЙ РИНОК

Актуальність проблеми. Формування конкурентоспроможного ринку є першочерговою умовою підвищення економічної і соціальної стабільності національної економіки. Перехід до ринкових відносин в економічній сфері й трансформації сільського господарства призвели до змін соціально-економічної ситуації в Україні, що не могло не позначитися на сучасному стані аграрного ринку, який характеризується такими негативними явищами, як скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та зниженням її якості, збільшенням кількості й частки дрібних і низько товарних суб'єктів ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми конкурентоспроможності постійно проводилася у розвинутих країнах. Велику увагу приділяли як зарубіжні вчені-економісти: Г. Азоєва, М. Портера, Д. Рікардо, Дж.

Робінсон, А. Сміта, Д. Томпсона, Ф. Хайєка, Е. Чемберліна, А. Юданова, так і вітчизняні вчені: А. В. Гличев, М.П. Капінський, Р.С. Кириченко, М.І. Круглов, Е.В. Минько, В. Пухальський, Р. Хойєр, О.М. Царенко.

Мета статті. Метою даного наукового дослідження є вивчення конкурентної позиції сільськогосподарських підприємств при виході на зовнішній ринок з метою підвищення економічної ефективності господарської діяльності підприємств аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світові результати дослідження проблеми конкурентоспроможності неможливо автоматично і в повному обсязі впровадити у вітчизняну економіку, оскільки існують різні умови і рівні її розвитку.

Проблема українських підприємств полягає, по-перше, у тому, що вони не володіють сучасним арсеналом науково обґрунтованих методів ведення конкурентної боротьби, по-друге, вітчизняна наука до цього часу не забезпечила їх відповідними рекомендаціями.

На сьогодні, за даними Глобального звіту про конкурентоспроможність Всесвітнього економічного форуму, Україна займає за ефективністю ринку товарів 101 місце із 131 країни світу, а щодо інтенсивності конкуренції на внутрішніх товарних ринках - 93 місце [2].

В умовах світової економічної кризи, уповільнення темпів зростання світової економіки для України негативним наслідком є зменшення попиту на експортні товари. За цих умов основний акцент економічної політики доцільно перенести на внутрішній ринок - активізацію внутрішнього попиту, пропозиції та імпортозаміщення.

Найбільш сприйнятливими формами реалізації нових економічних відносин виступають сільськогосподарські підприємства, які не тільки стабілізують ринок, залучаючи в обіг місцеві сировинні ресурси, диверсифікуючи виробництво по різних регіонах країни, але й збільшують рівень зайнятості людей, якість їхнього життя та праці. Окрім того, важливими якостями невеликих підприємств є їхня стійкість щодо фактора ціни, яка обумовлюється тут лише співвідношенням попиту та пропозиції, мобільність реакції на швидкоплинні зміни на ринку, особливо в умовах економік, що розвиваються.

Формування конкурентної переваги є процесом створення конкурентної позиції підприємства. У широкому розумінні конкурентна позиція підприємства - це підхід підприємства до конкуренції в цілому. Позиція ж підприємства в галузі визначається конкурентною перевагою.

Конкурентну позицію підприємства слід розглядати як похідну від конкурентних переваг підприємства, які складають природну форму існування підприємств. Виходячи з вищесказаного, можна сформувати своєрідний ланцюжок: конкурентоспроможність втілюється в конкурентну перевагу, а потім оформлюється як конкурентна позиція.

Подальший розвиток ринкових відносин і механізмів регулювання діяльності підприємств потребують фундаментальних досліджень проблем конкуренції та конкурентоспроможності в аграрному секторі економіки. Конкуренція є основною рушійною силою ринкової економіки, інструментом забезпечення її рівноваги й гармонійного розвитку.

Фахівці неодноразово акцентували увагу на тому, що українським підприємствам необхідно виробляти таку продукцію, яка буде конкурентоспроможною на зарубіжних ринках. У добу глобалізації це й запорука втримання позиції на внутрішньому ринку, й умова ефективного включення у світовий економічний простір. Стандарти міжнародної якості, так само як і інші позиції з набуття вітчизняними підприємствами конкурентних переваг, можуть бути розроблені в рамках стратегії просування національної експортної продукції на світовому ринку [1].

Така стратегія повинна полягати не в простому нарощуванні обсягів експорту, а в сприянні створенню довгострокових конкурентних переваг та стабільному розширенні і якісному поліпшенні на основі цих переваг позицій країни на світовому ринку. Для цього

необхідно мати чітку концепцію економічної політики, яка сприяла б розширенню експорту лише в поєднанні із загальними цілями макроекономічної політики.

Матеріальною основою стратегії просування продукції українських підприємств на зарубіжних ринках є вже набутий і можливий експортний потенціал країни [3].

Доводиться, що висока конкурентоспроможність дозволяє країнам здійснювати диверсифікацію, переборюючи залежність від невеликої групи експортних сировинних товарів, збільшувати інноваційний потенціал експортної продукції. Вона забезпечує можливості для більш повної реалізації ефекту "масштабу й охоплення" завдяки доступу на світові ринки. У свою чергу, експорт підкріплює потенціал, що лежить в основі конкурентоспроможності, - він змушує підприємства орієнтуватися на більш високі стандарти, забезпечує їм можливість доступу до інформації та створює умови більш жорсткої конкуренції [4].

Початковим етапом реалізації експортного потенціалу є проведення відповідної експорторозширювальної політики, коли поруч із розвитком традиційного експорту розвиватимуться й потенційні експортні галузі відповідно до тенденцій на світовому ринку. Цього можна досягти при сприянні в структурній політиці виробництву товарів високого ступеня переробки шляхом використання провідних технологій, які дозволять ефективніше використовувати наявні ресурси.

Власне, перспективні галузі, перш за все, агропромислова й харчова. При забезпеченні високої продуктивності сільськогосподарського виробництва та наявності провідних технологій та устаткування підприємств із переробки сільськогосподарської продукції, могли б успішно просуватися на міжнародному ринку. Зауважимо, що для малого й середнього бізнесу саме в цих галузях велике поле для діяльності.

Наступний напрямок визначається такими факторами, як інфраструктура та інформація. На сьогодні рівень розвитку цих двох факторів у нашій країні є недостатнім. Експортери мають низький рівень кваліфікації й поінформованості щодо ситуації на міжнародних ринках. У результаті це часто призводить до невиправданого заниження цін і проведення демпінгових торговельних операцій на світовому ринку, що веде до відповідної реакції з боку інших держав і створює для наших експортерів імідж "нечесних конкурентів".

Серед інших проблем слід назвати неефективну систему міжвідомчої статистики в Україні, дані якої досить часто дають лише загальне уявлення про певні процеси й не дозволяють зробити достовірні висновки. Разом із тим, створення інфраструктури й забезпечення вільного та ефективного доступу до необхідної, з точки зору діяльності вітчизняних підприємств на світових ринках, інформації завжди було завданням держави.

Конкурентні відносини поряд з державним регулюванням здатні забезпечити сталий розвиток аграрної сфери, не допустити дискримінації сільськогосподарських підприємств у розподілі прибутків з боку переробної галузі та торгівлі та забезпечити норму прибутку, що відповідає її рівню в інших галузях народного господарства.

Ураховуючи всі ці фактори, методика розроблення стратегії виходу підприємства на світовий ринок, на наш погляд, повинна включати такі етапи (рис.1):

Рис. 1. Основні етапи формування стратегії виходу підприємства на світовий ринок [3]

Для того, щоб вітчизняні підприємства й національна економіка в цілому змогли досягти достатнього рівня міжнародної конкурентоспроможності їх товарів, необхідна наявність певних внутрішніх і зовнішніх умов.

У зв'язку із цим управління конкурентним середовищем в аграрній сфері набуває важливого значення для забезпечення процесу розширеного відтворення і розвитку підприємств у гармонійному поєднанні із соціальними потребами суспільства.

Висновки. Основними умовами для виходу підприємств малого й середнього бізнесу України на міжнародний ринок є:

- діяльність у межах перспективних галузей (для нашої країни такими є сировинний та аграрний сектори, сфера послуг, окремі наукомісткі технології);
- належне інвестування (як внутрішнє, так і зовнішнє), яке досягається вмілим фандрейзингом;
- підвищення комунікативного та інформаційно-рекламного рівня роботи вітчизняних підприємств малого й середнього бізнесу до рівня міжнародних стандартів.

Анотація

У статті розглянуто можливість швидкої адаптації сільськогосподарських підприємств до умов глобальної конкуренції, але потребує відповідної модифікації способів і методів діяльності українських підприємств аграрного сектору, які виступають або планують діяти на міжнародному ринку.

Ключові слова: конкурентна позиція, конкурентоспроможність, конкуренція, конкурентні переваги.

Аннотация

В статье рассмотрена возможность быстрой адаптации сельскохозяйственных предприятий к условиям глобальной конкуренции, но нуждается в соответствующей модификации способов и методов деятельности украинских предприятий аграрного сектору, которые выступают или планируют действовать на международном рынке.

Ключевые слова: конкурентная позиция, конкурентоспособность, конкуренция, конкурентные преимущества.

Annotation

In the article the possibility of rapid adaptation of agricultural enterprises to the terms of global competition is considered, but needed the proper modification of methods and methods of activity of the Ukrainian enterprises of agrarian to the sector, which come forward or plan to operate at the international market.

Keywords: competition position, competitiveness, competition, competitive edges.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк О. В. Малий бізнес у розвитку зовнішньоекономічної діяльності країн перехідної економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.05.01 "Світове господарство і міжнародні економічні відносини" /О.В. Гаврилюк. - К., 2003. - 20 с.
2. Лагодієнко В.В. Митно-тарифний механізм як інструмент державного регулювання при експортно-імпортній діяльності ринку АПК / В.В. Лагодієнко // Менеджмент ЗЕД в АПК. –Миколаїв: МДАУ, 2006, - Розд.5. – С. 289-317.
3. Назарова Л.В. Тенденції розвитку міжнародних торгівельних відносин Миколаївської області // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2005. - № 3 (31). - С. 60-64.

УДК: 338.432:339.13:631.15

Тонконоженко А., Новіцька Н.

ФАКТОРИ І ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Постановка проблеми. Сільське господарство України відіграє визначальну роль в забезпеченні продовольчої безпеки нашої країни, формує 17 % валового внутрішнього продукту та близько 60 % фонду споживання населення. Крім того, аграрний сектор є одним з основних бюджетоутворювальних джерел національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки становить 8-9 %, а також займає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту.

В сучасних умовах процеси глобалізації господарських відносин є визначальними у розвитку світової економіки. Ефективність інтеграції аграрного сектору економіки України у систему зовнішньоекономічних зв’язків, відповідно до вимог СОТ, вимагає високого рівня його адаптованості до тенденцій зовнішнього середовища.

Ефективна зовнішньоекономічна діяльність сприяє відтворенню експортного потенціалу країни, підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках, формуванню раціональної структури експорту й імпорту, залученню іноземних інвестицій на взаємовигідних умовах, забезпеченню економічної безпеки України. Тому вивчення факторів та чинників, які впливають на ефективний розвиток зовнішньоекономічної діяльності є досить актуальним.

Стан вивчення проблеми. Дослідження проблем зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів національної економіки, шляхів та методів їх вирішення і ролі у формуванні конкурентоздатності аграрних підприємств знайшли відповідне відображення в наукових працях відомих учених-економістів - В.Г. Андрійчука, Т.Ю. Богомолової, В.І. Бойка, В.П. Галушки, В.І. Губенка, О.Д. Гудзинського, О.М. Жеглова, А.М. Кандиби, Лукінова, Ю.П. Макогона, М.Й. Маліка, О.М. Онищенко, Б.Й. Пасхавера, А.П. Румянцева, Ю.І. Скирка, О.В. Шубравської, А.Є. Юзефовича, В.В. Юрчишина, та інших вчених. Але тривалі процеси реформування галузей національної економіки вимагають подальшого більш глибокого дослідження ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Завдання і методика досліджень. Мета досліджень полягає у вивченні факторів і чинників ефективного розвитку зовнішньоторговельних операцій підприємствами аграрного сектору. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення економічних процесів; монографічний; законодавчі, нормативно-правові акти.

Результати досліджень. Зовнішньоекономічні зв’язки в сучасних умовах стають могутнім засобом прискорення науково-технічного розвитку та інтенсифікації економіки. Нині оволодівати найновішими досягненнями науки і техніки без інтенсивного обміну науковими дослідженнями, різноманітними товарами і послугами означає нераціонально використовувати власні ресурси, втрачати час і темпи розвитку. Зовнішньоекономічна діяльність дає змогу прискорювати науково-технічний прогрес завдяки організації спільних досліджень, швидкому переобладнанню сучасною технікою цілих галузей і виробництв, сприяє розв’язанню багатьох соціальних проблем. Отже, зовнішньоекономічні зв’язки стають одним з основних чинників розвитку господарства.

Зовнішньоекономічна діяльність полягає у встановленні зовнішніх зв’язків держави з іншими країнами та міжнародними організаціями – партнерами міжнародної діяльності.

Встановлені такі чинники розвитку зовнішньоекономічних зв'язків як: конкуренція; різний рівень науково-технічного прогресу; спеціалізація і кооперування виробництва; обмеженість ресурсної бази окремих країн; розширення місткості внутрішнього ринку (рис.1).

Рис.1. Чинники розвитку зовнішньоекономічних зв'язків [3]

Чинники, що впливають на організацію зовнішньоекономічної діяльності підприємств, доцільно розбити на дві групи: зовнішні та внутрішні (рис.2). Такий підхід зручний тим, що дозволяє пов'язати їх із стратегічним менеджментом, основою якого є SWOT-аналіз. Перша частина цього аналізу – "сильні і слабкі сторони" підприємства - відтворює внутрішні чинники. Друга частина – "можливості та загрози" - пов'язана із зовнішніми чинниками.

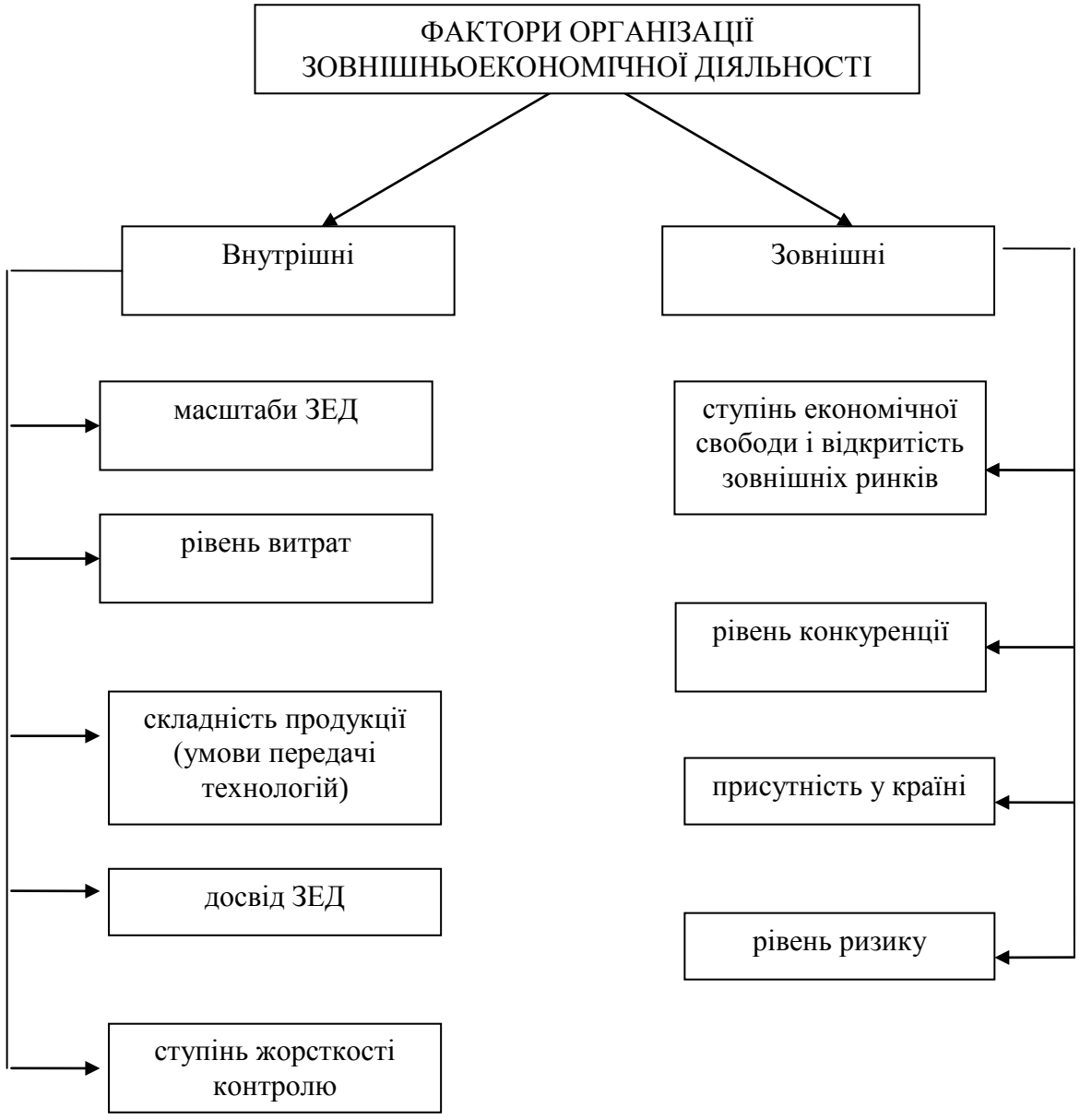

Рис. 2. Фактори, що впливають на організацію зовнішньоекономічної діяльності підприємства [3]

До внутрішніх чинників відносять: масштаби зовнішньоекономічної діяльності; витрати; складність продукції; досвід; контроль. До зовнішніх чинників підприємств відносять: економічна свобода; конкуренція; присутність у державі; ризики. Без аналізу цих факторів, які формують систему конкурентного середовища підприємства, неможлива практична робота на ринку.

На нашу думку фактори розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства можна поділити на: наукові; техніко-технологічні; управлінські; економічні; соціально-демографічні; географічні; екологічні; політичні. Охарактеризуємо кожен з факторів.

Техніко-технологічні фактори характеризуються розвитком техніки, обладнання, інструментів, процесів обробки та виготовлення продуктів, матеріалів і технологій, а також ноу-хау, відображають стан та динаміку науково-технічного прогресу, рівень техніки та технології, продуктивність та надійність устаткування, гнучкість виробничих процесів тощо.

Управлінські фактори характеризують структуру та ефективність системи управління аграрним підприємством, рівень організації його маркетингової та фінансово-економічної діяльності, характер організації виробничих процесів та організації праці, ступінь ефективності створених на аграрному підприємстві систем прогнозування, стратегічного та поточного планування, моніторингу та оперативного регулювання тощо.

Економічні фактори відображають стадію циклу розвитку економіки, розвиток інтеграційних процесів у економічному просторі, загальногосподарську та галузеву кон'юнктуру, методи та механізми регулювання господарської діяльності на рівні держави, регіонів та галузей тощо.

Соціально-демографічні фактори відображають стан та динаміку соціальних та демографічних процесів, що відбуваються на макро- та мікро- рівнях. Екологічні фактори характеризують взаємозв'язок виробничо-економічної діяльності сільськогосподарського підприємства зі станом оточуючого природного середовища. До цієї групи слід віднести вимоги екологічного законодавства, витрати, що виникають у зв'язку з утилізацією відходів виробництва, витрати на утримання та експлуатацію природоохоронних споруд тощо.

Географічні фактори – це фактори, які пов'язані з розміщенням, топографією місцевості, кліматом і натуральними ресурсами, зокрема, корисними копалинами.

Політичні фактори здійснюють суттєвий вплив на конкурентне середовище, серед найголовніших політичних факторів можна виділити, у першу чергу, загальнополітичний клімат та стан розвитку міжнародних відносин, політики іноземних країн щодо соціально-економічних та політичних перетворень в Україні, військово-політичні конфлікти в окремих регіонах світу. Група політичних факторів має однозначно зовнішній характер походження по відношенню до аграрного підприємства, через що можливість прямого впливу на них з боку аграрного підприємства майже повністю відсутня.

Особливої уваги заслуговують фактори конкуренції, тобто фактори, які відбивають майбутні та поточні дії конкурентів, зміни в частках ринків, концентрації конкурентів тощо. Для системного аналізу та оцінки впливу цих факторів на ринок та визначення характеру конкурентної боротьби використовують модель п'яти сил конкуренції М. Портера.

Чим більше угод укладається, тим ймовірніше, що втратиться контроль над прийняттям рішень, а це може відобразитись на оптимізації діяльності підприємств на глобальному рівні, включаючи такі питання, як географія розширення виробництва, освоєння нових видів продукції або забезпечення якості. Угоди із зовнішніми організаціями передбачають також розподіл прибутків, що має велике значення для підприємств із високим потенційним прибутком. Підприємство при цьому ризикує і тим, що його конфіденційна інформація стане відомою конкурентам. Деякі аналітики вважають, що втрата контролю над гнучкістю бізнесу, прибутками і поводженням у конкурентному середовищі - це найважливіша змінна, яка впливає на вибір того чи іншого режиму міжнародних операцій.

Економічна свобода включає такі чинники, як пряме заміщення окремих форм діяльності, визначення ставок податків, розміри коштів, що репатріюються, вимоги (фактичні або можливі) дотримання умов антимонопольного законодавства, висунення умов, за яких актив, що є приватною власністю, потрапляє в суспільний сектор і стає доступним для інших.

Залежно від місця виникнення фактори розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства поділяють на внутрішні та зовнішні (рис. 3).

Рис.3. Система факторів розвитку зовнішньоекономічної діяльності [1]

Виникнення та інтенсивність прояву внутрішніх факторів безпосередньо залежить від діяльності аграрних підприємств в конкурентному середовищі, стану їх ресурсної бази, характеру організації системи стратегічного управління, системи загального менеджменту тощо. Виникнення та інтенсивність прояву зовнішніх факторів не залежить від діяльності аграрних підприємств і обумовлюється станом зовнішнього середовища. Фактори зовнішнього середовища є вкрай неоднорідними за джерелами свого походження, оскільки виступають проявом систем різного рівня.

Висновки та пропозиції. Історичний досвід свідчить про те, що область і її аграрний комплекс у недостатній мірі беруть участь у міжнародній торгівлі і не використовують тих переваг, які могла б дати така участь для підвищення ефективності виробництва. Зовнішньоекономічна діяльність в аграрному секторі тільки набирає темпів, розширюється, достатньо необхідного досвіду ще не нагромаджено.

До основних факторів, що певною мірою стримують зростання українського експорту аграрною продукцією можна віднести:

- помітне посилення міжнародної конкуренції і зростання державної підтримки свого експорту у провідних зарубіжних країнах;
- значно ускладнений вихід на світові ринки для українських підприємств внаслідок протекціоністських заходів з боку ряду країн щодо захисту власних ринків;
- недостатній розвиток системи сертифікації та контролю якості експортної аграрної продукції (і тому збут низькосортної продукції за низькими цінами);

- відсутність досвіду та спеціальних знань щодо виходу на світові ринки у більшості аграрних підприємств, низький рівень маркетингової діяльності, нескоординованість дій на державному рівні;
- розрив традиційних виробничих та кооперaційних зв'язків з підприємствами країн СНД та Східної Європи;
- низький рівень співробітництва з країнами, що розвиваються;
- критично недостатнє інвестування в перспективні експортноорієнтовані проекти за рахунок внутрішніх ресурсів та обмежені можливості використання з цією метою іноземних інвестицій і кредитів внаслідок низького міжнародного рейтингу фінансово-економічної надійності України.

Анотація

У статті розглянуто чинники розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, фактори, що впливають на організацію зовнішньоекономічної діяльності підприємства, систему факторів розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Досліджено основні фактори, що певною мірою стримують зростання експорту.

Ключові слова: чинники, фактори розвитку, зовнішньоекономічна діяльність, ефективність, договір, зв'язки.

Аннотация

В статье рассмотрены факторы развития внешнеэкономических связей, факторы, что влияют на организацию внешнеэкономической деятельности предприятия, систему факторов развития внешнеэкономической деятельности. Исследованы основные факторы сдерживающие рост экспорта.

Ключевые слова: факторы, факторы развития, внешнеэкономическая деятельность, эффективность, договор, связи.

Summary

In the article the factors of development of external economic communications, factors, are considered, that affect organization of foreign economic activity of enterprise, system of factors of development of foreign economic activity. Basic factors retentive are explored growth of export.

Keywords: factors, factors of development, foreign economic activity, efficiency, agreement, communications.

Список використаних джерел:

1. Вічевич А.М. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Навчальний посібник. / Вічевич А.М., Матвеєв М.Е., Максимець О.В. – Львів: Афіша, 2004. – 272 с.
2. Кваша С.М. Зовнішньоекономічна діяльність АПК України: стан, стратегія і практика / С.М. Кваша. – К.: ЗАТ «НІЧЛАВА», 2000. – 252 с.
3. Торгова Л.В. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Навчально-методичний посібник. / Торгова Л.В., Хитра О.В. - Львів: "Новий світ-2000", 2006. – 512 с.
4. Фліссак А. Зовнішньоекономічна діяльність України в контексті інтеграційних процесів / Фліссак А. // Журнал європейської економіки. - 2006.- № 2.- 200 с.

УДК: 338.24:330.342.146

Думенко І.В.

ОЦІНКА СТАНУ ЗДОРОВ'Я ТА СИСТЕМИ ЙОГО ОХОРОНИ В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКИ

Постановка проблеми. Проблеми здоров'я завжди посідали важливе місце в системі життєдіяльності людини, населення, тому що, як відомо, є найбільшою цінністю, яка значною мірою впливає на процеси й результати економічного, соціального і культурного розвитку країни. Показники здоров'я населення стали важливим критерієм сталого людського розвитку, а право громадянина на охорону здоров'я в цивілізованому світі визначене як одне з основних прав людини. Тому в сучасних умовах діяльність держави, що спрямована на збереження й зміцнення здоров'я населення, забезпечення права на охорону здоров'я, слід вважати пріоритетним напрямком соціальної політики та показником результативного державного управління охороною здоров'я тієї чи іншої країни.

Здоров'я населення країни відображає реальний економічний стан держави та ставлення влади до забезпечення соціальних потреб населення, а в системі безпеки життєдіяльності населення здоров'ю належить чільне місце.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати соціологічних досліджень, проведених Українським центром економіко-політичних досліджень [9], показують:

переважна кількість респондентів (80,7%) вважають, що право громадян на охорону здоров'я в Україні не дотримується; протилежну думку висловили лише 11,3% опитаних. Водночас 72,4% опитаних не впевнені в тому, що їх діти, живучи в Україні, зможуть користуватися якісними послугами з охорони здоров'я. Оптимістичними є відповіді лише 11,7% респондентів;

більше половини респондентів (54,5%) вказали на те, що їм доводилося відмовлятися від медичного обстеження або медичної допомоги (лікування в стаціонарі, операції, придбання необхідних ліків) з причини відсутності коштів.

Доступ до основних лікарських засобів у нас мають 66% населення (для порівняння — в Польщі 88%, в Греції 100%) [2].

Також, якість допомоги населенню погіршується внаслідок скорочення чисельності медичних працівників (лікарів усіх спеціальностей — на 4000 чоловік, середнього медичного персоналу — на 27000 у 2002 р., в порівнянні з 1999 р.), кількості лікарняних ліжок (на 12000 за аналогічний період). Забезпеченість лікарями в деяких областях України становить 32-40% від їх потреби [9]. Однак кількість лікарів усіх спеціальностей на 100 тис. населення в Україні значно перевищує показники країн ЄС, що свідчить про низьку ефективність вітчизняної медицини [5].

Можливості сфери охорони здоров'я обмежені низькими економічними можливостями держави. Так, згідно даних наведених в міжгалузевій комплексній програмі „Здоров'я нації на 2002-2011 рр.", що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 10.01.2002 р. №14, за витратами на охорону здоров'я в розрахунку на одного жителя Україна займає 111 місце в світі серед 191 країни [6]. В Україні на охорону здоров'я виділяється лише 3,1% ВВП, тоді як світовий досвід свідчить, що ефективною система охорони здоров'я може бути лише тоді, коли на її потреби витрачається не менше ніж 5% ВВП. В Україні на охорону здоров'я виділяється сума, еквівалентна лише 31 дол. на рік на особу, з яких 26 ідуть на утримання галузі і зарплату, і тільки 5 — на лікування хворого. Доведено, що якщо на лікування особи йде менше ніж 30 дол., то галузь можна вважати мертвою [4].

Викликає занепокоєння стан здоров'я працюючих. За даними центру медичної статистики, у 2002 р. у 27,9 млн. осіб працездатного віку в Україні зареєстровано 36,83 млн. захворювань, або 1,3 захворювання на одного працюючого [1].

Показник тривалості життя є одним з основних при розрахунках індексу людського розвитку за методикою ООН і одним з основних індикативних показників стану здоров'я населення України [7]. Найбільша очікувана тривалість життя в країнах ЄС складала 73,1 роки (Франція) та 73,0 роки (Швеція), а найменша — 69,3 (Португалія) та 69,4 роки (Данія). Очікувана тривалість життя в Україні в 1999-2000 роках складала 67,9 років [8].

Л.Коропчук стверджує, що основна причина критичного рівня хвороб є катастрофічне погіршення екологічної ситуації в Україні [3]. Досі відчувається вплив наслідків Чорнобильської катастрофи для здоров'я людей через поширення респіраторних захворювань, онкологічні захворювання щитовидної залози у дітей та психологічні проблеми.

Виділення невирішеної частини загальної проблеми. Отже, ситуація в Україні зі станом здоров'ям населення з кожним роком погіршується і на сьогодні під кутом зору безпеки життєдіяльності досягла критичного рівня.

Здоров'я людини забезпечується через реалізацію цілої низки самостійних підсистем безпеки життєдіяльності. Ними є екологія, виробництво, соціальна та економічна сфери, біологічна та популяційно-генетична ситуація і т. ін.

Викладення основного матеріалу досліджень. Узагальнюючи результати проведеного аналізу наукової літератури щодо визначення концептуальної моделі здоров'я, в системі життєдіяльності його можна визначити наступним чином:

1. Здоров'я є продуктом взаємодії комплексу чинників (показників) навколишнього (природного, екологічного, виробничого та соціально-економічного) середовища, що забезпечує безпеку життєдіяльності, тривалість життя, фізичну і розумову працездатність, самопочуття і функцію відтворення людини.

2. Здоров'я населення — це інтегроване відображення індивідуальних рівнів здоров'я в динаміці для відповідної території (держави, регіону, області, адміністративного району, міста, селища міського типу, села), що характеризує можливості життєдіяльності населення у відповідних сферах і видах, продовження тривалості активного життя, та його відтворення.

У світлі сучасних наукових уявлень, стан здоров'я як соціальне явище, яке має біологічну основу, є складною багатофакторною проблемою і визначається комплексом різних за своїм характером чинників, надзвичайно складно переплетених. Їх можна охарактеризувати як ознаки здоров'я (рис. 1.1).

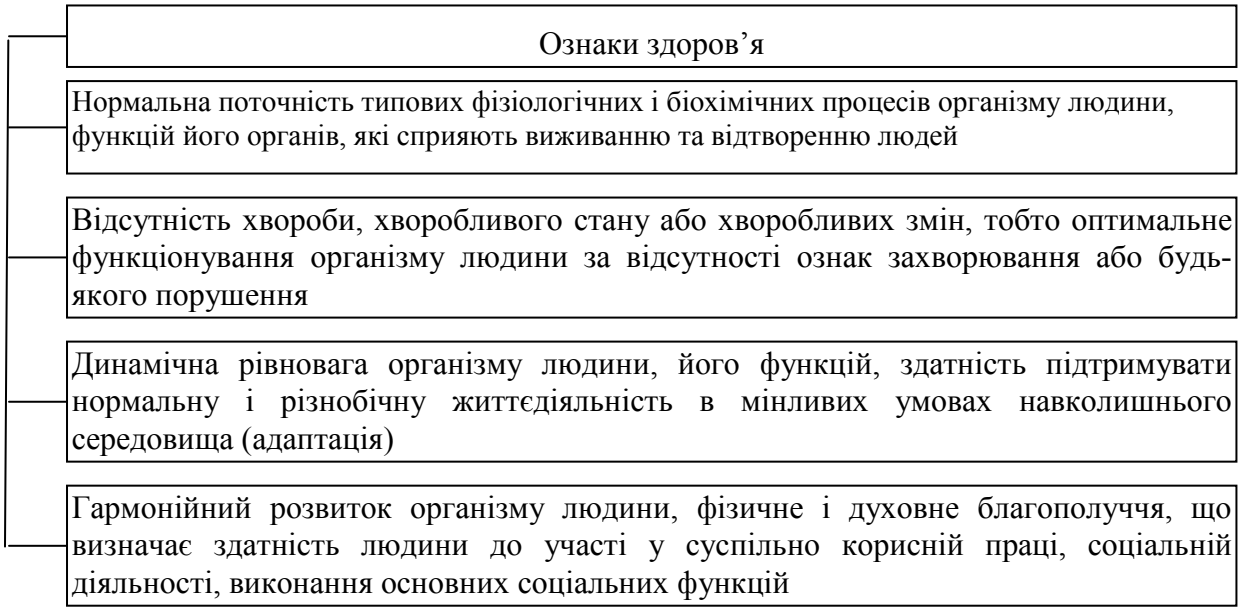

Рис. 1.1. Ознаки здоров'я людини в системі безпеки життєдіяльності.

До останнього часу мало уваги приділялося питанням суспільного здоров'я та профілактичним заходам спрямованим на вибір здорового способу життя — дотримання дієтичного харчування, відмову від паління, активне заняття спортом.

В процесі проведених досліджень та аналізу літературних джерел [10] автором встановлено, що на стан здоров'я населення впливають такі детермінанти, як спосіб життя (1), соціально-економічні та екологічні умови життєдіяльності (2), вік, стать, та фактори спадкоємності (3), система життєзабезпечення (4) (рис. 1.2). В кінцевому рахунку стан здоров'я обумовлюється взаємодією наведених детермінант здоров'я, життєвих обставин та індивідуального вибору.

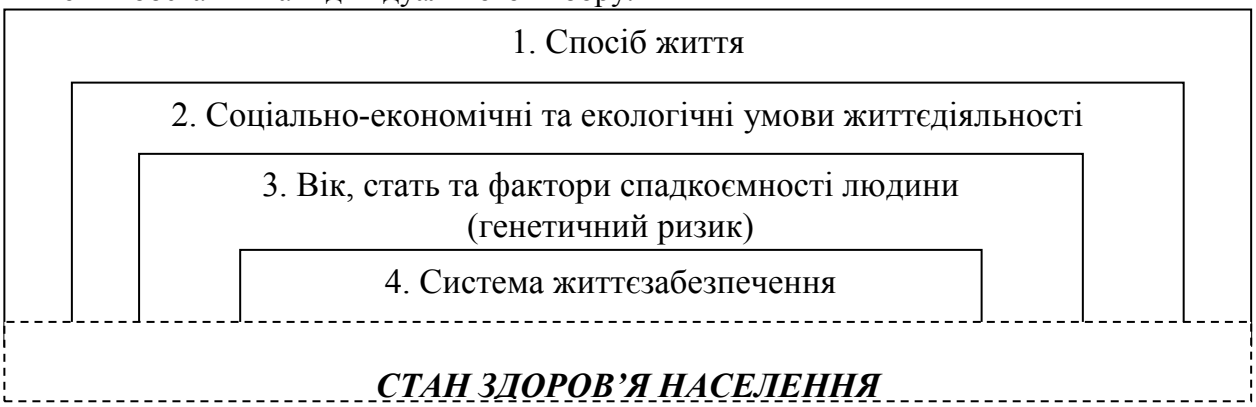

Рис. 1.2. Основні детермінанти здоров'я населення в системі життєдіяльності.

На сьогодні доведено, що стан здоров'я людей на 50% визначається способом життя, на 20 — генетичними та біологічними чинниками, на 20 — станом довкілля і лише на 10% — станом медичного обслуговування [4].

Отже, спосіб життя визначає найбільший вплив на здоров'я людини, і обумовлюється економічними (рівень життя), соціальними (якість життя), соціально-психологічними (стиль життя), соціально-економічними (устрій життя) чинниками.

Серйозною проблемою вітчизняної системи охорони здоров'я також є відсутність зацікавленості у людей до збереження особистого здоров'я.

На сьогодні в Україні обговорюються питання організаційної побудови обов'язкового медичного страхування. Для впровадження її необхідно вирішити ряд питань:

1. Створити нормативно-правову базу шляхом розробки та затвердження наступних документів: Закону про медичне страхування в Україні, Положення про Національний та територіальні фонди страхової медицини, Положення про систему фінансування охорони здоров'я в умовах медичного страхування, Методики розрахунку тарифів на медичні послуги з обов'язкового і добровільного страхування, Єдину систему показників роботи лікувальних установ з виділенням якісних і економічних показників.

2. Реорганізувати структуру управління охороною здоров'я.

3. Розробити заходи щодо захисту здоров'я населення та працівників медичних установ.

Ефективність медицини при впровадженні систем медичного страхування повинна передбачати забезпечення максимального ефекту при вирішенні завдань діагностики, лікування і профілактики захворювань та визначатися на основі критеріїв оцінки якості, адекватності і результативності клінічно-діагностичних досліджень, лікувальних заходів. При цьому одержаний результат повинен відповідати витратам на досягнення цих цілей.

Таким чином, здоров'я виступає такою характеристикою людини чи суспільства, що залежно від характеру забезпечення, користування та його підтримки визнано важливою цінністю в національному розвитку. Пріоритетними стосовно забезпечення здоров'я в системі безпеки життєдіяльності можна вважати наступні принципи: збереження генофонду; права на здоров'я та його охорону; рівного для всіх доступу до засобів

охорони здоров'я; добровільності, можливості та вибору заходів в забезпеченні і зміцненні здоров'я; доступності інформації про ризики і загрози здоров'ю.

Однак на сьогодні залишається досить високим рівень загроз в розвитку людського потенціалу України, а саме: незадовільний стан здоров'я населення; тенденції до зменшення тривалості життя та зростання смертності населення; зниження рівня фізичного та психічного здоров'я під впливом соціально-економічних, технічних, техногенних та природно-екологічних факторів середовища життєдіяльності; недостатнє медикаментозне і матеріально-технічне забезпечення закладів охорони здоров'я; нераціональна організація системи надання медичної допомоги, диспропорція її первинного, вторинного і третинного рівнів; брак сучасних медичних технологій, недостатнє володіння ними; низький рівень інформованості про сучасні медичні технології, засоби збереження здоров'я та активного дозвілля; неефективність державної політики щодо формування здорового способу життя; недостатність фінансових, і насамперед бюджетних, ресурсів для забезпечення ефективної діяльності системи охорони здоров'я; практична відсутність ринку медичних послуг і т. ін.

Висновок. Підсумовуючи вищезазначене можна зробити такі висновки:

1. Здоров'я є складовою безпеки життєдіяльності і має стати пріоритетною цінністю суспільства.
2. Вирішення проблем охорони, збереженн**я** і забезпечення здоров'я в Україні можливе тільки при міжгалузевому та комплексному підході.
3. Реформи в галузі охорони здоров'я потребують органічної єдності інформаційного, організаційно-економічного і управлінського підходів.

Анотація

В статті мова йде про стан здоров'я українців та надається оцінка системи охорони здоров'я країни. Наведено основні недоліки сфери охорони здоров'я в контексті безпеки життєдіяльності та встановлено взаємозв'язок даної сфери з усіма іншими сферами життя та діяльності людини.

Ключові слова: охорона здоров'я, сфера, безпека життєдіяльності.

Аннотация

В статье речь идет о состоянии здоровья украинцев и дается оценка системы охраны здоровья страны. Наведено основные недостатки сферы охраны здоровья в контексте безопасности жизнедеятельности и установлена связь данной сферы со всеми другими сферами жизни и деятельности человека.

Ключевые слова: охрана здоровья, сфера, безопасность жизнедеятельности.

Summary

The article focuses on the health of Ukrainians and assesses the health system of the country. Place your key areas of health deficiencies in the security context of life and the relation of this field with all other aspects of life and human activity.

Key words: health care , sphere, life activity safeness.

Список використаних джерел:

1. Всеукраїнський форум „Збереження та розвиток трудового потенціалу" // Охорона праці. – 2004. – №4. – С.1.
2. Глубина падения //Ведомости. – 2000. – 8 февр. – С. 5.
3. Коропчук Л.І. Антропогенні та техногенні зміни у біосфероцентризмі // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2003. – Вип. 187. – Т. 1. – С. 114-118.
4. Поліщук М.Є. Захворювання системи кровообігу – основна причина смерті людей в Україні. // Безпека життєдіяльності. – 2004. – №1. – С. 3-5.

5. Послання Президента України до Верховної Ради України „Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2003 році" // Економіст. – 2004. – №3. – С. 21-56.

6. Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми „Здоров'я нації" на 2002-2011 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 січня 2002 р., № 14 //Офіційний вісник України. – 2002. – №9. – Ст. 403.

7. Про моніторинг стану здоров'я населення, діяльності та ресурсного забезпечення закладів охорони здоров'я: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2000 р. №1907 // Офіційний вісник України. – 2000. – №52. – Ст. 2272.

8. Статистичний щорічник України за 2000 рік /Держкомстат України; За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Техніка, 2001. – 600 с.

9. Церква і держава: співпраця в ім'я життя людини. Центр Розумкова. // Національна безпека і оборона. – 2001. – №3. – С. 2-33.

10. Danhigren Y.S., Uhitehead M. Policies and strategies to promote solialeguity in heiht stckholt, Institute for Future studies, 1991. – 210 p.

УДК: 338.3:338

Суперсон С., Кінаш В.

ОПТОВІ РИНКИ АГРОПОДУКЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність проблеми. Закріплення результатів аграрних реформ, забезпечення продовольчої безпеки держави та підвищення життєвого рівня населення України багато в чому залежить від цілеспрямованої роботи з організації цивілізованого аграрного ринку. Загострило це питання і вступ України до Світової організації торгівлі, що передбачає підвищення вимог якості вітчизняної сільськогосподарської продукції та продовольства, удосконалення, безпосередньо ринкової інфраструктури, розбудови її нових складових. Значна роль у цьому відводиться оптовим ринкам агропродукції, процес створення яких на сьогодні є уповільненим. Ця робота передбачає створення ринкової інфраструктури, формування продуктових ринків та адекватних механізмів функціонування ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування і функціонування аграрного ринку та його інфраструктури відносно нова для вітчизняної агроекономічної науки. У цій сфері плідно працюють вчені-економісти, серед яких: В.Андрійчук, В.Бойко, П.Гайдуцький, О.Гудзинський, І.Червен, А.І. Шумейко та інші.

Проте цілий ряд проблем, пов'язаних з формуванням і функціонуванням інфраструктури, все же залишається невирішеним. Науково-теоретичне значення та практична цінність потребують подальшого вивчення проблеми розвитку інфраструктури аграрного ринку.

Постановка завдання. Отже, постає необхідність розглянути питання сутності оптових ринків сільськогосподарської продукції, їх сучасний стан та різновиди, проблеми та перспективи розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. На відміну від економічно розвинених країн, де без існування таких інститутів аграрного ринку виробники та споживачі продукції унеможливлюють свою діяльність, для аграріїв України поняття оптового ринку сільськогосподарської продукції є відносно новим, саме тому в економічній літературі загальноприйнятого тлумачення поняття «оптовий ринок», на жаль, немає.

На думку І.Сідєльнікова, оптовий ринок сільськогосподарської продукції (ОРСП) - це господарюючий суб'єкт, основною метою якого є надання сприятливих умов для ведення торгівлі покупцями та продавцями великих партій агропродукції. Самі по собі такі суб'єкти аграрного ринку вражають своєю територією (зазвичай, це декілька десятків, а то і сотні тисяч квадратних метрів площі), мають складські, виробничі, торговельні й офісні об' єкти, а також різні служби й агенції із забезпечення процесів основної діяльності [2, с. 40-41].

Т.Кучеренко визначає оптові продовольчі ринки як торговельні приміщення, допоміжні служби, транспортні мережі та споруди, об' єкти сервісу, контролю, безпеки та інші служби, які мають наступні переваги:

- поєднує інтереси товаровиробників, продавця і покупця в часі та просторі за умови широкого асортименту і гарантованого збуту;
- стимулює вітчизняного товаровиробника в системі збуту;
- створює вільний немонополізований ринок високого ступеня осяжності й безпеки;
- формує впорядковану систему розподілу продовольства;
- створює спонукальний поштовх для пожвавлення економіки [1, с. 48].

Отже, виходячи із висвітлених вище визначень сутності оптового ринку, відмітимо, що він являє собою сукупність товарно-грошових відносин між виробниками, посередниками, торговельними структурами і кінцевими споживачами, яка має забезпечувати вільний вибір партнерів, встановлення оптимальних пропорцій у виробництві та формування цілісної економічної системи. Що стосується саме продовольчого ринку, слід вказати, що він обмежується лише продовольчими товарами. Його головною функцією є забезпечення належних обсягів виробництва і продажу всіх потрібних населенню видів продовольства.

Якщо більш розгорнуто говорити про інфраструктуру продовольчих ринків, то необхідно зазначити, що вона являє собою сукупність галузей, діяльність яких спрямована на задоволення потреб виробників і споживачів у відповідних послугах. Вона об'єднує оптові ринки, біржі, торгові доми, інформаційні центри, міські ринки, фірмові магазини, ярмарки, аукціони, холдингові і брокерські компанії тощо.

Вирізняють такі види суб'єктів, що займаються оптовим розподілом сільськогосподарської продукції :

1. Оптові ринки споживчого типу або кінцеві ОРСП (відбувається розподіл великих партій продукції для продажу її іншим інституціональним зацікавленим сторонам, які потім продають цю продукцію вроздріб широкому загалу або готують продукти харчування для широкого загалу). Вони мають на меті забезпечення справедливих цін

для споживачів через роздрібних торговців. Учасниками цих ринків є оптові торговці, які продають свою продукцію підприємствам громадського харчування, незалежним роздрібним торговцям та інституціональним клієнтам (готелям, армії, лікарням, шкільним їдальням тощо). За світовою практикою оптові ринки цього типу часто створюються з ініціативи міст, регіону та використовують допомогу державних установ.

2. Оптові ринки виробничого типу або збірні ОРСП (вони збирають продукти харчування у виробників і накопичують їх). Збірні ринки у сільській місцевості традиційно будувалися так, щоб забезпечувати фермерам справедливі ціни. Продукція на цих ринках продається, як правило, за аукціонною системою (підвищенням або зменшенням цінових пропозицій), яку часто розглядають як найбільш прозорий спосіб торгівлі на вільному ринку. У багатьох країнах Європи фермери, кооперативи фермерів та збирачі досі використовують цей спосіб торгівлі. Покупцями є оптові торговці і супермаркети, які можуть купувати продукцію на цих ринках великими партіями.

3. Оптові ринки змішаного типу (це такий оптовий ринок, який має майже всі елементи споживчого та виробничого (фермерського) типу ринків. На такому оптовому

ринку є визначене місце, де здійснюють продаж безпосередньо з машин. На цьому ринку не ведуть роздрібну торгівлю. Ці ринки розташовані у великих населених пунктах та міських агломераціях. Виникають вони переважно з ініціативи місцевої влади. Часто це суб'єкти суспільно-приватного характеру. Власниками товариства є органи місцевого самоврядування, центральні органи влади, оптові фірми, банки, фонди та ін [3, с. 72].

Сучасний стан розвитку аграрного сектору України характеризується тим, що основне виробництво більшості видів сільськогосподарської продукції (картопля, овочі, фрукти, м'ясо, молоко) зосереджено в господарствах сільського населення. При цьому в них майже немає можливості реалізувати надлишкову продукцію. Це сталося через те, що на внутрішньому ринку немає чіткої системи закупівлі, обробки, зберігання та подальшого продажу товару кінцевим споживачам. Сьогодні, на приймальних пунктах агропродукції, наявна нездорова конкуренція між комерційними структурами, які закуповують сировину, що впливає на закупівельну ціну, яка є значно нижчою за ту, яку дають сільськогосподарські підприємства, а отже зменшує потенційні доходи селян і не стимулює до розвитку товарного виробництва.

Ще складніша ситуація з плодоовочевою продукцією, яку, зазвичай, закуповують у місцях концентрації виробництва в сезон збирання врожаю. При цьому населення окремих територій може бути позбавлене можливості реалізувати вирощену продукцію або продати її на вигідних умовах. Саме тому ефективність функціонування плодоовочевого під комплексу значною мірою залежить від системи економічних відносин між сільськогосподарськими, переробними та торговими підприємствами.

Виробництво - зберігання - переробка - реалізація - споживання є ланками одного ланцюга, тому неможливо домагатися прибутковості однієї з них за збитковості інших, через що ми робимо висновок, що на формування плодоовочевого ринку особливий вплив мають дрібнотоварні сільськогосподарські підприємства [2, с. 40].

Отже, сьогодні назріла потреба створення ефективних центрів оптової торгівлі, але для їхньої розбудови бракує відповідної законодавчої бази. В державі є поодинокі, проте успішні приклади становлення та розвитку оптових ринків сільськогосподарської продукції - ринок «Шувар» у Львові та «Великі Копані», «Раденськ», «Маячка» на Херсонщині, ринок живої худоби «Чародій» на Черкащині. Перші кроки у напрямку створення оптової торгівлі здійснюються також у Херсонській, Харківській, Одеській, Чернівецькій областях.

Висновки. Оскільки такі суб’єкти аграрного ринку є відносно новими для України, то спектр питань, що підлягають вирішенню на законодавчому рівні, є досить широким

По-перше, виникає потреба в уточненні понять, пов’язаних із діяльністю учасників аграрного ринку, таких як гуртова торгівля, гуртові ринки сільськогосподарської продукції та його види, послуги ГРСП тощо.

По-друге, слід визначитися з участю держави в розвитку цього процесу. Тобто потрібно окреслити, яким чином органи центральної, місцевої влади та самоуправління сприяють їхньому розвитку.

По-третє, окреслити правила роботи таких інститутів.

По-четверте, передбачати пільги на період становлення та період подальшої діяльності. Все це потребує клопіткої підготовчої роботи, обговорень на різних рівнях та сферах діяльності.

Анотація

У статті розглянуто складові розвитку оптових ринків при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Проаналізовано основні напрями формування дієвих складових розвитку зовнішнього середовища, визначено ступінь їхнього впливу.

Ключові слова: складові, зовнішнє середовище, економічна ефективність зовнішньоекономічної діяльності, аграрні підприємства, фактори впливу.

Аннотация

В статье рассмотрены составляющие развития внешней среды при осуществлении внешнеэкономической деятельности. Проанализированы основные направления формирования действенных составляющих развития внешней среды, определена степень их влияния.

Ключевые слова: составляющие, внешняя среда, экономическая эффективность внешнеэкономической деятельности, аграрные предприятия, факторы влияния.

Summary

In the article the constituents of development of external environment are considered during realization of foreign economic activity. Basic directions of forming of effective constituents of development of external environment are analyzed, the degree of their influencing is definite.

Keywords: constituents, external environment, economic efficiency of foreign economic activity, agrarian enterprises, factors of influencing.

Список використаних джерел:

1. Кучеренко Т. Ринок овочів і баштанних культур в Україні: поточна кон'юнктура і прогноз / Т. Кучеренко // Пропозиція (162) 12/08 - с. 46-49
2. Сідєльнік І. Гуртові ринки: сьогодні і завтра / І. Сідєльнік // Пропозиція (161) 11/08 - с. 40-42
3. Федорчук О.М. Щодо функціонування оптових ринків сільськогосподарської продукції / О.М. Федорчук // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2008. - №2. - с.70-75
4. Шебанін В.С. та Піюренко І.О. Продовольчий ринок: сутність, складові, проблеми розвитку / В.С Шебанін. та І.О. Піюренко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2009. - №2. - с.3-9.

УДК: 330.46:338.432

Майборода О.В.

НАПРЯМИ МОДЕЛЮВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФОРМУВАНЬ ПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми. Світова економічна криза, економічна криза в Україні, вступ України до СОТ потребують удосконалення механізму функціонування продовольчого сектору країни, його стабілізацію та забезпечення подальшого інтенсивного розвитку.

В розвитку сучасної продовольчої економіки України спостерігається зростання перетворювальних процесів складного характеру. Вони обумовлюють необхідність створення високоефективної, стабільної та дієздатної продовольчої системи.

Відсутність комплексного підходу до розвитку продовольчого виробництва може привести до виникнення нових диспропорцій. Тому є нагальна проблема проведення грамотної структурної політики. ЇЇ метою є забезпечення збалансованості аграрного виробництва, що дозволить досягти стійкого антикризового розвитку галузі.

Продовольче виробництво є однією із галузей економіки, що найбільше піддаються ризику. Звичайно, що окрім впливу трансформаційних умов економічна невизначеність продовольчого господарства обумовлюється самим розвитком ринкових відносин. Адже тут виникає невизначеність у формуванні та прогнозуванні цін на сировинну продукцію; коливання попиту і пропозиції викликають невизначеність обсягів виробництва; поведінка партнерів, банківські кредитні ставки формують непевність економічних відносин.

Сучасні ринкові відносини вимагають від усіх учасників ринку в загалі та від конкретних товаровиробників прийняття зважених керуючих рішень. Їх вагомість зростає з врахуванням значної складності продовольчого виробництва.

Тому очевидним стає необхідність застосування нових сучасних методів прийняття управлінських рішень. Потужним засобом вирішення цих проблем є застосування економіко-математичних методів і моделей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основоположниками в розробці економіко-математичних моделей продовольчих галузей слід вважати І.Г. Попова, М.Є. Браславця, Е.М. Крилатих, В.А. Кардаша, Р.Г. Кравченко, О.М. Онищенка, Д.Ф. Вермеля, А.М. Гатауліна та ін.

Серед сучасних вчених, які займалися розробками удосконалення розвитку та розміщення продовольчого виробництва, його раціональної організації А.М. Третяк, С.І. Наконечний, С.С. Савіна, Т.С. Наконечний, К.А. Багриновський, І.Н. Буробкін, В.М. Долгіх, О.Ю. Єрмаков, П.М. Макаренко та ін.

Постановка завдання. Зважаючи на актуальність поставленої проблеми та значну низку невизначених питань в напрямку удосконалення прийняття управлінських рішень в умовах структурних зрушень економіки, метою нашого дослідження є визначення основних проблем економіко-математичного моделювання виробничої діяльності продовольчих підприємницьких структур.

Виклад основного матеріалу. Збалансованість та пропорційність структури продовольчого виробництва є гарантією стійкого зростання та розвитку.

Продовольча структура – це притаманна певному історичному етапу розвитку суспільства сукупність стійких зв'язків між елементами аграрної системи, які забезпечують стабільність та рівновагу всієї системи, враховуючи вплив зовнішніх та внутрішніх факторів.

З одного боку нестабільність ситуації, наявність диспропорцій в структурі продовольчого сектору веде до дисбалансу економіки, а з іншого – їх наявність вимагає пошуку методів усунення дисгармонії, тобто сприяє трансформації та розвитку всієї системи.

Продовольча галузь є складною багаторівневою ієрархічно структурованою системою, адже їй притаманна значна кількість елементів та безмежна множина зв'язків між ними.

Крім того, ця система є динамічною, тобто її структура змінюється залежно від умов середовища, в якому вона розвивається. Вплив зовнішніх та внутрішніх факторів зумовлюють напрям та швидкість розвитку окремих елементів аграрної структури. Це в свою чергу приводить до порушення пропорцій між елементами, структурними підрозділами, галузями і, відповідно, провокує утворення внутрішніх протиріч та дезорганізованності системи в цілому.

З плином часу, аграрна система, як і будь-яка інша економічна система, може природнім шляхом самостійно віднайти баланс свого розвитку. Однак, для прискорення цього процесу необхідне втручання держави, яка на основі проведення правильної регулятивної політики спрямує економічний розвиток.

Для вирішення проблеми дисгармонії продовольчих галузей необхідним є визначення комплексу пріоритетних напрямів структурних трансформацій.

Одним із елементів цього комплексу є оптимізація галузевої структури продовольчого господарства регіону. Вона може відбуватися у таких напрямках:

- розвиток тих галузей кожного регіону, для розвитку яких в даному регіоні є переваги порівняно з іншими;
- відновлення на новій технологічній основі галузей регіону, продукція яких користується підвищеним попитом споживачів внутрішнього ринку;
- розвинення нових унікальних виробництв, які дозволять підвищити конкурентоспроможність підприємств регіону.

Дослідження соціально-економічних процесів у продовольчому виробництві досить важко проводити вербальними методами. Виконувати безпосередньо експеримент над його елементами просто неможливо. Тому основним методом дослідження подібної складності систем стає економіко-математичне моделювання. Адже є можливість кількісного вимірювання показників функціонування як окремих елементів так і продовольчої системи в цілому. Крім того, як і багато інших секторів економіки, продовольчогому виробництву притаманні певні обмеження. Це дає змогу побудови економіко-математичних моделей як для всієї системи, так і для окремих її елементів на рівні областей, районів та підприємств. Математичне моделювання є універсальним методом управління економічними системи.

Продовольча галузь – складна система, для моделювання якої доводиться робити деякі спрощення. Нині багато науковців в своїх розробках використовують лінійні економіко-математичні моделі, що є занадто сильним спрощенням соціально-економічних процесів продовольчого виробництва. Особливості продовольчого виробництва потребують обґрунтування і розробки моделей, які б адекватно описували процеси продовольчого сектору.

Насамперед, на нашу думку, необхідним при розробці економіко-математичних моделей продовольчого господарства є врахування умов невизначеності та ризику. Значний вплив на функціонування кожного окремого підприємства та продовольчого сектору економіки в цілому мають нестабільність цінової політики, неможливість точного прогнозування доходів та витрат підприємства, свавілля в банківській системі. Все це обумовлює необхідність розробки моделей на основі методів стохастичного програмування. Приклади [1, 2, 3] подібних розробок вже є.

Розвиток продовольчого виробництва в умовах невизначеності під дією некерованих факторів потребує використання методів нечіткого програмування. Так, С.І. Наконечний, С.С. Савіна, Т.С. Наконечний в своїй роботі [4] описують показники рівня виробництва нечіткими числами трапецієподібної форми.

Одним з основних етапів побудови економіко-математичної моделі є вибір критерію оптимальності та описання множини екзогенних та ендогенних змінних.

Найчастіше в якості критерію оптимізації діяльності продовольчих підприємств використовують максимум виробництва валової чи товарної продукції, максимум прибутку, чистого або валового доходу, мінімум виробничих витрат при заданому рівні виробництва продукції і т.д. Однак, часто в якості критерію оптимальності беруть показники рентабельності виробництва, продуктивності праці, тощо, які математично описуються дробово-лінійними функціями.

На практиці використання лінійних моделей є швидше виняток, ніж правило. Багато величин-факторів, які впливають на кінцевий результат нелінійно залежать від досліджуваних показників. Наприклад, ціни, відсоткові ставки, тарифи нелінійно залежать від обсягів товарів чи інвестицій; собівартість і доход від реалізації одиниці продукції нелінійно залежать від обсягів виробництва; попит на продовольчу продукцію є мало еластичним і нелінійно залежить від зміни ціни. Нелінійність – це природна ситуація. Вона викликана складними взаємовідносинами між величинами соціально-економічних процесів. Тому необхідно вводити нелінійні співвідношення як в цільову функцію, так і в систему обмежень розв'язуваної задачі. Використання ж нелінійних моделей для продовольчого господарства на сьогодні взагалі дуже рідке явище.

Статичні моделі, що в більшості випадків сьогодні розробляються, не враховують плин часу. Але економіка розвивається постійно і тому, моделі призначені для опису економічних чи управлінських рішень, повинні враховувати рух системи, прогнозувати розвиток процесу на майбутнє і реагувати на певні наслідки цього розвитку. Це можливо у динамічних моделях.

Для продовольчого виробництва характерним є те, що продукція створена на одному його етапі може бути використана на іншому, в подальшому процесі виробництва. Тому для оптимізації продовольчого аграрного виробництва бажаним є використання комплексу взаємопов'язаних моделей. Це дозволить усунути недоліки окремо поставлених задач і спланувати продовольче виробництво таким чином, щоб за всім технологічним ланцюгом досягався б максимальний синергичний ефект.

Продовольче господарство є зоною ризикованого виробництва. Постійно виникають умови неповної інформації, невизначеності умов, ризику та конфлікту. Тому доцільним для моделювання економічних відносин, особливо в сировинних галузях, є використання методу теорії ігор.

Висновки. Враховуючи складність і багатогранність продовольчого сектору економіки в цілому та кожного окремого підприємницького формування зокрема, процес моделювання продовольчого виробництва значно ускладнюється. Використання традиційного лінійного програмування в сучасних умовах розвитку ринку є припустимим лише для першого наближеного опису. Доцільним є побудова нелінійних, динамічних, стохастичних, ігрових моделей. Однак процес побудови таких моделей є досить складним і потребує від розробника досконального і системного вивчення об'єкта моделювання.

Анотація

Розглянуто продовольчий сектор економіки як складну ієрархічну структуру. Обґрунтовано необхідність використання нелінійних, динамічних, ігрових, мережевих моделей для моделювання виробничої діяльності формувань продовольчої галузі. Окреслено основні проблеми побудови моделей продовольчих галузей.

Ключові слова: продовольчий сектор, ієрархічна структура, структурні перетворення, моделювання.

Аннотация

Рассмотрен продовольственный сектор экономики как сложную иерархическую структуру. Обосновано необходимость использования нелинейных, динамических, игровых, сетевых моделей для моделирования производственной деятельности

продовольственных формирований. Очерчены основные проблемы построения моделей продовольственных отраслей.

Ключевые слова: продовольственный сектор, иерархическая структура, структурные превращения, моделирования.

Annotation

The food sector of economy is considered as a difficult hieratic structure. The necessity of the use of nonlinear, dynamic, playing, network models is grounded for the design of production activity of the foods forming. The basic problems of construction of models of foods are outlined.

Keywords: food sector, hieratic structure, structural transformations, designs.

Список використаних джерел:

1. Прогнозирование урожайности кормовых культур / В.Н. Наумкин, Н.А. Лопачев, Г.В. Хлопяникова, Д.А. Погонышева, А.М. Хлопяников // Кормопроизводство. - 1998. - № 11. - С. 10 -13
2. Jones R.N. Analyzing the risk of climate change using an irrigation demand model. Clim. Res., 14, 2000. - PP. 89-100
3. Наконечний С.І., Савіна С.С., Наконечний Т.С. До питання математичного моделювання техніко-економічних процесів АПК // Економіка АПК. – 2005. – №11. – с. 128-131
4. Наконечний Т. С. Оптимізація виробничого потенціалу економічних систем (на прикладі бурякоцукрового підкомплексу): автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.03.02. / Т.С.Наконечний ; Київ. нац. екон. ун-т. - К. : [б. и.], 2004. - 21 с.

УДК: 65.05.65.9(045)

Хлівна І.В.

СУЧАСНИЙ СТАН ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки потребує значного підвищення ефективності використання людських ресурсів, основним індикатором якої виступає ринок праці. Сучасний ринок праці України характеризується значним напруженням внаслідок зниження попиту на робочу силу, падіння рівня реальної заробітної плати, зростання чисельності вивільнених працівників, збільшення прихованого безробіття.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні дослідження функціонування ринку праці вітчизняної наукової школи розпочалися на початку 90-х років. Проблеми управління трудовими ресурсами, їх рухом і використанням, а також удосконалення якості, як умови підвищення конкурентоспроможності, розглянуті в наукових працях О.Богуцького, І.Бондар, Д.Богині, В.Дієсперова, М.Долішнього, Е.Лібанової, І.Петрової, М.Пітюлича, В.Шаленко, О.Хомри, В.Яценка. Зокрема, у працях В.Апер'яна, С.Бандура, Д.Богині, Т.Заяць, О.Котляра, Е.Лібанової, С.Пирожкова, В.Онікієнка, В.Оніщенка, Л. Транченко, Є.Янковської досліджені різні аспекти відтворення робочої сили й пов'язані з ними складнощі та суперечності функціонування ринку праці. Останнім часом увагу науковців привертають проблеми управління процесами на регіональних ринках праці. Їм присвячені дослідження С.Бандура, Д.Богині, В.Брича, Л.Ємельяненко, Т.Заяць, Л.Лебединської, Ю.Туранського, М.Шаленко.

Не вирішена раніше проблема та мета. Метою даної статті є комплексне вивчення трудових ресурсів України для виявлення макроекономічних передумов та причин міграції населення і, таким чином, створення підґрунтя для подальшого проведення комплексного мікроекономічного аналізу міграції з України на основі даних соціологічного опитування. Особливістю цієї роботи є те, що аналіз зроблений не тільки на загальнодержавному, але й на регіональному рівні, адже очевидно, що в ситуація в областях України неоднакова, і міграційна активність населення у них відрізняється.

Виклад основного матеріалу. В Україні можна виділити два типи територій – з великим тиском та малим тиском на ринок праці. До першого типу відносяться переважно західні області, які характеризуються поганою економічною ситуацією та обмеженими можливостями знайти гідне місце праці, але й незначними демографічними проблемами, швидким відтворюванням населення, а тому зростанням в майбутньому пропозиції праці. До другого типу відносяться східні області, де спостерігається краща економічна ситуація, в переважній більшості через розвинену промисловість, але низький рівень відтворювання населення та висока щільність розселення.

Нерівномірність розвитку регіонів стимулює міграцію. Однак існує кілька факторів, які обмежують внутрішню міграцію. По-перше, це висока вартість житла і проживання і складність отримати на новому місці заробітну плату, достатню для покриття витрат, які виникають при зміні місця проживання. Однією з найбільш активно зростаючих галузей економіки є торгівля, рівень середніх заробітних плат в якій є далеко не найвищим.

По-друге, існує проблема недостатності професійних знань, щоб працевлаштуватися на новому місці. Зокрема, у 2000-2007 роках найшвидшими темпами зайнятість зростала у фінансовому секторі, торгівлі та секторі операцій з нерухомим майном, тобто у сфері послуг. У той же час зменшився попит на працю в традиційних секторах – сільському господарстві та промисловості. Однак дослідження показало, що органи працевлаштування й надалі здійснюють перекваліфікацію працівників переважно для потреб промисловості та сільського господарства, що не відповідає новій структурі ринку. Тобто пропозиція не завжди задовольняє попит на працю в регіонах, що підтримує структурне безробіття і зовнішню трудову міграцію.

По-третє, якщо вже людина вирішила залишити своє місце довгострокового перебування, еміграція за кордон виглядає привабливішою з огляду на потенційний виграш у заробітній платі.

І останнє, відмінності між сусідніми областями в Україні стають все менш суттєвими. Наприклад, темпи зростання заробітних плат в різних областях наближуються до єдиного рівня. Все це призводить до того, що потенційному мігранту працювати не за фахом вигідніше за кордоном. Для України це означає скорочення кількості найбільш працездатного та репродуктивного населення, що проживає на території країни. Виявлено потенційну загрозу виникнення значної нестачі пропозиції праці жінок (2,65 млн. осіб до 2016 року) через старіння та низький рівень економічної активності. З іншого боку, зниження чисельності економічно активного чоловічого населення (2 млн. осіб до 2016 року) буде менш болісним для економіки через більш поступовий перехід до пенсійного віку та вищу економічну активність [1].

Економічна криза відчутно ударила по всьому світу, економіка нашої країни дуже серйозно постраждала. Ринок складається з кількості вакансій і попиту економіки на робочу силу. В даний момент скорочується попит на робочих, що приведе до безпрецедентного звільнення людей. Вже зараз аналітики називають цифру в 4-5 мільйонів звільнених. У нашого вітчизняного ринку праці всі шанси зупинитися на безробітті в 8-9% від працездатного населення. Криза продовжиться до кінця 2009 року. І навіть у разі його припинення буде потрібно час, щоб відновити зайнятість. В даний момент страждають експортно-орієнтовані галузі економіки: виробництво мінеральних добрив, сільське господарство (у зв'язку із зниженням цін на зернові із-за хорошого урожаю цього року у всьому світі), металургійна галузь. Навіть в умовах кризи продовжує розвиватися вітчизняний транзитний бізнес [2].

Робота в Україні – свого роду чинник ризику: якщо ви працюєте на вітчизняну компанію, ви одними з перших підпадаєте під ризик звільнення.

Тому що все взаємопов'язано в економіці, відбувається ланцюгова реакція кризи: банки мають борги, але не мають грошей і довіри кредитувати підприємства, підприємства-експортери не дають достатньої кількості валюти для забезпечення внутрішнього ринку країни. Перше веде до зупинки виробництва на підприємствах з поганим управлінським апаратом. Друге – до штучного напруження інфляції усередині країни, що впливає на решту всіх компаній, примушуючи їх підвищувати ціни на свою продукцію. Завищені ціни зменшують кількість споживачів, здатних купити товар.

У першій половині січня 2011 р. (табл. 1, 2, 3) на ринку праці можна було спостерігати три головні тенденції: завмирання ринку праці, масовим скороченням персоналу, а також збільшенням розміру пропонованих заробітних плат по деяких позиціях, особливо в кінці грудня.

Таблиця 1

Статистика нових надходжень вакансій на порталі JOB у вересні-січні 2010-2011 рр. (за станом на 23.01.11)

№	Професія	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень
1	Менеджери з продажу	1 520	1 181	1 296	1 211
2	Маркетологи, PR-фахівці	521	366	324	289
3	Бухгалтери, фінансисти	947	641	491	561
4	Програмісти	874	564	429	437
6	Секретарі, асистенти	473	267	224	224
7	Системні адміністратори	247	141	108	85
8	HR-служби	158	81	93	130
9	Юристи	142	86	90	74
10	Дизайнери, оформлювачі	178	93	87	64
11	Страхування	158	147	128	157
12	Готельний бізнес, туризм	85	67	101	54
13	Консалтинг, тренінги, освіта	128	118	104	132
14	Лінгвістика, переклади	69	60	62	79
15	Логістика і транспорт	503	247	235	213
16	Медицина	209	200	142	162
17	Нерухомість	94	70	53	57
18	Охорона, безпека	121	97	123	92
19	Видавництво, ЗМІ	172	122	101	95

20	Промисловість, виробництво	461	376	357	261
21	Сфера послуг	679	549	414	436
22	Будівництво, архітектура	436	309	291	187
23	Телекомунікації і зв'язок	148	113	79	104
24	Топ-менеджмент	347	304	371	380
25	Шоу-бізнес, розваги	90	104	90	83
	БЛОКНОТ	4 874	2 428	2 258	2 142
	ВСЬОГО НОВИХ ВАКАНСІЙ	13 634	8 731	8 051	7 709

Таблиця 2

Статистика нових надходжень резюме JOB у вересні-січні 2010-2011 рр.
(за станом на 23.01.11)

№	Професія	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень
1	Менеджери з продажу	2 004	2 640	2 048	2 016
2	Маркетологи, PR-фахівці	707	893	635	606
3	Бухгалтери, фінансисти	2 471	2 820	2 167	1 991
4	Програмісти	605	798	655	610
6	Секретарі, асистенти	1 002	1 445	1 093	1 034
7	Системні адміністратори	344	447	359	323
8	HR-служби	710	516	344	331
9	Юристи	475	503	405	339
10	Дизайнери, оформлювачі	296	391	299	305
11	Страхування	180	214	177	192
12	Готельний бізнес, туризм	283	365	273	300
13	Консалтинг, тренінги, освіта	207	299	264	264
14	Лінгвістика, переклади	257	284	224	232
15	Логістика і транспорт	1 097	1 485	1 157	1 123
16	Медицина	237	224	152	168
17	Нерухомість	147	182	133	101
18	Охорона, безпека	197	328	305	286
19	Видавництво, ЗМІ	288	372	319	271
20	Промисловість, виробництво	765	1 027	898	806
21	Сфера послуг	961	1 324	1 139	1 124
22	Будівництво, архітектуру	670	855	698	701
23	Телекомунікації і зв'язок	267	385	331	261
24	Топ-менеджмент	1 020	1 076	853	875
25	Шоу-бізнес, розваги	234	337	256	222
	БЛОКНОТ	6 091	6 155	4 779	4 379
	ВСЬОГО НОВИХ ВАКАНСІЙ	**21 515**	**25 365**	**19 963**	**18 860**

Але підвищення доходів, вказаних у вакансіях, не свідчить про закінчення кризи. Працедавці шукають, висококваліфікованих, відповідно – високооплачуваних фахівців, в той час як персоналу з досвідом роботи 1-3 року влаштуватися дуже складно [4]. У жовтні найбільший розрив спостерігався у HR-фахівців, філологів і журналістів працівників сфери

туризму і юристів. І якщо у разі HR-фахівців і юристів це можна пояснити тим, що знайти кваліфіковані кадри по цих спеціальностях складно, то різке збільшення кількості резюме «працівників пера» пов'язане із закриттям і скороченням персоналу в багатьох ЗМІ [3]. Ринок праці зараз знаходиться в мертвій зоні - нові вакансії не з'являються, а безробіття росте. Після різкого падіння кількості нових вакансій в листопаді практично на третину в порівнянні з жовтнем, їх число залишалося практично незмінним і залишиться таким в січні. Те ж стосується і нових резюме, число яких виросло в листопаді на 20%.

Таблиця 3

Рівень зарплатних пропозицій у грудні 2010-січні 2011рр. (у.о.)

Професія	**Грудень**	**Січень**
Менеджери з продажу	800	700
Маркетологи, PR-фахівці	950	950
Бухгалтери, фінансисти	725	1 050
Програмісти	1 300	1 100
Секретарі, асистенти	550	380
Системні адміністратори	900	700
HR-служби	560	490
Юристи	975	1 050
Дизайнери, оформлювачі	730	730
Страхування	700	800
Готельний бізнес, туризм	550	500
Консалтинг, тренінги, освіта	850	750
Лінгвістика, переклади	700	750
Логістика і транспорт	800	730
Медицина	450	400
Нерухомість	600	500
Охорона, безпека	400	320
Видавництво, ЗМІ	710	600
Промисловість, виробництво	800	610
Сфера послуг	610	420
Будівництво, архітектура	1 400	1 430
Телекомунікації і зв'язок	600	530
Топ-менеджмент	2 300	2 100
Шоу-бізнес, розваги	610	550

Більше всього збільшився попит на бухгалтерів. Справа у тому, що компаніям потрібно оптимізувати витрати і оподаткування, а без досвідченого фінансиста зробити це неможливо. Цікаво, що найбільший розрив (практично в 4 рази) в співвідношенні між новими резюме і вакансіями спостерігається також на бухгалтерів. Пояснюється це тим, що на ринку багато фахівців з цієї сфери з невеликим досвідом роботи, і знайти місце ним значно складніше, ніж досвідченішим кадрам. Збільшення кількості вакансій медиків, викладачів і співробітників HR-служб викликане тим, що ці позиції поволі закриваються. В більшості випадків претендентів не влаштовує пропонована зарплата. А ось зростання попиту на страховиків обумовлене пожвавленням ринку.

Як і раніше затребуваними на ринку залишаються програмісти, особливо легко можна знайти роботу фахівцям з великим досвідом роботи. Лідерами по приросту претендентів виявилися фахівці з логістики і транспортної галузі, секретарі, програмісти, маркетологи і журналісти. Ця тенденція викликана охолоджуванням рекламного ринку, слідством чого стали масові скорочення на телебаченні, в пресі і рекламних агентствах [5]. В той же час співвідношення між кількістю резюме і відкритими позиціями фахівців із зв'язків з громадськістю складає всього 1,2. Це легко пояснюється: зважаючи на економічну кризу багато компаній не мають фінансової можливості проводити дорогі рекламні кампанії, і замінюють рекламу піаром, який обходиться ним значно дешевше.

Найсильніше зниження заробітних плат відчули керівники підрозділів і директора всіх рівнів. Якщо в жовтні-листопаді минулого року фінансовому директорові в середньому пропонували $3,8 тис, то в цьому — 3,4 тис. Заробітки директорів по розвитку зменшилися з 3-3,5 тисяч до 2-2,5. Колишніми залишилися лише зарплати директорів по маркетингу - $2,5-3,5 тис. Також значно знизилися пропоновані зарплати представникам ЗМІ - за останніх 4 місяці з $1000 до 600$. Втім, зважаючи на нестабільність курсу національної валюти, на ринку спостерігається реальне зниження заробітних плат по всіх вакансіях, оскільки зарплати більшості фахівців зафіксовані в гривні по курсу 5,0 грн. за долар.

Висновки. У ситуації майбутньої нестачі людських ресурсів все більшої актуальності набуває міграційна політика та політика на ринку праці. Однак для вирішення проблем на ринку праці необхідно реалізувати цілий комплекс структурних реформ, багато з яких вже давно на часі. Аналіз ситуації на ринку праці України та міграційних потоків її робочої сили дозволяє виділити такі реформи:

- Реформа системи соціальних нарахувань. Задля забезпечення повернення мігрантів до України та утримання потенційних емігрантів всередині необхідною умовою є підвищення рівня заробітних плат всередині країни.
- Реформа пенсійної системи. В умовах старіння населення для збільшення пропозиції робочої сили на ринку потрібно поступово збільшити пенсійний вік, а також вирівняти пенсійний вік для чоловіків та жінок.
- Реформа ринку житла. Важливою причиною еміграції є проблеми з житлом. Тому має бути розроблена стратегія розвитку ринку житла, зокрема, усунені структурні перепони для збільшення пропозиції житла.
- Реформа освіти. Все більшої значущості набуває освітня міграція, про що говорить велика частка молоді в міграційному потоці. Для врівноваження потоків освітньої міграції потрібна реформа системи освіти, у тому числі її фінансування.
- Стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу. Інший шлях забезпечення зниження рівня безробіття або попередження його збільшення є створення відповідних регуляторних передумов для розвитку малого та середнього бізнесу.
- Реформа регіональної політики. В умовах нерівномірності розвитку областей, що знаходить своє відображення в різній інтенсивності міграційних потоків, має бути створена програма розбудови інфраструктури населених пунктів, забезпечення однакових стандартів життя в містах та сільській місцевості. Задля цього мають бути розроблені новий показник депресивності територій, який би охоплював ще й соціальні та екологічні показники, та показник потенціалу області.
- Підвищення значення активної політики на ринку праці. Для підвищення адаптації населення до вимог ринку праці треба проводити активніше інформування населення щодо наявних пропозицій, узгодити підготовку та перепідготовку з реальним попитом на регіональних ринках праці, підтримувати систему професійної технічної освіти, проводити систематичний аналіз потреб в робочій силі підприємств різних галузей для формування відповідного державного замовлення на освіту.
- Політика підтримки українських трудових мігрантів. Необхідно продовжувати й надалі політику лобіювання інтересів українських працівників в інших країнах, забезпечення виконання Угоди з ЄС про статус трудових мігрантів та забезпечення створення умов для

легального працевлаштування українських мігрантів, формування механізмів пенсійних виплат та виплат по іншим видам страхування з-за кордону.

– Активна імміграційна політика. В умовах скорочення кількості населення, а також збільшення в'їзного потоку до країни важливим стає провадження активнішої імміграційної політики, зокрема вирішення питань легальності працевлаштування іммігрантів, а також необхідності застосування квотування, кваліфікаційних та освітніх вимог до іммігрантів, вивчення розподілення потоків іммігрантів поміж галузями народного господарства задля формулювання потреби національної економіки в закордонній робочій силі.

Список використаних джерел:

1. Ринок праці в України: міграційні виклики. / [электронный ресурс] Режим доступу: http://openukraine.org/doc/migration/Brief_results_UA/ Burakovsky %20Brief.doc

Перспективи ринку праці в Україні [электронный ресурс] Режим доступу: http://prostorabota.com.ua/zagalne/perspektyvy-rynku-praci-v-ukrajini

2. Богиня Д.П. Основи економіки праці/. Д.П. Богиня, О.А.Грішнова: Навч. посіб. – К.: Знання – Прес, 2000. – 313 с.

3. Акіліна О.В. Аналітичний огляд ринку праці в Україні / О.В. Акіліна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 10. – С. 152–159.

4. Транченко Л. В. Формування та регулювання ринку праці на селі: теорія, методологія, практика : (Монографія) / Л. В. Транченко. – Умань : Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство, 2012. – 586 с.

УДК: 338.3:910.2

Соловйов А.І.

ГІС-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМИ ВИРОБНИЧИМИ СИСТЕМАМИ

Постановка проблеми. Сучасний розвиток сільськогосподарського виробництва вимагає впровадження сучасних технологій збору та обробки інформації, необхідної для вирішення виробничих і управлінських завдань. Багато з цих завдань можна вирішувати за допомогою наданих технологією географічних інформаційних систем (ГІС) інструментальних засобів і підходів до отримання, обробки, аналізу і відображенню даних. За допомогою розроблених сучасних програмних комплексів, які включають цифрові плани і карти, бази даних по земельних ресурсах і програмні засоби для їх обробки для сільськогосподарських організацій створюються і інтегруються в єдину автоматизовану систему управління виробництвом автоматизовані робочі місця фахівців. Метою їх створення та впровадження є − підвищення рівня ефективності сільськогосподарського виробництва, забезпечення оперативної підтримки прийняття управлінських рішень для оптимізації структури виробництва, вдосконалення технологій, контролю за використанням матеріально-технічних засобів і ресурсів, дотримання екологічних вимог та організації раціонального використання земель.

Огляд досліджень з цієї проблеми. Існує багато визначень географічних інформаційних систем, що характеризуються різним ступенем повноти. Найбільш характерними з них є ті що стверджують, що, по-перше ГІС − це інформаційна система, тобто «система обробки даних, що має засоби накопичення, збереження, відновлення, пошуку і видачі даних» [1, с. 242], а по-друге, ця інформаційна система належить до

категорії автоматизованих інформаційних систем, «що використовують ЕОМ на всіх етапах обробки інформації» [1, с. 18]. Комп'ютер це невід'ємна складова і основа геоінформаційної технології. По-третє, ця інформаційна система надає можливості маніпулювання і обробки просторової (просторово-розподіленої, просторово-координованої) інформації.

Питанням використання ГІС-технології в управлінні сільськогосподарським виробництвом присвячено багато наукових праць вітчизняних вчених, зокрема: О.Ф. Балацького, В.А. Барановського, Л.Г. Мельника, Б.М. Данилишина, Є.В. Хлобистова, Б.В. Буркинського, О.О. Веклич, М.Г. Ступеня, Л.Я. Новаковського, О.М. Теліженка, О.І. Карінцевої, П.Г. Казьміра, З.В. Герасимчук, Л.Г. Руденко, С.К. Харічкова, Н.В. Караєвої, Г.О. Білявського, Р.С. Фурдуй, І.Ю. Костікова та ін.

Серед пануючих поглядів на роль ГІС в управлінні аграрним сектором існують відмінності, що стосуються наявності у їхньому складі специфічних методів аналізу просторових даних, які в сукупності із засобами введення, збереження, маніпулювання і представлення просторово-координованої інформації і складають основу технології географічних інформаційних систем, чи ГІС-технології. Саме наявність специфічних методів аналізу з використанням як просторових, так і непросторових атрибутів і визначає головну відмінність ГІС-технології від технологій, наприклад, автоматизованого картографування чи систем автоматизованого проектування (САПР/CAD). Ця загальна риса геоінформаційних систем так чи інакше зустрічається у всіх визначеннях ГІС. Наприклад С.М. Сербенюк наголошу на здатності ГІС «представляти геоінформацію в новій якості за умови одержання знань про досліджувані просторові системи» [2, с. 19]. Здатність ГІС, не характерна для інших інформаційних систем, полягає у виконанні ними «трансформації», «аналізу», «моделювання» просторових даних, що, як правило, проявляється в існуючих визначеннях.

Завдання дослідження. Завдання запропонованої статті полягає у встановленні особливостей застосування ГІС-технології в управлінні агропромисловим виробництвом.

Виклад основного матеріалу. Застосування ГІС-технології охоплює крім географічних наук, кадастр, інженерні дослідження і проектування, транспорт, зв'язок, комерцію, державне управління та ін. Наприклад використання геоінформаційних технологій для вирішення різного роду завдань можна згрупувати наступним чином:

- управління земельними ресурсами, земельні кадастри;
- інвентаризація і облік об'єктів розподіленої виробничої інфраструктури і управління ними;
- тематичне картографування практично в будь-яких сферах його використання;
- морська картографія і навігація;
- навігація і управління рухом наземного транспорту;
- дистанційне зондування;
- управління природними ресурсами(водними, лісовими і т. ін.);
- моделювання процесів у природному середовищі, управління природоохоронними заходами;
- моніторинг стану навколишнього середовища;
- реагування на надзвичайні і кризові ситуації;
- планування і оперативне управління перевезеннями;
- проектування, інженерні дослідження і планування в містобудуванні, архітектурі, промисловому і транспортному будівництві;
- планування розвитку транспортних і телекомунікаційних мереж;
- комплексне управління і планування розвитку території, міста;
- сільське господарство;
- маркетинг, аналіз ринку.

З огляду на такий широкий спектр застосування, можна стверджувати, що сучасний розвиток геоінформаційних технологій, забезпечує їх проникнення в усе нові сфери

людської діяльності. Тому, з урахуванням сучасних тенденцій розвитку ГІС погодимось з тим що, географічна інформаційна система (ГІС) – це інтегрована сукупність апаратних, програмних і інформаційних засобів, що забезпечують введення, збереження, обробку, маніпулювання, аналіз і відображення (представлення) просторово-координованих даних [5].

Особливістю ГІС-технологій є можливість об'єднання, обробки та аналізу за географічною ознакою різнорідної інформації та баз даних аграрних підприємств, тому ГІС розглядаються з різних позицій [6]:

- системи підтримки прийняття управлінських рішень – ГІС забезпечують прийняття рішень з раціонального управління просторовими об'єктами господарювання. ГІС систематизує сучасні технології просторового аналізу (ГІС-аналіз) даних, що забезпечує процес пошуку просторових закономірностей, перетворення і синтез даних для завдань управління;
- автоматизовані інформаційні системи – ГІС об'єднують технології існуючих інформаційних систем: автоматизованих систем наукових досліджень (АСНД), систем автоматизованого проектування (САПР), автоматизованих довідково-інформаційних систем (АДІС) тощо;
- геосистеми – включають технології географічних інформаційних систем (ГІС), систем картографічної інформації (СКІ), автоматизованих фотограмметричних (АФС), автоматизованих кадастрових систем (АКС) тощо;
- системи управління базами даних – ГІС використовують широкий набір даних, що об'єднують в собі бази даних цифрової інформації та графічні бази даних діяльності аграрного підприємства;
- системи моделювання – ГІС використовують максимальну кількість методів і процесів моделювання;
- системи отримання проектних рішень – ГІС використовують методи автоматизованого проектування і вирішують ряд спеціалізованих проектних завдань;
- системи подання інформації –- ГІС є розвитком автоматизованих систем документообігу (АСДО).

Виходячи з вищенаведеного, необхідно відзначити, що ГІС-технології –ефективний інструмент сучасного менеджменту аграрним виробництвом, що представляє собою новий рівень і спосіб інтеграції та структурування різнорідної інформації.

ГІС дають можливість вирішувати наступні завдання, які стоять перед аграрним товаровиробником:

- інвентаризація земель;
- підтримка родючості земель;
- управління та контроль за проведенням сільськогосподарських робіт;
- підвищення врожайності сільськогосподарських культур.
- впровадження системи «точного землеробства».
- зниження транспортних витрат та управління логістикою.
- заходи щодо запобігання негативних природних впливів на земельні ресурси і посіви агрокультур.

Головними перевагами геоінформаційних систем є зручне для користувача відображення просторових даних, інтеграція даних в середині організації, прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Накопичення капіталу в агропромисловому виробництві призвело до виникнення великих сільськогосподарських товаровиробників, що мають специфічну організаційну структуру і відповідну систему управління. Такі організації вимагають впровадження нових методів менеджменту на основі сучасних інформаційних технологій. Використання ГІС в аграрному виробництві дасть можливість отримати значні переваги, що полягають в нових можливостях поліпшення механізму управління власною організацією та ресурсами на основі географічного об'єднання існуючих даних та можливості їх спільного використання і узгодженої модифікації

різними підрозділами. Можливість спільного використання та поповнення структурними підрозділами аграрного підприємства бази даних, дозволить підвищити ефективність роботи як кожного підрозділу, так і сільськогосподарського підприємства в цілому. Необхідна для прийняття рішень інформація в ГІС може бути представлена в лаконічній картографічній формі з додатковими текстовими поясненнями, графіками та діаграмами. Наявність доступної для сприйняття та узагальнення інформації дозволяє підприємствам заощадити час в пошуку та прийняті найбільш ефективного та раціонального рішення.

В агровиробничому секторі ГІС можливо використовувати в різних областях діяльності (рис. 1).

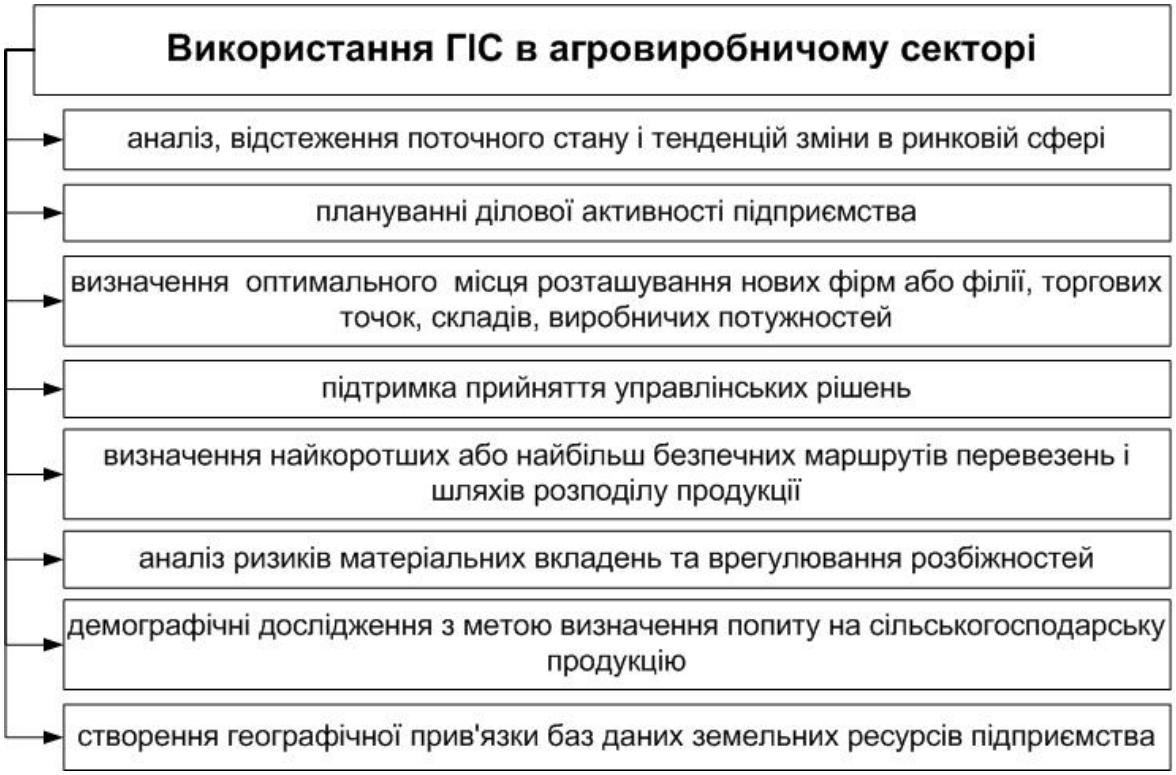

Рис. 1. Області використання ГІС в агровиробничому секторі
Джерело: власні дослідження

Процес господарювання передбачає збір та ведення величезної кількості даних про продажі, клієнтів, запаси, демографічні відомості, списки розсилок і багато іншого. Основна частина цих даних пов'язана з географічним місцем розташування сільськогосподарського підприємства, і тому їх можна відображати на електронних інтерактивних картах, за допомогою яких можна визначити просторово-часові закономірності ефективності діяльності аграрного підприємства.

Оскільки для аграрного бізнесу основним засобом виробництва є земельні ресурси, то основною рисою інформаційно-аналітичної системи має бути управління просторовими об'єктами, якими є земельні наділи і інші об'єкти сільськогосподарського виробництва. Для вирішення цього завдання використовуються аграрні географічні інформаційні системи (АГІС), під якими розуміють інтелектуальні системи збору, накопичення, аналізу та подання просторової інформації для ведення аграрного бізнесу.

АГІС вирішують наступні завдання, які стоять перед аграрним товаровиробником:
- інвентаризація земель;
- підтримка родючості земель;
- управління та контроль за проведенням сільськогосподарських робіт;
- підвищення врожайності сільськогосподарських культур.

- впровадження системи «точного землеробства».
- зниження транспортних витрат та управління логістикою.
- заходи щодо запобігання негативних природних впливів на земельні ресурси і посіви агрокультур.

Сучасні ГІС поєднують кілька підсистем, кожна з яких дозволяє вирішувати конкретні завдання, що висуваються потребами аграрного підприємства. До основних властивостей АГІС відноситься веб-орієнтована архітектура, яка дозволяє оновлювати і отримувати інформацію в будь-якій точці, де є Інтернет, широке застосування систем глобального позиціонування GPS, інтеграція з іншими системами управління на підприємстві.

Основою для створення аграрних ГІС виступає інвентаризація земельних ресурсів. Геоінформаційна система надає можливість створення, редагування та актуалізації планів і карт землеустрою для обліку та контролю за використанням земельних ресурсів. Вихідними даними для створення інвентаризаційних карт є космічні або аерофотознімки, а також архівні матеріали землеустрою. Створені на їх основі електронні карти дозволяють мати єдиний доступ до всіх земельних угідь в будь-якому місці країни, обраховувати площі та інші геометричні характеристики земельних ділянок, перевіряти на точність існуючу землевпорядну документацію, запобігати незаконному відчуженню землі або нераціональному її використанню, проводити стратегічне планування розширення або заміщення сільськогосподарських земель [3].

На основі електронних карт інвентаризації земельних ресурсів здійснюються функції з підтримання родючості земель і управління проведенням сільськогосподарських робіт. Для кожного поля в базі даних створюється окремий паспорт використання землі. Паспорт містить дані про склад ґрунтів, динаміку їх використання: сівозміна, внесення добрив, врожайність культур. Одночасно система містить інформацію про сучасний стан посівів: які сільськогосподарські культури вирощуються, стан посівів, зволоженість ґрунту, обсяг внесення добрив, хід збору врожаю та інші спеціалізовані показники. Підтримка цієї бази даних дозволяє планувати сільськогосподарські роботи, бачити в близькому до реального режимі часу хід сільськогосподарських робіт і стан посівів, будувати тематичні карти, що відображають різні складові землекористування. Система враховує наявні механізовані ресурси для проведення сільськогосподарських робіт у даному районі, що допомагає оптимально використовувати техніку в умовах сезонного дефіциту.

Моніторингова база полів дозволяє прогнозувати врожайність сільськогосподарських культур, оцінювати вплив методів обробки землі, аналізувати тимчасові зміни у врожайності, приймати управлінські рішення з метою підтримки родючості земельних ресурсів за рахунок комплексу агромеліоративних заходів.

Для підвищення врожайності сільськогосподарських культур в Україні все активніше використовується точне землеробство, яке характеризує перехід на вищий щабель технологічної культури аграрного виробництва. Під точним землеробством розуміється управління продуктивністю посівів з урахуванням варіабельності факторів, що впливають на рослини в межах полів. Це оптимальне управління кожною окремою ділянкою угідь. Завдання точного землеробства: мінімізація витрат разом з максимізацією врожайності, що досягається, наприклад, за рахунок вибіркового внесення добрив на поле лише там, де це потрібно, точного висіву насіння та обліку знятого врожаю. Для впровадження точного землеробства необхідне проведення точного агрохімічного обстеження території поля, яке дозволяє за осередками регулярних квадратів зробити заміри кількості гумусу, мікро-і макроелементів у полі. За даними спостереженнями геоінформаційна система розраховує ємність хімічних елементів в кожній точці поля. Складена карта дозволяє контролювати розподіл добрив під час робіт за допомогою пристроїв регулювання подачі речовин і пристроїв позиціювання. Подібний підхід використовується також при визначенні диференційованої врожайності в межах поля.

Одним з найважливіших напрямків використання аграрних ГІС є зниження транспортних витрат і управління логістикою на аграрному підприємстві. За допомогою карти транспортних шляхів та GPS-приймачів у системі проводиться контроль за технікою на полі та шляхи при перевезенні сільськогосподарських вантажів і проведення робіт. Система дозволяє прокладати оптимальний маршрут руху між полем, місцями зберігання продукції та станцією техніки; стежити за відхиленням машин від маршруту, витратами пального та графіком їх руху; автоматизовано формувати маршрутні листи; вести контроль за технікою на полі; визначати зони ефективного обслуговування полів технічними засобами. У центральному диспетчерському пункті накопичується вся інформація щодо руху транспортних засобів, що дозволяє проводити її аналіз з метою пошуку варіантів зниження транспортних витрат і запобігання втрат продукції при перевезенні.

Формування в геоінформаційній системи комплексних даних про агровиробництво дозволяє запобігти негативним природним впливам на земельні ресурси і посіви агрокультур. Розрахунок моделі рельєфу місцевості дозволяє враховувати природні нахили земель і лінії основних видатків для попередження ерозійних процесів і площинного змиву на полях за рахунок рекомендацій з обробки ґрунту. Облік перезволоженого або посушливості умов ґрунтоутворення дозволяє планувати заходи щодо запобігання цих явищ і вибору відповідних культур для вирощування. Отримання даних про погодні умови надає можливість централізованого планування попереджувальних заходів у різних частинах країни.

У результаті можна відзначити, що аграрні географічні інформаційні системи створюють інформаційно-аналітичну основу для успішного ведення аграрного бізнесу, управління просторово-розподіленими ресурсами, координації робіт в рамках великого аграрного виробництва. ГІС надає можливість візуального сприйняття складних процесів управління аграрним виробництвом з допомогою електронних карт і оцінки по базах даних. Впровадження аграрних ГІС дозволяє оптимізувати виробничі процеси, збільшити доходи від виробництва продукції, економно ставитися до використання земельних ресурсів для себе та майбутніх поколінь.

Висновки. Розвиток нових комп’ютерних технологій, широке розповсюдження Інтернету, розвиток технології СУБД (системи управління базами даних), об’єктно-орієнтоване програмування, розвиток мобільних комп’ютерних систем і широкомасштабне застосування ГІС, привели до нового бачення ролі і місця ГІС-технологій.

Сучасна повнофункціональна ГІС - це багатофункціональна інформаційна система, призначена для збору, обробки, моделювання та аналізу просторових даних, їх відображення та використання при вирішенні розрахункових завдань, підготовці та прийнятті рішень. Основне призначення повнофункціональної ГІС полягає у формуванні знань про Землю, окремі території, місцевість, а також своєчасному доведенні необхідних і достатніх просторових даних до користувачів з метою досягнення найбільшої ефективності прийнятих ними управлінських рішень. Повнофункціональна ГІС повинна забезпечувати двосторонній зв'язок між картографічними об'єктами і записами табличної бази даних з управлінням візуалізацією об'єктів для реалізації найбільш прийнятної альтернативи управлінського рішення. Це досягається за рахунок створення базової платформи програмного забезпечення, яка підтримує різні типи наборів географічних даних, розвинуті інструментальні засоби управління даними, їхнього редагування, аналізу і візуалізації. У цьому контексті, програмне забезпечення ГІС розглядається як інфраструктура, навколо якої формуються великі, сучасні системи з великою кількістю користувачів.

Анотація

В статті розглянуто особливості застосування ГІС-технологій в управлінні агропромисловим виробництвом. Доведено, що ГІС-технології є ефективним інструментом менеджменту на сучасному аграрному підприємстві. За їх допомогою можна отримати значні переваги, що полягають в нових можливостях поліпшення механізму управління на основі географічного об'єднання існуючих даних та можливості їх ефективного використання.

Ключові слова: ГІС-технології, інформаційна система, механізм управління, агропромислове виробництво.

Аннотация

В статье рассмотрены особенности применения ГИС-технологий в управлении агропромышленным производством. Доказано, что ГИС-технологии являются эффективным инструментом менеджмента на современном аграрном предприятии. С их помощью можно получить значительные преимущества, заключающиеся в новых возможностях улучшения механизма управления на основе географического объединения имеющихся данных и возможности их эффективного использования.

Ключевые слова: ГИС-технологии, информационная система, механизм управления, агропромышленное производство.

Annotation

In the article the features of GIS technology in the management of agricultural production. It is proved that GIS technology is an effective management tool for the modern agricultural enterprise. With their help, you can get significant benefits that are as new opportunities to improve the management mechanism based on geographic consolidation of existing data and the possibility to use them effectively.

Key words: GIS technology, information systems, management mechanism, agro-industry.

Список використаних джерел:

1. Словарь по кибернетике/ Под ред. В.С. Михалевича. − К.: Гл. ред. УС9 им. М.П. Бажана, 1989. − 751 с.
2. Сербенюк С.Н. Картография и геоинформатика – их взаимодействие / С.Н. Сербенюк. − М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. − 159 с.
3. Vitec J.D., Walsh St.J., Gregory M.S. Accuracy in Geographic Information Systems: an assessment of inherent and operational errors// Record 9th Symp. Spat. Technol. Remote Sens. Today and Tomorrow. Sioux Falls, S.D., 2-4 Oct., 1984. Proc. Silver Spring, 1984. − P. 296-302.
4. Core Curriculum in GIS / M.F.Goodchild, K.K.Kemp (eds.). − Santa Barbara: National Center for Geographical Information and Analysis University of California, 1991. − Vol. 1-3/
5. Світличний О.О., Плотницький С.В. Основи геоінформатики: Навчальний посібник/ За заг. ред. О.О. Світличного. − Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. − 295 с.
6. Берлянт А. М. К концепции развития ГИС в России / А.М. Берлянт, Е.А. Жалковский // Картографирование телекоммуникационных сетей России - ГИС-обозрение. – 2005. – С. 7–11.

УДК: 385.15.10(1)

Шевченко В. В.

РОЗРОБКА НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Постановка проблеми. Завдяки поєднанню декількох методів дослідження механізмів мотивації є можливість отримати нове якісне уявлення про рівень мотивації персоналу на підприємстві, що дозволить визначити резерви його підвищення [1, с.7].

Насамперед, за результатами дослідження було виявлено відсутність формального документу, що торкається всіх аспектів стимулювання співробітників, як матеріального, так і нематеріального. Існують лише Правила внутрішнього розпорядку і Положення про заробітну плату. Тому однією із пропозицій стала рекомендація щодо розробки й затвердження документа, що регулює систему мотивації персонала підприємства. Цей документ корисний як співробітникам відділу роботи з персоналом, так і самим працівникам, які будуть чітко знати, на які пільги й привілеї вони можуть претендувати [7, с.41].

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблемою вдосконалення процесу управління трудовими ресурсами займалися багато як вітчизняних (Бандурка О. М.[1[, Уткин Э.А.[4], Филимоненков А. С. [5], Чумаченко М.Г.[6], Шелудько В.М. [7[), так і зарубіжних науковців (Брігхем Є. [2], Кейнс Дж.М. [3]), але питання методів та способів мотивації залишається до сьогодні не достатньо вивченим.

Формулювання завдання дослідження. Тому головним завданням нашого дослідження є систематизація та узагальнення існуючого передового досвіду з різних видів мотивування персоналу компанії.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процесі оцінки об’єкта дослідження було розроблено систему мотивації персоналу, що пропонується для застосування на підприємстві (Рис.1). Основні пропозиції, зроблені за результатами проведеного дослідження, зводяться до наступного.

Система матеріального стимулювання може бути вдосконалена за рахунок введення диференційованої сітки залежно від стажу роботи співробітника на підприємстві, а також за рахунок виплати вихідної допомоги працівникам зі стажем роботи на підприємстві не менше 20 років. Це допоможе закріплювати кадри на підприємстві.

Преміювання співробітників повинно бути за реальні досягнення [3, с.77]. Система матеріальної зацікавленості повинна вибудовуватися як система інвестування в якість робочої сили.

Рис..1 − Методи стимулювання праці персоналу, що рекомендуються для використання

Що стосується нематеріального стимулювання, то основним напрямком роботи тут є вдосконалення побутових умов для персоналу, підвищення комфорту на робочому місці, внесення розмаїтості в трудову діяльність співробітників, підвищення спільності співробітників з підприємством

Для покращення стану системи мотивації на підприємстві необхідно також звернути увагу на вдосконалення систем заробітної плати, більшість з яких передбачає преміювання персоналу за досягнення певних кількісних і якісних результатів діяльності. Другим важливим показником для поліпшення мотивації є управління діловою кар'єрою, що розглядається як фактор мотивації [4, с.15]. В таблиці 1 представлені рекомендації по вдосконаленню мотивації персоналу.

Таблиця 1

Рекомендації по вдосконаленню мотивації персоналу

Рекомендації	Необхідні заходи	Можливі результати
1.Ввести систему планування кар'єри	1.1. Складання графіка обліку керівників і фахівців 1.2. Розробка положень про просування по службі 1.3. Виявлення резерву посад	1. Поліпшення психологічного комфорту 2. Зростання задоволеності працею 3. Зростання продуктивності праці 4. Зниження плинності
2. Впровадження нової системи розподілу замовлень у відділі збуту	2.1. Складання графіка 2.2. Визначення мінімального гарантованого обсягу замовлень 2.3. Проведення конкурсу серед персоналу	1. Поліпшення психологічного клімату 2. Зниження кількості конфліктів 3. Зріст якості виконання замовлень 4. Скорочення строків виконання замовлень
3. Поліпшення умов праці в технічному відділі	3.1. Модернізація системи вентиляції приміщення 3.2. Вдосконалення системи освітлення	1. Зріст задоволення працею 2. Скорочення втрат від непрацездатності 3. Зниження плинності
4. Впровадження елементів неформальної моделі	4.1. Передача повноважень по розподілу замовлень	
5. Введення плати за будь–яку раціоналізаторську пропозицію	5.1. Прийняття всіх пропозицій і виплачування відразу невеликої винагороди за самий оптимальний варіант пропозиції	1. Зацікавленість з боку працівників та покращення їх ставлення до виконуємої праці та прояву ініціативи
6. Використання системи професійного просування і ротації персоналу	6.1. Вироблення спеціальної системи підвищення кваліфікації всього персоналу підприємства 6.2 Створення професіограми, що дозволяє кожному працівнику бачити свою перспективу.	1. Зростання задоволеності працею 2. Зниження плинності

Досвід зарубіжних фірм показує, що розмір заробітної плати відповідно до посади регулюється рівнем освіти, якості диплома (середній, вищий, спеціальний навчальний заклад) [5, с.25]. Стаж роботи також впливає на збільшення заробітної плати, але для різних категорій керівників та фахівців тарифи різні. Найвищий він у інженерів, керівників виробничих структур. Нижчий - у фахівців-технологів і працівників відділу технічної документації. Такий підхід досить обгрунтований, тому що збільшення стажу безпосередньої роботи у виробничих структурах (цехах, дільницях) впливає на підвищення кваліфікації фахівця, його досвід, здатність прогнозувати можливі ситуації та своєчасно запобігати неполадкам у роботі, готовність приймати найефективніші та найраціональніші рішення [2, с.18].

В американських компаніях поширена практика річної «твердої» платні службовцям та одноразового винагородження керівників. Разом з тим практикують стимулювання працівників за результатами роботи фірми залежно від отриманого прибутку. При цьому найефективнішим способом стимулювати вважається придбання у фірми акцій. Такий підхід виправдовує себе, тому що працівники стають «частиною» фірми, знають, що, працюючи на забезпечення та збільшення прибутків, створюють умови для підвищення й свого винагородження.

Досвід США та інших країн щодо зацікавленості придбання акцій працівниками в нашій країні поки що не виправдав себе, оскільки акціонування підприємств не призвело до покращення їхньої роботи, а економічні факторіи (стимули) у зв'язку з цим не спрацювали [4, с.18].

Разом з тим накопичений досвід господарювання в Україні, в тому числі в умовах ринку, доводить, що для підвищення ефективності управління виробництвом очевидною є необхідність у чітко діючому мотиваційному механізмі. Безумовно, він буде дещо різним на підприємствах виробничої та невиробничої сфери. Однак об'єднує те, що має забезпечуватися взаємопов'язаність результатів конкретних працівників з інтересами підприємства. Головним при цьому має бути прибутковість підприємства, забезпеченість коштами [2, с.37].

Реалізація такого підходу можлива за рахунок вироблення критеріїв та показників оцінки й стимулювання ефективної діяльності в умовах делегування функціональної відповідальності. Заробітна плата та винагородження вищого рівня менеджерів мають грунтуватися та залежати насамперед від рівня забезпеченої ними прибутковості фірми. В таких умовах можна будувати перспективи щодо налагодження роботи на конкретних підприємствах та відродження вітчизняного виробництва.

У країнах з розвинутою ринковою економікою в 70-х роках нашого століття почалася перебудова мотиваційних механізмів відповідно до концепцій «гуманізації праці» і «якості трудового життя», зорієнтованих на індивідуалізацію мотиваційно-управлінських рішень [6, с.23]. У 1980 - 90-і роки помітним явищем у цих країнах став перехід до гнучкої заробітної плати як найважливішого засобу посилення мотивації найманої праці і підвищення на цій основі ефективності виробництва. Встановлювалася тісна залежність заробітку як від індивідуальних якостей і досягнень робітників, так і від результатів діяльності підприємства в цілому. Водночас практика показала ущербність мотиваційного механізму, якщо в ньому матеріальні стимули не підкріплюються моральними. Тому на багатьох фірмах застосовуються усе більш різноманітні форми морального стимулювання (гарантування зайнятості, надання можливостей підвищення кваліфікації і просуванню по службі, поглиблення змісту і форм трудової діяльності, розширення самостійності в процесі виконання трудових функцій і в керуванні виробництвом на відповідній ділянці і т.д.) [1, с.32].

Описані вище підходи до формування системи мотивації та стимулювання персоналу певним ступенем реалізовані в практиці господарювання мережі ресторанів МакДональдс-Україна, партнерами якої поряд з іноземними інвесторами виступають українські підприємства і підприємці [3, с.23].

Важливим елементом системи стимулювання праці в цій фірмі є проведення переатестації усіх без винятку робітників на основі заповнення й аналізу спеціальних перевірочних анкет - так званих чек-лістів тобто переліку стандартних перевірочних питань, що стосуються всіх основних вимог до персоналу. Анкета заповнюється на кожного робітника його безпосереднім керівником, який враховує також думку колег і підлеглих того, хто атестується [5, с.51]. Зафіксовані в анкеті характеристики співробітника оцінюються визначеною кількістю балів, потім визначається інтегральний оціночний показник, на основі якого і встановлюється рівень його фахової значимості і корисності для фірми. Можливі оцінки діляться на п'ять рівнів значимості, відповідно до яких виробляються і приймаються рішення по оплаті праці робітника і застосуванню інших мір стимулювання (Таблиця 2).

Таблиця 2

Шкала зміни оплати праці робітників з урахуванням результатів атестації

Номер групи	Рівень оцінки співробітника	Величина одноразових виплат за результатами атестації	Надбавки до окладу
1	Винятковий рівень	150% окладу	10%
2	Відмінна робота	100% окладу	5%
3	Виконує стандарти	50% окладу	
4	Необхідні покращення в роботі		
5	Незадовільна робота		

Як бачимо, співробітники, що потрапили в перші три (вищі) групи оцінки, преміюються в разовому порядку (подібно преміюванню, що мало місце в минулому на держпідприємствах за підсумками року, кварталу), а також одержують постійні персональні надбавки до окладу за якість праці (перші дві групи оцінки) [1, с.49].

Дуже істотний стимулюючий засіб, особливо для честолюбних, цілеспрямованих робітників, - зарахування співробітників, атестованих по перших двох рівнях оцінки, у резерв на заміщення вакансій більш високого рангу. Причому це не порожній формальний засіб, а реальне управлінське рішення керівництва, яке, загальновідомо, обов'язково реалізується (з використанням результатів раніше проведених атестацій).

В якості винагороди за результатами атестації робітників застосовуються і такі, як надання путівок на відпочинок за рахунок фірми, оплата занять спортом (басейн, спортсекції), танцювальні кружки [2, с.32].

Великий стимулюючий ефект мають рішення, прийняті керівництвом щодо незадовільних результатів атестації. Як правило, незадовільна оцінка (5-й рівень) або постійна протягом ряду атестацій (двох-трьох) оцінка робітника по 4-му рівні служить підставою для його звільнення з фірми. Стимулюючу роль такого заходу по відношенню до недбайливих, недостатньо акуратних, виконавчих і працьовитих робітників важко переоцінити [3, с.71].

Крім суцільної переатестації персоналу, проведеної з інтервалом у шість місяців, щорічно організуються змагання за звання кращого за професією (наприклад, серед продавців, водіїв і т.д.). Переможці заохочуються морально і нагороджуються цінними подарунками (телевізорами; магнітофонами, музичними центрами і т.д.) [7, с.109].

Особливого розгляду заслуговують заходи і важелі морального стимулювання робітників, не розрахованого на задоволення їх економічних, своєкорисливих інтересів, а такого стимулювання, що впливає на їх цивільні, колективістські, духовні прагнення. Тут маються на увазі зусилля керівництва фірми у напрямку згуртованості її трудового колективу, психологічного пристосування робітників різних рангів один до одного, вихованню в них почуття гордості за свою фірму, усвідомлення причетності до загальної улюбленої справи. Для досягнення цього проводиться, зокрема, так названа «політика

відкритих дверей», відповідно до якої будь-який співробітник має можливість підійти і звернутися до будь-якого керівника (у встановлений час, розуміється) з питанням або проханням у розрахунку на розуміння і допомогу [6 с.65]. Полегшують відношення в колективі, позбавляють їхнього надмірного формалізму й офіційності загальні збори колективу, поєднані з дружньою вечерею, які проводяться два рази на рік; а також вечори відпочинку, що організовуються в клубах. Важливо, щоб всі робітники фірми безкоштовно забезпечувалися уніформою і проходили фахове навчання, у тому числі за кордоном (за умови наявності такої можливості); користувалися 50%-ю знижкою при оплаті харчування на роботі [1, с.55]. Умови праці і відпочинку (сучасне технологічне устаткування, просторі приміщення, стерильна чистота на робочих місцях, затишні й обладнані кондиціонером, телевізором, магнітофоном і ін. кімнати відпочинку) повинні відповідати високим вимогам комфорту і техніки безпеки.

Висновки. Описані вище елементи внутрішньофірмового менеджменту являють собою фрагменти продуманої, логічно обгрунтованої і чітко організованої єдиної системи стимулювання праці, що повинна включати комплекс взаємозалежних форм, методів і заходів матеріального і морального стимулювання праці, зорієнтованого як на досягнення глобальних цілей фірми, так і на задоволення різнобічних потреб робітників, їхніх соціальних очікувань і життєвих прагнень [2, с.15]. У цій системі запропоновано досвід кращих закордонних фірм і міжнародних корпорацій щодо організації виробництва і праці, стимулювання високої ефективності господарювання.

На прикладі мережі ресторанів МакДональдс-Україна ця система продемонструвала свою ефективність і динамізм [4, с.3]. Функціонуючі в Україні підрозділи цієї фірми відрізняє, з одного боку, чітка організація виробничого процесу, ритмічна робота, діючий менеджмент на всіх «ланках» управлінської ієрархії, економічне ведення господарства, високий рівень якості наданих продукції і послуг, з іншого боку - високі професіоналізм і виконавча дисципліна персоналу, відсутність соціальних і побутових конфліктів у колективі. Закономірним результатом взаємодії всіх цих чинників виробництва фірми стало стійке прибуткове господарювання, своєчасні розрахунки з бюджетом, регулярна і достатньо висока оплата персоналу і задоволення його соціальних запитів - досить рідкісне явище для теперішнього стану економіки України, вираженої жорсткою економічною кризою [4, с.15].

Ще одним прикладом є система мотивації, що застосовується на всесвітньовідомій фірмі «ІБМ». На її прикладі можна наочно переконатися, що саме нетрадиційні підходи до активізації трудової діяльності є провідними за сучасних умов. На сьогодні чітко викристалізувалися 15 найважливіших принципів, на яких будується мотивація в цій корпорації і які, до речі, широко використовуються в інших процвітаючих компаніях світу. Ці принципи в повному обсязі реалізуються практично на всіх рівнях – від корпорації в цілому до рівня відділень (філій) і відділів: міцні переконання, цінності, культура; повага до особистості; довічна зайнятість; наймання працівників високого класу; можливості кар'єри; тривала підготовка; єдиний статус; система атестацій і співбесід; система рівнів заробітної плати; холістичний підхід до працівників; участь персоналу в управлінні; максимальна відповідальність; плановані обмеження до менеджменту; горизонтальні зв'язки; заохочення розбіжностей у поглядах [6, с.18].

Тому особливо актуальним і доцільним є ретельне і вдумливе вивчення досвіду міжнародних фірм і спільних підприємств у нашій країні по створенню і застосуванню систем стимулювання високоефективної праці і широке, але зважене і розумне його використання на вітчизняних підприємствах.

Анотація

В статті проаналізовано систему управління трудовими ресурсами на підприємствах в Україні, зокрема приділено увагу механізму мотивування трудових

ресурсів; розглянуто зарубіжний і вітчизняний передовий досвід з галузі мотивування персоналу фірми.

Аннотация

В статье проанализирована система управления трудовыми ресурсами на предприятиях в Украине, в частности уделено внимание механизму мотивирования трудовых ресурсов; рассмотрен зарубежный и отечественный передовой опыт из отрасли мотивирования персонала фирмы.

Summary

In the article control system by labour resources is analysed on enterprises in Ukraine, in particular paid attention mechanism of reason of labour resources; foreign and home front-rank experience is considered from industry of reason of personnel of firm.

Список використаної літератури:

1. Бандурка О. М. Фінансова діяльність підприємства : Підручник / О.М. Бандурка, М.Я. Коробов, П.І. Орлов, К.Я. Петрова. — К.: Либідь, 2008. – 318 с.
2. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту : Пер. з англ. Підручник / Є.Брігхем.- Київ: "МОЛОДЬ", 2007. — 1000 с.
3. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента, денег / Дж. М. Кейнс / Пер. с англ. — М.: Прогресс, 2008. – 342 с.
4. Уткин Э.А. Менеджмент персонала : Учебник для вузов / Э.А. Уткин. – М.: Зерцало, 2013. – 272 с.
5. Филимоненков А. С. Управление персоналом : теорія и практика : Учеб. пособие / А.С. Филимоненков. – К.: Ника – Центр, 2012. – 277 с.
6. Чумаченко М.Г. Економічний аналіз работи персоналу: Навчальний посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурачевський, М. І. Горбаток; За ред. Акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2008. – 540 с.
7. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент : Підручник / В.М. Хрущ. – К.: Знання, 2006. – 439с.

УДК: 658.3(043.3)

Бєлік В.Д.

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ТРУДОВОГО ЖИТТЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми. Відповідно до сучасних світових тенденцій розвитку економіки в Україні збільшується увага до якості життя населення, що зумовлює об’єктивну необхідність спрямованості управління підприємством енергетичної сфери на забезпечення належного рівня якості трудового життя персоналу.

Задоволеність працівників умовами свого трудового життя є запорукою підвищення продуктивності їх праці і, як наслідок, ефективності діяльності підприємства. Необхідність забезпечення належного рівня якості трудового життя працівників підприємств зумовлює необхідність розроблення та впровадження програм з його покращення [1].

Для вирішення зазначеної проблеми необхідно, зокрема, звернути увагу на те, що

якість трудового життя працівників енергетичних підприємств значною мірою залежить від стану кожної її компоненти і вимагає вдосконалення існуючих та розроблення нових науково обґрунтованих теоретичних і методичних положень, впровадження яких сприятиме комплексному забезпеченню гідної якості трудового життя персоналу підприємств енергетичної сфери. Тільки за таких умов можна домогтися створення конкурентоспроможних робочих місць, що є запорукою залучення високопрофесійних фахівців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам управління якістю трудового життя персоналу приділяли значну увагу такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Д. П. Богиня, В. М. Геєць, М. Б. Махсма, В. А. Савченко, М. В. Семикіна, Р. М. Соловйов, Д. В. Феоктистов та ін.

Проте аналіз теоретичних здобутків вчених та практики роботи підприємств енергетичної сфери дозволили зробити висновок про існування певних розбіжностей щодо визначення поняття «якість трудового життя» персоналу, сукупності компонент та складових, оцінювання та впровадження програм з її покращення.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування та подальший розвиток теоретичних положень і методичних підходів з управління якістю трудового життя персоналу підприємства енергетичної сфери для сприяння зростанню продуктивності праці.

Результати дослідження. Наявність у науковій літературі різноманітних визначень поняття «якість трудового життя» та підходів до її оцінювання в процесі розроблення та управління програмами якості трудового життя персоналу мають розбіжності та створюють для керівників підприємств енергетичної сфери складності в процесі їх впровадження.

Якість трудового життя нами розглядається як сукупність виробничих та соціально-економічних умов, в яких знаходиться працівник протягом свого трудового життя, та які перебувають під постійним впливом чинників внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства енергетичної сфери.

Дане визначення об’єднує два існуючих напрямки, що розглядають якість трудового життя як умови, в яких знаходяться працівники, та як діяльність, спрямовану на працівників чи на зміну існуючих умов, а також враховує плинність часу. У визначенні використовується поняття «трудове життя», що є ширшим та змістовнішим, ніж поняття «трудова діяльність».

При цьому особлива увага повинна приділятися програмам якості трудового життя, під якими пропонується розуміти план цілеспрямованої діяльності підприємства енергетичної сфери щодо зміни виробничих та соціально-економічних умов праці персоналу.

Управління якістю трудового життя є не тільки внутрішньою проблемою підприємства енергетичної сфери, хоча саме воно забезпечує відповідність наявного стану внутрішнього середовища встановленим вимогам (стандартам), визначення яких є завданням профспілок.

У свою чергу держава забезпечує виконання відносин, що виникають в процесі реалізації таких стандартів через нормативно-правову базу. Проведені дослідження дозволяють зробити висновок про існування впливу якості трудового життя працівників не тільки на результати роботи підприємства енергетичної сфери, а також й на бюджет держави, внутрішній та зовнішній ринок праці.

На основі результатів аналізу нами виділено такі компоненти якості трудового життя: умови праці, матеріальне та нематеріальне заохочення, соціальне забезпечення та зовнішнє середовище. Оскільки кожна із запропонованих компонент є складною за своєю структурою, то нами пропонується їх розподілити на декілька складових.

Так, компонента «умови праці» включає складові матеріально-технічна база та організація праці, безпечність та екологічність робочого місця, психологічний клімат у

колективі. До компоненти «матеріальне заохочення» ми віднесено такі складові як: заробітна плата, премії та інші види матеріального заохочення.

Гнучкий графік та місце роботи, публічне визнання досягнень працівників та службова кар'єра є складовими компоненти «нематеріальне заохочення». У компоненті «соціальне забезпечення» виділено такі складові: соціальні гарантії та соціальна інфраструктура. Компонента «зовнішнє середовище» враховує екологічність місця знаходження підприємства енергетичної сфери та його віддаленість, що характеризує час, який працівники витрачають на дорогу.

Запропонована сукупність компонент і складових є такою, що дозволяє комплексно врахувати потреби працівників підприємства щодо якості трудового життя та задовольнити їх у процесі управління.

Формування програм якості трудового життя персоналу підприємства енергетичної сфери та управління їх реалізацією доцільно здійснювати за уточненими принципами, які розподілено на три групи. Перша група включає загальні принципи: системності, комплексності, безперервності, єдиноначальності, об'єктивності, цільової узгодженості та зворотного зв'язку. Друга група – принципи економічної ефективності: особистої матеріальної зацікавленості, професійної компетентності, своєчасної та повної інформованості, безпечності робочого середовища. Третя група – принципи соціальної доцільності: комунікабельності, корпоративності, поваги до особистості, соціальної захищеності, справедливості. Використання саме цих принципів у процесі управління якості трудового життя дає змогу отримати бажаний соціальний та економічний ефект від впровадження відповідних програм.

Розрахунок рівня якості трудового життя підприємств енергетичної сфери доцільно проводити у такій послідовності. Спочатку розраховуються показники якості трудового життя за кожною складовою. У зв'язку з тим, що частина показників є стимуляторами, а частина – дестимуляторами, необхідним є здійснення їх нормування та приведення до виду стимуляторів.

Розрахунок рівня якості трудового життя, його компонент та складових можна визначити за інтегральними показниками як суму додатків нормованого значення часткових показників кожної та коефіцієнтів значущості за допомогою експертних оцінок.

В якості експертів нами було залучено 16 менеджерів з персоналу підприємств енергетичної сфери (враховуючи кількість параметрів, що необхідно проаналізувати експертам, можна з 95%-вою ймовірністю довіри до отриманих оцінок стверджувати, що кількість експертів є достатньою).

Значення інтегрального показника рівня якості трудового життя, отримане за викладеними пропозиціями, знаходиться в межах інтервалу від 0 до 1, що дозволяє його інтерпретувати за уточненою науковцями для умов України шкалою Харрінгтона: від 0 до 0,26 – низький рівень, від 0,27 до 0,49 – середній та від 0,5 до 1,0 – високий рівень.

Кількісні оцінки, отримані за розробленим методичним підходом, дозволять керівникам підприємств енергетичної сфери обґрунтовано визначати резерви і пріоритетні напрямки покращення якості трудового життя персоналу.

Аналіз загальноекономічних показників якості трудового життя працівників підприємств енергетичної сфери в Україні свідчить про їх неповну відповідність гідному рівню. За результатами аналізу визначено значну невідповідність між потребами ринку праці та кількістю випускників професійно-технічних та вищих навчальних закладів.

Отримані результати свідчать про необхідність впровадження на підприємствах енергетичної сфери програм з покращення якості трудового життя. З метою підвищення їх наукової обґрунтованості за допомогою факторного аналізу було виявлено латентні тенденції, що характеризують якість трудового життя персоналу підприємств енергетичної сфери.

За запропонованою системою показників нами було виділено шість факторів, що пояснюють 71,96% кумулятивного відсотку дисперсії. Відповідно до значень факторних

навантажень на показники (з перевищенням 0,70) для підприємств енергетичної сфери, нами виявлено переважні фактори якості трудового життя.

Оскільки всі показники оцінки рівня ЯТЖ увійшли до складу шести отриманих факторів з високими факторними навантаженнями, це підтверджує обґрунтованість запропонованої системи показників.

З метою виявлення та вивчення взаємозв'язку між результатами ефективності діяльності підприємства енергетичної сфери та показниками якості трудового життя було використано регресійний аналіз. Показником, який характеризує результати ефективності діяльності підприємства енергетичної сфери, було обрано показник «продуктивність праці» (Y), що зумовлено його безпосередньою залежністю від якості трудового життя персоналу.

Перевірку отриманої моделі на адекватність нами пропонується проводити за допомогою оцінки вкладу показників у регресійну модель, t-критерія, F-критерія, критерія Дарбіна-Уотсона.

Побудована регресійна модель пояснює 85,44% дисперсії продуктивності праці. Коефіцієнт кореляції (0,924) є значним, що свідчить про існування тісного лінійного зв'язку всіх незалежних показників із залежною змінною.

Статистичну значущість отриманих результатів було перевірено за F-статистикою. Табличне значення F-стат.(19; 106; 0,05) = 1,8. Оскільки фактичне значення F-критерія (32,74) більше за табличне, коефіцієнти регресії є значущими й достатньо пояснюють залежну змінну.

Входження показників у регресійну модель перевірено за допомогою t-критерія Стьюдента із 95%-вим рівнем довіри. Залишки не є автокорельованими, що підтверджує значення критерія Дарбіна-Уотсона, яке дорівнює 1,75 і знаходиться в інтервалі 1,36 <= DW <= 1,91.

За результатами регресійного аналізу було отримано модель:

$$Y = 0{,}571367 + 0{,}234012 \cdot X5 - 0{,}132420 \cdot X11 + 0{,}221898 \cdot X12 + 0{,}295224 \cdot X19 + 0{,}213188 \cdot X25 - 0{,}430672 \cdot X31 \quad (1)$$

Згідно з моделлю, показниками, що мають найбільший вплив на продуктивність праці, визначено коефіцієнт простоювання обладнання не з вини працівника (X5), показники: дисципліни (за неявкою на роботу) (X11), лояльності персоналу (за стажем роботи) (X12), додаткових компенсацій (X19), планування ділової кар'єри (X25), якості атмосферного повітря (X31).

Результати отриманої регресійної моделі свідчать про те, що визначені показники якості трудового життя потребують найбільшої уваги в процесі управління якості трудового життя персоналу та врахування в програмах з її підвищення, бо саме від їх значень залежить продуктивність праці і, як наслідок, кінцеві результати ефективності діяльності підприємства енергетичної сфери.

Згідно з результатами анкетування працівників підприємств енергетичної сфери (194 особи), стан жодної з компонент якості трудового життя не є таким, який визнали би задовільним більше 50% опитаних. Отримані результати опитування підтверджують існування нагальної необхідності управління якості трудового життя з метою її покращення.

Аналіз результатів діяльності підприємств енергетичної сфери виявив на більшості з них брак коштів для впровадження програми якості трудового життя, що зумовило необхідність розроблення методичного підходу до вибору підрозділу – об'єкта першочергового впровадження програми якості трудового життя.

Підрозділ – об'єкт впровадження програми якості трудового життя – доцільно визначати з урахуванням загальноекономічної та конкурентної стратегій підприємства енергетичної сфери за двома основними етапами. Перший передбачає оцінювання рівня якості трудового життя в підрозділах підприємства енергетичної сфери та аналіз отриманих результатів відповідно до загальноекономічної стратегії.

Якщо розбіжність рівня якості трудового життя є значною, це вимагає розробки цільової комплексної програми для підрозділу з найнижчим рівнем. За умови приблизно однакового рівня якості трудового життя, відповідно до другого етапу, доцільно здійснювати вибір підрозділу – об'єкта першочергового впровадження програми якості трудового життя з урахуванням існуючих можливостей щодо вирішення нагальних проблем підприємства енергетичної сфери.

При управлінні вибором доцільно аналізувати та враховувати конкурентні переваги продукції, технологій, що використовуються, та зайнятих ринкових сегментів (у відповідності з конкурентною стратегією підприємства) [3].

Дослідження підприємств енергетичної сфери свідчить, що більшість з них впроваджують загальноекономічну стратегію «нульового розвитку», що передбачає наявність якісних змін в енергетичній продукції, їх технології чи то структурі ринків, які в повній мірі співпадають з середньогалузевими змінами.

У зв'язку з цим методичний підхід до вибору підрозділу першочергового впровадження програми якості трудового життя розроблено на прикладі підприємств енергетичної сфери, що впроваджують саме цей вид загальноекономічної стратегії.

Розроблений підхід передбачає обрання як об'єкта впровадження програми якості трудового життя того підрозділу, який має не тільки найнижчий рівень якості трудового життя персоналу, а й покращення стану в якому приведе до зростання продуктивності праці як у підрозділі безпосередньо, так і до збільшення результатів господарської діяльності всього енергетичного підприємства.

Оскільки рівень якості трудового життя в усіх підрозділах підприємств енергетичної сфери приблизно однаковий, згідно з другим етапом відповідно до запроваджуваних конкурентних стратегій було обрано відділ постачання. Дослідження організаційних структур підприємств енергетичної сфери та положень про їх підрозділи довели, що функції з забезпечення якості трудового життя персоналу не виконуються взагалі або виконуються частково.

Таким чином, отримані результати підтверджують необхідність розробки методичного забезпечення з організації формування відділу забезпечення трудового життя персоналу, відповідно до якого процес визначення доцільності його створення, кількості працівників (посади виконавця з якості трудового життя) має включати такі етапи: формування цілей та завдань діяльності відділу, визначення функцій, необхідних для досягнення цілей, аналіз сформованих цілей та функцій щодо їх виконання підрозділами за існуючою організаційною структурою підприємства енергетичної сфери, визначення необхідності реорганізації організаційної структури відповідно до функцій щодо якості трудового життя, здійснення реорганізації, визначення необхідної кількості виконавців у підрозділі якості трудового життя або запровадження посади фахівця в інших підрозділах енергетичного підприємства.

Оскільки результати оцінювання рівня якості трудового життя працівників на підприємствах енергетичної сфери підтверджують його недостатній рівень, виникає об'єктивна необхідність подальшого розвитку технології формування цільової комплексної програми управління якістю трудового життя персоналу підприємств енергетичної сфери, яка може бути здійснена на основі дослідження існуючих найбільш типових для них проблем.

Вибір пріоритетного варіанту програми нами пропонується здійснювати з урахуванням таких показників як: додаткові капітальні вкладення, додаткова потреба в кадрах для реалізації програми, соціальний ефект (вимірюється чисельністю працівників, для яких умови трудового життя покращились) та системний пріоритет.

Вибір варіанту доцільно проводити з урахуванням таких умов: додаткові капітальні вкладення (ресурси) повинні бути не більшими за ті, що виділені енергетичною компанією на покращення якості трудового життя персоналу; додаткова потреба в кадрах має бути не більшою за необхідну кількість працівників для впровадження програми якості трудового життя з урахуванням трудомісткості заходів; соціальний ефект повинен

бути якомога більшим (тобто не менше одного працюючого). Системний пріоритет обраного варіанту, тобто його значущість, має бути найбільшим.

За розробленою технологією, після обрання за встановленими показниками найкращого варіанту, доцільно визначити послідовність впровадження заходів у його межах за допомогою аналізу комплексної оцінки значущості кожного з них ($КЗ_i$):

$$КЗ_i = \left|1 - \frac{x_{i\text{факт}}}{x_{i\text{контр}}}\right| \bullet w_i \qquad (2)$$

де $x_{i\ факт}$ – фактичне значення показника за і-тим заходом; $x_{i\ контр}$ – контрольне значення показника за і-тим заходом; w_i – коефіцієнт значущості і-того заходу.

За запропонованою технологією нами було сформовано 16 варіантів цільових комплексних програм з покращення якості трудового життя персоналу та обрано найкращий за встановленими умовами. Відповідно до обраного варіанту заходи з покращення якості трудового життя персоналу впроваджувались у такій послідовності: першими – заходи щодо розвитку системи нагородження працівників путівками або іншими цінними нагородами й заходи щодо вдосконалення системи планування ділової кар'єри (комплексна оцінка їх значущості складає 0,071 та 0,063 відповідно), заходи з виконання соціальних зобов'язань, що надаються працівникам, та щодо налагодження зв'язків з установами соціальної інфраструктури з метою надання ними працівникам підприємства енергетичної сфери послуг на пільгових умовах (0,058 та 0,056).

Наступними за черговістю є: використання гнучкого графіку роботи (0,048) і проведення тренінгів щодо психологічної сумісності працівників (0,039), заходи з оновлення основних фондів (0,045) і організації служби доставки працівників на роботу (0,030), удосконалення системи оплати праці в напрямку більш повного врахування внеску працівників (0,030), вдосконалення системи наукової організації праці (0,025), безпеки праці (0,023), проведення заходів, спрямованих на зменшення забруднення навколишнього середовища (0,012) й визнання професійних заслуг (0,012).

Застосування керівництвом підприємств енергетичної сфери комплексу теоретичного та методичного забезпечення дозволить покращити якість трудового життя персоналу, що, в свою чергу, забезпечить підвищення продуктивності праці та покращення результатів діяльності енергетичних підприємств.

Висновки. 1. Запропоновано принципи формування програм якості трудового життя та управління їх впровадженням (загальні: системності, комплексності, безперервності, єдиноначальності, об'єктивності, цільової узгодженості та зворотного зв'язку; економічної ефективності: особистої матеріальної зацікавленості, професійної компетентності, своєчасної та повної інформованості, безпечності робочого середовища; соціальної доцільності: комунікабельності, корпоративності, поваги до особистості, соціальної захищеності, справедливості). Використання принципів дозволить: найбільш повно врахувати інтереси як працівників, так і підприємства; запобігти виникненню суперечностей між ними, формувати програми з якості трудового життя та управляти їх впровадженням.

2. Обґрунтовано і розроблено методичний підхід до кількісного оцінювання рівня якості трудового життя персоналу підприємств енергетичної сфери на основі системи часткових і інтегральних показників за складовими і компонентами. Даний методичний підхід дозволяє не тільки отримати комплексну оцінку рівня якості трудового життя, а й визначити оцінку кожної компоненти та складової, що уможливлює аналіз структури якості трудового життя та розроблення програм з її покращення.

3. Проведення аналізу загальноекономічних показників зовнішнього середовища та якості трудового життя персоналу підприємств енергетичної сфери дозволив за допомогою факторного аналізу виявити тенденції щодо управління якістю трудового життя, якими є покращення сприятливого робочого клімату в колективі, організація праці,

соціально-екологічні умови, технічна безпека робочих місць, мотивація й визнання заслуг, трудова та корпоративна дисципліна.

4. Запропоновано послідовність та сутність етапів вибору підрозділу – об'єкта впровадження програм якості трудового життя, що ґрунтується на оцінці якості трудового життя у кожному підрозділі, порівнянні отриманих результатів, а також врахуванні загальноекономічної та конкурентної стратегій підприємства енергетичної сфери.

Анотація

У статті обґрунтовано теоретичні положення і методичні підходи з управління якістю трудового життя персоналу підприємства енергетичної сфери для сприяння зростанню продуктивності праці.

Ключові слова: управління, якість, праця, персонал, підприємство, енергетична сфера, трудове життя.

Аннотация

В статье обоснованы теоретические положения и методические подходы к управлению качеством трудовой жизни персонала предприятия энергетической сферы для содействия повышения производительности труда.

Ключевые слова: управление, качество, труд, персонал, предприятие, энергетическая сфера, трудовая жизнь.

Summary

The theoretical positions and methodical approaches to quality management of a labour life of the personnel of the enterprise of power sphere for assistance of increase of labour productivity are proved.

Keywords: management, quality, work, personnel, enterprise, power sphere, labour life.

Список використаних джерел:

1. Лихолобов Е.А. Розробка технології управління персоналом підприємства / Е.А. Лихолобов // Управління проектами та розвиток виробництва. Зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Вип. 3(31). — Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2009. — С. 96-104.

2. Момот А.И. Экономический механизм управления качеством / А.И. Момот. – Донецк: Норд-Пресс, 2005. – 383 с.

3. Романюк Л.М. Компетенція персоналу – фактор реалізації конкурентної стратегії діяльності підприємства / Л.М. Романюк // Економіка промисловості. – 2004. – №4. – С. 126-130.

4. Спіцина Н.М. Теоретичні основи контролю сервісу інформаційного забезпечення управління підприємством / Н.М. Спіцина // Торгівля і ринок України : темат. зб. наук. пр. / Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2006. – Вип. 21, т. 3. - С. 120-125.

УДК: 338.439(477)

Крупіца І.В.

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИМИ ЗМІНАМИ

Постановка проблеми. Сучасна глобальна науково-технологічна, інформаційна та екологічна революція потребує відповідних змін у моделях економічного розвитку. Україна повинна враховувати ці процеси, визначаючи економічну модель свого розвитку. Виходячи із новітніх світових викликів і можливостей, щоб стати конкурентною державою, Україна має вибудувати демократичну модель розвитку суспільства.

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій. Важливий внесок в обґрунтування основних аспектів державного управління інституціональними змінами внесли видатні зарубіжні вчені: Х.Демсец, В. Кокорев, Д. Норт, Д. Уолліс, А. Шаститко. Враховуючи ґрунтовні положення зазначених досліджень, слід відмітити недостатність вивчення системного аспекту в управлінні інституціональними змінами.

Формулювання завдання дослідження. В зв'язку з цим, необхідно розробити науково методичні підходи до обґрунтування системного механізму державного управління інституціональними змінами.

Виклад основного матеріалу. Саме неефективне функціонування зазначених моделей є однією з основних причин зниження рівня інвестиційної привабливості України. Експерти твердять, що сьогодні надто багато українського бізнесу сконцентровано у владі на усіх рівнях. Зокрема, Гліб Простаков, заступник директора аналітичного центру Експертна рада, назвав одну з головних причин нездатності зарубіжних підприємств вижити в Україні - неможливість конкурувати з тими, хто сам і встановлює правила гри [1].

При цьому вітчизняний бізнес освоїв хитру формулу рентабельності, навчившись балансувати між сплатою "корупційного податку" і прийнятним розміром прибутку. Економісти упевнені, що такі проблеми торкаються не лише роздрібної торгівлі, але і більшості сфер бізнесу.

Варто нагадати, що серед біженців від українських реалій - півтора десятки банків, включаючи німецький гігант Commerzbank і найбільший банк Європи, британський HSBC, представники якого ділилися планами вкласти рекордну для українського ринку суму в розвиток роздрібу в країні.

За даними експертів, британці 11 місяців билися з владою за отримання базових дозволів для роботи в Україні, після чого підняли білий прапор і ретирувалися з ринку. Не змогли вижити в країні страхові компанії: бельгійсько-нідерландська Ageas і італійська Assicurazioni Generali, польський дистриб'ютор споживчої техніки Action S.A, бренд одягу Seppälä фінської компанії Stockmann і навіть російський промисловий гігант Мечел.

Хоча частково цей відтік обумовлений проблемами в материнських структурах підприємств і кризою окремих ринків, головні його причини криються в украй несприятливому бізнес-середовищі в Україні.

Корупція, неможливість захистити свої інтереси в судах, нестабільність регуляторного середовища - ці особливості ведення бізнесу в країні особливо відчутні 5 в регіонах, озвучує симптоми хвороби Ганна Дерев'янко, виконавчий директор Європейської Бізнес Асоціації (ЕБА).

При цьому, за останні роки в Україну не зайшов жоден великий приватний інвестор, а приплив прямих інвестицій в перерахунку на душу населення за два роки скоротився з $ 143 до $ 132, що в рази менше, ніж в Чехії ($ 1 тис.) і Словаччині ($ 660), а також Казахстані ($ 776) і Росії ($ 360). Причому основна частка інвестицій припадала на фінансову діяльність. Тоді як прямі іноземні інвестиції з України реалізуються, переважно, в сфері операцій з нерухомістю (табл. 1).

Таблиця 1

Інвестиційні потоки в Україну та з України, 2012 р.

Види економічної діяльності	Прямі іноземні інвестиції в Україну		Прямі іноземні інвестиції з України	
	млн.долл.США	%	млн.долл.США	%
Всього по Україні	49362,3	100,0	6898,0	100,0
Сільське господарство	813,4	1,6	0,3	0,0
Промисловість	15238,6	30,9	138,6	2,0
Добувна промисловість	1492,4	3,0	0,3	0,0
Будівництво	2992,7	6,1	1,9	0,0
Торгівля	5193,5	10,5	187,6	2,7
Фінансова діяльність	16318,5	33,1	615,4	8,9
Операції з нерухомістю	5721,5	11,6	5886,8	85,3
Інші галузі	1579,6	3,2	75,9	1,1

Джерело: [2, с. 267, 270]

Та і ці вкладення в Україну з натяжкою можна назвати іноземними інвестиціями: в 2012-му дві третини їх об'єму склали гроші з Кіпру, тоді як у більшості розвинених держав, за оцінками Міжнародного валютного фонду, офшори або не фігурують в п'ятірці головних інвесторів, або на їх частку доводяться не більше 5% вкладень.

Примітно, що якщо ж із статистики відняти засоби, що поступають з офшорних зон, то цифри припливу іноземних інвестицій в Україну будуть і зовсім мікроскопічними: не більше $ 40 на людину, що майже в 14 разів менше, ніж в середньому в країнах Організації економічного співробітництва і розвитку, що включає 34 найрозвиненіших економіки світу ($ 550).

Хоча, опираючись на статистичні дані за період 2005-2012 років, можна дослідити більш оптимістичну картину з структурою інвестицій в основний капітал. За досліджуваний період цей показник зріс більше, ніж в 2,5 рази (табл. 2).

Таблиця 2

Структура інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності

Види економічної діяльності	2005		2009		2012	
	млн.грн	%	млн.грн	%	млн.грн	%
Сільське господарство - всього	5016	5,4	9382	6,2	18183	7,7
Промисловість	35031	37,6	57658	38,0	86313	36,2
Будівництво	4929	5,3	5325	3,5	8541	3,6
Торгівля	7614	8,2	14091	9,3	17264	7,3
Інші види діяльності	40506	43,5	65321	43,0	107874	45,2
Всього	93096	100,0	151777	100,0	238175	100,0

Джерело: [2, с. 205]

За період 2005-2012 років зросли не лише обсяги інвестиційних ресурсів, а й змінилася структура. Досліджуючи загальну структуру інвестиційних ресурсів в національній економіці в 2012 році, слід зазначити, що основна частка інвестицій, 36,2 відсотки, припадає на промисловість, аграрна галузь займає в структурі інвестиційних ресурсів 7,7 відсотки.

Отже, закони ринкової економіки об'єктивно обумовлюють необхідність формування специфічного за змістом і структурою інституціонального середовища (сукупності формальних і неформальних інститутів), яке, у свою чергу, зумовлює особливості функціонування багатоукладної національної економіки. Якщо на організаційну систему господарювання виявлятиметься якась зовнішня дія, що суперечить спрямованості, об'єктивно обумовлюваним інституціональним середовищем, то створювана сукупність устроїв призведе до зниження ефективності або рецесії.

Ми вважаємо, що інституціональний підхід до управління інституціональними змінами в національній економіці зумовлює необхідність використання адекватної наукової методології аналізу, суть якої зводиться до організації дослідницького процесу інституціонального середовища багатоукладної економіки по логічних рівнях аналізу (рис. 2.4).

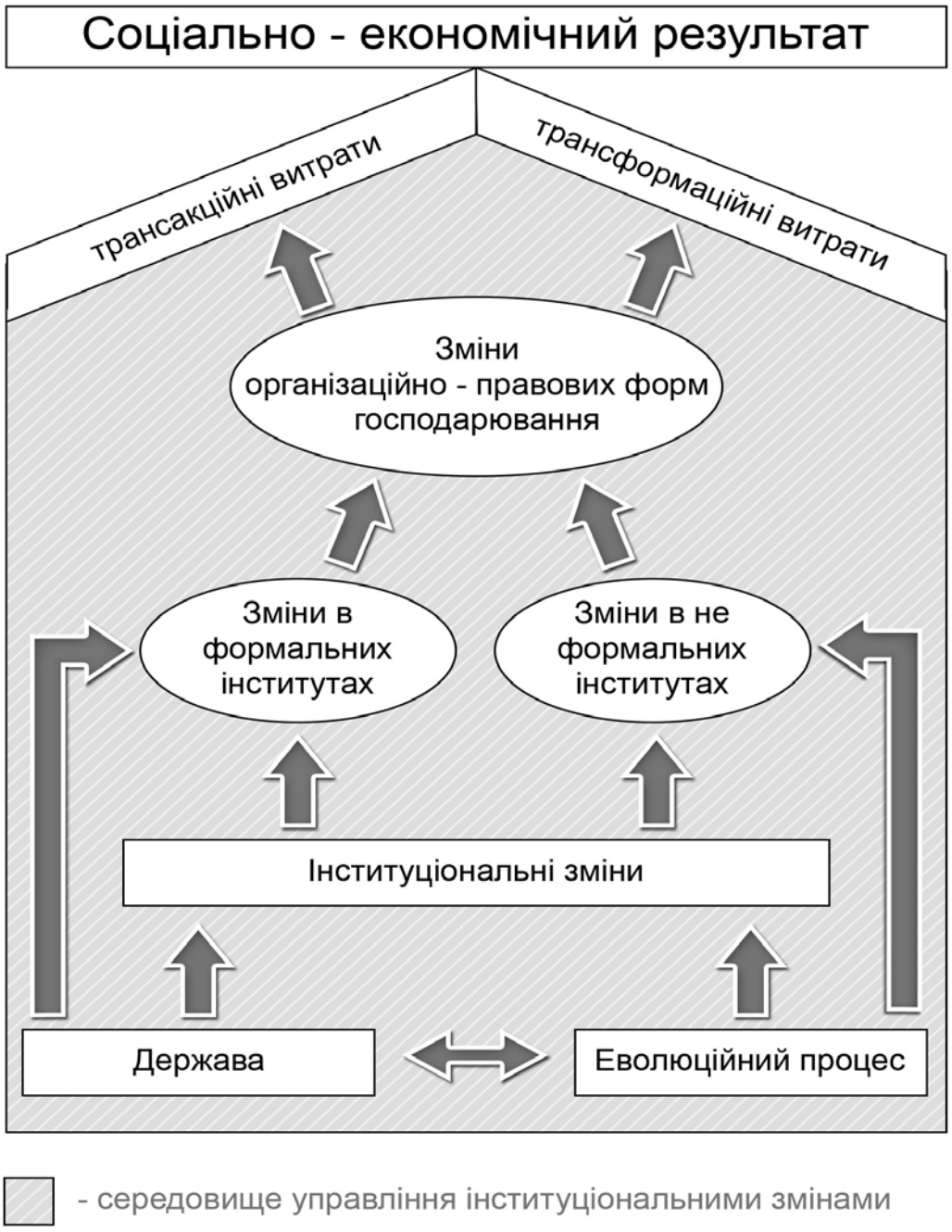

Рис. 1. Механізм державного управління інституціональними змінами (авторська розробка)

Перший рівень державного управління інституціональними змінами - взаємодія і протиріччя формальних і неформальних інститутів, аналіз специфіки кожного з цих інститутів. Неформальні правила і формальні інститути правового, фінансового і соціального характеру, що входять в інституціональне середовище певної країни, мають національні корені, традиції, звичаї, політичні і культурні особливості. Великий вплив на зміст і структуру національної економіки має менталітет, що склався, пов'язаний з такими цінностями, як общинна, колективність, канони віросповідання та ін.

Другий рівень - взаємозв'язок інституціонального середовища із структурою і формами національної економіки.

Третій рівень - виявлення результативності вказаних взаємодій через вплив стимулів, обмежень на рівень і динаміку трансакційних і трансформаційних витрат; четвертий рівень - зворотна спрямованість дослідження з метою виявлення напрямів, форм і механізмів дії на інституціональне середовище, на формальні, зокрема економічні інститути.

На відміну від традиційних підходів, запропонований нами механізм доводить, що аналіз формування національної економіки, функціонуючих господарських устроїв необхідно починати з дослідження процесу формування інституціонального середовища, неформальних і формальних правил, а також з аналізу взаємодії, сумісності, суперечності в цьому середовищі нових формальних інститутів і неформальних правил, що склалися.

Сформоване в Україні інституціональне середовище функціонує на тлі тотальної недовіри суспільства до інституту держави. За даними соціологічного опитування фонду "Демократичні ініціативи" та Центру Разумкова, основні соціальні інститути мають негативний баланс довіри-недовіри: Верховна Рада (-60,5%), суди (-56%), політичні партії (-52%), уряд України (-49%), міліція (-47%), банки (-44%), прокуратура (-43), президент України (-43%), Конституційний суд (-38%), Служба безпеки України (-14%), місцева влада (-5%) (табл. 3).

Таблиця 3

Довіра до соціальних інститутів в Україні, %

Інститути	Варіанти відповідей				
	Повністю не довіряю	Переважно не довіряю	Переважно довіряю	Повністю довіряю	Важко сказати
Президент	45,0	23,9	19,3	6,5	5,3
Верховна Рада	45,1	31,7	14,7	1,6	6,9
Уряд	44,1	26,9	19,3	3,0	6,6
Збройні сили	18,3	18,9	40,4	8,2	14,2
Міліція	39,8	30,2	19,5	3,2	7,3
СБУ	28,0	20,5	29,8	4,6	17,1
Місцева влада	22,8	24,5	36,0	6,3	10,3
Суди	44,9	27,4	13,2	2,7	11,9
Конституційний суд	36,6	22,5	17,0	4,0	20,0
Прокуратура	38,4	25,1	16,2	4,4	15,8
Церква	9,3	10,6	38,4	31,7	10,0
ЗМІ України	12,6	21,2	48,0	10,3	7,9
ЗМІ Росії	20,3	25,7	27,3	5,8	20,8
Громадські організації	14,2	21,4	33,0	5,4	26,0
Політичні партії	32,1	37,1	15,6	2,0	13,3
Банки	37,0	30,3	19,9	3,0	9,8

В українському суспільстві тільки три соціальні інститути мають позитивний баланс довіри з боку громадян: церква (баланс довіри-недовіри становить +50%), ЗМІ України (+24,5%), Збройні сили (+11%) і дещо переважає довіра щодо громадських організацій (+3%) [3].

Якщо припустити, що ми змогли створити універсальну модель розробки ефективних умов або правил управління економічною системою, зокрема економічною організацією, то встає питання про механізми ефективного застосування, наприклад, впровадження таких правил на практиці.

Можливо досліджувати завдання управління процесами впровадження правил у рамках цієї ж «універсальної моделі» і розробити нові правила. Але тоді виникає чергова проблема - «впровадження правил впровадження» і так далі. У зв'язку з цим, закономірне питання про можливість рішення проблем управління процесами реалізації правил за допомогою інших моделей і інструментів. Наприклад, розроблених у рамках нової інституціональної економічної теорії, що трактує інститути, зокрема, як «правила гри».

Висновки. При розгляді стратегічного управління цікаво зіставити проблеми, що виникають в загальному випадку при реалізації деякої «стратегії», і механізми їх дозволу з відповідними проблемами і механізмами, супутніми реалізації правил. Крім того, цікаво з'ясувати, що буде, якщо члени економічної організації, що є об'єктом управління, самі отримають можливість «замовляти» керівників правила.

Таким чином, якщо управління інституціональними змінами в економічній системі здійснюється за допомогою формальних правил, спрямованих на забезпечення досягнення керованою системою заданих стійких станів, режимів функціонування і розвитку, а налаштування такого управління, по суті, є цілеспрямованою інституціональною зміною і виявляється окремим етапом, що вимагає управління.

Анотація

Досліджено інвестиційний клімат в сучасній національній економіці. Доведено необхідність формування специфічного за змістом і структурою інституціонального середовища. Розроблено науково методичні підходи до обґрунтування системного механізму державного управління інституціональними змінами**.** Запропонований нами механізм доводить, що аналіз формування національної економіки, функціонуючих господарських устроїв необхідно починати з дослідження процесу формування інституціонального середовища, а також з аналізу взаємодії, сумісності, суперечності в цьому середовищі нових формальних інститутів і неформальних правил.

Ключові слова: інститути, національна економіка, інституціональні зміни, державне регулювання.

Аннотация

Исследован инвестиционный климат в современной национальной экономике. Доказано необходимость формирования специфической по содержанию и структуре институциональной среды. Разработаны научно методические подходы к обоснованию системного механизма государственного управления институциональными изменениями**.** Предложенный нами механизм доказывает, что анализ формирования национальной экономики, функционирующих хозяйственных укладов необходимо начинать с исследования процесса формирования институциональной среды, а также из анализа взаимодействия, совместимости, противоречия в этой среде новых формальных институтов и неформальных правил.

Ключевые слова: институты, национальная экономика, институциональные изменения, государственное регулирование.

Summary

Is investigated the investment climate in a modern national economy. Is well-proved the necessity of forming of specific, according to the content and structure, institutional environment. Are worked out the scientific-methodical approaches for grounding of system mechanism of institutional changes state managing**.** The offered by us mechanism proves that the analysis of forming of national economy, functioning economic modes must be started with research of process of institutional environment forming, and also from the analysis of co-operation, compatibility, contradiction in this environment of new formal institutes and informal rules.

Keywords: institutes, national economy, institutional changes, state control.

Список використаних джерел:

1. Прядко И. Иностранные инвесторы бегут из Украины / И. Прядко// Кореспондент. - №28. - від 19 липня 2013 року [Електронний документ]
2. Режим доступу: http://korrespondent.net/business/companies/1582533-korrespondent-vse-na-vyhod-pochemu-inostrannye-investory-begut-iz-ukrainy
3. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Державний комітет статистики України; за редакцією О.Г.Осауленка.— КиївТОВ «Август Трейд», 2013.— 560с.
4. Товстиженко А. Громадяни України довіряють уряду ще менше ніж міліції / А. Товстиженко // Дзеркало тижня від 17.07.2013р. [Електронний документ]
5. Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/gromadyani-ukrayini-doviryayut-uryadu-sche-menshe-nizh-miliciyi-125235_.html

УДК: 631:151

Островська І.П.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В КОНТЕКСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Вступ. Процес розробки стратегії антикризового управління базується на ретельному вивчені усіх можливих напрямів розвитку та діяльності та включає в себе вибір загального напряму, ринків, обслуговування потреб, методів конкуренції, залучення всіх видів ресурсів та визначення моделі ведення бізнесу, яка покликана посилити положення підприємств аграрної сфери на ринку та забезпечити координацію зусиль щодо нарощення ринкової вартості аграрного бізнесу. Належне місце в системі стратегічного та антикризового управління належить фінансовим ресурсам та ризикам їх використання, що забезпечують реалізацію управлінських рішень в сфері ризик-менеджменту, дозволяють мінімізувати ризики інтеграційних зв'язків аграрної сфери національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток наукового підходу в управлінні економічними ресурсами підприємств аграрного бізнесу отримав у фундаментальних роботах Андрійчука В.Г., Дем'яненка М.Я., Пасхавера Б.Й., Маліка М.Й., Лупенка Ю.О., Пасхавера Б.Й, Саблука П.Т., Тулуша Л.Д. [1-3] Базисні ідеї, концепції, методи і моделі ресурсна теорія вартості набуває з наукових праць класиків теорії корпоративних фінансів, таких як Бланк І.А., Колас Б, Наумов О.Б., Лагодієнко В.,Топіха В.І., а також авторів, які систематизують основні ідеї теорії ринкової вартості Макаренка

П.М.,Зимовця В.Н., Сень О.В., Гришовой І.Ю, Непочатенко О.О., Бечка П.К, Махмудова Х.З., Хоми І.Б.[4-6] та ін.

Мета: Розглянути основні механізми стратегічного антикризового управління підприємств аграрної сфери з точки зору ефективного використання внутрішніх економічних ресурсів та зниження ризиків інтеграційних зв'язків галузі.

Виклад основного матеріалу: В спеціальній науковій літературі наведено широке коло визначень поняття «стратегічне управління» , які об'єднують притаманні йому риси: спрямованість на довгострокову перспективу, реагування на зміну в оточенні шляхом проведення перетворень на підприємстві, перевага значущості використання фінансового потенціалу та нематеріальних активів, орієнтація на споживача тощо. Узагальнення існуючих підходів до трактування поняття "стратегічне управління " вказує на відсутність в них створення потенціалу підприємства як об'єктивно обумовленої системи, до якої входить управлінський та виробничий потенціал, необхідний для досягнення поставлених цілей. Отже, стратегічне управління це процес, який включає не тільки стратегічне планування (вибір стратегічних цілей, розробка стратегії розвитку, її реалізація), а й цілеспрямоване, взаємоузгоджене і своєчасне формування виробничого та управлінського потенціалу, що у комплексі забезпечує ефективну діяльність підприємства в майбутньому.

Ресурсне забезпечення ринкової вартості підприємства за критерієм часу відбувається у двох періодах: короткостроковому і довгостроковому. При цьому, фінансові ресурси генерують різні за кількісними і якісними характеристиками обсяги вартості. У короткостроковому періоді джерелом нарощення ринкової вартості є здатність підприємства повністю використовувати ефективні комбінації сформованого обсягу активів, а також наявність оптимальної структури джерел їх фінансування.

У довгостроковому періоді джерелом нарощення ринкової вартості є здатність підприємства акумулювати потенційні ресурси та оптимально використовувати їх комбінації. Для цього серед всієї сукупності ресурсів підприємства окремо виділено категорію стратегічних ресурсів, що мають найбільший вплив на формування стійких конкурентних переваг.

Елементи ресурсів або їх комбінацій, що є основою формування організаційних знань, досвіду і навиків як джерела компетенцій і динамічних здатностей підприємства, а також мають потенціал генерування грошових потоків, є його стратегічними ресурсами. Виходячи з цього визначення фінансові ресурси переробного підприємства необхідно також віднести до стратегічних ресурсів, що за допомогою фінансового потенціалу формують ринкову вартість переробного підприємства. Процес стратегічного управління базується на оцінці впливу ресурсного забезпечення, в тому числі і фінансового забезпечення на формування ринкової вартості.

Однією з основних проблем формування інтеграційних зв'язків в аграрному виробництві залишається молочний напрям аграрної сфери. Виявити фінансові ризики інтеграційних зв'язків без попереднього вивчення ситуації на молочному ринку практично неможливо, тому розглянемо ситуацію з точки зору взаємодії молокопереробних підприємств та аграрних підприємств, що складають сировинну базу молочного виробництва. Сьогодні в Україні працює близько 300 підприємств, що виготовляють молочну продукцію. Наразі приблизно 50% ринку займають дрібні виробники, а частина, що залишилась, розподілена між декількома основними гравцями, такими як «Юнімілк Україна», «Вімм-Білль-Данн», «Лакталіс-Україна», ТОВ «Мілкіленд-Україна» та іншими компаніями. Розподіл ринкових часток між основними виробниками цільномолочної продукції в Україні у 2012 році наведено на рис.1.

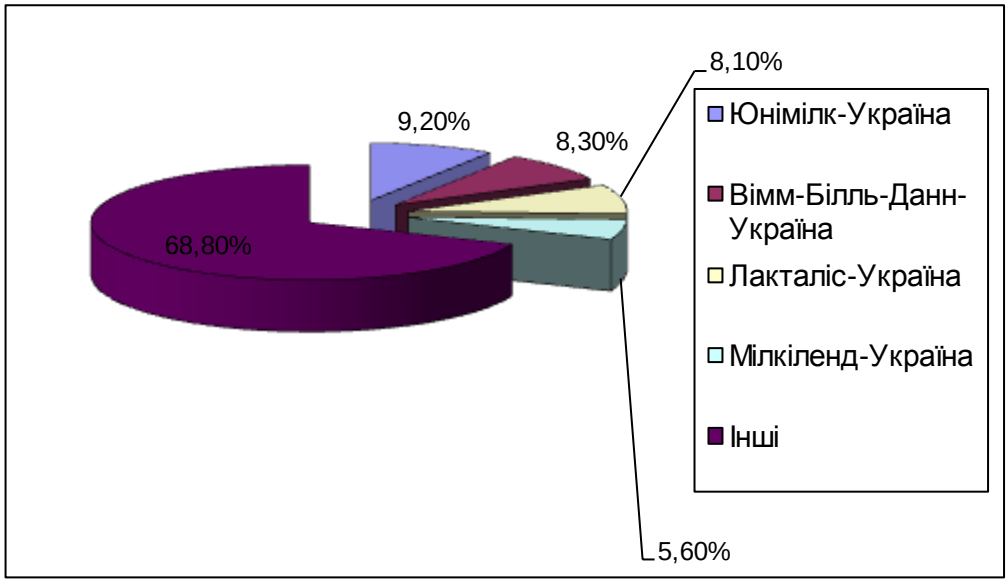

Рис. 1. Ринкові частки основних виробників цільномолочної продукції в Україні у 2012 році[4]

Розглянемо основні економічні характеристики ресурсів ЗАТ «Лакталіс-Україна»- лідера серед молокопереробних підприємств України з метою виявлення конкурентної стійкості підприємства. З точки зору організаційної структури компанія «Лакталіс-Україна» сформована за рахунок об'єднання у своїй власності чотирьох молококомбінатів, а також мережі торговельних підприємств. При цьому українська компанія активно використовує організаційні можливості материнської компанії «*Lactalis*». Компанія «Лакталіс-Україна» використовує вертикально-інтегрований ланцюжок організації виробництва (рис.2)

агропромислові підприємства (населення) → *переробка сировини* → *виробництво молочної продукції* → *зовнішня логістика і збут продукції* → *власний мерчандайзинг для просування продукції на ринку*.

Рис.2. Організація інтеграційних зв'язків «Лакталіс-Україна»

Виробничі можливості «Лакталіс-Україна» характеризуються такими показниками: переробка 250 тонн молочної сировини, виробництво 9,6 тонни масла, 6,3 тонни харчового казеїну на добу. У 1996 році підприємство запустило перший в Україні цех по виробництву харчового козеїну. Компанія «Лакталіс-Україна» організувала установку холодильників в селах, де вона здійснює закупки молока у населення. Продукція компанії не містить консервантів. Основною проблемою виробників молочної продукції є забезпечення власного виробництва сировиною. За останні роки сировинна база в Україні суттєво скорочується, що зумовлює загострення конкуренції з боку підприємств за сировинні ринки, підвищення закупівельних цін на молоко. Конкуренція за доступ до сировинних ресурсів спонукає молочні компанії до створення холдингів, а також злиття чи поглинання дрібних і середніх виробників з крупними підприємствами, що мають зв'язки з агро виробниками та власними мережами заготівель молока у населення.

Для формування ринкових ресурсів, таких як бренд, канали збуту та лояльність споживачів, необхідні значні фінансові інвестиції. Більшість виробників молочної продукції на вітчизняному ринку становлять невеликі регіональні молокопереробні заводи, які не мають таких можливостей. У продуктовий портфель компанії входить 7 торгових марок. Диференціація брендів здійснюється як за ціновими сегментами (цільовою аудиторією), так і за товарними групами.

- *Молочні і кисломолочні продукти*: ТМ «President», ТМ «Фанні», ТМ «Білосвіт»;
- *Творожки, йогурти, кефір, десерти*: ТМ «Дольче»; ТМ «Лактонія».

- *Сири:* ТМ «Galbani» (італійські сири); ТМ «Societe» (французькі сири).

Ключовим корпоративним трендом компанії «Лакталіс-Україна» є ТМ «President».

У 2004 році портфель компанії поповнюється вітчизняними торговими марками низького цінового сегменту «Лактонія» та «Білосвіт». При цьому, продукція бренда «Лактонія» славиться тим, що містить *унікальний* корисний компонент – лактулозу. Щорічно продуктова лінійка компанії поповнюється новими видами молочної продукції. Так, у 2007 році споживачам запропоновано новий продукт – творожну запіканку, а також делікатесні французькі та італійські сири «Societe» «Galbani». Таким чином, продукція ЗАТ «Лакталіс – Україні» представлена як у низькому, так і високому цінових сегментах, а також покриває практично усі сегменти ринку молочної продукції України, що забезпечує високий рівень впізнаваності всіх торгових марок. При цьому, завдяки існуючим можливостям подальшої консолідації ринку молочної продукції України, підприємство має можливість підвищити рівень їх компліментарності за рахунок придбання нових виробничих потужностей, зростання вартості бренду, виходу на міжнародні ринки тощо. До інтелектуальних ресурсів компанії можна віднести:

- знання і досвід як виробничого, так і управлінського персоналу, а також корпоративну культуру та інтелектуальний потенціал материнської компанії «Lactalis»; розроблені рецептури виробництва десертів, творожків, запіканки, а також сирів; досвід в організації ефективних бізнес-процесів як у виробництві, так і в логістиці та збуті молочної продукції.

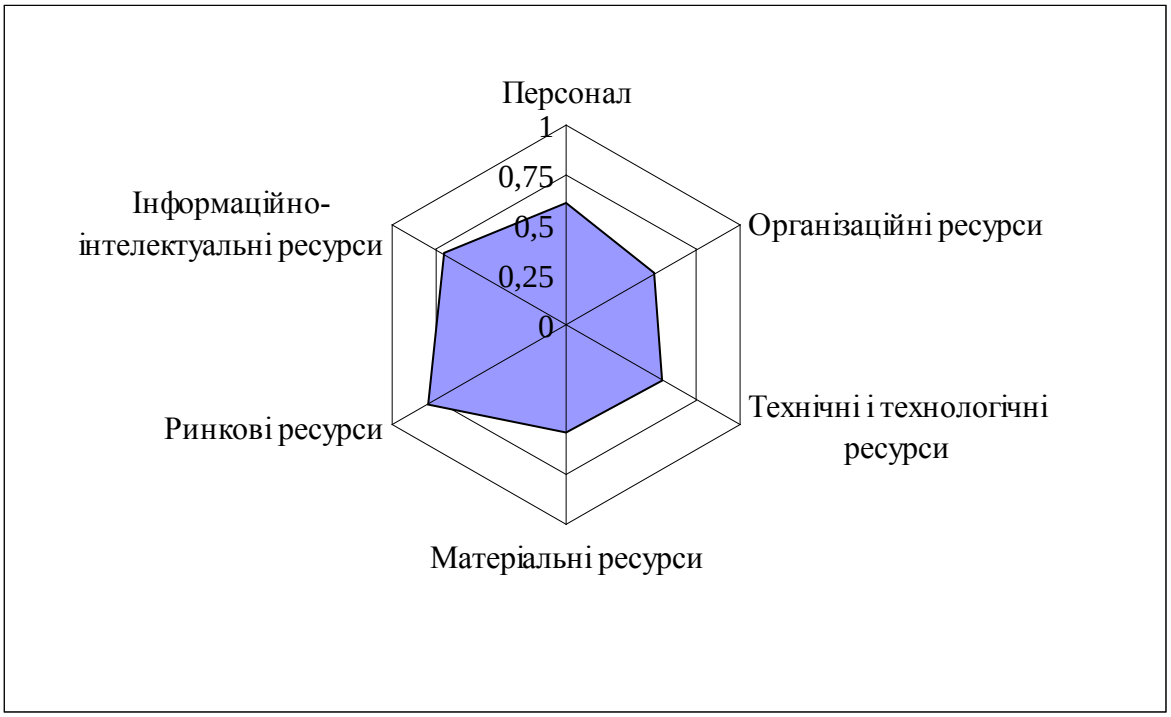

Рис. 3. Інтегральна оцінка відстані ресурсів ЗАТ «Лакталіс-Україна» від рівня із високим стратегічним статусом

Оскільки основна сировина - молоко, займає більше 70% у собівартості продукції, то зростання його ціни суттєво впливає на формування цінової політки компанії особливості та реалізації її стратегії на відповідному ціновому сегменті ринку. Крім цього, важливе значення має якість сировини, яка тісно пов'язана із якістю кінцевого продукту. Рівень унікальності сировинних ресурсів в сучасних умовах обумовлюється якістю молока, яке постачається агропромисловими підприємствами, фермерськими чи приватними господарствами. ЗАТ «Лакталіс-Україна» використовує систему контролю якості сировини, що впливає й на забезпечення високої якості кінцевої продукції. Щорічне скорочення сировинної бази на фоні зростання асортименту та обсягів виробництва різних

видів молочної продукції зумовлюють загострення конкуренції між виробниками за доступ сировини. Досягнення переваг за сировинними ресурсами отримують в основному лідери ринку на основі вертикальної інтеграції із агропромисловими підприємствами, фермерами та тісною співпрацею із приватними господарствами.

Високий рівень технічної оснащеності виробництва мають лише лідери ринку (компанії Юнімілк-Україна, Вімм-Білль-Данн-Україна та Мілкіленд-Україна), а оскільки їх сукупна ринкова чатка менше 50%, то в цілому рівень унікальності цього виду ресурсу є високим Конкурентні переваги, що отримує компанії «Лакталіс- Україна» від використання цього виду ресурсу, не є довгостроковими, оскільки в сучасних умовах швидко скорочується тривалість життєвого циклу техніки та технологій, а трансфер інновацій є поширеним явищем. Рівень використання компанією цього виду ресурсів є досить високим. Завдяки сформованій технічній і технологічній базі на ЗАТ «Лакталіс - Україна» постійно здійснюється вдосконалення технології виробництва, розширення асортименту та виведення нових видів молочної продукції, що дозволяє їй покрити всі сегменти ринку молочної продукції

Результати проведених розрахунків інтегральної оцінки існуючого стратегічного статусу ресурсів ЗАТ «Лакталіс-Україна» дозволяють зробити такі висновки: до категорії ресурсів із високим стратегічним статусом можна віднести ринкові ресурси, що представлені нематеріальними активами (торговими марками) та інформаційно-інтелектуальні ресурси; до категорії ресурсів, що наближаються до рівня високого стратегічного статусу відносяться такі ресурси (за ступенем наближення): персонал, технічні і технологічні ресурси, матеріальні ресурси, організаційні ресурси; категорії ресурсів із низьким стратегічним статусом у компанії немає.[5, с. 20]

Висновки. Отже, с точки зору стратегічного довгострокового антикризового управління ринкова вартість переробного підприємства формується завдяки сформованим нематеріальним активам та оборотним засобам. Вони є стратегічними ресурсами підприємств та забезпечують безперервну операційну діяльність, нарощення ринкової вартості підприємства, є джерелом конкурентної переваги та ключовими факторами успіху реалізації управлінських рішень.

Анотація

У статті проаналізовано вплив глобалізаційних процесів на розвиток вітчизняного АПК, що супроводжується виникненням нових викликів, посиленням загроз і небезпек для аграрного сектору економіки та продовольчої незалежності країни. Обґрунтовано пропозиції, реалізація яких сприятиме посиленню ролі держави у протидії кризовим явищам, підвищенню значення антикризового управління в унеможливленні банкрутства та забезпеченні стабільного функціонування підприємств агропродовольчого комплексу **.**

Ключові слова: управління ризиками, антикризове управління, аграрна сфера

Аннотация

В статье проанализировано влияние внешних процессов на развитие отечественного АПК, сопровождается возникновением новых вызовов , усилением угроз и опасностей для аграрного сектора экономики и продовольственной независимости страны . Обоснованы предложения , реализация которых будет способствовать усилению роли государства в противодействии кризисным явлениям , повышению значения антикризисного управления в предотвращении банкротства и обеспечении стабильного функционирования предприятий агропродовольственного комплекса .

Ключевые слова: управление рисками, антикризисное управление, аграрная сфера

Summary

The article analyzes the impact of globalization on the development of domestic agriculture, accompanied by the emergence of new challenges, increased threats and dangers to the agricultural sector and food independence of the countrySuggestions, implementation of which will contribute to strengthening the state's role in combating the crisis, and increasing the value of crisis management in the prevention of bankruptcy and ensuring of stable functioning of the agrofood sector are grounded.

Keywords: risk management, crisis management, agricultural sector.

Список використаної літератури:

1. Бланк И.А. Фінансовая стратегия предприятия / Бланк И.А. – К. Ника-Центр, Єльга, 2004. – 711с.
2. Дем'яненко М.Я.Фінансові проблеми формування і розвитку аграрного ринку (доповідь) / М.Я. Дем'яненко// Економіка АПК . – 2007. -№5. – С.4-18.
3. Пасхавер Б. Рентабельність агросфери: проблеми стабільності/ Б.Пасхавер // Економіка України. - 2004. – №2. – С.73-82.
4. Гришова І.Ю. Теоретичні засади фінансового забезпечення стратегічних рішень / І.Ю. Гришова // Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент»: Збірник наукових праць, Луцький національний технічний університет. – Луцьк, 2010. – Випуск 7(26). Частина І. – С. 267-275.
5. Гришова І.Ю. Розробка заходів управління ризиками фінансової безпеки підприємства. / І.Ю. Гришова, Т.С. Шабатура // Вісник Сумського національного аграрного університету: науково-методичний журнал. Серія: фінанси і кредит. №2 (33), 2012. – с.15-21.
6. Хома І.Б.Формування аналітичного інструментарію діагностики рівня фінансово-кредитноїзахищеності промислового підприємства: монографія / І.Б. Хома. – Розділ 3.16 –С. 149-157 // Аспекти соціально-економічного розвитку транзитивної економіки. –Частина 2. / Під ред. д.е.н., проф. О.О. Непочатенко. – Умань: Видавець«Сочінський», 2011. – 278 с.
7. Хома І.Б.Аналіз впливу дестабілізуючих чинників на процес управління економічноюзахищеністю промислових підприємств / І.Б. Хома // Всеукраїнський науково-виробничийжурнал «Інноваційна економіка». – Тернопіль: ТІ АПВ НААН, 2012. – Т.1[27]. –С. 146-156.

УДК: 658.811

Прядко О.М.

УПРАВЛІННЯ ТОРГОВИМ АСОРТИМЕНТОМ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку ринкових відносин в Україні, які характеризуються загостренням національної конкурентної політики на ринку збуту товарів; упровадженням концепцій соціально-етичного маркетингу; підвищенням значущості постійних споживачів особливої актуальності набувають питання управління торгового асортименту підприємств роздрібної торгівлі. Діяльність підприємств торгівлі з формування та управління торгового асортименту споживчих товарів, спрямована на його розвиток відповідно до обсягу й структури попиту споживачів, при найбільш ефективному використанні фінансових, матеріальних, інформаційних і трудових ресурсів.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблема управління товарним асортиментом та асортиментною політикою досліджувалась багатьма відомими авторами, такими як: А.Хоскинг, М.Мескон, М.Альберт, Й.Ворст, Д.Речмен, Г.Кунц, О.Донне. Українські та російські автори також висвітлюють цю тему у своїх працях, а саме Л.В.Балабанова, А.В.Войчак, О.М.Мозговой, В.Я.Кардаш, І.Н.Герчікова, А.П.Градов, В.М.Горностаєва, Ю.П.Анисимов, М.М.Алексеева, М.П.Афанасьев, В.В.Гончаров, В.С.Кабанов, А.И.Ковалев, В.Снігєрьова, В.В.Войленко, В.Е.Хруцкий.

Формулювання завдання дослідження. У статті поставлені наступні завдання: вивчити основні фактори, що визначають побудову торгового асортименту та основні проблеми щодо управління торговим асортиментом.

Виклад основного матеріалу. Практика господарської діяльності підприємств роздрібної торгівлі України доводить, що основна частка суб'єктів господарювання не витримують конкуренції внаслідок недооцінювання ролі торгового асортименту, адаптованого до ринкових змін під впливом факторів макро- і мікросередовища. Головною її метою в сучасних умовах господарювання є визначення набору товарів, які найкраще відповідають сегменту ринку, що обслуговується. На даному етапі розвитку вітчизняної економіки все більше і більше значення у свідомості споживачів набуває структура продукції і наявність можливості вибору товару з пропонованого асортименту. Саме тому управління асортиментом - один із самих головних напрямків діяльності кожного підприємства. Особливу важливість цей напрямок набуває зараз, коли до товару з боку споживача висуваються підвищені вимоги, і від ефективності роботи підприємства з виробленим товаром залежать всі економічні показники організації і займана їй ринкова частка. Як свідчить світовий досвід, лідерство в конкурентній боротьбі одержує той, хто найбільш компетентний в асортиментній політиці, володіє методами її реалізації і може максимально ефективно нею управляти.

Практика підприємств роздрібної торгівлі України свідчить про те, що 80% суб'єктів ідуть з ринку через непродуманий підхід до вибору асортиментного профілю магазину, статичності асортиментних наборів товарів і негнучкого реагування на зміни, що відбуваються на ринку під впливом факторів їх макро- і мікросередовища.

Перелік факторів, що прямо або опосередковано впливають на формування торгового асортименту та визначають асортиментну політику торгового підприємства наведені у таблиці 1.1.

Процес формування торгового асортименту товарів, що реалізуються роздрібною торговельною мережею, передбачає проведення наступних етапів роботи:

1. Визначення переліку основних груп та підгруп товарів, що реалізуються, виходячи з обраної товарної спеціалізації підприємства та потреб його потенційних споживачів.

Таблиця 1.1.

Основні фактори, що визначають побудову торгового асортименту

<table>
<tr><th>Фактори, що не залежать від конкретних умов діяльності торгового підприємства (визначають напрям спеціалізації і тип підприємства)</th><th>Фактори, що відповідають конкретним умовам роботи торгового підприємства (визначають макро- і мікроструктуру асортименту конкретного підприємства)</th></tr>
<tr><td>Соціальні:
– соціальний склад населення;
– рівень культури;
– соціальне забезпечення населення;
– характер трудової діяльності.</td><td rowspan="2">Фактори, що враховуються при розробці макроструктури асортименту (широти асортименту)
– роль підприємства в системі торгового обслуговування;
– наявність інших підприємств у зоні діяльності, їхня спеціалізація, потужність;
– тип і потужність підприємства;
– транспортні зв»язки й ін.</td></tr>
<tr><td>Економічні:
– розвиток виробництва товарів;
– рівень доходів населення і джерела їхнього утворення;
– розвиток економіки району діяльності;
– ціна на товари й ін.</td></tr>
<tr><td>Демографічні:
– статевовіковий склад;
– кількість і структура сімей;
– професійний склад населення й ін.</td><td rowspan="3">Фактори, що враховуються при розробці мікроструктури асортименту (глибина асортименту – кількість видів і різновидів)
– рівень доходів за сегментами;
– специфіка попиту усередині сегментів;
– розмір торгової площі і характеристика устаткування й ін.</td></tr>
<tr><td>Національно-побутові:
– національний склад населення;
– традиції, звичаї.</td></tr>
<tr><td>Природно-кліматичні:
– географічне розташування (міста, села, адміністративного району);
– клімат;
– природні ресурси й ін.</td></tr>
</table>

2. Розподіл окремих груп та підгруп товарів між споживчими комплексами та мікрокомплексами постійного та сезонного характеру. При проведенні цієї роботи необхідно враховувати фактичний розмір торговельної площі підприємства, а також спеціалізацію підприємств-конкурентів, розташованих у районі діяльності даного підприємства, особливо вузькоспеціалізованих. Формування постійних споживчих мікрокомплексів є основою для визначення переліку та спеціалізації товарних секцій підприємства.

3. Визначення кількості видів та різновидів товарів в межах окремих споживчих комплексів та мікрокомплексів (за окремими групами та підгрупами товарів), тобто мікроасортимент торгового асортименту. Основою для проведення цієї роботи є розмір торговельної площі та стан пропозиції товарів на споживчому ринку.

4. Розробка конкретної асортиментної програми, що пропонуються до реалізації контингенту покупців, який обслуговує роздрібна торговельна мережа.

Управління торговим асортиментом – діяльність відповідних служб торгового підприємства з моніторингу, аналізу управлінських рішень в області маркетингу, збуту й виробництва з метою адаптації асортименту до потреб споживачів.

Основними проблемами управління асортиментом є:

– потреби споживачів швидко змінюються, тому торгове підприємство вимушено постійно оновлювати свій асортимент, а для цього потрібні допоміжні ресурси;

– жорстока конкуренція приводить до того, що новий товар який виведений на ринок не устигає окупити інвестиції в його виробництво й просування;

– на торгових підприємствах не налагоджена система управління асортиментом через складність прогнозування змін попиту споживачів й відсутності методик оптимізації асортименту

Управління асортиментом є значним ресурсом підвищення рентабельності реалізації споживчих товарів на підприємствах роздрібної торгівлі. Практика показує, що на сьогодні більшість вітчизняних підприємств основний резерв оптимізації асортименту знаходять у значному необґрунтованому скороченні найменувань товарів, головним інструментом вибору товарних категорій у структурі асортименту є інтуїція.

У зв'язку зі швидкими змінами кон'юнктури ринку, зміни умов діяльності підприємств роздрібних торговельних мереж організація контролю формування торгового асортименту стає все більш актуальним. Задачею контролю є перевірка ефективності реалізованої асортиментної концепції. Вона являє собою спрямовану побудову оптимальної асортиментної структури, товарної пропозиції, при цьому за основу приймаються, з одного боку, споживчі вимоги певних груп (сегментів ринку), а з іншого - необхідність забезпечити найбільш ефективне використання підприємством сировинних, технологічних, фінансових та інших ресурсів з тим, щоб виробляти вироби з низькими витратами. При контролі використовують данні системи обліку (контроль збуту, розрахунок прибутку і інше) й данні дослідження ринку (аналіз іміджу, рівня відомості і інше).

На рис. 1.1. наведена залежність визначення видів контролю асортиментної політики підприємства від їх цілей і суб'єктів проведення.

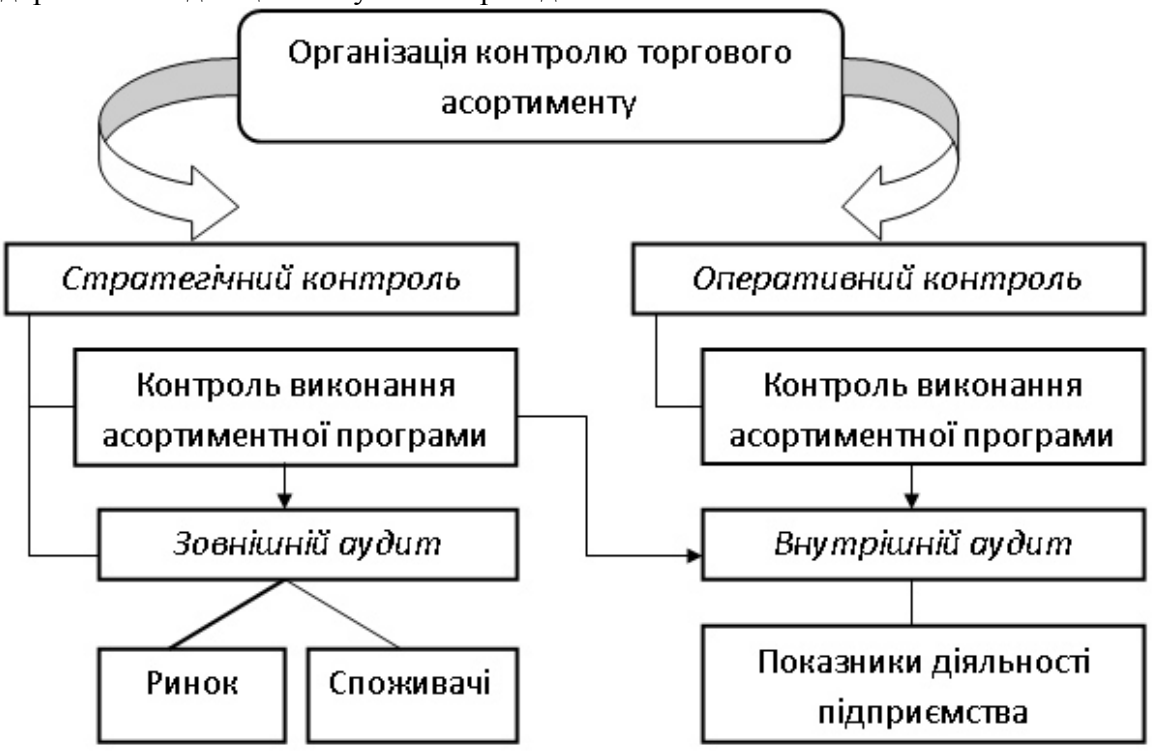

Рис. 1.1. Організація контролю торгового асортименту підприємств роздрібної торгівлі

Представлена нами схема є основою системного підходу до організації контролю формування та управління торгового асортименту підприємствами роздрібної торгівлі.

Системний підхід щодо організації контролю торгового асортименту передбачає визначення:

– правого, інформаційного і технічного забезпечення;

– основних принципів організації;
– основних етапів здійснення контролю асортиментної політики підприємства;
– структури і змісту контрольної інформації та основних напрямків її використання.

В сучасних умовах, коли з одного боку грошові доходи населення обмежені, й споживачі надають перевагу лише необхідним товарам, а з другого боку зростає конкурентна політика серед виробників та постачальників, становиться насущною необхідністю планувати асортиментну програму діяльності підприємства.

Особливо важлива розробка асортиментної програми для великих спеціалізованих підприємств торгівлі зі значними торговими й складськими площами, складною структурою управління, тому для них життєво важливо обґрунтування планування товарної, цінової, збутової, комунікаційної та асортиментної політик.

На наш погляд, для формування ефективної асортиментної політики на підприємстві роздрібної торгівлі потрібно здійснити асортиментну програму.

Асортиментна програма ставить за мету розробку рекомендацій по підвищенню ефективності асортиментної політика на підприємствах роздрібної торгівлі з використанням всіх засобів маркетингу.

Ефективна асортиментна програма повинна орієнтуватися на:

1. Отримання прибутку підприємством роздрібної торгівлі від реалізації товарів, які включені в асортиментну програму.
2. Максимальне задоволення платоспроможного попиту споживачів;
3. Довгочасну ринкову стійкість підприємства торгівлі, включених до асортименту товарів.
4. Створення позитивного іміджу підприємства торгівлі й визнання з боку громадськості (PR).

Упровадження в практику діяльності підприємств роздрібної торгівлі розробленої асортиментної програми сприятиме підвищенню ефективності асортиментної діяльності в умовах розвитку національної конкурентної політики роздрібного ринку України.

Висновки. Можна зробити висновок, що управління асортиментом припускає координацію взаємозалежних видів діяльності - науково-технічної і проектної, комплексного дослідження ринку, організації збуту, сервісу, реклами, стимулювання попиту. В сучасних умовах функціонування підприємств існують такі проблеми, що негативно впливають на ефективне управління асортиментом: висока мінливість зовнішнього оточення; негативний стан макросередовища; низька платоспроможність населення; порушення прав споживачів та недосконала система їх захисту; наявність товарів-підробок низькії якості (елемент недобросовісної конкуренції); хаотичні зміни цін на сировину, митних тарифів на імпортні товари; насичення внутрішнього ринку імпортними товарами; несприятливі умови кредитування малого та середнього бізнесу; слабка орієнтація діяльності роздрібних торгових підприємств на маркетинг; складність проведення маркетингових досліджень; практична нерозвиненість системи та процесу стратегічного, копмлексного та системного підходів щодо управління підприємствами; слабка соціальна орієнтація підприємств. Це обумовлює впровадження нових сучасних підходів щодо розвитку, управління торговим асортиментом підприємства.

Анотація

Визначені фактори та основні проблеми, що впливають на формування та управління торгового асортименту. Розроблена схема системного підходу до організації контролю формування та управління торгового асортименту підприємствами роздрібної торгівлі.

Аннотация

Определены факторы и основные проблемы, влияющие на формирование и управление торгового ассортимента. Разработанна схема системного подхода к организации контроля формирования и управления торговым ассортиментом на предприятиях розничной торговли.

Summary

The factors and key issues affecting the development and management of trading range. The developed scheme is a systematic approach to the monitoring of the formation and management of commercial range of retailers.

УДК: 65.012

Бывшева Л.А., Кондратенко О.А.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ РУКОВОДИТЕЛЯ В СИСТЕМЕ САМОМЕНЕДЖМЕНТА

Постановка проблемы. Современная эпоха требует принципиальных изменений практически во всех сферах жизнедеятельности и деятельности каждого человека. Общественно-экономические отношения, подходы, методы, технологии решения жизненных проблем, которые создавались на протяжении десятилетий, устарели и больше не отвечают требованиям времени, целям нового общества и человека. Человек, который оказался вне привычном ритме жизни, сталкивается перед необходимостью по-новому видеть, слышать и чувствовать действительность, анализировать трудности, которые появляются при реализации потребностей, норм и делать соответствующие выводы.

Однако компетентность, приобретенная в процессе ознакомления со специальной литературой, отражающей опыт предшественников, без знания научных основ функционирования человеческого организма, человека как индивида, субъекта, личности, индивидуальности, механизмов самоорганизации и саморегуляции, технологий самоуправления и навыков их использования, обречена на полупрофессионализм, полуэффективнисть, полууспех. Для того чтобы быть компетентным в своей профессии, менеджер должен четко понимать этапы становления личности руководителя. К сожалению ни в психологии ни в менеджменте пока нет единого мнения о понятии личности руководителя. В настоящее время имеется большое количество исследований, которые касаются социально-биографических данных руководителей.

Анализ последних исследований и публикаций. Одна из основных проблем самоменеджмента, которой уделяется особое внимание – это проблема личности. На данный момент существует множество теорий личности, которые разрабатывались психологами разных стран мира, среди них: А.Маслоу, З.Фрейд, К.Юнг, К.Роджерс, В.А.Петровский, С.Л.Рубинштейн, А.Н. Леонтьев Б.М.Теплов, Л.С. Выготский, В.А.Ядов, Е.В. Шорохова и многие другие [1,2]. Большинство психологов определяет личность, как субъект социальных отношений и сознательной деятельности [3]. Одна из форм проявления направленности личности – особенности ее поведения в той или иной сфере жизнедеятельности. В данной работе мы будем рассматривать управленческую направленность личности. Проблему личности руководителя исследовали ряд ученых, среди них: А. Файоль, М.Вебер, Ф.Абрамс, Д.Коттер, В.Л.Марищук, Э.С.Чугунова, Ю.Д.Красовский, Е.Г.Молл, В.Ф.Рубахин, Л.И.Уманский и многие другие [3].

Формулировка задания исследования. Основная цель статьи - анализ социально-биографических характеристик личности руководителя, являющийся составной частью проблемы повышения эффективности управления предприятием.

Изложение основного материала. Наиболее распространенной в научной литературе является классификация, предложенная американским психологом. М. Шоу [4]. Он выделил 3 основных группы характеристик:

-биографические характеристики

-способности

-личностные качества

К биографическим характеристикам относят: возраст, пол, образование и социальный статус. Возраст обычно связывают с накоплением профессионального опыта, что влияет на качество управления (принятие решений, общение с персоналом и т.д.), прослеживается связь между возрастом и занимаемой должностью (обычно наиболее высшие посты занимают руководители зрелого возраста). В большинстве случаев пропорционально возрасту происходит карьерное продвижение персонала.

Исследуя влияние возраста на деятельность руководителя, необходимо помнить, что возраст в психологии это не только временная характеристика индивидуального развития, но и определенная качественно своеобразная ступень развития, обуславливаемая закономерностями формирования организма, условиями жизни, обучения и воспитания. Говоря о возрасте руководителя мы имеем в виду как раз не временные характеристики, а социально-психологические. Социальный возраст прежде всего влияет на управленческую деятельность - социально зрелым человек может быть как в молодом, так и в пожилом возрасте.

Изучая возраст, можно сказать, что на данный момент не доказано прямое влияние возраста на успешную деятельность руководителя. Но возрастной фактор важен для ее выполнения.

Следующей наиболее весомой характеристикой является пол. На данный момент трудно определить, кто более эффективен в управлении: мужчина или женщина. Пол, как и возраст, можно рассматривать с психологической и биологической точек зрения. В современном мире уже можно говорить о противостоянии мужчин и женщин в деловой сфере. А. В. Карпов пишет, что основной вывод, сделанный из сравнительного анализа качества управления предприятием на основании гендерных различий состоит в следующем: для руководителей–мужчин характерно лучшее решение одних задач управления, а для женщин – других. Он утверждает, что мужчины руководители все же имеют преимущество перед женщинами, поскольку некоторые личностные качества являются «сцепленными с мужским полом» [5].

В экономически развитых странах процент женщин-руководителей очень высок и наблюдается устойчивая тенденция к росту данного показателя. В Украине только начинается феминизации управленческой деятельности. По нашему мнению, только сейчас начался процесс уравнивания мужчин и женщин руководителей и только спустя несколько лет мы сможем выделить основные аспекты решения проблемы влияния половых различий в отечественной управленческой деятельности

Следующим фактором, оказывающим влияние на качество управления предприятием, выделяют социальный статус и образование. Особое влияния данных характеристик подчеркивают многие авторы (Л. Якокка, Р. Макнамара, А.Мориота.) [6]. Наличие образования – это одно из необходимых условий занять руководящий пост. Образование представляет собой уровень профессиональной подготовки, базу знаний и умение их применять в деятельности.

Социальный статус оказывает воздействие на успешность управленческой деятельности. Высокий социальный статус влияет на возможность быстрее продвигаться по служебной лестнице. И все же влияние данного фактора весьма неоднозначно: многие

выдающиеся руководители начинали свои карьеры с самых низших уровней управления и некоторые наследники крупных фирм приводили их к банкротству.

Из всех выше перечисленных факторов наибольшее влияние на управленческую деятельность оказывает образование. Влияние остальных факторов неоднозначно и не до конца изучено в психологической и экономической литературе.

Рассмотрим следующую группу характеристик – способности. Способности – это индивидуально-психологические особенности личности, являющиеся условием успешного выполнения той или иной продуктивной деятельности [7]. Выделяют общие и специальные способности. Специальные способности – это способности к какому-либо виду деятельности. Специальные способности связаны с успешной управленческой деятельностью прямой зависимостью. Чем выше уровень их развития, тем выше и показатели эффективности деятельности. Общие способности - это такие способности, которые определяют успешность выполнения не одной, а многих видов деятельности. К общим способностям относится интеллект. Большинство ученых определяют интеллект как понимание, познание, в широком смысле - совокупность всех познавательных функций человека и восприятия до мышления и воображения. К числу общих способностей, значимо влияющих на успешность управленческой деятельности, относятся обучаемость, активность, саморегуляция.

Следующая характеристика – личностные качества. Эта характеристика оказывает огромное влияние на поведение руководителя. В ряде работ представлены наборы качеств руководителя, важных для успеха его управленческой деятельности, автором сделана попытка систематизировать взгляды различных ученых на проблему влияния личностных характеристик руководителя в управленческой деятельности.

Таблица 1

Сравнительная характеристика структуризации личностных качеств руководителя

Источник информации	Основные личностные качества руководителя, влияющие на эффективность управленческой деятельности
Веснин В.Р. [8]	- высокие моральные стандарты; - физическое и психологическое здоровье; - отзывчивость, заботливость; - оптимизм, уверенность в себе.
Бойдел Т. [9]	- моральные качества (принципиальность, честность, трудолюбие, самокритичность.) -волевые качества (работоспособность, энергичность, выдержанность, настойчивость.) - деловые качества и организаторские способности (самостоятельность, самоконтроль, целеустремленность, инициативность, новаторство, исполнительность, грамотная работа с кадрами.) - профессиональные знания.
Кричевский Р.Л. [9]	- умение создавать результаты; - желание и способность нести ответственность за порученное задание и принимать рискованные решения; - готовность начинать процессы изменений , управлять ими и использовать в интересах организации; - готовность использовать открытый способ управления, приветствующий сотрудничество; - искусство принимать быстрые решения; - способность сосредотачиваться на настоящем и будущем; - способность видеть изменения, происходящие как внутри организации;

	- готовность к близким социальным взаимоотношениям; - творческий подход к работе; - постоянное самосовершенствование и хорошая психическая и физическая форма; -умение правильно использовать свое время; - готовность к мотивированию себя и персонала; -готовность к политическому руководству; - международный кругозор
Стогдил Р. [9]	- доминантность; - уверенность в себе; - эмоциональная уравновешенность; - стрессоустойчивость; - креативность; - стремление к достижению; - предприимчивость; - ответственность; - надежность в выполнении задания; - независимость; - коммуникабельность.

Наиболее распространенной в научной литературе по нашему мнению наиболее полной являются личностные качества, предложенные Р. Стогдилом.

Доминантность – черта личности, которая выражается в стремлении руководителя влиять на подчиненных. Эту черту называют еще чертой лидера, она чрезвычайно важна в управленческой деятельности. Лидерство руководителя в настоящий момент используется для достижения наиболее полного и эффективного использования всех имеющихся ресурсов подчиненных.

Следующая черта – уверенность в себе. Как пишет А. В. Карпов, уверенность руководителя оказывает позитивное влияние на управленческую деятельность по двум направлениям. Во-первых, она является стабилизатором личных усилий – индивидуальной деятельности руководителя, придавая ей своеобразный стержень и препятствуя внешним воздействиям. Во-вторых, подчиненные как правило, очень хорошо чувствуют состояние руководителя. В силу механизмов идентификации, переноса, эмпатии они воспроизводят поведенческие установки руководителя в своей деятельности.

Одной из наиболее весомых личностных характеристик является эмоциональная уравновешенность. Руководитель должен контролировать свои эмоции, неконтролируемые эмоции неблагоприятно влияют на психологический климат в коллективе. Эмоциональная неуравновешенность может снижать уверенность человека в своих силах. Постоянное подавление эмоций, их сдерживание в рабочей обстановке может обернуться рядом неприятных последствий – неврозами, психическими заболеваниями, поэтому руководителю необходимо найти способы релаксации, снятия нервного напряжения. В ряде японских компаний, таких как Toyota, при внедрении системы «бережливого производства», был проведен эксперимент, в рамках которого работники находились в специальных комнатах для релаксации 15 минут через каждые 45 минут работы. Уровень заболеваемости и психологических расстройств упал в несколько раз [10].

Стрессоустойчивость – это способность сохранять высокие показатели психического функционирования и деятельности при возрастающих стрессовых нагрузках. Руководитель, обладающий данной чертой, может не только сохранять, но и увеличивать эффективность своей деятельности.

Креативность - уровень творческой одаренности, способности к творчеству, составляющей относительно устойчивую характеристику личности. Применительно к

управленческой деятельности, креативность может рассматриваться с точки зрения способности руководителя видеть элементы новизны и творчества.

Одной из очень важных характеристик является стремление к достижениям и предприимчивость, которая идентична с главной потребностью человека – потребностью в самореализации. Данная характеристика является одной из движущих сил управленческой деятельности.

Ответственность и надежность в выполнении задания является следующей чертой, определенной Стогдилом Р. Ответственность понимается, как форма саморегуляции и самодетерминации, выражающаяся в осознании себя как причины совершаемых поступков и их последствий и в осознании и контроле своей способности выступать причиной изменений в окружающем мире и в собственной жизни. Надежность понимается под способностью добиваться таких результатов деятельности и так строить ее, чтобы обеспечить реализацию принятых на себя обязательств. В современном менеджменте эти качества личности очень важны. Они тесно связаны с репутацией руководителя и фирмы в целом.

Независимость – это готовность руководителя самостоятельно принимать решения и нести ответственность за них. Каждый руководитель должен иметь устойчивые внутренние ресурсы, которые не будут давать возможность личности изменять своим мнениям и интересам под воздействием других точек зрения.

Коммуникабельность -умение налаживать контакты, способность к конструктивному и взаимообогащающему общению с другими людьми. Коммуникабельность является одним из определяющих навыков успешного социального взаимодействия, затрагивающим как профессиональные, так и личные отношения. Коммуникабельность является одним из важнейших личных качеств в профессиях, предусматривающих активное общение с другими людьми, такими как, например, менеджер по продажам, менеджер по связям с общественностью, менеджер по персоналу. Коммуникабельность - это общение ради достижения цели. Общительность очень важна в руководящей деятельности, т.к. три четверти своего времени руководитель проводит именно общаясь с другими людьми.

Выводы. Появление большого количества литературы с рекомендациями и советами, как преуспеть в жизни, в бизнесе, - это обратная реакция общества на потребности человека, оказавшегося в сложной ситуации, требующей пересмотра жизненных целей и энергичных действий по овладению инновационными технологиями и воплощение их в практику.

Успех руководителя обеспечивают преимущественно специальные знания. Они позволяют использовать в реальной деятельности человека знания законов жизни, осмысливать сложные процессы, происходящие под влиянием внутреннего и внешнего мира. Однако, на появление специализированнных знаний, а также на эффективность и успешность управленческой деятельности наибольшее влияние оказывают личностные качества, биография, приобретенные или развитые способности, которым особое внимание уделяется в самоменеджменте. Следует отметить, что в период кризиса и стагнации экономики личностные качества менеджера выходят на первое место при управлении предприятием. Диспропорции между спросом и предложением на рынке труда кризис менеджеров требуют дальнейшего исследования проблемы социально-биографических характеристик личности.

Аннотация

Рассмотрены общие и специальные знания руководителя в системе самоменеджмента. Проанализированы основные биографические характеристики личности руководителя, влияющие на повышение эффективности деятельности предприятия. Выявлены способности и их разновидности, оказывающие влияние на

работу руководителя. На основании__изучения научной литературы, проведена сравнительная характеристика и структуризация личностных качеств руководителя.

Ключевые слова: Личность, руководитель, биографические характеристики, способности, личностные качества, самоменеджмент.

Анотація

Розглянуто загальні та спеціальні знання керівника в системі самоменеджменту. Проаналізовано основні біографічні характеристики особистості керівника, що впливають на підвищення ефективності діяльності підприємства. Виявлено здібності та їх різновиди, що впливають на роботу керівника. На підставі вивчення наукової літератури, проведена порівняльна характеристика і структуризація особистісних якостей керівника.

Ключові слова: Особистість, керівник, біографічні характеристики, здібності, особистісні якості, самоменеджмент.

Annotation

General and special knowledge of a manager in the system of self-management is considered. The main biographic characteristics of a manager's personality, which influence the improvement of the effectiveness in the work of an enterprise, are analyzed. The abilities which influence the work of a manager and their types are defined. Due to the analysis of scientific literature the comparative characteristics and structuring of personal qualities of a manager was made.

Keywords: Personality, manager, biographic characteristics, abilities, personal qualities, self-management

Список использованных источников:

1. Батаршев А.В. Психология индивидуальных различий: От темпераметра - к характеру и типологии личности. - М.: Владос, 2001. - 255 с.
2. Батаршев А.В. Психология личности и общения. - М.: Владос, 2004. - 246 с.
3. Маслоу А. Мотивация и личность. СПБ.: Питер, 2003. - 352 с.
4. Мильнер Б.З. Теория организации. М.: ИНФРА-М, 1999.- 336 с.
5. Карпов А.В. Психология менеджмента: Учеб.пособие._М.: Гардарики, 2003.-584с.
6. Психология человека от рождения до смерти. СПб: Прайм ЕВРОЗНАК, 2003. - 656 с.
7. Мещерякова Б.Г., Зинченко В.П. Большой психологический словарь. М.: 2003 - 672 с
8. Веснин В.Р. Основы менеджмента.М.: ООО «Т.Д.Элит-2000», 2003.-560с
9. Шипунов В.Г., Кишкель Е.Н. Основы управленческой деятельности. М.: Смысл , 2010. - 359 с.
10. Вумек Дж., Джонс **Д.** Бережливое производство: как избавиться от потерь и добиться процветания вашей компании / Пер. с англ.– М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 473 с.

УДК: 338.434 : 330.131.5

Пташинська М., Склярська Л.В.

ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Актуальність проблеми. Сучасну ринкову економіку неможливо уявити без іноземних інвестицій, які поширені як у промислово розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються. Інвестиційна діяльність — вирішальний чинник усієї економічної політики держави, від ефективності якої залежить стан виробництва, рівень технічного оснащення підприємств, можливості структурної перебудови економіки, розв'язання соціальних та екологічних проблем, інвестиції становлять основу розвитку підприємств, окремих галузей та економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При дослідженні проблем інвестиційного забезпечення економіки України в умовах фінансової глобалізації і міжнародних кредитних і фінансових відносин вагомих наукових результатів досягли вчені І.Л. Сазонець, С. Марченко, А.А. Пересада, Ю.В. Полякова та інші. Проте недостатньо розробленими залишаються окремі питання активізації інвестиційної та інноваційної діяльності за рахунок внутрішніх джерел підприємств, становлення інфраструктури інвестиційного ринку, розробки комплексних програм поліпшення інвестиційного клімату і створення на цій основі сталих мотивацій ефективного господарювання в рамках чинного правового поля [1, с.69].

Мета статті. Метою даного наукового дослідження є обґрунтування пропозицій щодо підвищення привабливості інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. За роки економічної кризи в аграрному секторі України (1991-2000) практично зупинились інвестиційні процеси. Питома вага капіталовкладень, зроблених у галузь, зменшилася з 21,3% у 1990 р. до 3,7% у 2000 р.. На кінець 2012 р. цей показник підвищився до 4,9%. З одного боку, це свідчить про різкий спад інвестицій в аграрний сектор (інвестиційну кризу), з іншого — про великі потенційні можливості залучення інвестицій в галузь. Інвестиційна ємність галузі є однією з важливих умов прийняття рішення інвесторами, особливо іноземними, щодо вкладення коштів.

При цьому важливе значення має оцінка інвестиційних потреб і можливостей галузі. Про масштаби інвестиційної кризи в аграрному секторі свідчить динаміка обсягів інвестицій у галузь. У 2000 р. інвестиції в основний капітал галузі зменшились проти 1990 р. майже у 13 разів. Спад інвестицій в аграрному секторі був найбільшим серед інших галузей економіки. За період 1991-2012 рр. в агарному секторі нагромадився дефіцит не профінансованих коштів в сумі 150 млрд грн. Це свідчить про масштаби інвестиційного ринку в галузі, її велику інвестиційну ємність. [2].

Галузь потребує серйозної модернізації. Частка основних машин, які відпрацювали свій технічний ресурс, перевищила на комбайнах - 90%; на тракторах - 80%. Списання техніки у 5-10 разів перевищує її придбання. Але основна проблема технічної модернізації аграрного сектору — кошти. Мінімальна річна потреба для підтримки технічного стану галузі на стабільному рівні - 2-3 млрд грн. Для прискореного оновлення машинно-тракторного парку щорічно потрібно - 10-15 млрд грн.

Для реального відновлення виробничого ресурсу аграрного сектору без іноземних інвестицій галузі не обійтись. Однак за обсягами залучення іноземних інвестицій аграрний сектор України істотно відстає від економіки в цілому, в якій теж рівень залучення іноземного капіталу порівняно з іншими країнами низький.

В процесі дослідження встановлено, що динаміка іноземних інвестицій в сільське господарство Миколаївської області за період 2005-2012 рр. розвивається нерівномірно. Так, найкращий період росту іноземних інвестицій спостерігався з 2005 по 2008 рр., а з 2008 по 2011 рр. відмічено їх скорочення, рис. 1.

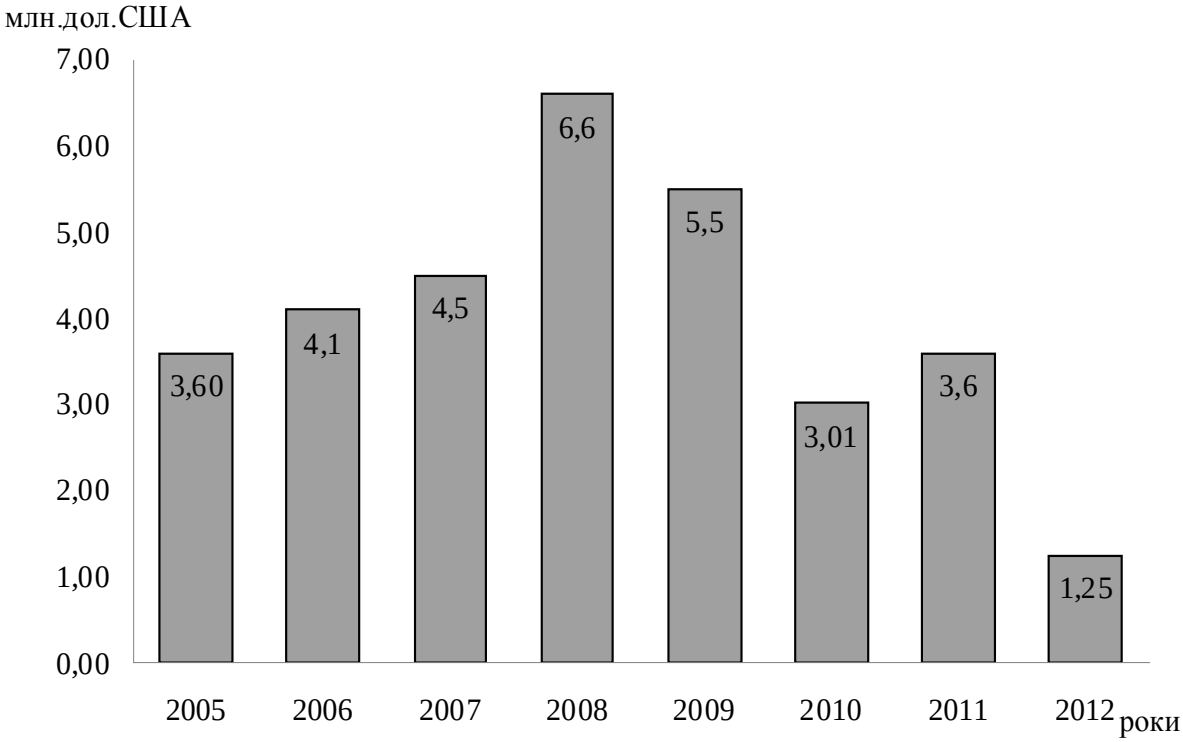

Рис. 1. Обсяги і частка залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор Миколаївської області

Можна стверджувати, що період політичних потрясінь і зміни напрямів економічного вектору України одночасно із розвитком світової економічної кризи призвели до не вирішення в продовж 2005-2012 рр. проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку аграрного сектору Миколаївської області.

Аналіз динаміки питомої ваги зовнішніх інвестицій в сільське господарство Миколаївської області показав, що за період дослідження спостерігається нерівномірність зміни із вираженою тенденцією до скорочення, рис.2.

Аналіз показав, що головними країнами-інвесторами, на які припадає 100,0% загального обсягу іноземних інвестицій (на кінець року) в аграрний сектор економіки Миколаївської області є: Російська Федерація, яка вклала 1954,0 тис. дол. (54,2 загального обсягу зовнішніх інвестицій), Туреччина – 1077,9 тис.дол. (29,9), Чеська Республіка – 429,0 тис. дол. (11,9%), Молдова – 61,3 тис.дол. (1,7%), Сполучене Королівство – 39,7 тис.дол. (1,1%), Сполучені Штати Америки – 36,1 тис.дол. (1,0%), Литва – 7,2 тис.дол. (0,2%).

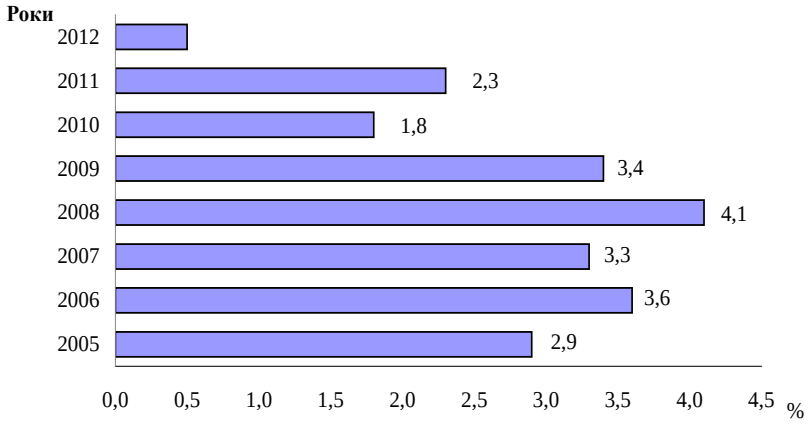

Рис. 2. Динаміка питомої ваги іноземних інвестицій в аграрний сектор Миколаївської області

Аналіз розподілу іноземних інвестицій по регіонах дозволяє прийти до висновку, що він має далеко не аграрне спрямування. Група областей з найменшими обсягами інвестицій — це суто аграрні області. Аграрно-інвестиційний феномен м. Києва пояснюється тим, що в столиці зареєстровано багато інвестиційних компаній, які успішно інвестують в аграрний сектор різних регіонів.

В результаті дослідження встановлено, що інвестиційна привабливість Миколаївської області забезпечується значним сільськогосподарським регіональним потенціалом разом із достатньо сприятливою політикою регіональних органів влади щодо розвитку аграрного бізнесу. Сільськогосподарський потенціал проявляється у досить значній кількості фермерських підприємств та сільськогосподарських господарств, розгалуженій спеціалізації аграрного сектору регіону, вдалому географічному розміщенні, забезпеченості різними ресурсами, а також розвинутій транспортній інфраструктурі.

Таким чином, аграрний сектор України, який за 90-ті роки XX століття пережив важку інвестиційну кризу став інвестиційно слабким. Великі потреби в капіталовкладеннях, особливо для технічної модернізації, не можуть бути поки що забезпечені за рахунок власних коштів підприємств, кредитів банків і, тим паче, бюджетного фінансування. Тому, важливим джерелом інвестиційного ринку для аграрного сектору є залучення в галузь іноземного капіталу.

Серед причин незадовільної реалізації великого інвестиційного потенціалу аграрного сектора України, як свідчать дослідження, є насамперед низький імідж галузі на всіх рівнях її функціонування. Досвід розвинутих країн доводить, що для широкомасштабного залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки необхідно проводити ефективну інвестиційну політику держави, спрямовану на формування та поліпшення інвестиційного іміджу галузі на всіх рівнях — центральних, місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Перспективним напрямком інвестиційної діяльності на підприємствах АПК є впровадження прогресивних енергозберігаючих технологій.

Останнім часом активізувалася двостороння співпраця в АПК з представниками бізнесу японських і шведських кампаній з метою реалізації спільних інвестиційних проектів [5].

Висновки. Проведене дослідження умов створення і підтримки інвестиційного клімату в Україні дає підставу для наступних висновків. На сьогоднішній день структурний розвиток України не відповідає найбільш важливим світовим тенденціям. Виправлення цих невідповідностей - повинне стати одним з першочергових пріоритетів економічної політики уряду. Необхідне виконання наступного:

- підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору України;
- збільшення обсягу надходжень іноземних інвестицій в сільське господарство;
- підвищення темпів розвитку галузі;
- збільшення рівня присутності української продукції галузі на світових аграрних ринках.

Досягнення поставлених цілей відбуватимеся завдяки досягненню наступних більш конкретизованих підцілей:

Оперативні: внести зміни в Земельний кодекс України, якими буде встановлено, що земля може бути предметом торгівлі, тобто купуватися та продаватися; створити законодавчу базу у сфері агрострахування, якою передбачити основні засади, порядок, умови, наявність або відсутність преференцій для підприємств агропромислового комплексу при укладенні договорів страхування; внести зміни до Закону України "Про режим іноземного інвестування", які встановлюють обов'язкову спрощену систему реєстрацію прямих іноземних інвестицій; розробити земельний кадастр (оцінки, кількості, якості, видів земель), дані якого мають обов'язково використовуватися при укладанні договорів купівлі-продажу землі; створити "інвестиційний портрет" регіону, який дає вичерпну інформацію про стан сільського господарства у кожному регіоні, його кількісні та якісні чинники, ємність інвестиційного ринку в ркгіоні, перспективні напрямки його розвитку тощо.

Тактичні: підвищити інвестиційну привабливості аграрного сектору; збільшити обсяг надходжень іноземних інвестицій в аграрний сектор на 5-7%; підвищити рівень механізації в сільське господарство; покращити врожайності сільськогосподарських культур.

Стратегічні: збільшити обсяг іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки до рівня вкладення галузі у ВВП країни (зараз в аграрний сектор вкладається лише 2% усіх інвестицій, а вклад галузі у ВВП 14 %).

В разі досягнення цілей підвищиться рівень фінансової і матеріальної забезпеченості населення, що працює в галузі; створюватимуться нові підприємства; збільшаться обсяги кредитування підприємств агропромислового виробництва; зменшиться залежність від імпортної продукції; зростуть темпи розвитку сільськогосподарського підприємництва.

Анотація

Стаття присвячена проблемі залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки та стратегічним аспектам участі України у цьому процесі. Основні напрямки розвитку України - це усунення структурних деформацій у розвитку економіки та залучення сучасних технологій, що здатні вивести країну до траєкторії динамічного росту.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, інвестор, інвестиційна привабливість, агропромислове виробництво.

Аннотация

Статья посвящена проблеме привлечения иностранных инвестиций в аграрный сектор экономики и стратегическим аспектам участия Украины в этом процессе. Основные направления развития Украины - это устранение структурных деформаций у развития экономики и привлечения современных технологий, что способны вывести страну к траектории динамического роста.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный климат, инвестор, инвестиционная привлекательность, агропромышленное производство.

Annotation

The article is devoted to the problem of bringing of foreign investments in the agrarian sector of economy in and strategic aspects of participation of Ukraine in this process. Basic

directions of development of Ukraine are this removal of structural deformations at development of economy and bringing of modern technologies in, that are able to show out a country to the trajectory of dynamic growth.

Keywords: investments, investment climate, investor, investment attractiveness, agroindustrial production.

Список використаних джерел:

1. Інвестування в аграрній сфері / За ред.. А. В. Чупіса. - Суми: Видавництво «Довкілля», 2002. - 244 с.
2. Майданевич П.М. Інвестиційна привабливість підприємств аграрного сектору: теорія, методологія, практика: монографія / П.М. Майданевич. – Сімферополь: ВД «АРІАЛ», 2011. – 388 с.
3. Ландарь І. Особливості залучення іноземних інвестицій в Україну //Економіка України. - 1998. - №12. - С.68-72.
4. http://www.ukrstat. gov.ua/
5. http://www.minagro.ua/

УДК: 338.439.02

Ніколаєва А.В., Лисак М.А.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Актуальність проблеми. Продовольча безпека передбачає забезпечення населення країни високоякісними продуктами харчування та гарантоване достатнє харчування. Вона залежить від стану національного законодавства, форм власності та господарювання, а також платоспроможності населення і тим самим зумовлює як стабільність, так і якість генофонду нації [1, с.52].

Глобалізація продовольчої безпеки - це процес консолідації зусиль світового суспільства по збільшенню обсягів продуктів харчування, достатніх для задоволення потреб суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження динаміки розвитку світового господарства такими науковцями як: С.М.Кваша, В.Мунтіян, М.В.Калінчик за останні роки викликає тривогу щодо адекватної уваги до розв’язання світової продовольчої проблеми. Роль сільського господарства в світовій економіці постійно зростає, що зумовлено багатьма причинами основною з яких є постійне зростання чисельності населення, що зумовило подальший розгляд даного питання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В агропромисловій політиці важливу роль мають відігравати регіональні аспекти, тому проаналізуємо темпи виробництва в Миколаївській області основних видів харчових продуктів (табл.1).

У 2012 році порівняно з 2009 роком в Миколаївській області спостерігається спад виробництва основних видів харчових продуктів та напоїв на душу населення ,таких як: яловичина та телятина на 43,3%, олія соняшникова нерафінована 13%, молоко оброблене рідке на 3%, молоко і вершки, згущені з доданням цукру або без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин на 24%, виробництво крупи взагалі на 79,6%, хлібобулочні вироби на 16% та вироби макаронні на 45,4%.

Таблиця 1

Виробництво основних видів харчових продуктів та напоїв в Миколаївській області на одну особу , кг

Види продуктів та напоїв	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2012р. у % до 2009р.
Яловичина і телятина, свіжі (парні) чи охолоджені	0,6	0,8	0,5	0,4	66,7
Свинина свіжа (парна) чи охолоджена	0,6	0,7	0,9	0,6	100,0
Субпродукти харчові свіжі (парні), охолоджені чи морожені (крім субпродуктів м 'яса свійської птиці)	0,2	0,3	0,3	0,3	150,0
М'ясо і субпродукти харчові свійської птиці, свіжі чи охолоджені	0,1	0,1	0,2	0,0	0,0
Вироби ковбасні	2,1	2,5	2,6	3,0	143,0
Соки фруктові та овочеві, нектари	196,5	238,2	405,5	386,1	196,5
Овочі консервовані натуральні	13,0	16,3	10,2	16,1	123,9
Олія соняшникова нерафінована	24,4	49,1	49,4	21,2	87,0
Молоко оброблене рідке	12,8	12,4	12,8	12,4	97,0
Масло вершкове	2,9	3,0	3,1	3,3	113,8
Спреди та суміші жирові	2,1	1,5	2,7	2,9	138,1
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний	13,5	14,5	15,1	14,0	103,7
Сири жирні	8,2	7,2	8,6	10,2	124,4
Молоко і вершки, згущені з доданням цукру або без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин	11,2	8,0	10,1	8,5	76,0
Продукти кисломолочні	19,9	21,2	23,1	23,2	116,6
Борошно	68,8	66,7	77,6	69,7	101,3
Крупи	4,9	2,2	1,1	1,0	20,4
Вироби хлібобулочні	42,4	38,8	37,1	35,6	84,0
Вироби кондитерські з цукру, включаючи білий шоколад без вмісту какао	0,2	0,1	0,2	0,2	100,0
Вироби макаронні без начинки, не піддані тепловому обробленню	0,9	0,7	0,5	0,5	55,6

В той же час спостерігаємо в 2012 році ріст виробництва порівняно з 2009роком за такими видами продукції: субпродукти харчові свіжі (крім субпродуктів м'яса свійської птиці) на 50%, вироби ковбасні на 43%, соки фруктові та овочеві, нектари майже в 2 рази, овочі консервовані натуральні на 24%, масло вершкове майже на 14%, спреди та суміші жирові -38,1%, сир свіжий неферментований та сир кисломолочний майже на 4%, сири жирні- 24,4%, кисломолочні продукти на 16,6%, обсяг виробництва борошна зросло лише на 1,3%. Незмінними лишаються обсяги виробництва свинини та кондитерських виробів, що становлять 0,6 та 0,2 кг на одну особу відповідно.

Зернове господарство є провідною галуззю агропромислового комплексу області, успішне функціонування якого визначає не тільки фінансово - економічний, соціальний стан сільськогосподарських підприємств, але й є базовим елементом продовольчої безпеки.

Таблиця1

Виробництво основних видів харчових продуктів та напоїв в Миколаївській області на одну особу , кг

Види продуктів та напоїв	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2012р. у % до 2009р.
Яловичина і телятина, свіжі (парні) чи охолоджені	0,6	0,8	0,5	0,4	66,7
Свинина свіжа (парна) чи охолоджена	0,6	0,7	0,9	0,6	100,0
Субпродукти харчові свіжі (парні), охолоджені чи морожені (крім субпродуктів м 'яса свійської птиці)	0,2	0,3	0,3	0,3	150,0
М'ясо і субпродукти харчові свійської птиці, свіжі чи охолоджені	0,1	0,1	0,2	0,0	0,0
Вироби ковбасні	2,1	2,5	2,6	3,0	143,0
Соки фруктові та овочеві, нектари	196,5	238,2	405,5	386,1	196,5
Овочі консервовані натуральні	13,0	16,3	10,2	16,1	123,9
Олія соняшникова нерафінована	24,4	49,1	49,4	21,2	87,0
Молоко оброблене рідке	12,8	12,4	12,8	12,4	97,0
Масло вершкове	2,9	3,0	3,1	3,3	113,8
Спреди та суміші жирові	2,1	1,5	2,7	2,9	138,1
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний	13,5	14,5	15,1	14,0	103,7
Сири жирні	8,2	7,2	8,6	10,2	124,4
Молоко і вершки, згущені з доданням цукру або без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин	11,2	8,0	10,1	8,5	76,0
Продукти кисломолочні	19,9	21,2	23,1	23,2	116,6
Борошно	68,8	66,7	77,6	69,7	101,3
Крупи	4,9	2,2	1,1	1,0	20,4
Вироби хлібобулочні	42,4	38,8	37,1	35,6	84,0
Вироби кондитерські з цукру, включаючи білий шоколад без вмісту какао	0,2	0,1	0,2	0,2	100,0
Вироби макаронні без начинки, не піддані тепловому обробленню	0,9	0,7	0,5	0,5	55,6

Слід зазначити, що для забезпечення потреб населення хлібом та хлібобулочними виробами в області сформовано регіональні ресурси продовольчого зерна в обсязі 33,9 тис. тонн .

В 2012 році було отримано 2,5 млн. тонн зерна, що майже в 4 рази більше порівняно з 2011 роком, 200 тис. тонн ріпаку, понад 500 тис. тонн соняшнику, 180 тис. тонн картоплі, 240 тис. тонн овочів, 80 тис. тонн фруктів та винограду. В цілому можна сказати, природно-кліматичні та економічні умови в 2012році сприяли отриманню високих врожаїв.

Що стосується тваринництва, то в 2012 році в галузі налічується 168,1 тис. голів великої рогатої худоби, що на 7,4% більше порівняно з відповідним періодом минулого року, в тому числі 94,6 тис. гол. корів, утримується 100,8 тис. голів свиней, 43,4 тис. голів овець (+0,9%) та 3,7 млн. голів птиці різних видів .

В 2012 році в господарствах усіх форм власності вироблено 40,6 тис. тонн м’яса, що на 19,9% менше порівняно з відповідним періодом минулого року, 368,8 тис. тонн молока (-2,7%), 386,3 млн. штук яєць (+14,7%) та 94,0 тонн вовни.

Слід зазначити, що в 2011 році сільгосптоваровиробники області отримали значну фінансову підтримку з Державного бюджету України. На фінансування програм розвитку агропромислового комплексу отримано млн. грн., що на 10% більше чим в 2010 році .

Для України та Миколаївської області, зокрема, проблеми досягнення продовольчої безпеки мають особливо важливе значення, що зумовлюється насамперед сучасним станом розвитку агропромислового комплексу.

Досягнення в агропромисловому комплексі розвинутих країн показують, що завдяки ефективному використанню найновіших наукових розробок у галузях агротехніки, біотехнології і агроекології та інтенсивному природокористуванню в аграрній сфері можливо значно знижувати природо-, енерго- і фондомісткість сільськогосподарської продукції та підвищувати її конкурентоспроможність. Тому і в Україні необхідно використовувати цей досвід з метою забезпечення ефективної діяльності підприємств усіх форм власності.

Якщо оцінювати вітчизняних товаровиробників як постачальників продовольства для населення України, то доводиться констатувати факт великої кількості ризиків банкрутства галузей сільського господарства у конкурентній боротьбі із світовими товаровиробниками даної галузі. За останні роки різко знизились обсяги капіталовкладень в усіх основних галузях народного господарства, зокрема, і агропромисловому комплексі.

Високий рівень господарської освоєності землі, надмірне використання і забруднення поверхневих прісних водойм і лісових ресурсів призвели до значного погіршення екологічного стану в Україні. Її ресурсно-екологічній та й економічній безпеці загрожує те, що природно-ресурсний потенціал втрачає свої можливості до відновлення та відтворення.

Глибока і довготривала загальноекономічна криза в Україні зумовила критичний стан в її сільському господарстві та тепер вирішення проблем продовольчої безпеки вимагає здійснення активної аграрної політики державою, спрямованої на якнайшвидше подолання кризових явищ, забезпечення роботи АПК у ринкових умовах, утвердження в перспективі нашої держави як країни з високоефективним експортоздатним сільським господарством на базі використання найновіших біотехнологій.

В агропромисловій політиці важливу роль мають відігравати регіональні аспекти, необхідність чіткого врахування природно-кліматичних особливостей Миколаївської області, пристосування до неї виробничих і ринкових систем. Це стосується не лише розміщення і розвитку галузей рослинництва і тваринництва, спеціалізації, кооперації та інтеграції великого, середнього і малого агробізнесу з визначенням через ринковий попит оптимальних розмірів конкретних виробництв.

Глобалізація продовольчої безпеки України повинна включати в себе не тільки вертикальні рівні, але й горизонтальні зрізи її забезпечення. Можливо зазначити що до ознак продовольчої безпеки в умовах глобалізації як критерію сталого розвитку країни повинні відноситися: наявність продовольства, яка забезпечується муніципальною та приватною сферами закупок, зберігання, оптовою і роздрібною торгівлею продукцією сільського господарства та харчової промисловості; стабільність галузевих ринків продовольства, яка гарантується сферою накопичення страхових запасів основних продуктів харчування; доступність продовольства, яка визначається, передусім, рівнем та динамікою реальних доходів і структурою виплат споживачів; якість продовольства, яка підтримується сертифікацією сільськогосподарського та переробного виробництва, контролем джерел надходження, місць зберігання і реалізації продовольчої продукції, в тому числі з метою запобігання поширення інфекційних хвороб. [2, с.24]

Висновки. Для досягнення та забезпечення умов продовольчої безпеки в умовах глобалізації на обласному рівні необхідно здійснити наступні кроки: здійснювати щоквартальний моніторинг та прогнозування основних продовольчих балансів та тенденцій розвитку продовольчого ринку; укладати прямі контракти із сільськогосподарськими товаровиробниками на закупку продовольства; переробки та

доведення продовольчої продукції до споживачів, посилити вплив на ринкові механізми за допомогою встановлення цін на сировину і кінцеву продукцію, квотування виробництва; сприяти становленню міжрегіональних оптових ринків, вдосконалити механізм регулювання розподільних процесів на оптовому ринку.

Виконання всього наміченого комплексу завдань сприятиме вирішенню проблем досягнення продовольчої безпеки нашої держави.

Анотація

Вітчизняний ринок сільськогосподарської продукції характеризується зниженням рівня національної продовольчої безпеки, яке пов ’язано з падінням обсягів виробництва, а також з суперечливо-повільним реформуванням агропромислового комплексу держави та її регіонів. Вивченням даного питання займалися достатньо вчених, але і на сьогоднішній день ця проблема є актуальною.

Ключові слова: продовольча безпека; агропромисловий комплекс; глобалізація продовольчої безпеки.

Аннотация

Отечественный рынок сельскохозяйственной продукции характеризуется снижением уровня национальной продовольственной безопасности, которое связано с падением объемов производства, а также с противоречиво-медленным реформированием агропромышленного комплекса государства и ее регионов. Изучением данного вопроса занимались достаточно ученых, но и на сегодняшний день эта проблема является актуальной.

Ключевые слова: продовольственная безопасность; агропромышленный комплекс; глобализация продовольственной безопасности.

Annotation

The home market of agricultural product is characterized by the decline of national food strength security, which is related to falling of production volumes, and also with contradictory-slow reformation of agroindustrial complex of the state and its regions. In the study of the given question the enough scientific were engaged, but also on today this problem is actual.

Keywords: food safety; agroindustrial complex; globalization of food safety.

Список використаних джерел:

1. Білорус О.Т. Экономическая система глобализации./ Білорус О.Т - К.: КНЕУ, 2003. - 380 с.
2. Власов В.І. Глобалізація і глобальна продовольча проблема // Економіка АПК. - 2010. - №1. С.15-22.

УДК: 338.439.02

Лагодієнко В.В., Лагодієнко Н.В.

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА СТАН ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ

Постановка проблеми. Забезпечення економічної безпеки держави в умовах глобалізації (ЕБД) і міжнародної інтеграції в період швидкого розвитку виробництва й зовнішньоекономічних зв'язків, які набувають все більших масштабів й довгострокового характеру, в епоху прискореної інтернаціоналізації національних господарств стає все більш важливим завданням, і потрібні постійні зусилля по її підтримці не тільки на державному, але також на регіональному й багатосторонньому рівнях. Серед першочергових проблем забезпечення ЕБД передусім слід вказати проблему відстеження й оцінки рівня загроз пріоритетним національним інтересам, а також проблему прогнозування розвитку ситуації та розробки адекватних їй заходів. Це дасть можливість всебічно вивчити і передбачити перебіг процесів у сфері ЕБД та керувати ними на основі своєчасного прийняття необхідних рішень.

Особливо важливе значення зовнішні аспекти економічної безпеки набули для України у зв'язку з встановленням нових границь після розпаду колишнього СРСР, розвалом РЕВ, форсованим проведенням ринкових реформ, далеко не завжди продуманих і послідовних, і швидким ростом відкритості національного господарства, що перебувало в глибокій кризі, а тому слабко підготовленого до протистояння зовнішнім загрозам.

Забезпечення продовольчої безпеки є складовою частиною національної безпеки, найважливішою складовою соціально-економічної й демографічної політики, необхідною умовою підвищення тривалості й підтримки високої якості життя населення країни, збереження її державності й суверенітету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних і зарубіжних авторів, праці яких присвячені проблемам національної безпеки, зокрема – продовольчої, слід назвати таких дослідників, як Блау С.Л., Борисов М.Г., Васильєв В.М., Васильчак С.В., Гончаренко І.В., Горбулін В.П., Дацків Р.М., Жаліло Я.А., Іртищева І.О., Кравченко А.А., Крючков В.Г., Лагодієнко В.В., Ліпкан В.А., Ліферт В.М., Міценко І.М., Нижник Н.Р., Пашко П.В., Пила В.І., Пирожков С.І., Самойлов А.А., Шкарлет С.М. та інші відомі автори.

Незважаючи на те, що процеси забезпечення продовольчої безпеки держави піддаються детальному вивченню з боку експертів, учених і фахівців, тенденції і суперечливі прояви продовольчої безпеки на державному і регіональному рівні несуть у собі ще багато недослідженого й мають потребу в осмисленні. Виявлення пріоритетних сфер впливу на рівень продовольчої безпеки країни та її регіонів, вибір системи критеріїв, її адекватної оцінки, дозволить аналізувати, порівнювати і прогнозувати стан продовольчої безпеки в нових глобальних умовах.

Мета статті. Аналізування та виявлення критеріїв та складових продовольчої безпеки України та її регіонів в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріал. Глобалізація породжує нові можливості для учасників світового співтовариства, але одночасно веде до посилення ризиків і зовнішніх загроз для функціонування національних економік. Причому ці ризики стають більш масштабними, важкопрогнозованими й, найчастіше, принципово непереборні. Фактично мова йде про появу нових глобалізаційних загроз, що торкаються всього світового співтовариства й одночасно кожної конкретної країни. Глобалізаційні загрози носять уже не просто зовнішній, а системний характер, це загрози для всієї системи світового господарства, які не зводяться до традиційних внутрішніх і зовнішніх загроз [3].

В сучасних умовах забезпечення економічної безпеки держав неможливе без широкого міжнародного співробітництва на всіх рівнях, оскільки значна й зростаюча

частина проблем не можуть бути вирішені з використанням тільки національних інструментів і механізмів. У цей час зв'язок між поняттями «національна економічна безпека» і «міжнародна економічна безпека» багаторазово підсилився, і остання всі частіше виступає обов'язковою умовою для ефективного забезпечення першої.

Пропонується визначати ЕБД як стан національної економіки, що дозволяє вчасно усувати або мінімізувати зовнішні загрози її самостійному, стійкому й збалансованому розвитку в умовах лібералізації, що розширюється, міжнародних економічних відносин і інтеграції країн у глобалізовану світову систему господарства.

Можна відзначити пріоритетні сфери забезпечення економічної безпеки держави в умовах глобалізації, реалізованого, як правило, у широкому міжнародному контексті:

- енергетична й продовольча безпека, де при розходженнях інтересів підсилюється взаємозалежність країн-експортерів і країн-імпортерів відповідної продукції;
- екологічна безпека, що поєднує інтереси всього світового співтовариства й продиктована турботою про майбутні покоління;
- валютно-фінансова безпека, пов'язана із забезпеченням стабільності національних і регіональних валютних систем в умовах частих коливань валютних курсів;
- порівняно нові сектори – інтелектуально-технологічна безпека, насамперед відносно інтелектуальної власності, що набуває все більшого значення в розвитку економіки, і інформаційна безпека, що вийшла на передній план як базисна умова існування інформаційного суспільства.

Комплекс заходів, що дозволяють мінімізувати загрози ЕБД може бути представлений у такий спосіб: моніторинг ключових показників стану вітчизняного господарства для виявлення відхилень від граничних, діагностика причин цих відхилень, вибір протидіючих заходів, контроль за наслідками їх використання, прийняття рішень про скасування цих заходів або коректуванню пріоритетів економічної й зовнішньої політики. У цьому напрямку необхідні колективні зусилля, що вживаються Євросоюзом і МВФ.

Діяльність по забезпеченню економічної безпеки як на національному, так і на регіональному рівнях, все більше зосереджується в рамках авторитетних міжнародних організацій.

На національному рівні забезпечення ЕБД здійснюється, окрім прийняття відповідного законодавства, за допомогою двосторонніх переговорів і укладання угод про умови економічного співробітництва. В останні десятиліття значне поширення одержали угоди про надання преференцій у торгівлі, лібералізацію взаємних інвестицій в економіку й звільнення інвесторів від оподатковування в приймаючій капітал країні.

Найважливішою складовою економічної безпеки України й глобальної безпеки взагалі є енергетична безпека, оскільки стійке енергопостачання являє собою одне з визначальних умов міжнародної стабільності й прогресу.

Енергетична безпека держави в самому загальному змісті визначається як безперебійне енергозабезпечення країни, необхідне для задоволення потреб її соціально-економічного розвитку. Сутність міжнародної енергетичної безпеки полягає в забезпеченні світової економіки, насамперед, традиційними видами палива на умовах, прийнятних для всіх учасників енергетичного ринку. Глобальну енергетичну безпеку можна визначити як стійку систему правових, політичних, але в першу чергу економічних відносин, що дозволяють підтримувати ефективне функціонування світової енергетичної системи.

Під валютно-фінансовою безпекою розуміється, насамперед, забезпечення стабільності (усталеності) валютно-фінансових систем окремих країн і їх регіональних об'єднань стосовно зовнішніх загроз. В умовах глобалізації, що супроводжується лібералізацією світових фінансових ринків, до основних ризиків відносяться:

- надмірне збільшення обсягу трансграничних фінансових операцій, багаторазово перевищуючого потреби реального сектора економіки;

- використання фіктивного капіталу в спекулятивних, кримінальних («відмивання грошей») і все частіше – у терористичних цілях;

- підвищення, нерідко до критичного рівня, зовнішньої заборгованості в багатьох країнах;

- розширення можливості поширення криз, що виникають в окремих країнах, на інші країни й регіони.

Під екологічною безпекою, якщо виходити з переліку завдань у документах ООН по охороні навколишнього середовища, можна розуміти розвиток національних економік і світового господарства в цілому, при якому основним компонентам навколишнього середовища, необхідним для генофонду (здорового повітряного й водного середовища, родючості ґрунтів, у достатньому обсязі й необхідній якості природних ресурсів – біологічних і мінеральних), не наноситься збиток, і вони зберігаються для майбутніх поколінь населення. Варто підкреслити, що екологічна безпека забезпечується більш ефективно шляхом міжнародного співробітництва на регіональному й глобальному рівнях.

Приймаючи до уваги велике число й різноплановий характер зовнішніх загроз, можна здійснити їх угрупування по смисловій ознаці й залежно від спрямованості впливу на стан економічної безпеки України. Пропонується виділяти п'ять таких груп:

1. Загрози, обумовлені неконтрольованим або слабоконтрольованим відтоком стратегічних національних ресурсів.

2. Загрози, обумовлені критичною залежністю від зовнішньоекономічних факторів.

3. Загрози, що виникають з геоекономічної або торгово-політичної ізоляції/дискримінації країни.

4. Загрози для стійкого розвитку країни, що мають переважно глобалізаційну природу.

5. Загрози кримінального характеру, що витікають із ЗЕД.

Під продовольчою безпекою в умовах глобалізації й міжнародної інтеграції нами розуміється попередження надмірної залежності країни від імпорту життєво необхідних продуктів харчування при недостатньому власному їх виробництві. Основними негативними наслідками такої залежності є: обтяження платіжного балансу країни великими першочерговими видатками, погіршення забезпечення населення, голод і підвищення соціальної напруги.

На міжнародному рівні створена певна правова основа для забезпечення права кожної людини на одержання достатнього харчування, щоб підтримувати й відновлювати здоров'я. Міжнародні правові акти з питань харчування конкретизуються й реалізуються в нормативних правових актах на рівні національних держав.

Законодавчу основу забезпечення продовольчої безпеки в нашій країні становлять Конституція України, закони й інші нормативні акти, що регулюють відносини в продовольчій сфері; конституції, рішення адміністрацій регіонів у межах їх компетенції в цій сфері; міжнародні договори й угоди, укладені або визнані Україною.

Найважливішим напрямком діяльності державних і регіональних органів влади є розробка законодавчої бази, що забезпечує продовольчу безпеку в юридичному плані.

Закони на основі конституційних норм повинні:

- активізувати процес ринкових перетворень в АПК, зробити їх необоротними;

- забезпечити політичні, соціальні й економічні умови для викорінювання бідності й досягнення продовольчої безпеки всіх і кожного.

Таким чином, на державному рівні розробляються рамкові, основні закони. У регіонах же на основі цих рамкових нормативних актів приймаються програмні документи, що враховують специфічні місцеві умови, у тому числі традиції й звичаї. Все це створить стійку законодавчу базу, що гарантує продовольчу безпеку у всій ієрархічній системі – держава, регіон, домогосподарство, індивід.

При визначенні рівня світової продовольчої безпеки прийнято використовувати

методичну базу, розроблену соціальним комітетом з міжнародної продовольчої безпеки ФАО, в основу якої покладено сім основних показників.

Найбільш відомий з них відображає відношення світових запасів зерна до його загальносвітового споживання. Із цієї причини проблема продовольчої безпеки, як правило, пов'язується з розвитком галузей виробництва й переробки зерна, наявністю у них ринкових відносин.

П'ять показників характеризують стан із зерном для основних країн-експортерів і країн-імпортерів. Для країн-експортерів оцінюються: відношення пропозиції зерна п'яти головних експортерів (Аргентина, Австралія, Канада, ЄС, США) до необхідної кількості й частка перехідних запасів до загального споживання в цих країнах. Для країн-імпортерів аналізуються показники зміни у виробництві зерна (Китай, Індія й країни СНД), зміни у виробництві зерна в країнах, що розвиваються, за винятком Китаю й Індії.

Останній показник у методичній базі оцінки світової продовольчої безпеки – середньорічні експортні ціни, що відслідковуються по пшениці, кукурудзі й сої [2].

Національну продовольчу безпеку можна охарактеризувати як таку макроситуацію, при якій всі члени суспільства фактично користуються правом на достатнє харчування або продовольчі ресурси, і для цього є необхідна кількість продовольства. Досягнення продовольчої безпеки на рівні домашнього господарства можливо при забезпеченні належної кількості продуктів на конкретній території, порівняно стійкому постачанні ними й гарантуванні кожній людині, що потребує продовольства на даній території, можливості одержати його для того, щоб вести здорове й продуктивне життя.

Для оцінки рівня національної продовольчої безпеки використовується *коефіцієнт продовольчої залежності*. Одна з формул розрахунку даного коефіцієнту приводиться нижче:

$$К = І / (П + І - Е) \ , \qquad (1)$$

де І - обсяг імпорту продукції;

Е – обсяг експорту продукції;

П – обсяг власного виробництва [1].

Стосовно до даної формули розрахунку коефіцієнта продовольчої залежності виділяють 3 рівні продовольчої залежності:

- безпечний рівень (0,1 - 0,2);
- граничний (0,21 - 0,49);
- небезпечний (більше 0,5).

Дані інтервали задані на основі оцінки продовольчої безпеки країни.

Таким чином, поняття продовольча безпека поєднує в собі два ключових поняття: продовольча незалежність і самозабезпечення продовольством. Ці поняття рідко розмежовують, розглядаючи їх, як правило, у рамках категоріального поняття продовольчої безпеки. Однак це не завжди коректно, оскільки в основі оцінки продовольчої незалежності лежить кількісний підхід, що включає певні граничні критеріальні значення імпорту продовольства. Функціонування ж народного господарства країни на принципах продовольчого самозабезпечення – лише один з можливих варіантів досягнення національної продовольчої незалежності, що обумовлюється сукупним економічним потенціалом і конкурентоспроможністю національної економіки.

В умовах глобалізації економічних відносин і відкритості розвинених економік підвищується значення концепції конкурентоспроможності.

Аналізуючи продовольчу безпеку, доцільно виділити дві категорії конкурентоспроможності ринку продовольства або продовольчого сектора економіки:

- конкурентоспроможність продовольчого сектора на фоні інших галузей національної економіки;
- конкурентоспроможність вітчизняного продовольчого сектора в порівнянні із закордонними виробниками.

І якщо в першому випадку оцінка конкурентоспроможності галузі характеризується

позитивно (зокрема, ринок продовольства як світовий, так і національний характеризується стабільністю до економічних потрясінь, таких як криза 2008 р.), то в другому – поки скоріше негативно, що має безпосереднє відношення до стану національної продовольчої безпеки.

Світовий досвід показує, що економіки, що займають лідируючі позиції у світовій торгівлі, зокрема продовольчими товарами, мають високу ефективність і продуктивність, що вказує на збалансовану й продуману політику зовнішньої торгівлі й організацію виробництва всередині країни й це, як наслідок, забезпечує їм стабільне положення в рейтингу конкурентоспроможності й продовольчу забезпеченість. Отже, можна стверджувати, що висока конкурентоспроможність продовольчих товарів є ключовою ланкою в забезпеченні продовольчої безпеки країни.

Однією із традиційних розвинених сфер українського сільського господарства є виробництво зерна. Розвиток цієї галузі визначає не тільки доступність хлібобулочних виробів, але й ефективність тваринницької сфери. Доходи від продажу зерна становлять більшу частину прибутку сільгосптоваровиробників.

У більшості країн світу можливості для розширення посівних площ практично вичерпані. Україна є країною, що має в наявності значні посівні площі і якість сільськогосподарських земель. У першу чергу, мова, звичайно, йде про чорнозем, що, як відомо, є самим родючим ґрунтом. Це потенційно є істотною конкурентною перевагою.

Стовпами агропродовольчого підкомплексу практично будь-якої економіки є м'ясна, молочна й зернова або зернопродуктова промисловість, оскільки саме вони забезпечують виробництво продуктів першої необхідності для населення. Від того, у якому стані перебувають ці галузі й наскільки вони конкурентоспроможні, залежить і продовольча безпека й стан національної економіки в цілому, і її місце на зовнішньому ринку.

Розглянувши стан справ у ключових галузях агропродовольчого комплексу української економіки, можна говорити про те, що незважаючи на наявність серйозних проблем, що позначаються на конкурентоспроможності цих галузей на зовнішньому й внутрішньому ринках, дані сегменти харчової промисловості на сьогоднішній день є найбільш перспективними з погляду інвестиційної привабливості й інноваційного розвитку.

Зовнішньоекономічні аспекти продовольчої безпеки України зберегли своє значення аж до теперішнього часу, а на окремих напрямках загрози навіть зросли (зокрема, залежність України від імпорту м'яса й м'ясопродуктів збільшилася з 12-13% на початку 90-х років до майже 40% на теперішній час). Таким чином, забезпечення продовольчої безпеки нашої країни вимагає послідовного зниження імпортної залежності в цій сфері. Обґрунтування даної тези може виглядати в такий спосіб. У зв'язку з погодно-кліматичними аномаліями, які почастішали, включаючи посухи на більших географічних просторах, ростом попиту на продовольство з боку швидко розвинених нових індустріальних країн, принаймні в окремі періоди може виникати дефіцит деяких продовольчих товарів, що супроводжується відчутним ростом цін і, отже, видатків країн-імпортерів. У цьому ж напрямку будуть діяти скорочення сільгоспсубсидій у розвинених країнах під тиском СОТ, а також різні й все більше часті форс-мажорні обставини, наприклад, пов'язані з епізоотіями серед тварин, що може помітно обмежувати пропозицію на світовому ринку. Також, існує небезпека проникнення по каналах імпорту шкідливої для здоров'я, недоброякісної сільгосппродукції.

Забезпечення продовольчої безпеки України вимагає від держави послідовних дій по модернізації аграрного сектора й супутньої інфраструктури, включаючи послідовне зниження ввізних мит на технологічне устаткування. Треба максимально ефективно використовувати погоджені з СОТ можливості субсидування сільгоспвиробництва для підвищення рівня самозабезпеченості України в ключових сегментах продовольчого ринку, насамперед по м'ясу й м'ясопродуктам. Одночасно варто виробити відповідні

національним інтересам тактику й стратегію розвитку сільського господарства в умовах СОТ. Тут важливо враховувати, що, принаймні, у середньостроковій перспективі Україна як один зі значних імпортерів продовольства зацікавлена в збереженні сільгоспсубсидій у розвинених країнах, у першу чергу в Євросоюзі, оскільки це робить знижуючий тиск на рівень зовнішньоторговельних цін.

Висновки. Сьогодні Україна зіштовхується не тільки із традиційними зовнішньоекономічними загрозами, що набувають нової якості, але в усе зростаючому ступені – із глобалізаційними загрозами, що виникли в останні півтора-два десятиліття. До останніх, зокрема, по своїй природі відносяться ризики, що випливають із тіньового трансграничного переміщення капіталу, об'єктивно зростаючої мобільності інтелектуальних ресурсів, широкого поширення контрафактного бізнесу, взаємопереплетіння національних комп'ютерних і інформаційних систем, збільшення легальної й нелегальної трудової міграції, ризиків екологічного характеру й для здоров'я людей. При цьому необхідно враховувати, що глобалізаційні загрози в принципі не можна усунути, їх можна лише позитивним образом коректувати. Успішне коректування глобалізаційних загроз стосовно до українських умов передбачає:

- налагодження їх регулярного моніторингу на основі визначення сукупності кількісних і якісних індикаторів, що показують, коли потрібний коригувальний вплив;
- розробку національних механізмів оперативного й гнучкого реагування на несприятливу зміну ситуації (у ряді випадків можна спробувати використовувати глобалізаційні загрози у власних інтересах, наприклад, частково компенсувати «витік мозків» з України «припливом мозків» із ближнього зарубіжжя);
- інтенсифікацію участі України у двосторонньому, інтеграційному, регіональному й багатосторонньому співробітництві по забезпеченню економічної безпеки.

На нашу думку, світогосподарську складову економічної безпеки України в сучасних умовах можна представити як ефективне вбудовування вітчизняної економіки в процеси глобалізації, при якому мінімізуються традиційні зовнішньоекономічні й нові глобалізаційні загрози, забезпечуються активне позиціонування країни в системі світового господарства й стійке підвищення національної конкурентоспроможності.

Анотація

Розглянуто особливості та фактори впливу на економічну безпеку країни та її регіонів в умовах глобалізації. Визначено та окреслено сутність основних складових економічної безпеки країни. Проаналізовано чинники та запропоновано механізми їх залучення для забезпечення продовольчої складової національної економічної безпеки.

Ключові слова: глобалізація, економічна безпека, продовольча безпека регіону, енергетична безпека, валютно-фінансова безпека, екологічна безпека, міжнародна інтеграція.

Аннотация

Рассмотрены особенности и факторы влияния на экономическую безопасность страны и ее регионов в условиях глобализации. Определены и очерчены сущность основных составляющих экономической безопасности страны. Проанализированы факторы и предложены механизмы их привлечения для обеспечения продовольственной составляющей национальной экономической безопасности.

Ключевые слова: глобализация, экономическая безопасность, продовольственная безопасность региона, энергетическая безопасность, валютно-финансовая безопасность, экологическая безопасность, международная интеграция.

Summary

The features and factors affecting the economic security of the country and its regions in a globalizing world. Established and defined the essence of the main components of economic

security. The factors and proposed mechanisms for their involvement in food component of national economic security.

Key words: globalization, economic security, food security in the region, energy security, monetary and financial security, environmental security, international integration.

Список використаних джерел:

1. Кравченко А.А. Состояние продовольственной безопасности: мониторинг и оценка / Кравченко А.А., Хлыстун А.Ю. // Азиатско-тихоокеанский регион: економика, политика, право. - №1, 2010, с. 24-36.
2. Нухович Э.С. Мировая экономика на рубеже XX-XXI векав / Нухович Э.С., Смитиенко Б.М., Эскиндаров М.А. - М., 1995. - 103 с.
3. Соколенко С.І. Сучасні світові ринки та Україна: [Наук. вид.] / Соколенко С.І. – К.: Демос, 1995. – 354 с. –С.9.

УДК: 339.92

Пилипенко А.А.

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Однією з головних ознак розвитку сучасного глобалізованого світу є обумовленість повноцінного функціонування економіки ступенем розвиненості системи зовнішньоекономічних зв'язків. Основними суб'єктами формування таких зав'язків стають промислові підприємства, які встановлюють виробничі, торговельні, науково-технічні, фінансові зв'язки зі своїми зарубіжними партнерами, реалізуючи нові, специфічні для умов глобалізації інституційні форми взаємодії, однією з яких стало транскордонне співробітництво. Загальносвітові глобалізаційні тенденції, а також регіональні особливості зумовлюють активізацію процесів транскордонного співробітництва промислових підприємств в Україні та, відповідно, актуальність досліджень у напрямі визначення пріоритетів їхнього розвитку в умовах міжрегіональної співпраці, однією з головних сучасних концепцій розвитку якої є кластерний підхід.

Питання, пов'язані з розвитком зовнішньоекономічної діяльності взагалі та розвитку транскордонного співробітництва промислових підприємств та розвитку транскордонних кластерів, останнім часом перебувають у центрі уваги багатьох як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, якими зроблено вагомий внесок у дослідженні даного питання. Разом із тим, ці дослідження здебільшого спрямовані на вивчення інституціонального середовища такого співробітництва та важелів, що можуть бути застосовані для його розвитку на макро- та мезорівнях. Віддаючи належне існуючим науковим працям у цій сфері, слід зазначити, що питання щодо визначення контуру стратегічного управління участі промислового підприємства в транскордонному співробітництві, визначення його місця, ролі в транскордонному кластері та напрямів розвитку підприємства в рамках кластеру – потребують подальших досліджень.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Світова економічна думка розробила досить потужний інструментарій управління функціонуванням та розвитком складних економічних об'єктів, до яких відносяться інтегровані мережні структури та транскордонні кластерні утворення. Проте існує певна кількість проблемних моментів, пов'язаних з об'єктивною неузгодженістю між тим чи іншим управлінським інструментом та новими чи

зміненими умовами застосування такого інструменту (у якості прикладу означеної неузгодженості виступають розглянуті автором у [13] особливості застосування інструментів концепції Balanced Scorecard [4] для управління потенціалом промислового кластеру). Отже наголосимо, що поширення м'яких інтеграційних форм об'єднання промислових підприємств України із сусідніми країнами спричиняє потребу перегляду підходів до стратегічного менеджменту, оскільки більшість управлінських інструментів орієнтовано на застосування в умовах окремого підприємства чи чітко визначеного з точки зору напрямків спрямування керівних впливів економічного об'єкту.

Далі звернемо увагу на поширення в світовій та національній економіці двох тенденцій: орієнтування стратегічного процесу на рівні країн чи їх регіонів на створення кластерів підприємств та недостатню готовність вітчизняної науки та практики до сприйняття цієї концепції, яку ілюструє невизначеність у понятійній сфері транскордонного співробітництва. Перша тенденція підтверджується хоча б появою Європейського меморандуму про кластери [15] чи означеною у [0] наявністю кластерних програм у 26-ти європейських країн. Друга тенденція ілюструється, зокрема, одночасним перебуванням у науковому обігу понять "прикордонне співробітництво" та "транскордонне співробітництво", якими, доречи, зазвичай характеризується діяльність місцевих громад або місцевих органів влади різних країн щодо покращення відносин шляхом укладення домовленостей та угод. Ці поняття доволі часто розглядаються в науковій літературі як синонімічні [20], але, на наш погляд, слід погодитися з тими дослідниками, які не вважають їх тотожними [18, 19, 21]. Подібний підхід до визначення поняття "прикордонне співробітництво" сформувався ще у 1980-х рр. XX ст. у контексті дослідження взаємодії країн-членів Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ). На той період часу процеси співпраці прикордонних регіонів цих країн розумілись, як складова інтеграції народногосподарських комплексів та як важлива частина сукупної економічної інтеграції. Прикордонна співпраця визначалась як підсистема економічних відносин між країнами, що пов'язує окремі види міжнаціональної взаємодії. Критерієм їх виявлення слугує локальний підхід до їх формування, існування спільних елементів реалізації місцевої влади і реалізації спільних функцій.

Нарешті, звернемо увагу на потребу взаємного адаптування досить великої кількості розробок щодо управління промисловими підприємствами та кластерними ініціативами. Так, наприклад, початкове тлумачення кластеру М. Портером [11] та його послідовниками [0, 5] орієнтувалось на критерії взаємопов'язаності та географічної близькості. Розвиток досліджень у даній області економічних знань спричинив висновок про недоречність орієнтування лише на критерій географічної близькості та на заміну його критерієм інформаційної пов'язаності [6, 7]. Разом з тим, розвиток вітчизняних транскордонних ініціатив повинен враховувати їхню галузеву структуру, яка зумовлює залежність від певних ресурсів з чітко визначеною географічною алокацією. Отже, по відношенню до промислового транскордонного кластеру не можна відмовлятися від підходів [0, 5, 6, 11] щодо наявності географічної ознаки кластеру. Разом з тим, не можна не враховувати положень [6, 7] щодо ідентифікації кластеру через інформаційну зв'язаність певного кола учасників. В рамках об'єднання означених підходів й визначимо напрямки та розглянемо особливості організації стратегічного менеджменту транскордонних кластерів.

Автором вже визначалися основні елементи організаційного процесу по відношенню до систем стратегічного менеджменту. Виділення таких елементів базується зокрема й на семантичному аналізі згадуваних робіт провідних фахівців з теорії організації [12, 16] та врахуванні вимог стандартів архітектурного й рольового опису побудови систем (ISO 42010, ISO 15288 та ISO 15926). Відповідно пропонуємо виділення наступних складових організації управління ($\{COУ\}$). $COУ_1$ – правила формування об'єктів та суб'єктів управління; $COУ_2$ – взаємозв'язки у вигляді організаційної структури управління; $COУ_3$ – порядок організації процесу управління у вигляді послідовностей і циклів зворотних зв'язків; $COУ_4$ – наповнення змістом та розподіл (оптимізація розподілу) управлінських функцій між учасниками транскордонного кластеру; $COУ_5$ – система цілепокладання

(дерева цілей суб'єкта й об'єкта управління); $COУ_6$ – механізм управління як набор методів розробки й реалізації управлінського впливу; $COУ_7$ – моделі процесу управління (регламенти управлінського впливу). Саме упорядкування й послідовне об'єднання всіх складових *U{COУ}* забезпечує формування цілісного управлінського циклу.

Виділення означених елементів в переважній більшості праць орієнтовано на суб'єктів з чіткою регламентацією управлінського процесу (в рамках так званої "жорсткої" інтеграції). По відношенню ж до транскордонного кластерного утворення потрібні додаткові теоретичні пророблення. Якщо ж зважити на означену необхідність поширення теоретичних розробок у сфері управління кластерами промислових підприємств, то вельми актуальним постане розгляд особливостей трансформації змістовного наповнення виділених елементів множини складових організації управління в умовах транскордонного промислового кластеру.

Завданням дослідження є розвиток теоретико-методологічних засад організації стратегічного управління життєдіяльністю транскордонного промислового кластеру та вхідних до нього підприємств з формуванням відповідного інструментального забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації мети статті перш за все визначимося з особливостями організаційного та стратегічного процесів, притаманних саме транскордонного промислового кластеру (такі відмінності міститимуться як в розрізі відмінностей кластеру, як організаційної форми об'єднання підприємств, так і в розрізі особливостей виробничого процесу). Головною відмінністю транскордонного кластеру є те, що при управлінні підприємством-учасником суб'єкти управління мають формувати систему керівних впливів з оглядом на дію так званих регуляторів, до яких відносяться як регіональні адміністрації різних країн, так і специфічні органи управління кластерних угруповань. Об'єктом управління при цьому виступають як підприємства, що забезпечують створення інноваційної продукції за участю іноземних партнерів, так і інфраструктурні підприємства, що сприяють отриманню цієї продукції споживачем.

Оскільки автор вважає доречним використовувати набутки ресурсного й компетентністного підходу до розуміння стратегічного процесу (точніше концепції динамічних спроможностей, розробленої Д. Тісом [14] та розвинутої представниками інституціональної економічної теорії [8]), то й основу теоретико-методологічного базису організації стратегічного управління промисловим транскордонним кластером мають становити ресурси учасників кластеру та спільні інформаційні, фінансові та організаційні ресурси, до яких утворюється доступ в межах кластеру. В узагальненому вигляді такий базис подано на рис. 1. Як можна побачити, підґрунтя організаційного процесу становить діалектичний взаємозв'язок між комптентностями учасників кластеру та параметрами інституціонального середовища, що забезпечує функціонування кластеру, наявними ресурсами та особливостями організації транскордонної регіональної інфраструктури. При цьому передбачається, що компетентності вхідних до кластеру промислових підприємств будуть використовуватися консолідовано, а різний ступінь такої консолідації розкриватиметься через силу накладених інтеграційних обмежень, перелік яких також введено на рис. 1.

Далі звернемо увагу, що у якості розкриття елементів *{COУ}* до поданої на рис. 1 схеми внесено складові бізнес-моделі, пропоновані А. Остервальдером [10] (на думку автора на теперішній час саме розробки [10] найповніше відображають розуміння та змістовне наповнення поняття бізнес-модель) та адаптовані до особливостей господарської діяльності учасників кластеру.

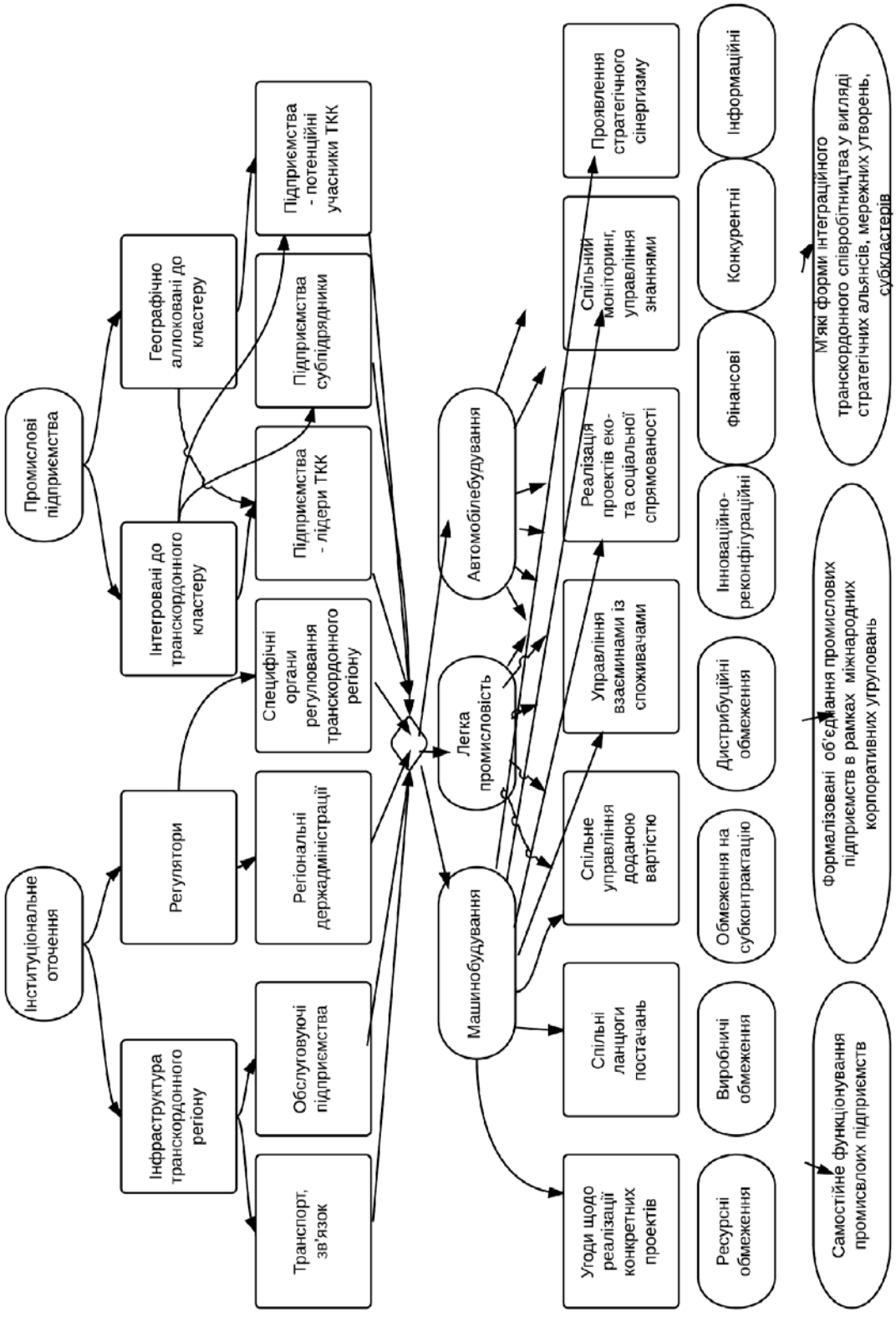

Рис. 1. Ієрархічне представлення процесу стратегічного управління розвитком ТКС підприємства в рамках транскордонного кластеру

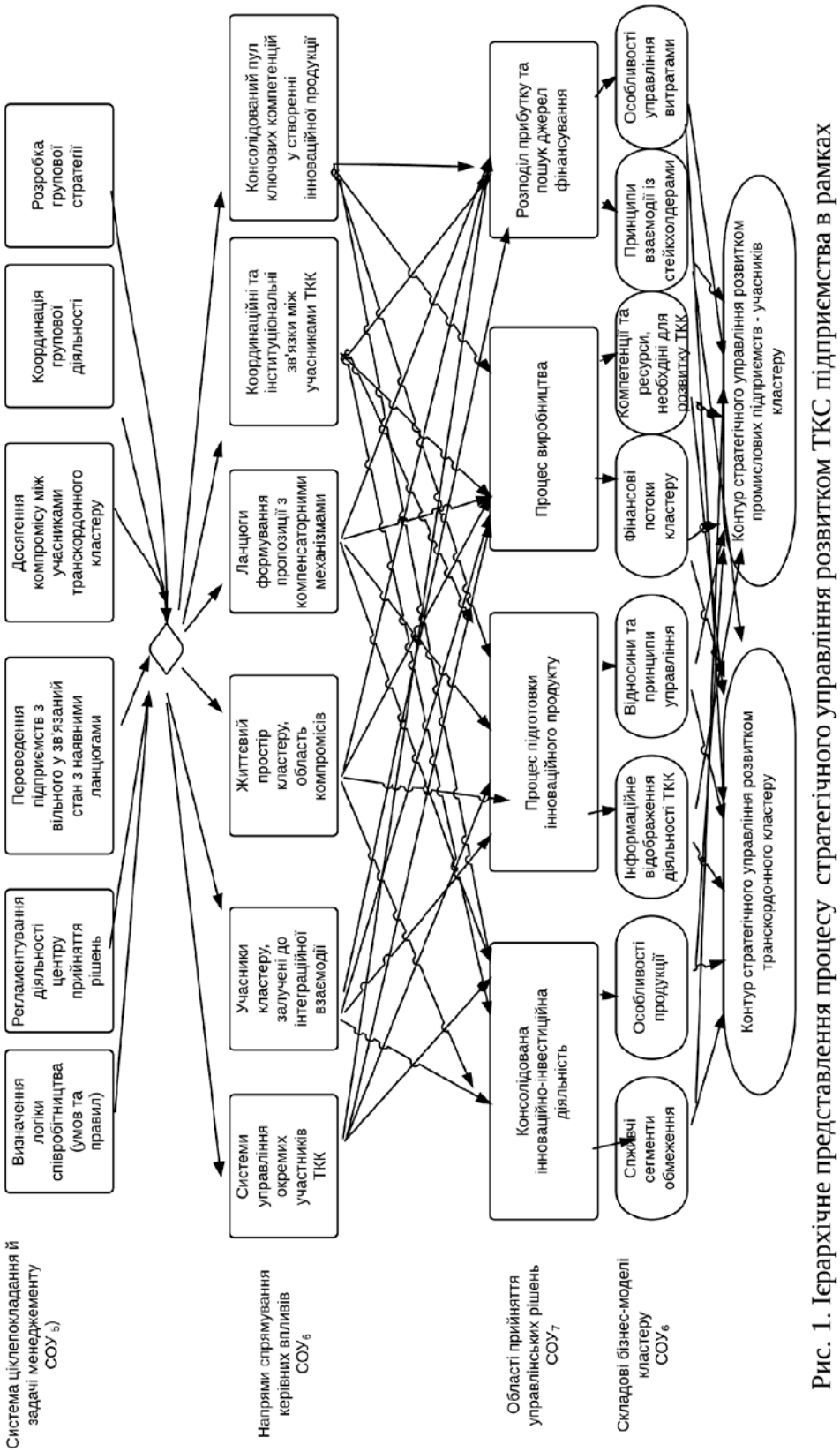

Рис. 1. Ієрархічне представлення процесу стратегічного управління розвитком ТКС підприємства в рамках транскордонного кластеру (продовження)

При цьому у якості удосконалення означених в [10] пропозицій поєднані складові бізнес-моделі з принципами каскадування показників й встановлення причинно-наслідкових зв'язків, закладеними у концепцію збалансованої системи показників [4]. За такого підходу, по відношенню до транскордонного промислового кластеру відбудеться наслідування імперативів сталості природокористування та екологічності розвитку всіма учасниками кластеру.

Як правило такі імперативи задаються на рівні менеджменту кластеру (регіональному чи державному рівні) та виступають обмеженнями на рівні окремих промислових підприємств – суб'єктів транскордонного кластеру (дані імперативи в більшості випадків сприймаються як ортогональні по відношенню до короткострокових цілей максимізації прибутку первинних ланок кластеру від реалізації інноваційної продукції, а отже й виступають як небажані для виконання). В довгостроковому періоді додержання таких вимог спричиняє підвищення глобальної конкурентоспроможності транскордонного промислового кластеру з відповідним зростання конкурентоспроможності його учасників.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Практична реалізація означеного на рис. 1 підходу до організаційного процесу пропонуємо реалізувати в рамках впровадження на рівні транскордонного кластеру та його учасників (останній щабель ієрархії з рис. 1) моделі життєздатних систем (Viable System Model, VSM [2]), яка виділяє п'ять рівнів ієрархії в системі управління: окремі промислові підприємства (1-й рівень); відповідальні за координацію процесу виробництва інноваційної продукції та регулювання взаємодії учасників (2-й рівень); системи моніторингу витрачання ресурсів та доступу до об'єктів інфраструктури (3-й рівень); фасілітатор процесу розвитку потенціалу кластеру (4-й рівень); суб'єкт розробки політик й фіксування інституціональних правил життєдіяльності учасників транскордонного кластеру (5-й рівень). Головною перевагою моделі VSM є її рекурентна вкладеність, яка дозволяє каскадувати означені на рис. 1 елементи на різні рівні взаємодії учасників мереж створення інноваційної продукції, сукупність яких й становить ядро транскордонного промислового кластеру.

Анотація

Розроблено схему ієрархічного представлення процесу стратегічного управління транскордонним співробітництва в рамках промислового кластеру. У якості підґрунтя організації стратегічного процесу на рівні кластеру обрано активізацію інтегративних тенденцій та узгоджене використання моделей мультиагентського та рефлексивного управління. Контури стратегічного управління визначено в рамках складових бізнес-моделі транскордонного промислового кластеру та підпорядковано дії факторів інституціонального середовища.

Ключові слова: організація стратегічного процесу, транскордонне співробітництво, транскордонна кластерна взаємодія, промислове підприємство

Аннотация

Разработана схема иерархического представления организации стратегического управления трансграничным сотрудничеством промышленных предприятий в рамках кластера. В качестве основы организации стратегического процесса на уровне кластера избраны активизация интегративных тенденций и согласованное использование моделей мультиагентского и рефлексивного управления. Контуры стратегического управления определены в рамках составляющих бизнес-модели трансграничного промышленного кластера и подчинены действию факторов институциональной среды.

Ключевые слова: организация стратегического процесса, трансграничный кластер, интеграционное взаимодействие, промышленное предприятие

Summary

Scheme of hierarchical representation of the strategic management of cross-border industrial enterprises collaboration is developed. As the basis of the strategic process at the selected cluster activation integrative trends and consistently using multyagent and reflexive control models. The contours of strategic management are defined in the components of the business model of the cross-border industrial cluster and subject of institutional environement factors.

Keywords: organization of the strategic process, tourism and recreational cluster, integration interaction, attractiveness factors

Список використаних джерел:

1. Cluster policy in Europe. A brief summary of cluster policies in 31 European countries. – Oxford: Oxford Research AS, 2008. – 34 p.
2. Espejo R., Reyes A. Organizational Systems: Managing Complexity with the Viable System Model. – New York: Springer, 2011. – 278 p.
3. Goeldner C.R. Tourism: principles, practices, philosophies. – Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2009. – 633 p.
4. Kaplan R.S., Norton D.P. The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action. – Boston: Harvard Business Press, 1996. – 329 p.
5. Karlsson C. Handbooks of research on clusters. – Northampton: Edward Elgar Publishing, Inc., 2008. – 486 p.
6. Lin H. Architectural design of multi-agent systems: technologies and techniques. – New York: Information Science Reference, 2007. – 442 p.
7. Magalhaes R. Organizational knowledge and technology: an action-oriented perspective on organization and information systems / R. Magalhaes. – Cheltenham: Edward Elgar, 2004. – 267 p.
8. Nelson R.R., Winter S.G. An Evolutionary Theory of Economic Change. – Cambridge: Harvard University Press, 1982. – 352 p.
9. Okumus F. Strategic Management for Hospitality and Tourism / F. Okumus, L. Altinay, P. Chathoth. – UK: Elsevier, 2010. – 348 p.
10. Osterwalder A. Business Model Generation / A. Osterwalder, Y. Pigneur. – New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2010. – 288 p.
11. Porter M. E. Clusters and the new economics of competition // Harvard Business Rev. – 1998. – Nov.– Dec. – P. 77-90.
12. Patricia C., Irwin C. Organization design: a guide to building effective organizations. – London: Conan page, 2011. – 304 p.
13. Pylypenko A.A., Duda O.V. Organization of cluster structures potential development management // Economics of development . – 2012. – №2. – C. 25 – 32
14. Teece D. J. Dynamic capabilities and strategic management / D. J. Teece. –New York: Oxford University Press, 2009. – 299 p.
15. The European Cluster Memorandum // http://www.innoclusters.ru/ uploaded/docs/european_cluster_memorandum.pdf
16. Wagner J.A., Hollenbeck J.R. Organizational Behavior: Securing Competitive Advantage. – New York: Routledge, 2010. – 419 p.
17. Zyma O. G. Development of international tourism // Economics of development. – 2011. – № 4. – P. 19-22
18. Бєлєнький П. Ю. Формування та розвиток системи міжрегіонального та транскордонного співробітництва в Україні / П. Ю. Бєлєнький, Н. А. Мікула // Регіональна економіка. — 2001. — № 3. — С. 61 — 73.
19. Герич В.П. Господарський комплекс прикордонного регіону в умовах міжрегіональної інтеграції: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / В. П. Герич, Інститут регіональних досліджень НАН України. — Львів : 1997. — 153 с.
20. Косолапов Н.А. Международно-политическая организация глобализирующегося мира: модели на среднесрочную перспективу //Общественные науки и современность №6 2001 с. 144.
21. Палеха Ю. М. Перспективи формування транскордонного регіону Україна — Польща / Ю. М. Палеха, Г. П. Підгрушний // Єврорегіон Буг: проблеми і перспективи транскордонного співробітництва / За ред. Б. П. Климчука, П. В. Луцишина . — Луцьк: Волинська облдержадміністрація, 1996. — С. 16 — 21.

УДК 339.138:311.2

Попович О.М.

ЧИННИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

Вступ. Інвестиції в сільській місцевості - це в першу чергу, розміщення вигідних капіталів протягом тривалого періоду часу, в економіку сільській місцевості, спрямованих на соціально-економічний розвиток всієї його системи. Таким чином, основними компонентами інвестицій у сільській місцевості є великий відрізок часу і зростання рівня розвитку сільської місцевості. Інвестиції необхідні для стабілізації економічної ситуації на селі та переходу до довгострокового економічного зростання.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з аналізом теорій інвестицій і присвячені проблемам інвестування, завжди знаходилися в полі зору зарубіжних авторів: Дж. Кейнса, К. Макконнелла, Г. Марковиця, П. Самуельсона, С. Фішера, М. Фрідмена, У. Шарпа та інших. Значний внесок у вивчення цих проблем внесли роботи таких вітчизняних дослідників, як І.О.Бланк, Л.М. Борщ, О.М.Гаркуша, С.О. Гуткевич, І.Ю.Гришова, В.В. Ковальов, Н.В. Ковтун, М.Ю. Коденська, Т.В. Майорова, Т.Л. Мостенська, А.С. Музиченко, В.В.Лагодієнко, А.А. Пересада, О.О. Удалих, В.В. Шеремет, та інші. Проте питання реалізації інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності у сільській місцевості все ще залишається невирішеним.

Мета статті. Метою даного дослідження є оцінка чинників інвестиційної діяльності та інвестиційної привабливості сільської місцевості України.

Результати дослідження. Інвестиційна діяльність безпосередньо пов'язана з нормальним функціонуванням всієї економічної системи, яка забезпечує нагромадження основного капіталу, продовжуючи інвестиційний процес, як форму реінвестування. Інвестиційна діяльність розгортається як складний комплекс економічних процесів, основною метою якого є розробка та введення в експлуатацію систем економічного, промислового, комерційного, адміністративного, соціального та культурного призначення. Це включає в себе довгий ланцюг заходів, дій, операцій, які хоч і є гетерогенними, але корелює, взаємопов'язані і взаємозумовлені між собою. Іншими словами, інвестиційний процес охоплює весь ансамбль техніко-економічних операцій, необхідних для досягнення цілей інвестицій.

Інвестиційний процес передбачає конкретні логічні етапи: (рис. 1).

Рис. 1. Порівняння етапів інвестиційного процесу з етапами прийняття рішення про придбання

Привабливість місцевості складається з наступних компонентів: інвестиційний клімат та інвестиційний потенціал. Інвестиційний клімат, у свою чергу, визначається інвестиційним ризиком і розвиток інституційного середовища, а інвестиційний потенціал включає в себе інвестиційні ресурси в інфраструктуру інвестиційної діяльності (рис. 2).

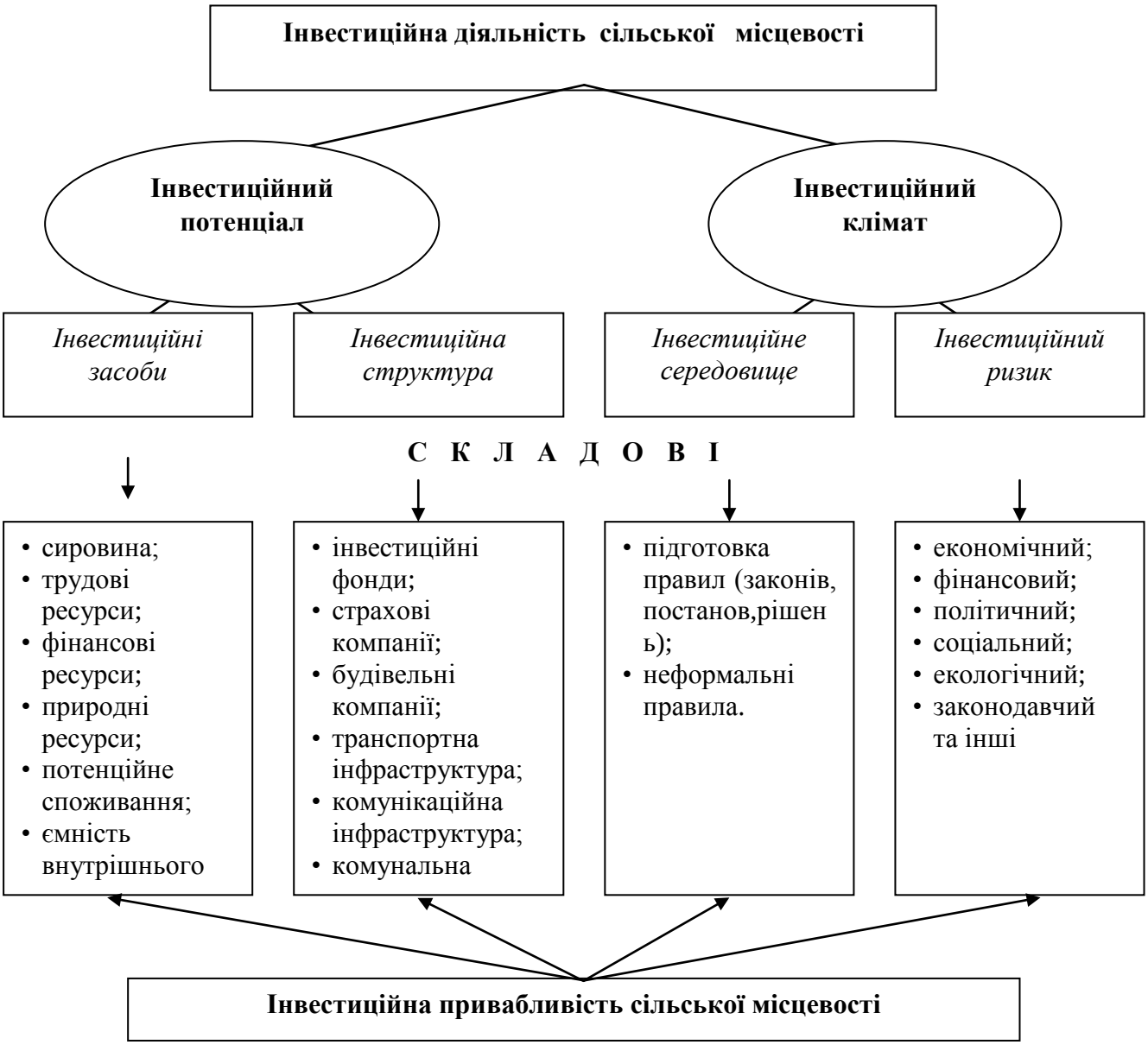

Рис. 2. Взаємозалежність чинників інвестиційної діяльності та інвестиційної привабливості сільської місцевості

Аналіз інвестиційної привабливості сільській місцевості, може бути, досягнутий шляхом вивчення середовища (геополітичні, культурні, правові, соціальні, економічні), в якій він розвивається і може бути включений в інвестиційний клімат. Створенню інвестиційного процесу, звичайно, буде передувати аналіз інвестиційного клімату, які можуть бути представлені як багатофакторний індикатор економічної ситуації на селі.

Інвестиційний клімат в сільській місцевості має свої особливості і, звичайно, інвестиційний клімат відрізняється від інших населених пунктів. Привабливий інвестиційний клімат сприяє створенню привабливих умов для залучення інвестицій, яких сільські місцевості завжди потребують. Встановлено, що підвищення інвестицій в сільській місцевості може бути реалізовано шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату в сільській місцевості, заснованих на політиці і ставленні

місцевого публічного управління, спрямованих на підтримку та захист місцевих та іноземних інвесторів, стабільності соціальних, політичних і фінансових місцевостей, наявність кваліфікованої робочої сили, високий ступінь розвитку інфраструктури.

Інвестиційна привабливість є визначальним чинником конкурентоспроможності на селі. Інвестиційна привабливість є відносною мірою і може бути визначена шляхом порівняння рівня інвестиційної привабливості в багатьох населених пунктах. Однак оцінка рівня привабливості інвестиції повинна здійснюватися за єдиною методологією з тими ж рівнями показників і характеристиками соціально-економічного розвитку. Для порівняльної характеристики інвестиційної привабливості населених пунктів необхідно використовувати як якісні, так і кількісні показники. Залучення інвестицій, технічне обслуговування та використання в сільській місцевості інвестиційного потенціалу будуть неефективні для залучення необхідного обсягу інвестицій без застосування ринкових інструментів і пошуку інституційних інвесторів для реалізації серйозних інвестиційних проектів.

Інвестиційний потенціал сільській місцевості - це своєрідний специфічний товар, який може служити мірою для продажу інвесторам. Ця ідея повинна бути частиною розвитку ринкових умов і планів-проектів для залучення інвестицій, які повинні бути направлені всім зацікавленим сторонам (місцеві органи влади, місцеве населення, представлених громадянським суспільством місцевий бізнес, інвестори), також повинні бути включені заходи, пов'язані із створенням та просуванням іміджу населеного пункту (реалізація веб-порталу, участь в національних та міжнародних конференціях, круглих столах тощо), заходи щодо всебічного поліпшення специфічного товару інвестиційного потенціалу, робота з інституційними інвесторами.

Дослідження показали, що розвиток суб'єктів ринку залежить від обсягу, інтенсивності та ефективності інвестицій. Існування сильної конкуренції у залученні інвестицій і висока потреба інвестицій в сільських районах вимагає залучення добре обґрунтованих стратегій і заохочення інвестицій, основна мета якого повинна полягати в просуванні села як привабливе та вигідне місце для розміщення капіталу в дохідне економічні і стійкі види діяльності, а так само створення , зміцнення і розвитку сприятливого інвестиційного іміджу, редагування та розподілення сільській літератури, рекламні (листівки), інформаційні брошури зацікавлених сторін, участь у ярмарках і виставках, презентації національних і міжнародних інвестиційних можливостей для потенційних інвесторів, розробка та оновлення веб сторінок населених пунктів.

Ринок інвестицій - вважається одним з найбільш важливих типів ринку, який багато в чому сприяє розвитку інших ринків. Вважаємо, що ринок інвестицій можна систематизувати на внутрішній, зовнішній і змішаний. Хоча, якщо розглядати ці поняття, а ще більш правильним буде, у розвитку ринкових процесів економіки, то можемо констатувати, як факт, що інвестиційний капітал проник і продовжує проникати в усі сфери діяльності і в такі напрямки, як туризм, інформації, технології, кваліфіковані кадри та інші потоки залучення інвестицій, інтерес до яких постійно підвищується.

Висновок. Привабливість місцевості пов'язана з низкою факторів, пов'язаних з якістю життя, бачення розвитку на місцевому рівні, що вносить свій внесок у створення позитивного іміджу за кордоном і є одним з факторів, що визначають економічний і соціальний успіх на основі підвищення конкурентоспроможності. Досягнення збалансованого розвитку та підвищення конкурентоспроможності залежить від місцевого потенціалу для мобілізації всіх зацікавлених сторін, для підтримки і реалізації проектів розвитку місцевого впливу.

Анотація

Досліджено чинники у формуванні інвестиційної привабливості сільської місцевості. Встановлено, що інвестиційна привабливість є визначальним чинником конкурентоспроможності на селі. Доведено, що існування сильної конкуренції у залученні інвестицій і висока потреба інвестицій в сільських районах вимагає залучення добре обґрунтованих стратегій і заохочення інвестицій

Ключові слова: чинники, інвестиції, інвестиційна привабливість, сільська місцевість.

Аннотация

Исследованы факторы в формировании инвестиционной привлекательности сельской местности. Установлено, что инвестиционная привлекательность является определяющим фактором конкурентоспособности на селе. Доведено, что существование сильной конкуренции в привлечении инвестиций и высокая потребность инвестиций в сельских районах требует привлечения хорошо обоснованных стратегий и привлечения инвестиций

Ключевые слова: факторы, инвестиции, инвестиционная привлекательность, сельская местность.

Summery

Factors are explored in forming of investment attractiveness of rural locality. It is set, that an investment attractiveness is the determinative of competitiveness on a mud flow. It is led to, that existence of strong competition in bringing of investments in and high necessity of investments in rural districts requires bringing well of grounded strategies and encouragement of investments in

Keywords: factors, investments, investment attractiveness, rural locality.

Список використаних джерел:

1. Котлер Ф., Армстронг Г., Сондерс Д., Вонг В. Основы Маркетинга: Пер. с англ. 2-е Европ. Изд. М.: СПб., К.: Издательский дом «Вильяме», 2003. 944 с.
2. Дога В.С. Обоснование инвестиционных типовых проектов предприятий малого бизнеса и механизмы их привлечения в сельскохозяйственном секторе экономики (на материалах Республики Молдова), Економіка АПК, № 5, 2008 Київ, с.66-70.
3. Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т. та інАграрний сектор економікиУкраїни (стан та перспективирозвітку), Київ, 2011, стор.1-1007.

УДК 339.13

Піддубна Л.І.

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси все більш стають невід'ємною та визначальною частиною світового економічного співробітництва, мають всеосяжний характер та безпосереднім чином відбиваються на формах та напрямах зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) вітчизняних підприємств. Відповідно до глобалізаційних впливів корегуються національні та зовнішньоекономічні стратегії розвитку підприємств, визначаються стратегічні альтернативи поширення їх присутності на зовнішніх ринках. Все це потребує відповідної управлінської підтримки та забезпечення процесів прийняття управлінських рішень в сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Участь у зовнішньоекономічній діяльності та поширення присутності на глобальних ринках надає підприємствам додаткових можливостей збільшення обсягів господарських операцій та участі у процесах міжнародного розподілу окремих технологічних операцій. Однак окрім можливостей слід враховувати й можливі суперечливі наслідки впливу глобалізаційних процесів на підприємство, а саме загострення конкуренції не тільки на ринках збуту продукції, а й у фінансово-інвестиційній та інформаційній сферах. Тому ефективне управління зовнішньоекономічною діяльністю сучасних підприємств неможливо без урахування глобалізаційних аспектів її здійснення.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження теоретико-методологічних та прикладних аспектів впливу глобалізації на економічних суб'єктів різного рівня господарювання є предметом уваги багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема Ф. Фукуями, К. Омає, Дж. Стігліца, Р. Фатхутдинова, О. Білоруса, А. Поручника, А.Філіпенка, Ю Макогона та ін. [1, 2, 3, 4, 5]. Однак широкий спектр питань глобалізаційного впливу залишає деякі його аспекти невизначеними, а саме ті, що стосуються управління ЗЕД підприємств, що зумовлює необхідність проведення додаткових досліджень у даній площині.

Метою статті є визначення та дослідження глобалізаційних аспектів управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств.

Основний зміст дослідження. Інтенсифікація сучасних світових зовнішньоекономічних відносин, нарощування експортних та фінансових потоків в умовах глобалізації дедалі формує визначальну роль зовнішньоекономічної діяльності для розвитку держав та їх суб'єктів господарювання. При цьому розгортання та активізація процесів глобалізації суттєвим чином впливають на напрями та форми ЗЕД, підходи до її організації та управління. Саме впливом глобалізації можна пояснити появу тих чи інших нових форм зовнішньоекономічної взаємодії, економічних та соціальних явищ у світі. В науковій літературі існують різні підходи до визначення глобалізації. На думку фахівців ЮНІДО, глобалізація – це реструктуризація і трансформація світової економіки, яка змінює правила гри для всіх учасників, у процесі якої розширюється розрив між тими країнами, що досягли критичної промислової маси, необхідної для глобальної конкуренції тими, хто відстав [7].Американський учений І. Валлерстайн визначає глобалізацію («світ-економіку») як системне утворення з єдиним розподілом праці і множиною культур [8]. Український дослідник А. Філіпенко вважає, що «глобалізація виявляється у зростанні міжнародної торгівлі й інвестицій, небаченій до цього диверсифікації світових фінансових ринків і ринків робочої сили, значному підвищенні ролі ТНК у світогосподарських процесах, загостренні глобальної конкуренції, появі систем глобального, стратегічного менеджменту» [9].

Деякі дослідники визначають глобалізацію як інтенсивний етап інтернаціоналізації виробництва і господарського життя, для якого характерним є посилення нерівномірності економічного розвитку, економічна взаємозалежність держав і небувале збільшення можливостей економічного, технологічного та інформаційного впливу на цей процес. При цьому часто увага акцентується на зміні ролі національних держав. Якщо раніше, за образним висловом О. Неклесси, світова економіка була полем, на якому діяли суверенні держави, то в умовах глобалізації вона перетворюється на самостійний суб'єкт, що діє на полі суверенних держав [10].

На думку В. Сенчагова, глобалізація - це синтетична категорія, що претендує на узагальнення еволюційних та революційних змін в об'єктивно-предметній та інтелектуально-інноваційній діяльності людини. Вона покликана запропонувати окремим державам концепцію основних контурів їх розвитку в межах загальної моделі цивілізаційних перетворень [11].

Сучасний процес глобалізації має наступні характерні риси:

взаємозалежність національних економік та їхнє взаємопроникнення, формування міжнародних виробничих комплексів поза національними кордонами;

фінансова глобалізація – зростаюча фінансова єдність та взаємозалежність фінансово-економічних систем країн світу;

послаблення можливостей національних держав щодо формування незалежної економічної політики;

розширення масштабів обміну та інтенсифікація процесів руху товарів, капіталів, трудових ресурсів;

створення інституцій міждержавного, міжнародного регулювання глобальних проблем;

тяжіння світової економіки до єдиних стандартів, цінностей, принципів функціонування.

Серед основних джерел глобалізації можна виділити наступні [6]:

лібералізація міжнародної торгівлі, яка зумовила стрімке зростання обсягів та диверсифікацію географії міжнародних потоків товарів і послуг;

лібералізацію міжнародних фінансових потоків, розвиток надпотужних транснаціональних корпорацій (ТНК), формування глобального фінансового ринку ;

технологічний прогрес у сфері транспорту, електроніки, телекомунікацій, інших галузях;

розвиток і вдосконалення засобів комунікації.

Своє відображення означені процеси знайшли у всіх сферах економічної діяльності суб’єктів господарювання, особливо зовнішньоекономічній. Саме тому при організації та забезпеченні її управління слід враховувати всі наведені аспекти й джерела глобалізації та специфіку їх прояву. Так, лібералізація торгівлі та інші форми економічної лібералізації викликали обмеження політики протекціонізму й зробили зовнішньоторговельні відносини для підприємств більш вільними та прозорими. Результатом стало суттєве зниження та усунення багатьох митно-тарифних бар’єрів при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. При цьому істотним чином зріс рух капіталу та інших чинників виробництва, особливо всередині різного роду інтеграційних утворень. Інтеграційні процеси слід також вважати одним із найсуттєвіших проявів та аспектів глобалізації, який вплинув не тільки на процеси економічної взаємодії суб’єктів господарювання, а й спричинив певні зрушення у політико-правовій площині.

Важливе значення для розвитку процесу управління ЗЕД підприємств має технологічний прогрес, який призвів до різкого скорочення транспортних і комунікаційних витрат, значного зниження витрат на опрацювання, зберігання і використання інформації. Результатом стала майже інформаційно-комунікаційна революція засобів зв’язку, принципів управління ЗЕД та взаємодією між суб’єктами господарювання в цілому. Окрім найпоширеніших проявів у вигляді створення

електронної пошти та Інтернету, слід відзначити появу віртуальних підприємств, електронних грошей та платіжних систем та ін. Тобто стало можливим значне розширення сфери зовнішньоекономічної діяльності підприємств і горизонтів її управління на основі нових засобів комунікації. Підприємства, що орієнтувалися винятково на місцеві ринки, розширили свої виробничі та збутові можливості, вийшовши на національний та міжнародний рівні.

Подібні структурні зміни зміцнюють позиції таких підприємств, збільшують їхній прибуток, підвищують продуктивність, що дозволяє їм обирати джерела постачання сировини, відкривати виробництво й освоювати ринки в інших країнах, швидко пристосовуючись до мінливих умов зовнішнього середовища. Практично всі великі підприємства мають у своєму розпорядженні мережу філій або стратегічні союзи, які забезпечують їм необхідний вплив і гнучкість на окремому ринку. В межах подібних суб'єктів господарювання нині здійснюється майже третина світової торгівлі. Тобто можемо казати про виникнення не тільки глобальних форм міжнародної та зовнішньоекономічної діяльності, а й глобальних підприємств.

З появою глобальних підприємств міжнародні суперечки значною мірою перемістилися з державного на фірмовий рівень, й конкурентна боротьба відбувається не між країнами за територіальні володіння, а між їх підприємствами за частку на світовому ринку. Деякі політики і дослідники убачають у таких компаніях загрозу інституту державності. В будь-якому разі зрозуміло, що багатонаціональні підприємства та інші структури - як приватні, так і державні - перетворилися на основних дійових осіб глобальної економіки.

Суттєвим поштовхом розвитку глобалізаційних процесів стали трансформаційні перетворення в державах пострадянського простору та Китаї. Початок цьому був покладений оголошеною у 1978 р. реформою в Китаї, за якою відбулися політичні та економічні перетворення в державах Центральної та Східної Європи і розпад СРСР. Цей процес призвів, як вважають фахівці, до ідеологічної конвергенції, тобто на зміну суперечностям між ринковою економікою Заходу і соціалістичною економікою Сходу прийшла практично повна єдність поглядів на ринкову систему економіки. Уряди цих країн та сили в міжнародних організаціях і країнах з розвиненою ринковою економікою, що їх підтримали, сконцентрували свою увагу на трьох умовах переходу до ринку: стабілізації макроекономіки, лібералізації цін і приватизації державних підприємств. При цьому, на жаль, недооцінювалася важливість формування ринкових інститутів, необхідність створення умов для розвитку конкуренції, ігнорувалася особлива роль уряду в сучасній змішаній економіці.

З точки зору управлінських аспектів забезпечення зовнішньоекономічної діяльності та зовнішньоекономічних зв'язків сучасних підприємств важливим є визначення глобалізації як вищої стадії процесів інтернаціоналізації. У цьому розумінні глобалізація - це сукупність таких процесів і явищ, як транскордонні потоки товарів, послуг, капіталу, технологій, інформації та міждержавне переміщення трудових ресурсів; переважання орієнтації на світовий ринок у торгівлі, інвестуванні та інших трансакціях (на рівні підприємств); територіальна та інституціональна інтеграція ринків. Характерною особливістю тут є міжнародні потоки, які в умовах лібералізації майже або зовсім не контролюються національними законодавствами. В основному, це потоки капіталу та інформації.

Процес інтернаціоналізації з позицій окремих країн розвивається у двох напрямах - усередину і назовні. Розвиток усередину означає, що процес йде шляхом розширення використання іноземних товарів, капіталу, послуг, технологій, інформації у сфері внутрішнього споживання певної країни. Розвиток назовні характеризується переважанням орієнтації країн на світовий ринок і глобальною експансією підприємств у торгівлі, інвестиціях та інших операціях. Головним наслідком цього процесу, поряд із зростанням взаємозалежності держав, є просторова та інституційна інтеграція ринків.

Важливим компонентом процесу інтернаціоналізації й одним з основних джерел глобалізації є феномен транснаціоналізації, в межах якої певна частка виробництва, споживання, експорту, імпорту і доходу країни залежить від рішень міжнародних центрів за межами конкретної держави. Провідними силами тут виступають транснаціональні компанії (ТНК), які самі є одночасно і результатом, і головними діючими особами інтернаціоналізації.

Процес глобалізації економіки прискорився в останні десятиріччя, коли різні ринки, зокрема - капіталу, технологій і товарів, а певною мірою і праці, ставали дедалі більш взаємопов'язаними та інтегрованими у багатошарову мережу ТНК. Ці досить впливові, добре організовані утворення постійно прагнуть до формування нових зв'язків у виробництві, продуктових розробок, дизайну, товарної універсалізації та маркетингу. Вони постійно спрямовані на експансію, прагнуть виходу на нові ринки, виступають за єдині ліберальні правила господарської гри, а також є важливим інструментом глобалізації ринків шляхом розширення інформаційної інфраструктури, яка прискорює укладання і знижує витрати господарських операцій. Хоча певна кількість ТНК оперує в традиційному торговельному секторі, в цілому міжнародні фірми виступають за промислову реструктуризацію багатьох країн, що розвиваються, шляхом створення нових галузей, зокрема автомобільної, нафтохімічної, машинобудівної, електронної та інших, і модернізації традиційних, включаючи текстильну і харчову.

У межах процесу глобалізації склався комплекс відносин між його учасниками. Деякі з цих відносин мають інтеграційну спрямованість, інші можуть призвести до дезінтеграції та розколу. Суперечливість самого процесу інтернаціоналізації і збереження дієвих державних структур залишаються важливими джерелами конфліктів у сучасній світовій системі, попри численні спроби їхньої гармонізації. Форми прояву і наслідки конфліктів, а також засоби і можливості їх розв'язання є різними в окремих групах країн. Відмінності визначаються характером взаємозв'язків у даній системі і рівнем розвитку відповідних країн, а також специфікою їхніх соціальних, ідеологічних і культурних структур.

Висновки. Таким чином, при організації зовнішньоекономічної діяльності підприємства та забезпеченні її належного управління слід враховувати не тільки тенденції розвитку ЗЕД в умовах інтернаціоналізації виробництва, а й її глобалізаційні аспекти, основними з яких є:

розвиток глобальної взаємодії у сфері зовнішньоекономічного співробітництва, що має прояв у виникненні нових форм зовнішньоекономічної діяльності, зокрема у сфері інвестиційного співробітництва, науково-технічної та виробничої коопераційної взаємодії підприємств;

загострення конкуренції на світових ринках не тільки у сфері товарного виробництва, а й у фінансовій, інвестиційній, науково-технічній та інформаційній площині;

поширення операцій внутрішньофірмового обміну та трансфертного ціноутворення, модифікація товарного виробництва та базі формування інтегративних корпоративних структур (консорціуми, ТНК, виробничо-комерційні агломерації, віртуальні підприємства та ін.);

зміна галузевої структури економіки та зміщення центрів тяжіння у бік послуг у загальному обсязі зовнішньоекономічних зв’язків;

формування глобальних ринків та виділення макрорегіонів на тлі загальносвітових інтеграційних процесів;

зростання впливу міжнародних торговельних та фінансових організацій, що сприяють розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб’єктів господарювання .

Анотація

Розглянуто основні підходи до визначення феномену глобалізації. Виокремлено основні джерела та напрями глобалізаційного впливу з точку зору організації та управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств. Досліджено глобалізаційні впливи та аспекти управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств.

Ключові слова: глобалізація, управління, зовнішньоекономічна діяльність, підприємство, вплив

Аннотация

Рассмотрены основные подходы к определению феномена глобализации. Выделены основные источники и направления глобализационного воздействия с точки зрения организации и управления внешнеэкономической деятельностью предприятий. Исследованы глобализационные воздействия и аспекты управления внешнеэкономической деятельностью предприятий.

Ключевые слова: глобализация, управление, внешнеэкономическая деятельность, предприятие, влияние

Summary

The main approaches to the definition of the phenomenon of globalization are considered. The basic sources and the impact of globalization on the organization and management of foreign economic activity of enterprises are identified. The main impact and aspects of globalization on the management of foreign economic activity of enterprises are studied.

Key words: globalization, management, foreign economic activity, enterprises, impact

Список використаних джерел:

1. Білорус О. Г. Глобалізація і безпека розвитку : [монографія] / О. Г. Білорус. — Київ, 2001. — 733 с.
2. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку : монографія : у 2 т. / [Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Л. Л. Антонюк та ін.] ; за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. — К. : КНЕУ, 2006. — Т. ІІ. — 592 с.
3. Стиглиц Дж. Ю. Глобализация : тревожные тенденции [пер. с англ. Г. Г. Пирогова] / Дж. Ю. Стглиц. — М. : Национальный общественно-научный фонд, 2003. — 304 с.
4. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма. — М. : АСТ, 2004. — 592 с.
5. Омае К. Упадок национального государства : становление региональных экономик / К. Омае. — М. : Европа, 2009. — 336 с.
6. Жаліло Я. А. Глобалізація та проблеми збереження економічного суверенітету України // Я. А. Жаліло // Вісник Тернопільської академії народного господарства. — 2011. — № 2(19). — С. 11.
7. http://www.unido.org
8. Валлерстайн, И. Мир-системный анализ / И. Валлерстайн. — М. : Знание, 2004. — 582 с.
9. Філіпенко А. С. Глобальні форми економічного розвитку. Історія і сучасність / А. С. Філіпенко. — К.: «Знання», 2007. — 670 с.
10. Неклесса А.И. Глобализация: новый цивилизационный контекст / А. И. Неклесса // В сб. : Проблемы глобализации. Материалы постоянно действующего междисциплинарного семинара Клуба ученых «Глобальный мир». — М. : Новый век, 2001. — С. 32 - 66.
11. Сенчагов В. К. Конкурентоспособность и инвестиционный потенциал экономики / В. К. Сенчагов, А. Н. Захаров, А. А. Зокин // Бизнес и банки. — 2003. — № 43. — С. 12-18.

УДК 339.9

Тищенко С.І, Бєлова Г.І.

УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Актуальність дослідження. Завданням системи управління як кожного підприємства, так і галузі загалом, в тому числі і сільськогосподарської, є покращення результатів його діяльності внаслідок економії ресурсів та вибору найбільш ефективних методів координування виробничих процесів. Останнім часом дедалі очевиднішою стає залежність управління від особливого ресурсу — інформації, швидкість та мінливість якої відстежити практично неможливо. Весь процес менеджменту, починаючи з постановки цілей, побудови стратегії, формування завдань та закінчуючи організацією, моніторингом, контролем та оцінкою результатів процесу управління, і розпочинається і закінчується інформацією.

Насичення управлінської діяльності якісною та актуальною інформацією, яка може принести користь при її використанні, формує систему інформаційного забезпечення підприємства, значення якої в менеджменті щороку зростає, вимагає до себе підвищеної уваги та подальшого розвитку, удосконалення і дослідження цього поняття обумовили актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток системи інформаційного забезпечення управлінської діяльності зробили такі вітчизняні вчені, як А. В. Анісімов, І. П. Босак, Є. Д. Бондаренко, Ю. Г. Горященко, М. П. Денисенко, О. Є. Кузьмін, Л. Г.Мельник, Т. В. Симоненко, Л. І. Скібіцька, І. В. Титаренко, А. А. Харкевич, М. Г. Чумаченко, та багато інших.

Метою статті є дослідження особливостей управління інформаційним забезпеченням зовнішньоторговельних зв'язків на ринку сільськогосподарської продукції України.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізації як народного господарства кожної країни, так і світового загалом, у час становлення нової постінформаційної цивілізації, особливу увагу та роль відводиться такій вагомій, специфічній та унікальній категорії як інформація.

Інформаційний ресурс, основу якого складає інформація, є сукупністю накопичених в бібліотеках, архівах, на електронних носіях інформації та знань, працівників, які їх формують, створюють, обслуговують процеси нагромадження, систематизації, зберігання та обміну в глобальному інформаційному просторі, а також задіяні в цьому процесі інформаційно-комунікаційні системи та програмне забезпечення [13].

З точки зору мікрорівня під інформаційними ресурсами розглядають інформацію, яка несе у собі цінність для підприємства і може бути оцінена, як і будь-який матеріальний чи фінансовий ресурс. З точки зору макрорівня інформаційні ресурси виступають результатом творчої, розумової, інтелектуальної діяльності найбільш кваліфікованої та активної частини населення країни, сукупністю корисної інформації, виробленої суспільством. Інформацію в сучасному суспільстві слід розглядати як стратегічний ресурс, який допомагає економити інші види наявних ресурсів, а процес інформатизації розглядати як фактор, покликаний забезпечити пришвидшення процесів виробництва, підвищити продуктивність праці та виявити інноваційні пропозиції [13, с. 310].

До складу інформаційних ресурсів входять результати наукових досліджень і дослідно-конструкторських розробок (НДДКР), які дають змогу створювати наукомісткі вироби, застосовувати науково-технічні ідеї, зафіксовані в різних документах та виданнях. Як особливу частину виділяють активні інформаційні ресурси, тобто інформацію, доступну для автоматизованого пошуку, зберігання та оброблення (програми, бази даних, бази знань, документи тощо) та для загального використання. Ефективність застосування інформаційних ресурсів визначається відношенням активної їх частини до загального обсягу інформаційних ресурсів [14].

Особливістю такого ресурсу є те, що в процесі використання інформаційних ресурсів їх кількість не скорочується, а навпаки, приносячи користь, здатна одночасно збільшуватись. Невчасне використання веде до втрати значущості, знецінення, що своєю чергою приведе до втрати дієвої вартості.

В сучасних економічно-соціальних умовах розглядають два варіанти застосування інформаційних ресурсів:

1) інформатизація промислової та соціальної сфери;

2) перехід до високоорганізованих індустріальних методів здійснення самих інформаційних процесів [3].

Тобто, трансформація інформації в економічний ресурс привела до диверсифікації двох вагомих соціально-економічних процесів — індустріалізації інформатики та інформатизації суспільства, що сформувала основну важливу передумову для формування й реалізації нової моделі розвитку економіки і суспільства, становлення постіндустріальної цивілізації.

Вдосконалення інформаційного обслуговування впливає, безперечно, на ефективність і конкурентоспроможність аграрного сектора економіки. У наш час сільське господарство потребує оптимізації виробництва з метою одержання максимального прибутку, раціонального використання ресурсів, у тому числі природних, захисту навколишнього середовища. Воно набуває нових особливостей. Звичайне сільське господарство перетворюється на «точне сільське господарство», яке передбачає ефективне та раціональне використання інформаційних ресурсів відповідно до профілю та специфіки виробництва.

Інформаційно-програмне забезпечення сільгосппідприємств повинно гарантувати: оперативний бухгалтерський облік виробничо-фінансової діяльності; надійну і повну юридично-правову базу діяльності підприємств; бази даних постачальників і споживачів; бази даних науково-теоретичних знань і використовуваних технологій; отримання і постійну актуалізацію даних про кон'юнктуру ринку на ті чи інші товари і послуги тощо.

Практичне розв'язання проблем, пов'язаних із необхідністю забезпечення ефективної роботи підприємства, насамперед залежить від ступеня освоєння методів інформування та стратегічної інформації в управлінні сільськогосподарською діяльністю.

Реалізація концепції стратегічного управління в сільськогосподарських організаціях торкається всіх аспектів їхньої діяльності, однак, оскільки інформація — це предмет управлінської праці, а більшість важелів впливу суб'єкта управління на об'єкт мають інформаційний характер, потрібно дуже ретельно перебудувати наявну інформаційну систему, щоб сформувати інформаційне забезпечення стратегічного управління згідно з обраними стратегіями [2, с. 106].

Для ефективного управління сільськогосподарським виробництвом потрібно володіти великим обсягом різноманітної оперативної та об'єктивної інформації про структуру посівних площ, стан сільськогосподарських угідь, рослинності та ґрунтів, а також очікувану врожайність. Крім того, внаслідок зміни клімату планетарного масштабу (глобальне потепління) виникла необхідність перегляду існуючого агрокліматичного районування сільськогосподарських територій та стало актуальним питання корегування технологічних карт вирощування сільгоспкультур (оптимізація їх розміщення, корегування строків сівби та режимів зрошування і т.п.).

Очевидним є те, що застосування інформаційних технологій підвищує продуктивність й ефективність управлінської праці, дозволяючи по новому вирішувати багато завдань. Наприклад, інформаційні технології дозволяють зберігати величезну кількість даних (які людина просто не може запам'ятати), аналізувати їх і на основі результату, пропонувати найбільш ефективні рішення певних задач [3, с. 198-201].

Структурною одиницею інформації є комерційна — це сукупність відомостей про ситуацію, яка складається у середині сільськогосподарської організації і на ринку різних товарів та послуг, насамперед на агропромислових ринках. Особливе призначення комерційної інформації полягає в тому, що вона дає змогу сільськогосподарським підприємствам проводити аналіз своєї комерційної діяльності, планувати її і здійснювати контроль за результатами цієї діяльності, тобто за отриманням прибутку. Але щоб здійснити комерційну діяльність сільськогосподарським організаціям, їм потрібна високоякісна інформація. Тільки за рахунок цього принципу використання інформації можливо прийняти ефективні й економічно обґрунтовані рішення [5, с. 123].

Зі вступом України до СОТ виникає необхідність в прискореному підвищенні конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, що неможливо без створення сучасної системи інформаційного консультативного забезпечення. Одним з ключових факторів підвищення конкурентоспроможності є здатність підприємства не тільки забезпечити високу ефективність безпосередньо виробництва, але й можливість виробника заявити про себе на ринку та вигідно представити своє підприємство, продукцію або послуги, а також оперативно отримати аналітичну та маркетингову інформацію необхідну для розвитку бізнесу. Мати власну веб-сторінку або сайт в Інтернеті стало звичайною справою. Кількість українських користувачів вже перебільшила 6 млн. осіб і постійно зростає. Нажаль наш аграрний сектор дуже слабо використовує можливості Інтернету, а сільськогосподарські підприємства майже відсутні в цій мережі.

Одним з найбільш відомих з цієї проблематики вітчизняних інтернет-проектів є сайт «Агроресурси» — «Банк даних сільськогосподарських підприємств» (WWW.agroresources.com.ua). Цей веб-проект поєднує два напрямки. Мета першого напрямку — забезпечення сільськогосподарських підприємств актуальною інформацією, зокрема з новітніх енергозберігаючих, екологобезпечних технологій ведення виробництва, сучасний стан і прогнозні оцінки ефективності використання агроресурсів. Другого — створення в Інтернеті банку даних аграрних підприємств, засоби якого дозволять не тільки представити своє підприємство і свою продукцію на власній веб-сторінці у всесвітній мережі, але й надають можливість проведення міні-тендерів для закупівлі ресурсів і послуг для власних потреб. Взяти участь у проекті дозволяє заповнення анкети сільськогосподарського підприємства, що розміщена на сайті [4].

Підняте питання є досить гострим, ще й тому, що Україна має значні можливості для експорту сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, обсяги виробництва яких суттєво перевищують можливості внутрішнього споживчого ринку.

За останні роки зовнішня торгівля України продукцією АПК відчутно пожвавилась. Якщо у 2005 р. обсяг експорту знаходиться на рівні 6,0 млрд дол. США, а імпорту 2,7 млрд дол. США, то у 2011 р. ці показники зросли більше, ніж удвічі, і відповідно становили 13,1 та 6,7 млрд дол. США. Відповідно зросло й експортно-імпортне сальдо: від 3,3 до 6,6 млрд дол. США. Аграрна сфера економіки країни є єдиною, що має тільки позитивне зовнішньоторговельне сальдо всі роки незалежності [15].

Основними експортними продуктами аграрного виробництва в Україні є зернові культури, насіння олійних культур та соняшникова олія. Існують всі підстави вважати, що ця продукція і надалі домінуватиме в структурі українського експорту, а основними ринками її збуту будуть Росія, країни СНД, Близького Сходу та Північної Африки.

Також, згідно з попередніми домовленостями з Європейським Союзом, Україні дозволено безмитно експортувати 1600 тис. тонн зернових першого року та до 2 млн тонн через п'ять років. Одночасно зростуть квоти на пшеницю – від 950 тис. тонн до 1 млн тонн, кукурудзу — від 250 до 350 тис. тонн, та ячмінь – від 400 до 650 тис. тонн. Квоти на курячі тушки, яловичину та свинину складуть 20, 12 та 40 тис. тонн відповідно.

Враховуючи минулі тенденції, можна очікувати зростання обсягу експорту продукції АПК у 2015 році до 17,5 млрд дол. США, а у 2020 р. — до 34 млрд дол. США. Стосовно імпорту аграрної продукції, то за таких умов він дорівнюватиме у 2015 році 7,5 млрд дол. США, а у 2020 р. — 11,0 млрд дол. США. Головним результатом має бути очікуване поступове зростання позитивного сальдо зовнішньої торгівлі продукцією АПК до понад 20,0 млрд дол. США [15]. Разом із тим, експортний потенціал сільського господарства використовується не повністю. Основними факторами, що стримують розкриття експортного потенціалу українського агровиробництва, є:

– неповна інтеграція вітчизняного агровиробництва в світовій ринок на тлі тенденцій політичної та економічної глобалізації;

– нестабільність державної політики експортно-імпортного регулювання, домінування концепції «соціальності низьких внутрішніх цін» над концепцією прибутковості виробництва при стабільності внутрішнього ринку;

– відсутність збалансованої політики стимулювання та підтримки зовнішньоекономічної активності агровиробників;

– обмеженість потужностей для транспортування та портового відвантаження ключових експортних позицій, в першу чергу — зерна.

Серед проблем, які виникають в аграрній сфері при організації зовнішньоторговельної діяльності:

– відсутність науково-технічної інформації щодо самих розробок і їх впровадження на підприємствах як України, так і Миколаївської області;

– невиправдано довга і складна процедура розгляду інноваційних проектів з метою надання їм певних пільг;

– відсутність ефективної системи фінансово-кредитної підтримки інноваційної діяльності з урахуванням і збереженням спеціалізації підприємств;

– високий економічний ризик у зв'язку зі значними витратами виробництва на нововведення і невизначеністю ринку збуту;

– певні труднощі в одержанні пільгових кредитів;

– невідповідність існуючої в Україні нормативної бази сучасному рівню розвитку світової техніки;

– нестача обігових коштів;

– відсутність кваліфікованих кадрів.

З метою просування українських товарів на зовнішніх ринках Мінекономіки України спільно з ДП «Держзовнішінформ» створено інформаційну систему моніторингу зовнішніх ринків та надання консультаційних послуг для українських товаровиробників. Проект державної інформаційної підтримки експорту втілюється у формі порталу в мережі Інтернет та надає прозору загальнодержавну інформаційно-правову підтримку діяльності вітчизняних експортерів, зокрема:

– дані про існуючі можливості та умови експорту до країн світу;

– дані про потенціал або обмеження торгівлі окремими товарами: дані про тендери, світові бізнес-події тощо.

Крім того, пошукові механізми порталу дадуть змогу здійснювати двосторонній пошук торговельних партнерів як для українських, так і для іноземних компаній.Так, сільськогосподарським підприємствам Миколаївщини для організації прибуткової зовнішньоекономічної діяльності потрібна своєчасна інформація щодо передбачуваного попиту, умов збуту та цін на ту чи іншу продукцію сільського господарства, причому ці прогнози мають бути різного призначення:

– довгострокові, на 3-5 років, що складаються на основі аналізу світової ринкової кон'юнктури та з урахуванням цільових державних і регіональних програм підтримки розвитку сільського господарства — для розробки господарських планів з оптимізації структури виробництва, інвестиційних вкладень;

– середньострокові, на наступний маркетинговий рік, з урахуванням заходів щодо кредитної та дотаційної політики держави — для поточного планування виробничої, маркетингової і фінансової діяльності;

– короткострокові, з помісячним, а по овочах і фруктах і на більш короткі періоди, з урахуванням заходів держави щодо регулювання ринків продовольства — для прийняття рішень щодо купівлі-продажу.

Висновки. Таким чином, інформаційні технології у сфері сільського господарства допомагають не лише збирати гарний врожай щороку, але реалізовувати його дорого та вчасно, а також здійснювати управління господарством в цілому. Досвід розвинутих країн світу свідчить, що використання досягнень нових інформаційних технологій та систем інформаційного забезпечення є необхідними умовами та складовими успіху будь-якого підприємства. А, зважаючи на бурхливий розвиток інформатизації українського суспільства, необхідно ширше використовувати новітні інформаційні технології в управлінні підприємствами.

Високі темпи розвитку ринку електронної комерції також дають надію на те, що у найближчому майбутньому продукцію сільського господарства можна буде придбати не виходячи з дому чи офісу.

Варто зазначити, що завдяки широкому використанню сучасних інформаційних технологій вдається досягти кращих результатів в аграрному секторі. Врожаї стають кращими, продукція — якіснішою. Виробники з будь-якої точки планети отримують можливість представити свій товар та продати його за гарною ціною. Тому необхідність фінансування впровадження електронної техніки в агропромисловий комплекс, підготовки кадрів, здатних створювати й застосовувати інформаційні технології в сільському господарстві, є очевидною.

Анотація

В статті обґрунтовано комерційну значимість інформації у діяльності аграрних підприємств, як суттєвого важеля в прискореному підвищенні конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції.

Аннотация

В статье обоснована коммерческая значимость информации в деятельности аграрных предприятий, как действенного рычага повышения конкурентоспособности производимой сельскохозяйственной продукции. информации, которая создает представление о реализации государственной

Summary

In this article commercial importance of the information in the activities of farms as an effective lever of competitiveness of agricultural production.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Є. Д. Особливості інформаційного забезпечення торгівельного підприємства / Є. Д. Бондаренко // Актуальні проблеми сучасної науки : П'ята всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http ://www.intkonf. org.

2. Бородіна О. М. Цільова місія, принципи та методи діяльності консультаційної служби та її взаємодія з іншими інструментами державного впливу на сільськогосподарський розвиток// Інформаційні ресурси та їх використання в

агропромисловому виробництві: Зб. наук. праць. №3/ Ред. колегія: Кропивко М. Ф., Кирницький О. Д., Стегура Т. М. — К.: ІАЕ УААН, 2000. — С. 291-298.

3. Вовк С. Г. Аспекти застосування систем підтримки прийняття рішень в управлінні сільгосппідприємством / Вовк С. Г., Жубрид М. Д., Цабак Н. І. // Вісник Львівського державного аграрного університету: економіка АПК. — 2007. — № 14. — С. 198-201.

4. Горященко Ю. Г. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності: аналіз категоріально-понятійного апарату / Ю. Г. Горященко // Вісник Запорізького національного університету. — 2010. — № 4(8). — С. 236-242.

5. Денисенко М. П. Інформаційне забезпечення ефективного управління підприємством / М. П. Денисенко, І. В. Колос // Економіка та держава : наук.-практ. журнал. — 2006. — № 7. — С. 19-24.

6. Калачевська Л. І. Особливості розвитку інформаційного сервісу в аграрній сфері / Л. І. Калачевська // Вісник Сумського ДАУ. Сер. Фінанси і кредит. — 2000. — №1(8). — С. 126-129.

7. Кінаш І. А. Управління сільськогосподарським підприємством з використанням інформаційних технологій / І. А. Кінаш // Сталий розвиток економіки. — 2012. — №2 (12). — С. 50-53.

8. Ключник А. В. Зовнішньоторгівельні операції Миколаївської області: стан та перспективи розвитку / А. В. Ключник, В. О. Кожемякіна // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. — Випуск 254: В 6 т. — Т. VI. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. — С. 1480-1485.

9. Кропивко М. Ф. Науково-консультаційне та інформаційне обслуговування селян з питань виробництва і збуту сільськогосподарської продукції / М. Ф. Кропивко // Інформаційні ресурси та їх використання в агропромисловому виробництві: Зб. наук. праць. № 2. — К.: ІАЕ УААН, 2000. — С. 25-27.

10. Огієнко А. В. Напрями формування дієвих складових розвитку зовнішнього середовища аграрних підприємств Миколаївської області : [Електронний ресурс] / А. В. Огієнко. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/177/knp177_24-27.pdf

11. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.rada.gov.ua.

12. Титаренко І. В. Удосконалення процесу інформаційного забезпечення як інструменту ефективного управління підприємством / І. В. Титаренко // Регіональна економіка : наук.- практ. журнал. — Вип. 1(19). — С. 349-353.

13. Шпак Н.О. Сутність та складові інформаційного забезпечення систем управління підприємством / Н. О. Шпак, Н. Г. Дулиба // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.7. — С. 307-316.

14. Шпак Н.О. Основи комунікаційного менеджменту промислових підприємств : монографія / Н.О. Шпак. — Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2011. — 328 с.

15. Benson V. Bussines Information Management / V. Benson, K. Tribe. — London : Ventus Publishing ApS, 2008. — 84 p.

УДК [658.8:330.3]:629.73(477)

Васюткіна Н.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ АВІАПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми

У якості об'єкту дослідження виступає репрезентативна вибірка із генеральної сукупності авіатранспортних підприємств, представлена групою регіональних авіаційних перевізників, що працюють на ринку авіаперевезень України (пріоритетний напрям діяльності – внутрішні перевезення) та надають послуги із пасажирських та вантажних перевезень. До складу цієї вибірки увійшли такі підприємства галузі як авіакомпанія «Горлиця», «Авіалінії Харкова», «Авіалінії України», «Константа», «Миколаїв – Аеро», «Спец-Авіа», «Меридіан» та «УРГА». При формуванні вибірки для дослідження застосовувалась система фільтрації, при цьому у якості самих фільтрів виступили:

Фільтр № 1 – належність до корпоративної форми організації бізнесу. До її складу увійшли авіакомпанії, які перебувають у організаційно-правовому статусі закритого акціонерного товариства (ЗАТ) або публічного акціонерного товариства (ПАТ);

Фільтр № 2 – належність до одного підсегменту авіаційної галузі України. Розглядались лише підприємства, які надають послуги із вантажних та пасажирських перевезень;

Фільтр № 3 - можливість порівняння підприємств за об'ємно-просторовими чинниками (обсяги наданих послуг, частка ринку, виробничо-технологічна потужність тощо). Саме тому не розглядались лідери українського авіаційного ринку (якими, зокрема, є авіакомпанії «ДніпроАвіа» та «Міжнародні Авіалінії України»), які активно працюють не лише на внутрішньому, але і на міжнародному напрямку перевезень, а потенціал яких є не порівнянно більшим проти групи регіональних перевізників.

Фільтр № 4 – підприємство має вести регулярну господарську діяльність, здійснювати перевезення, надавати послуги та не перебувати у стадії банкрутства чи ліквідації. вибірку досліджуваних підприємств не було включено досить потужні (зокрема, за величиною активів) авіакомпанії «Аеросвіт» (перебуває у процесі банкрутства) та «Національні Авіалінії України» (перебуває у процесі ліквідації).

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питаннями дослідження потенціалу розвитку підприємств займались ряд вітчизняних авторів: Ареф'єва О.В., Коренков О.В., Отенко І.П., Педченко Н.С., Лапин Е.В., Кузьмін О.Є., Тимощук М.Р., Фещур Р.В., Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О, . Самуляк В.Ю. та ряд ін. Особливостям розвитку авіапідприємств присвячно ряд робіт вітчизняних дослідників: Апарова О.В., Борисюк І.О., Загорулько В.М., Коба В.Г., Кулаєв Ю.Ф. Поліщук, Є.М. Сич, Ю.А. Чередніченко, В.І. Щелкунов, Г.М. Юн, Л.А. Ященко. Однак залишаються не вирішеними питання щодо узгодженості та збалансованості потенціалу розвитку авіапідприємств на різних рівнях їх діяльності, що потребує поглибленого дослідження.

Формулювання завдання дослідження

У ході дослідження необхідно здійснити оцінки потенціалу розвитку авіатранспортних підприємств авіаційної галузі (PD) на трьох рівнях: матеріальному рівні потенціалу (PEx), що визначає можливості для існування та ведення господарської діяльності; енергетичному рівні (PPC), на якому створюється здатність підприємства до розширеного відтворення та розвитку у довготривалій перспективі; інформаційному рівні (PDev), де у підприємства формуються ключові конкурентні переваги та компетенції, що підтримують його сталий динамічний розвиток та створюють здатність до успішної адаптації в умовах перманентних флуктуацій зовнішнього середовища.

Метою статті є проведення оцінки потенціалу розвитку авіатранспортних підприємств на трьох зазначених рівнях за групами індикаторів: ресурси, результати, компетенції. З'ясувати рівень узгодженості і збалансованості їх розвитку та визначити основні гальмуючі чинники.

Виклад основного матеріалу

На кожному із цих рівнів потенціал підприємств характеризується низкою індикаторів, що також розподілені нами на три групи: індикатори ресурсів (Resource); індикатори результатів (Result) та індикатори компетенцій (Competition). Так, на матеріальному рівні потенціалу у якості індикаторів - ресурсів розглядаються показники обсягів наявних виробничо-технологічних потужностей (функціональна категорія Mtech), обсягів власного капіталу, що перебуває у розпорядженні підприємства (функціональна категорія Fin), чисельності працівників підприємства (категорія Pers) та обсягів виконаних робіт із авіаційних перевезень (у тис.. пас/км., функціональна категорія Mtech).

Матеріальний рівень потенціалу із позицій результативності характеризують такі індикатори як рівень фондовіддачі виробничо-технічних засобів підприємства (у тис. пас/км в розрахунку на одиницю вартості цих фондів, категорія Mtech), натуральної продуктивності праці персоналу (тис. пас/км на 1 працівника, категорія Pers), показника матеріаловіддачі послуг в розрахунку на 1 грн. матеріальних витрат (категорія Mtech) та інтенсивності (оборотності) використання основних активів підприємств (функціональна категорія Fin).

На третьому, компетенційному рівні, у якості індикаторів матеріальної складової потенціалу розвитку підприємств авіаційної галузі виступають такі показники як інтенсивність оновлення виробничої бази (%, функціональна категорія Fin), середній вік використовуваних транспортних засобів (років, функціональна категорія Mtech), коефіцієнт стабільності кадрового складу (функціональна категорія Pers) та рівень забезпеченості виробничо-технологічних активів власним капіталом підприємства (функціональна категорія Fin).

За результатами оцінок на рис 1 представлено у динаміці середній рівень матеріальної складової потенціалу розвитку групи підприємств протягом 2008-2012 років. Оцінки засвідчують, що починаючи із кризового 2009 року виокремилась стійка тенденція до систематичного зниження рівня матеріальної складової потенціалу розвитку підприємств.

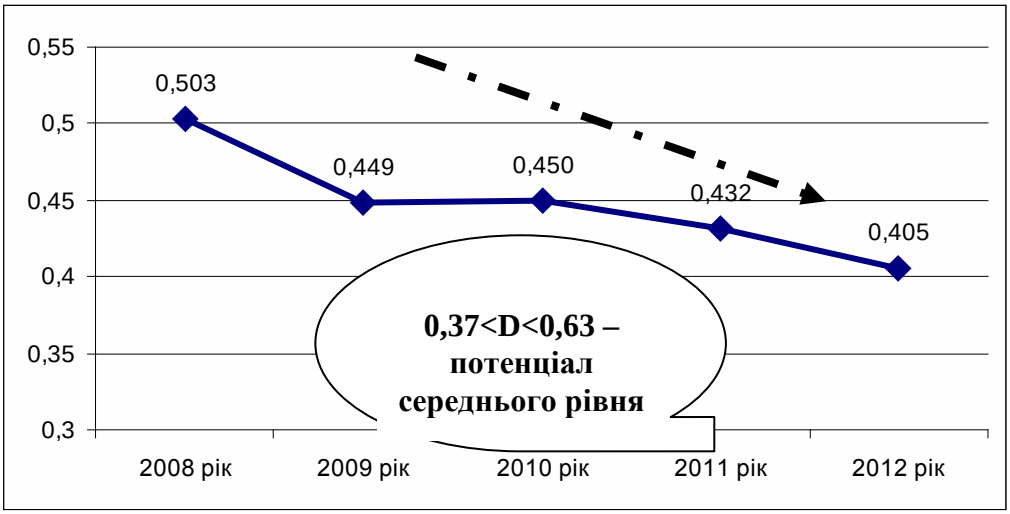

Рис 1. Динаміка середнього рівня матеріальної складової потенціалу розвитку підприємств за 2008-2012 роки

І якщо у період 2009 року його падіння, що було найбільшим на протязі усього досліджуваного проміжку часу 2008-2012 років та склало 11% передусім пояснюється несприятливою зовнішньою кон'юнктурою, сформованою під впливом кризи, то подальше скорочення матеріального рівня потенціалу обумовлене накопиченням

суперечностей у внутрішньому матеріально-технічному, кадровому і фінансовому середовищі самих авіаційних підприємств.При цьому варто вказати на те, що до кінця 2012 року рівень матеріальної складової потенціалу підприємств авіа галузі максимально наблизився до критичної відмітки у *D=0,37*, за досягнення якої потенціал оцінюється як низький і такий, що загрожує перспективам існування підприємств як виробничо-господарської системи.

Отже, на матеріальному рівні потенціалу розвитку авіаційних підприємств в Україні, у їх кадровому, фінансовому та матеріально-технічному середовищі вже сформовано достатню критичну масу несприятливих факторів та обставин, які створюють реальну загрозу не просто для повноцінного розвитку, але і узагалі для існування більшості авіаційних підприємств як самостійних економічних, організаційних та бізнес-систем.

Дослідження потенціалу у розрізі груп індикаторів (ресурси, результати та компетенції) дозволяють дати відповідь на те, який характер носять дані проблеми. Так, у табл. 1 подано інформацію щодо динаміки матеріальної складової потенціалу розвитку підприємств у розрізі трьох груп індикаторів: ресурсів (Resource), результатів (Result) та компетенцій (Competition).

Таблиця 1.

Динаміка матеріальної складової потенціалу розвитку авіапідприємств за 2008-2012 роки у розрізі груп індикаторів

Потенціал у розрізі груп індикаторів	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	Середнє за період	Динаміка потенціалу (+/-), %
Матеріальний потенціал, у тому числі	0,503	0,449	0,450	0,432	0,405	0,448	-9,6%
За ресурсними індикаторами, Resource	0,478	0,432	0,441	0,425	0,392	0,434	-9,5%
За результативними індикаторами, Result	0,496	0,415	0,436	0,437	0,432	0,443	-2,6%
За компетенційними індикаторами, Competention	0,535	0,500	0,473	0,434	0,391	0,467	-16,3%

Оцінки показують, що у цілому тенденція до зниження потенціалу авіаційних підприємств на матеріальному рівні характерна і для усіх груп індикаторів. При цьому найбільшою мірою знижуються оцінки індикаторів - компетенцій (падіння їх показника за 2012 рік відносно середнього рівня за період склало 16,3%) та індикаторів – ресурсів (зменшення склало 9,5%). Оцінка індикаторів - результатів теж дещо знизилась, проте набагато меншою мірою – на 2,6% за 2012 рік відносно середнього рівня за весь період.

Базуючись на представлених оцінках матеріального рівня потенціалу авіаційних підприємств у розрізі груп індикаторів можемо дійти висновку, що причиною, що стала ключовою детермінантною цієї несприятливої тенденції, є нездатність підприємств створювати необхідні компетенції, формувати сильні сторони та конкурентні переваги на матеріальному рівні потенціалу, які мають сформувати підґрунтя для сталого і результативного розвитку авіаційних підприємств як організаційно-економічних та бізнес-систем.

Іншим домінуючим чинником негативного впливу на потенціал розвитку авіаційних підприємств на матеріальному рівні є незадовільний стан, якість і динаміка індикаторів-ресурсів, що передусім стосується виробничо-технічної та фінансової компоненти потенціалу (брак власного капіталу, незабезпеченість виробничо-технічної бази власними коштами підприємств, занадто великий вік транспортного парку). Частково несприятлива ситуація зі станом індикаторів-ресурсів та слабкістю виробничо-технічною та фінансовою базою компенсується на кадровому та результативному рівнях, у результаті чого авіаційним підприємствам вдається підтримувати дієздатну господарську діяльність та створювати певний виробничий та комерційний результат (продукт). Проте, у стратегічній перспективі потенціал для розвитку підприємств авіа-галузі, сформований на матеріальному рівні, є недостатнім для того, аби підтримувати їх сталий розвиток.

Також варто відмітити те, що потенціал розвитку досліджуваної групи авіаційних підприємств на матеріальному рівні є недостатньою мірою узгодженим і збалансованим, про що свідчать дані представленої табл. 2

Таблиця 2.

Узгодженість та збалансованість потенціалу розвитку авіапідприємств на матеріальному рівні

Авіакомпанії	Стратегічний внутрішньорівневий розрив потенціалу (R), %	Внутрішньорівнева узгодженість розвитку потенціалу (SR)	Остаточна внутрішньорівнева узгодженість потенціалу (матеріальний рівень) S_1, % (1-R)*SR
Горлиця	25,9%	10,4%	7,7%
Авіалінії Харкова	30,6%	-1,1%	-0,8%
Авіалінії України	109,5%	96,2%	-9,1%
Константа	18,9%	3,0%	2,5%
Миколаїв - Аеро	15,5%	50,9%	43,0%
Спец-Авіа	55,9%	41,3%	18,2%
Меридіан	36,5%	42,0%	26,7%
УРГА	6,4%	62,9%	58,9%
Середній оцінки для групи підприємств	**37,4%**	**38,2%**	**23,9%**

Оцінки показують, що на матеріальному рівні потенціал розвитку авіаційних підприємств характеризується досить високими стратегічними розривами (так, середній розрив між значеннями окремих функціональних складових складає 37,4%) при достатньо низькій узгодженості розвитку окремих складових (середня узгодженість складає лише 38,2%). У кінцевому рахунку, це обумовлює низьку внутрішньорівневу узгодженість потенціалу підприємств на матеріальному рівні (лише 23,9%) та свідчить про недостатню ефективність корпоративного управління підприємствами авіа галузі у базовому трикутнику формування цінностей «фінанси – виробництво – персонал».

На енергетичному рівні потенціал розвитку підприємств характеризує низка індикаторів, які також розподіляються на три групи – ресурсів, результатів та компетенцій. Так, на енергетичному рівні потенціал розвитку підприємства характеризують такі індикатори – ресурси як обсяги наданих на ринку послуг (функціональна компонента Mark), величина витрат на організацію маркетингу і збуту на ринку авіаційних перевезень (розмір маркетингового бюджету, компонента Mark), обсяги чистого прибутку, одержаного у ході ведення господарської діяльності (компонента Invest) а також бюджет витрат на забезпечення управління необхідними інструментами та засобами (ERP, MRP або SRM-системи компонента Corp).

Індикаторами результативності на енергетичному рівні потенціалу виступають такі показники як маржинальність наданих послуг із авіаперевезень (покриття ціною на послуги їх виробничої собівартості, компонента Mark), рівень рентабельності інвестованого у підприємство капіталу (компонента Invest), рівень покриття доходами витрат на управління (компонента Corp) та ефективність маркетингу, продажу та просування послуг, виражена у показнику рентабельності (компонента Mark).

Індикатори, що свідчать про утворення необхідних компетенцій на енергетичному рівні потенціалу розвитку підприємств, виступають показник якості маркетингової підтримки діяльності відносно ринкової частки (частка ринку/частка витрат на маркетинг, компонента Mark), питомої ваги інвестицій у розвиток і модернізацію виробничо-технологічної бази (компонента Invest), збалансованості кадрової структури підприємства за рахунок покриття операційно-виробничим персоналом адміністративного персоналу, а також частки витрат на автоматизацію та інформаційні технології в адміністративних витратах підприємств (обидві останні функціональні компоненти Corp).

Відповідно до проведених оцінок, на рис 4. показано у динаміці рівень потенціалу розвитку (у середньому по групі) аналізованих авіаційних підприємств, сформований на енергетичному рівні.

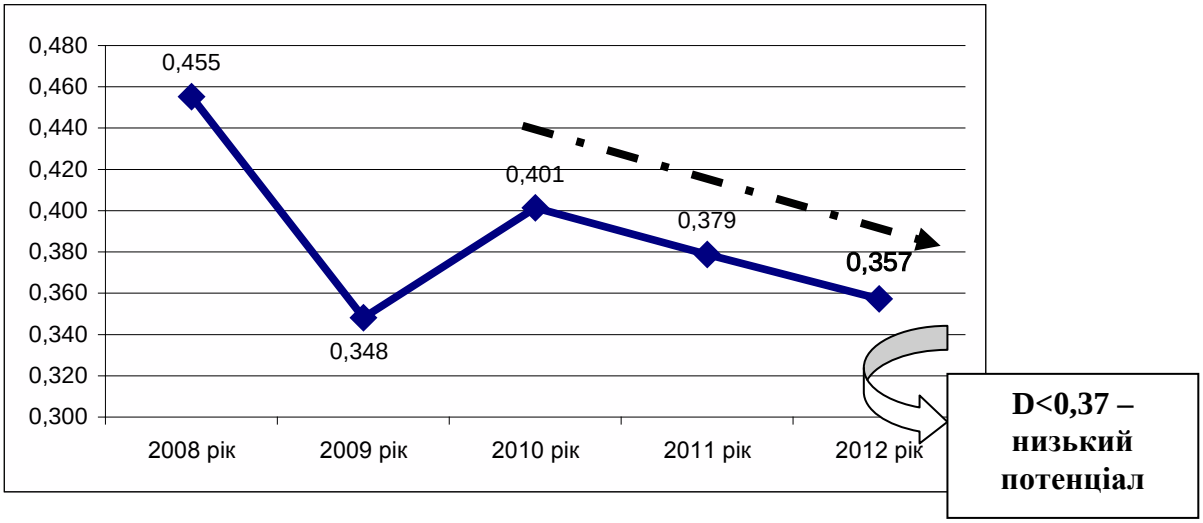

Рис 4 Динаміка середнього рівня енергетичної складової потенціалу розвитку підприємств за 2008-2012 роки

Як засвідчують оцінки, потужність тієї кризи, яка сформувалась на енергетичному рівні потенціалу, носить ще більш глибокий характер. Слід вказати на те, що проблеми більшості підприємств на енергетичному рівні потенціалу розвитку обумовлені недостатніми обсягами наданих послуг із авіаперевезень та їх скороченням протягом періоду 2008-2012 років; хронічною збитковістю (серед досліджуваної групи лише такі перевізники як «Константна», «Меридіан» та «УРГА» одержами прибуток, тоді як решта операторів закінчили фінансовий рік із чистими збитками), недостатнім рівнем маржинальності послуг, замалою рентабельністю (переважною мірою, збитковістю) інвестованого капіталу та недостатнім обсягом інвестицій у розвиток і модернізацію виробничо-технологічної бази.

Оцінка розвитку авіаційних підприємств у розрізі груп індикаторів вказує на те, що ресурсні, результативні та компетенційні ознаки потенціалу енергетичного рівня засвідчили тенденцію до скорочення, при цьому найбільшою мірою знизились саме індикатори компетенцій - на 9,7% у 2012 році порівняно із середнім рівнем протягом періоду 2008-2012 років. Тому варто констатувати, що вагомою проблемою для досліджуваної групи авіатранспортних підприємств нині стає нездатність до утворення необхідних компетенцій, передусім – забезпечення потрібної якості маркетингової

підтримки діяльності (відносно ринкової частки) та достатньої питомої ваги інвестицій, які спрямовуються у розвиток і модернізацію виробничо-технологічної бази.

Отже, на основі проведених оцінок потенціалу розвитку авіаційних підприємств на енергетичному рівні можемо дійти висновку, що головною причиною його низького значення є слабкий інвестиційний потенціал підприємств галузі, а факторами, що зумовили його систематичне скорочення, виступили погіршення маркетингового потенціалу та потенціалу корпоративного управління, із втратою здатностей до утворення необхідних компетенцій та конкурент них переваг.

Також варто помітити, що характерною проблемою потенціалу енергетичного рівня для досліджуваних підприємств є його незбалансованість табл. 3. Як показують оцінки табл. 3, найбільший потенціал розвитку на енергетичному рівні простежується у авіакомпаній «Константна» та «УРГА» -

Таблиця 3.

Узгодженість та збалансованість потенціалу розвитку авіа підприємств на енергетичному рівні

Авіакомпанії	Значення потенціалу енергетичного рівня		Стратегічний внутрішньорівневий розрив потенціалу (R), %	Внутрішньорівнева узгодженість розвитку потенціалу (SR)	Остаточна внутрішньорівнева узгодженість потенціалу (матеріальний рівень) S_1, % (1-R)*SR
	За 2012 рік	Середнє за період 2008-2012 років			
Горлиця	0,207	0,373	65,8%	79,7%	27,3%
Авіалінії Харкова	0,133	0,193	91,7%	4,1%	0,3%
Авіалінії України	0,060	0,141	123,5%	89,1%	-21,0%
Константа	0,795	0,684	24,2%	92,6%	70,2%
Миколаїв - Аеро	0,271	0,371	88,0%	79,1%	9,5%
Спец-Авіа	0,263	0,196	113,7%	20,5%	-2,8%
Меридіан	0,208	0,239	65,4%	85,5%	29,6%
УРГА	0,921	0,907	12,6%	91,1%	79,6%
Середній оцінки для групи підприємств	**0,357**	**0,388**	**73,1%**	**67,7%**	**18,2%**

підприємств, що мають найнижчі показники стратегічного розриву між рівнями потенціалу (24,2% та 12,6%) та відзначаються найбільшою узгодженістю у розвитку його окремих компонентів (92,6 та 91,1%% відповідно). І навпаки, найгірші оцінки потенціалу розвитку енергетичного рівня одержано по перевізникам «Авіалінії Харкова» та «Авіалінії України», що відзначаються одними із найбільших показників стратегічних розривів та поганою узгодженістю.

Інформаційний рівень потенціалу розвитку авіа підприємств оцінювався у розрізі трьох груп індикаторів. Зокрема, індикаторами ресурсів є такі показники як кількість нових послуг, запропонованих ринку протягом останнього року (функціональна складова Nst), бюджет підприємства на здійсненні НДДКР протягом останніх років (функціональна складова Nst), бюджет витрат на навчання персоналу (складова PD) та кількість використовуваних науково-обгрунтованих методів та підходів в управлінні (складова Nmgm).

Про результативність та ефективність роботи підприємства на інформаційному рівні потенціалу свідчать такі індикатори як співвідношення доходності інноваційних та традиційних послуг (Nst), скорочення термінів окупності інвестицій за рахунок нових технологій (Nst), сума економії за рахунок впровадження організаційного реінжинірингу (Nmgm) та величина зростання вартості кадрового капіталу підприємства (PD).

До індикаторів-компетенцій підприємств на інформаційному рівні їх потенціалу відносяться питома вага вкладень у технології останнього покоління (складова Nst), частка власного персоналу на ключових позиціях, який пройшов усю систему навчання (складова PD), частка повністю автоматизованих бізнес –процесів у діяльності підприємства (складова Nmgm) та середній ринковий вік (інноваційність) набору послуг (складова Nst).

На інформаційному рівні потенціалу розвитку у авіаційних підприємств створюються передумови, які мають забезпечити їм сталий і динамічний розвиток у перспективі та сприяти успішній адаптації до нових умов середовища. Як показали проведені динамічні оцінки, і для потенціалу розвитку інформаційного рівня характерне систематичне скорочення його показника та поступове наближення до критичного рівня, який відповідає оцінкам підприємств із «низьким потенціалом» (рис 6.).

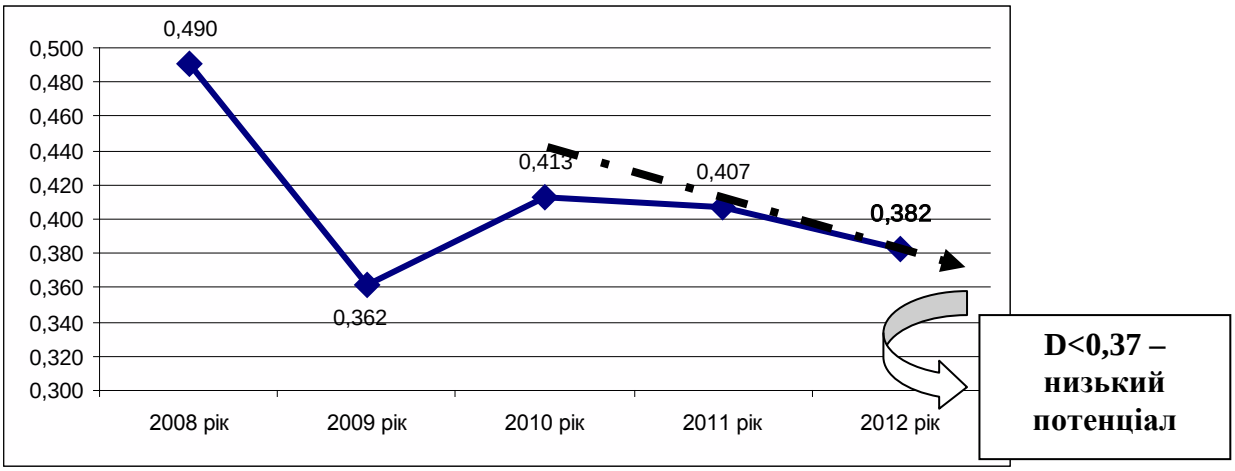

Рис 6. Динаміка середнього рівня інформаційної складової потенціалу розвитку авіатранспортних підприємств за 2008-2012 роки

Дослідження основних функціональних сфер та причин існування негативних тенденцій на інформаційному рівні потенціалу розвитку дозволили дійти висновку, що основними причинами незадовільного стану підприємств є їх слабкий потенціал у галузі створення нових послуг та поширення нових технологій. При цьому ситуація поглиблюється скороченням потенціалу створення нових послуг і запровадження нових технологій, яке спостерігається на тлі зменшення потенціалу до впровадження нових методів управління. У свою чергу, у якості головних причин реалізації несприятливого сценарію виступає не лише недостатність (разом зі зменшенням) ресурсів, потрібних для розвитку і адаптації підприємств галузі, але і скорочення їх результативності.

Висновки

Таким чином можемо констатувати, що на кожному із ієрархічних рівнів потенціалу авіапідприємств формуються несприятливі умови та обставини, що стають вагомою перепоною на шляху їх сталого та динамічного розвитку. Під впливом цих обставин знижується загальний рівень потенціалу розвитку галузі, скорочується її динаміка. При цьому кожен із виділених чинників (рівень складових потенціалу, міжрівнева та внутрішньорівнева збалансованість) має власний ступінь впливу на результуючий показник потенціалу для розвитку.

Анотація

В статті досліджено потенціал розвитку авіатранспортних підприємств за визначеними рівнями: матеріальним, енергетичним, інформаційним. Проведено оцінку діяльності підприємств за трьома групами індикаторів: ресурси, результати, компетенції; визначено узгодженість та збалансованість потенціалу розвитку авіатранспортних підприємств та з'ясовано основні гальмуючі чинники в їх розвитку.

Аннотация

В статье исследован потенциал развития авиатранспортных предприятий за определенными уровнями: материальным, энергетическим, информационным. Проведена оценка деятельности предприятий за тремя группами индикаторов: ресурсы, результаты, компетенции; определена согласованность и сбалансированность потенциала развития авиатранспортных предприятий и выяснены основные тормозящие факторы в их развитии.

Summary

In the article potential of development of air enterprises is investigational after certain levels: material, power, informative. The estimation of activity of enterprises is conducted after three groups of indicators : resources, results, competenses; co-ordination and balanced of potential of development of air enterprises are certain and basic braking factors are found out in their development.

Ключові слова: авіатранспортне підприємство, потенціал розвитку, рівні, індикатори, узгодженість, збалансованість.

Ключевые слова: авиатранспортное предприятие, потенциал развития, уровни, индикаторы, согласованность, сбалансированность.

Keywords: air enterprise, potential of development, levels, indicators, co-ordination, balanced.

Список використаних джерел:

1. Звітність підприємств 2008-2012: дані статистичного обліку.– [б.м], 2013
2. Апарова О.В. Актуальні проблеми визначення фінансово-економічних показників діяльності підприємств авіатранспорту [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_29/Aparova.pdf
3. Борисюк І. О., Ротанова А. Г. Особливості оцінки ефективності господарської діяльності авіакомпанії // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури (економічні науки). - №33(2012).
4. Кулаев Ю.Ф. Экономика гражданской авиации Украины: Моногр.– К.: Феникс, 2004. – 667 с.
5. Кузьмін О.Є. Методи оцінювання потенціалу розвитку підприємства / О.Є. Кузьмін, М.Р.Тимощук, Р.В. Фещур // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праці. – Вип. 207: В 5 т. Т. ІІ. –Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – 312 с.
6. Економіка підприємства: [навч. посіб.] [Текст] / [за ред. Шегди А.В.]. – К.: Знання-Прес, 2002. – 336с.
7. Педченко Н.С. Застосування економіко-математичних методів при стратегічному управлінні потенціалом розвитку підприємства / Н.С.Педченко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – № 2 (47). – 2011.
8. Погорелов Ю. С. Принципові підходи до оцінювання розвитку підприємства / Ю. С. Погорелов // Вісник Хмельницького національного університету. — 2007. — №4. Т.1. — С. 56 – 59.
9. Фещур Р.В. Методи оцінювання потенціалу підприємства / Р.В.Фещур, В.Ю. Самуляк // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки. – Донецьк: ДЕГІ, 2007. – Вип. 3(24). – С. 277–281.

УДК: 332.2: 338.432: 330.131.7

Кузьменко О.Б., Кузьменко Б.П.

ПРОГНОЗОВАНА ОЦІНКА РИЗИКІВ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Аграрне виробництво характеризується високим ступенем ризиків. Це пов'язане з тим, що на його ефективність впливають погодні та кліматичні фактори, передбачити які та запобігти їх дію неможливо. Крім цього ризику таких природних небезпек, як зсуви (0,3% загальної площі території країни), підтоплення (12%), карстоутворення, просідання лесових порід впливають як на якісний стан ґрунтів так і на результати господарської діяльності [1]. Ризики екодеструктивного антропогенного впливу на ґрунти сягають масштабу: вітрова ерозія (22% від загальної площі країни), водна ерозія (32,1%), комплексна ерозія (3,4%), підкислення ґрунтів (17,7%) [1], зниження вмісту гумусу і поживних речовин та ін.

Посилення процесів деградації ґрунтового покриву зумовлює необхідність оцінювання ризиків землекористування аграрних підприємств та їх прогнозування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням оцінки ризиків при використанні земельних ресурсів присвячені роботи відомих українських вчених: Бистряков І.К., Бабміндра Д.І., Добряк Д.С., Канаш О.П., Кривов В.М., Сохнич А.Я та інші.

В той же час потребують доопрацювання і уточнення теоретико-методологічні підходи прогнозування реалізації ризиків землекористування і детермінація їх величини.

Завданням дослідження є обґрунтування методичного підходу оцінки ризиків землекористування на підставі прогнозу реалізації небезпечних явищ і подій.

Виклад основного матеріалу. В загальній теорії екологічного ризику [2] його величина оцінюється як добуток ймовірності небезпечної події на кількісну величину наслідків цієї події. В аграрному землекористуванні основними кількісними величинами наслідків є величина небезпечного фактору і площа його дії. Ймовірність небезпечної події можна спрогнозувати за допомогою досліджень тенденцій розвитку і частоти її настання за попередні періоди.

Розглянемо динаміку розвитку ризиків землекористування в межах Миколаївської області. Природні ризики визначимо за результатами національної доповіді про стан техногенної та природної безпеки в Україні Міністерства надзвичайних ситуацій за період з 2004 по 2011 роки [3]. Динаміка розвитку зсувів на території Миколаївської області наведено на рис.1.

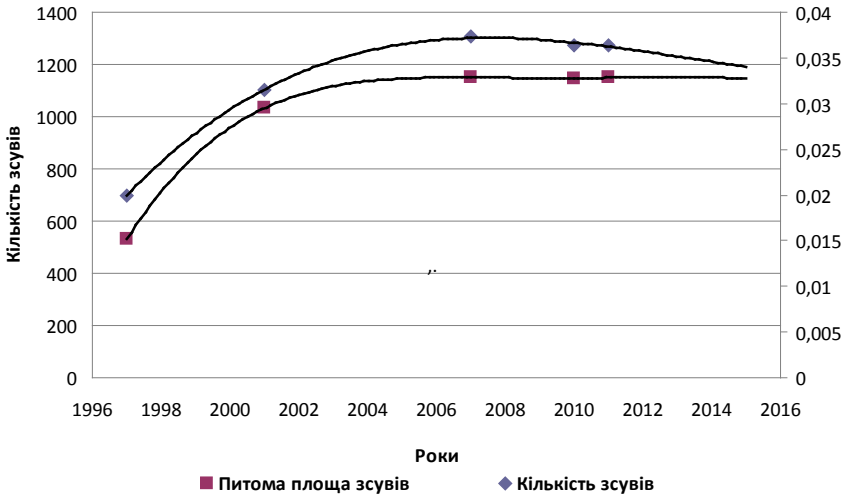

Рис. 1. Динаміка кількості та питомої площі зсувів Миколаївської області

За критерієм – кількість зсувів на 100 км² запропонованим Малащук О.С. [4] ($\frac{1150}{246} = 4{,}7\frac{од}{100км^2}$) ризик зсувів області визначається як низький. Кількість та питома площа зсувів зростають причому за останні роки (2001-2011рр.) дуже повільно, а за період 2007-2011рр. значення цих показників стабілізувалося. Враховуючи те що площа зсувів складає 0,037% території області, їх кількість в активній фазі за п'ять останніх років зменшилася на 30 одиниць і зсуви в основному спостерігаються на узбережжі Чорного моря та берегах річок області, які практично не використовуються для аграрного землекористування, робимо висновок, що ризик є незначним, а прогнозна ймовірність збільшення кількості зсувів та їх площі мінімально можлива.

Динаміка процесу підтоплення території області (рис.2) свідчить про прогресуючий характер процесу і за відсотком підтопленої площі (табл.1) ризик підтоплення земель області визначається як катастрофічний.

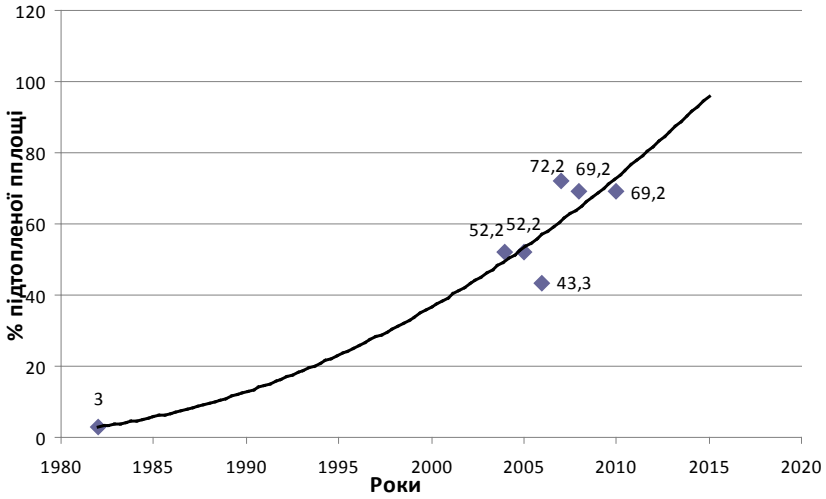

Рис. 2. Динаміка підтопленої площі Миколаївської області

Крім цього за останні п'ять років відхилення від середнього рівня підтопленої площі складає ±11…17,9% , що свідчить про високий ступінь невизначеності розвитку процесів підтоплення і відповідно і ризику.

Прогноз динаміки вмісту гумусу в ґрунтах області за даними 130 років спостережень, починаючи з досліджень Докучаєва В.В. та на підставі даних дев'яти турів агрохімічних обстежень проектно-технологічного центру «Облдержродючість» [5] свідчить що критичного значення 2% його концентрація в ґрунті досягне вже у 2025 році (рис.3).

Таблиця 1

Характеристика оцінки ризиків землекористування

№	Характеристики небезпеки	Категорії ризику				
		I природний	II рівноважний	III кризовий	IV критичний	V катастрофічний
1	Зсуви (кількість зсувів на 100 км^2)	відсутні	1 - 5	5 - 10	10 – 20	>20
2	Підтоплення (відсоток площі підтоплених земель)	<5	5 - 10	10 - 20	20 - 50	>50
3	Вміст гумусу в ґрунтах (відсоток від оптимального значення)	80 - 100	60 - 80	40 - 60	20 - 40	5 - 20
4	Вміст елементів живлення в ґрунтах (відсоток від оптимального значення)	80 - 100	60 - 80	40 - 60	20 - 40	5 - 20

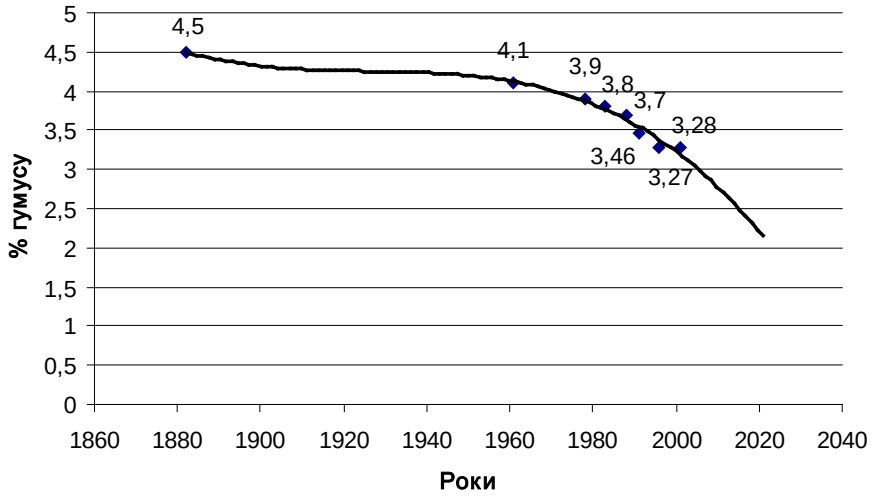

Рис.3 Динаміка середньозваженого вмісту гумусу в ґрунтах Миколаївської області.

Графік тренду будувався на даних восьми турів і данні дев'ятого туру повністю співпали з прогнозом. Таким чином при існуючої системі землекористування, наявних кліматичних умов і надзвичайних природних явищах і процесах (сильні вітри, пилові бурі, зливи, спека та ін.) які сприяють інтенсивній деградації, ризик втрати ґрунтами Миколаївської області типологічних властивостей чорноземів за вмістом гумусу наближенні до найбільш ймовірної події кризового рівня (табл.1).

Аналіз динаміки середньозваженого вмісту елементів живлення рослин (рухомі азот і фосфор, обмінний калій) за період дев'яти турів агрохімічних обстежень в ґрунтах області (рис.3) свідчить про зміни мікроелементного режиму.

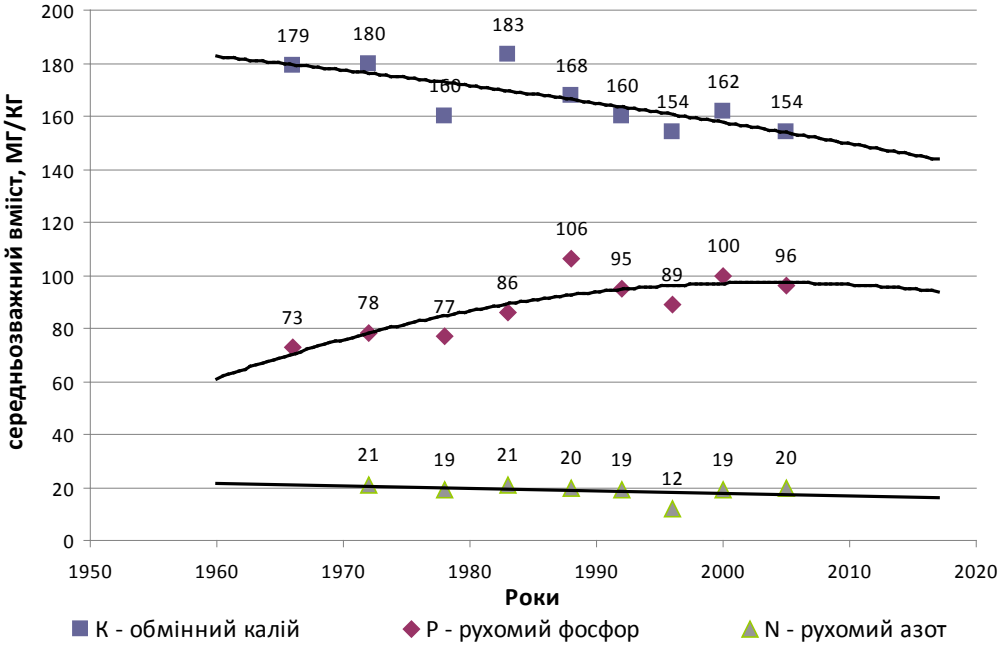

Рис.3. Динаміка середньозваженого вмісту елементів живлення в ґрунтах Миколаївської області.

Найбільш стабільним виявився показник вмісту рухомого азоту, в середньому $19\frac{мг}{кг}$ при незначних відхиленнях від цього значення. Незважаючи на те що вміст рухомого азоту менше оптимального значення ризик його зменшення є незначним, а прогнозна ймовірність мінімально можлива. Вміст рухомого фосфору має тенденцію до збільшення з певною стабілізацією за останні роки. Це можна пояснити масовою хімізацією землеробства з 60-х років до 1990 року і зміною площ зрошення. Наявність рухомих фосфатів збільшується в умовах додаткового зволоження та внутрішнього ґрунтового вивітрювання. Середнє значення за останні роки $98\frac{мг}{кг}$ при відхиленні від нього $\pm 8\ldots 9\frac{мг}{кг}$ дозволяє зробити висновок, що воно находиться на середньому рівні при мінімально можливої ймовірності зниження в періоді, що прогнозується. Обмінний калій має стійку тенденцію зниження середньозваженого вмісту, що в умовах існуючої системи землекористування призведе до зменшення його концентрації нижче оптимального рівня $150\frac{мг}{кг}$ на якому він зараз знаходиться. Макарова Г.А. пояснює найбільші витрати обмінного калію [6] на територіях області з великою часткою схилових земель, які піддаються інтенсивний водній і вітровій ерозії. Відхилення від лінії тренду складаються $\pm 10\ldots 15\frac{мг}{кг}$, що вказує на зростання невизначеності. Таким чином ризик зменшення концентрації обмінного калію в ґрунтах області є кризовим з високою ймовірністю настання в періоді, що прогнозується.

В світлі вищевикладеного прогнозування динаміки змін якісних характеристик ґрунтів є одним із елементів систем и оцінки ризиків землекористування аграрних підприємств для запобігання негативних тенденцій їх розвитку.

Висновки. Активізація процесів деградації ґрунтів потребує розвитку оцінювання ризиків землекористування аграрних підприємств та їх прогнозування. На підставі побудованих трендів динаміки зміни небезпечних явищ і процесів, проаналізовано ризики землекористування в межах Миколаївської області. Ризик зсувів $(4{,}7\frac{од}{100км^2})$ є низьким з мінімально можливою ймовірністю зростання. Підтоплення території області катастрофічне з високим ступенем невизначеності розвитку.

Тенденції зміни середньозваженого вмісту гумусу в ґрунтах області свідчать про його критичний рівень з найбільш ймовірною втратою типологічних властивостей. Динаміка середньозваженого вмісту елементів живлення виокремлює найбільш небезпечні процеси зменшення концентрації обмінного калію, що зумовлено ерозійними процесами. Таким чином прогнозування динаміки змін якісних характеристик ґрунтів надає можливість визначати процеси з найбільш високим ступенем ризику в землекористуванні.

Анотація

В статті обґрунтовано оцінка ризиків землекористування аграрних підприємств на підставі прогнозування настання небезпечних явищ і процесів. Проаналізовано ризики землекористування в межах Миколаївської області за тенденціями розвитку зсувів, площі підтоплення території, зміни середньозваженого вмісту гумусу та елементів живлення в ґрунтах.

Ключові слова: прогноз, оцінка, ризики землекористування, тенденції, небезпечні явища і процеси.

Аннотация

В статье обоснована оценка рисков землепользования аграрных предприятий на основе прогнозирования наступления опасных явлений и процессов. Проанализированы риски землепользования в пределах Николаевской области по тенденциям развития оползней, площади подтопленной территории, изменения средневзвешенного содержания гумуса и элементов питания в почвах.

Ключевые слова: прогноз, оценка, риски землепользования, тенденции, опасные явления и процессы.

Summary

The risk assessment of agricultural enterprises' land use based on the occurrence of hazards and processes prediction is justified in the article. Risks of land use within the Nikolaev region based on trends shift flooding areas, changes in average content of humus and batteries in soils are analyzed.

Keywords: outlook, assessment, the risks of land use, trends, hazards and processes

Список використаних джерел:

1. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2011 році: − К.: Міністерство екології та природних ресурсів України, L&K. – 2012. – 258с
2. Качинський А.Б. Екологічна безпека України, системний аналіз перспектив покращення [текст]: монографія /А.Б. Качинський. –К.: НСІСД, 2001. –312с.
3. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні: -К.: Міністерство надзвичайних ситуацій України Міністерство екології та природних ресурсів України, Національна академія наук України [електронний ресурс] режим доступу: http://www.mns.gov.ua/content/annual_report_2004–2011.html
4. Малащук О.С. Ризики землекористування та критерії їх оцінки / О.С. Малащук // Аграрний збірник Причорномор'я. – 2011. – Вип. 57. – С.45-63
5. Кузьменко О.Б Проблема збереження і відтворення гумусу в ґрунтах Миколаївської області / О.Б. Кузьменко // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 81. – Вип. 68. Екологія: Сучасний стан родючості ґрунтів та шляхи її збереження. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – С. 95–98.
6. Макарова Г.А. Деградація ґрунтів Миколаївської області: причини виникнення та сучасний стан / Г.А. Макарова, М.О. Троїцький, М.М. Попова// Наукові праці: науково-методичний журнал. –Т.132. Вип.119. Екологія. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – С.74-79

УДК: 338:486

Іванов А.М.

МАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ

Постановка проблеми. В сучасній економіці проблема ефективного визначення місця природокористування, наукового обґрунтування механізмів та інструментів його функціонування має першочерговий характер. Тому формування ринкових основ розвитку економіки України обумовило поглиблений інтерес вітчизняних науковців до теорії та практики маркетингу як одного з ефективних механізмів управління рекреаційними територіями.

Визначальна роль маркетингу в забезпеченні конкурентоспроможності управління окремими територіями і галузями господарства спонукала до обгрунтування можливостей його використання не лише на мікро-, а й мезо- та макрорівні. В економічно розвинутих країнах органи самоврядування використовують маркетинг для активізації соціально-економічного розвитку відповідних адміністративних територій. Тому з´явилися наукові публікації, які присвячені регіональному, муніципальному маркетингу, підходам до формування маркетингової системи країни. Проте науковці по-різному визначають сутність цих понять, а практичні дослідження знаходяться на початкових стадіях і потребують подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш обґрунтованими та системними на наш погляд є праці М. Окландера, О. Лаврова та В. Сурніна. Зокрема, в монографії М. Окландера викладені напрями маркетингової діяльності органів державного управління, концепція маркетингової системи країни, основи територіального маркетингу [3]. О. Лавров та В. Сурнін визначають регіональний маркетинг як систему економічних відносин щодо узгодження економічних інтересів та цілей мезорівня з макро- та мікрорівнями, адаптації регіональної структури відтворення до зовнішнього та внутрішнього ринків [2].

Ф. Котлер в своїх наукових працях розглядає маркетинг місць, в тому числі маркетинг місць відпочинку, як діяльність з метою створення, підтримки, зміни відношення і/або поведінки щодо певних місць, що є більш важливим стосовно нашого дослідження [1].

На рівні української науки дана тематика майже не досліджена, про що свідчить аналіз регіонального маркетингу в Україні [4].

Невирішені частини загальної проблеми та мета статті. Метою нашого дослідження є поглиблення теоретико-методологічних засад маркетингу рекреаційних територій з позиції інструменту становлення, розвитку та регулювання ринку рекреаційних ресурсів певної території.

Виклад основного матеріалу. Маркетинг рекреаційних територій (далі -МРТ) обумовлюється специфікою рекреаційного природокористування як явища і процесу та маркетингової діяльності у цій сфері. Для обгрунтування сутності нового маркетингового напряму як вихідні положення приймаємо наступні:

- регіон - адміністративно-економічна одиниця, що володіє певним природо-ресурсним, геополітичним, соціально-економічним потенціалами, поєднання яких визначає можливості його розвитку з врахуванням факторів зовнішнього оточення;
- територіальний аспект надзвичайно важливий у сфері рекреаційного природокористування і формуванні регіональних ринків рекреаційних ресурсів;
- у межах регіону формується і функціонує ринок рекреаційних послуг, що розвивається на основі наявних рекреаційних ресурсів, які активно втягуються в ринковий обіг;

- становлення та розвиток ринку рекреаційних ресурсів повинен здійснюватися з урахуванням екологічних і соціальних пріоритетів та переваг.

Враховуючи вищезазначене та загальноприйняті визначення маркетингу, обґрунтуємо сутність МРТ, визначимо цілі та завдання, принципи функціонування, інфраструктуру, що становитиме його зміст.

Існуючі визначення маркетингу відображають його сутність як системи мислення, філософії, підприємницької концепції, або системного робочого підходу до ринкової діяльності фірми; функції, або комплексу видів діяльності. Враховуючи сказане, можна сформулювати визначення МРТ як теорії рекреаційного ринкознавства (концепція МРТ) і як практичної діяльності.

Концепція МРТ - це теоретико-методологічне обґрунтування наукової організації функціонування сфери рекреаційного природокористування в ринкових умовах господарювання, яка побудована на основі попереднього дослідження потреб потенційних користувачів і споживачів, прогнозування розвитку ринку з позицій соціоекологічних пріоритетів та довгострокових перспектив.

Таким чином, маркетинг рекреаційних територій - це системний теоретико-методологічний підхід до планування діяльності, спрямованої на задоволення потреб установ та організацій у спеціальних та загальних природних рекреаційних ресурсах, рекреаційних територіях для надання рекреаційних послуг шляхом дослідження, оптимального впливу на споживача та задоволення попиту на ці послуги, включаючи розширене відтворення ПРР з метою підтримки необхідного екологічного і ресурсного балансу, який забезпечував би нормальні умови життєдіяльності суспільства загалом і його окремих членів на довготривалу перспективу.

МРТ базується на таких принципах:

- вільному виборі мети функціонування та стратегії розвитку;
- пристосуванні до вимог споживача;
- цілеспрямованому впливі на попит споживачів з метою його формування;
- гнучкості у досягненні поставленої мети, на основі швидкого пристосування до мінливих умов ринкового середовища;
- комплексному підході до розв´язання проблем, що передбачає визначення мети та можливостей її реалізації з врахуванням потенціалу рекреаційних територій і ресурсів певного регіону.

Особливістю маркетингу рекреаційних територій є дуалістичний підхід до формування його місії. На відміну від традиційних концепцій, де пріоритетом є потреби споживача, висувається соціально-екологічний пріоритет - суспільно- та екологічно орієнтована взаємодія суб´єктів ринку рекреаційних ресурсів.

Сутність маркетингу рекреаційних територій визначається виконуваними функціями, що притаманні маркетингу загалом, з врахуванням особливостей застосування його інструментів на ринку рекреаційних ресурсів, зокрема того, що покупцями на цьому ринку є фірми, рекреаційні заклади, особи-природокористувачі, які купують або орендують рекреаційні ресурси (РР) не для власного споживання, а виробництва і надання рекреаційних послуг. Тобто основними особливостями є вторинність попиту, який залежить від попиту на рекреаційні послуги, колегіальність прийняття рішення про купівлю/оренду.

Враховуючи зазначене, зміст маркетингу рекреаційних територій як ринкового інструменту для практичної діяльності полягає в тому, що він забезпечує:

1) виявлення закономірностей:

- формування рекреаційних територій;
- просторового розвитку, територіальної диференціації та інтеграції функцій та властивостей рекреаційних ресурсів у рекреаційній послузі;
- внутрішніх взаємозв´язків та взаємозалежності існування, взаємодії з іншими геосистемами та антропосистемами;

- формування рекреаційних потреб і, у зв´язку з цим, попиту та певні рекреаційні території;

- збереження стійкості рекреаційних територій до антропогенних та техногенних навантажень з метою забезпечення екологічно збалансованої пропозиції;

2) прогнозування:

- спонтанних та цілеспрямованих змін поєднань рекреаційних ресурсів на цих територіях, місткості рекреаційних ландшафтів, попиту, пропозиції, кон´юнктури ринку;

- наслідків освоєння та експлуатації рекреаційних територій;

- стійкості певних рекреаційних ландшафтів до рекреаційних і техногенних навантажень;

- здатності задовольняти рекреаційні потреби;

3) обґрунтування та розробку:

- системи методів пізнання змін поєднань рекреаційних ресурсів на певних територіях, попиту, пропозиції, кон´юнктури ринку;

- критеріїв та методів оцінки ефективності освоєння рекреаційних територій;

- пропозицій для оптимізації рекреаційного природокористування;

- схем розосередження рекреаційних потоків для зниження навантажень на цінні рекреаційні ландшафти;

- проектів формування штучних рекреаційних ландшафтів з наперед заданими властивостями;

4) регулювання рекреаційного природокористування шляхом:

- проведення моніторингу, вивчення тенденцій розвитку ринку рекреаційних послуг та необхідних для цього рекреаційних територій;

- врахування динаміки росту рекреаційних потреб для узгодженого розвитку ринку рекреаційних ресурсів;

- забезпечення раціонального використання ПРР та комплексного розвитку соціальної, виробничої та ринкової інфраструктури;

- встановлення цін і платежів за суб´єкти природокористування;

- формування позитивного іміджу території, її престижу та інвестиційної привабливості;

- створення сприятливих умов для розвитку підприємництва;

- донесення до цільових споживачів інформації про рекреаційні території як місце для ведення бізнесу;

- збору, аналізу інформації для прийняття рішень щодо освоєння та за-діяння у господарський обіг рекреаційних територій.

Перспективи розвитку МРТ повинні стимулювати створення нових організаційних структур та вироблення управлінських механізмів їхньої діяльності, що формує маркетингову систему. Поряд із функціонуванням маркетингових відділів рекреаційних установ, виконавчих органів влади тощо необхідно стимулювати створення як некомерційних, так і комерційних установ і закладів, які б надавали такі спеціалізовані послуги:

- наукові - проведення наукових досліджень, розробка програм і проектів у сфері рекреаційного природокористування та охорони навколишнього середовища;

- консультаційні - розробка і реалізація техніко-економічних, економіко-екологічних і соціально-екологічних обґрунтувань проектів, бізнес-планів освоєння й експлуатації ПРР, оцінка екологічної складової програм і проектів, розрахунок платежів за спеціальне використання ПРР; допомога у виборі партнерів, об´єктів співпраці; методична допомога службам маркетингу рекреаційних закладів;

- інформаційні - формування банків даних про ПРР, проекти і програми їхнього освоєння, програми фінансової підтримки, потенційних партнерів; інформаційного обслуговування потенційних покупців та природокористувачів, орієнтація їх на певні види регіональних ринків;

- юридичні - підготовка договорів, контрактів, ліцензій, паспортів, сертифікатів на РР та рекреаційні землі; обслуговування тендерів та аукціонів на продаж, укладання концесійних угод та договорів оренди;

- рекламні - проведення рекламних кампаній, розробка і випуск довідників, плакатів, фільмів, які популяризують рекреаційні ресурси регіону, культивують популярність, авторитет, престиж, формують атракції певних територіальних ресурсів, підтримка інтересу до території; проведення науково-технічних конференцій, симпозіумів, семінарів;

- аудиторські та експертні - комплексна еколого-економічна експертиза, паспортизація і сертифікація об´єктів Фонду рекреаційних земель, розробка рекомендацій щодо поліпшення якості та привабливості рекреаційних територій, економічна оцінка, консультування з питань організації обліку та управління, складання звітності, податків тощо.

Такою діяльністю повинні займатися державні органи влади та спеціальні установи, бюро подорожей, авіакомпанії та інші перевізники пасажирів, заклади розміщення туристів. Частину з них повинні виконувати фірми, відділи-представники державних органів влади, частину - державні установи, частину - приватні консалтингові, інжинірингові, інформаційні, експертні й аудиторські фірми, центри, інститути. На них покладається виявлення проблем, пошук шляхів їхнього рішення, розробка програм і проектів.

Використовуючи регіональний маркетинг та МРТ як гнучку систему впливу на соціально-економічні процеси, державні та регіональні органи влади вступають у специфічні відносини з різними організаціями та громадянами з метою формування сприятливих умов для підприємницької діяльності, регулювання ділової активності з одного боку, і забезпечення реалізації екологічних та соціальних пріоритетів, з іншого. В такому ракурсі МРТ можна розглядати як складову регіонального маркетингу і як інструменту регіонального управління. При цьому наголосимо, що це лише один з аспектів його використання, оскільки він активно повинен використовуватися туристичними та рекреаційними закладами на мікрорівні, в межах регіону - адміністративного утворення, а може функціонувати на міжрегіональній основі.

Сутність управлінського механізму відображається у плані МРТ, який традиційно включає маркетинговий аналіз, синтез, стратегічний та операційний маркетинг, маркетинговий контроль. Результатом цієї діяльності є розробка і реалізація цільових програм, упровадження організаційних, фінансово-економічних механізмів, які б забезпечили поліпшення іміджу рекреаційних територій, їхню конкурентоздатність і активне просування на ринку. Значною мірою цьому сприяє науково обґрунтований вибір маркетингової стратегії, тактики та системи операційного маркетингу відповідних інституцій.

Маркетинг дозволяє проводити добре скоординовану ринкову політику, забезпечує поєднання зусиль усіх учасників ринку на взаємовигідній основі для формування і задоволення попиту. Основне завдання маркетингу полягає у реальній можливості впливу на ринкові процеси, використовуючи результати аналізу макро- і мікроекономічних закономірностей і тенденцій, сучасному арсеналу математико-статистичних, психофізіологічних дисциплін, комп´ютерним технологіям імітаційного моделювання і прогнозування тощо.

Виходячи зі змісту перелічених завдань та напрямів діяльності, сутності організаційно-управлінського механізму МРТ, зазначені організації та установи, відділи та управління виконують усі типові функції маркетингу.

У процесі управління маркетингом особливого значення набувають такі елементи: в межах аналізу ринкових можливостей - аналіз мікро-, мезо- і макросередовища маркетингу; на рівні вибору цільових ринків - вивчення попиту, сегментація ринку, вибір цільових сегментів і позиціонування ПРР та окремих територіальних поєднань, прогноз

тенденцій розвитку ринку; розробки комплексу маркетингу - пошук, обґрунтування доцільності освоєння певних рекреаційних територій і ресурсів, формування паспортів на них, визначення напрямів цільового використання, підготовка до освоєння (відповідає елементу розробки товару), ціноутворення та прогнозування цін, організація заходів та розробка механізмів купівлі-продажу, здачі в оренду тощо, просування; втілення в життя маркетингових заходів включає стратегічне планування, планування маркетингу, контроль, ревізію маркетингу.

Зазначимо, якщо схеми управління маркетингом на всіх рівнях його виконання практично однакові, то механізми реалізації її етапів визначатимуться завданнями тих організацій чи відділів, що їх виконуватимуть.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, система маркетингу рекреаційних територій покликана забезпечити обґрунтування рішень щодо ефективного використання потенціалу рекреаційних територій відповідними закладами щодо задоволення потреб споживачів рекреаційних послуг (що відбувається на ринку туристично-рекреаційних послуг) і безпосередньо рекреаційних функцій ресурсів загального використання (що відбувається поза ринком).

При цьому наголошуємо на необхідності першочергового врахування екологічних та соціальних аспектів в економічній діяльності суб´єктів ринку, що неможливо без адекватної системи управління на регіональному рівні. Саме регіональна система управління, складовим механізмом якої розглядаємо маркетинг рекреаційних територій, маючи необхідні управлінські структури, повноваження, важелі впливу, здатна забезпечувати інтегральне узгодження інтересів суб´єктів ринку, некомерційних установ та закладів, споживачів, що дає можливість розробляти та реалізувати ефективну політику розвитку регіону. МРТ покликаний збалансувати інтереси багатьох суб´єктів регіонального ринку та реалізувати загальну спрямованість соціально-економічної системи регіону в напрямку сталого розвитку.

Отже, будучи об´єктивно необхідним результатом становлення ринкових відносин у сфері рекреаційного природокористування, МРТ є важливою умовою реалізації цілей функціонування РРР. Найкращих результатів досягають ті регіони в соціально-економічному розвитку і просуванні своїх територій, які застосовують комплексний підхід до врахування і реалізації всіх основних функцій території - місця проживання, відпочинку, економічної діяльності. За таких умов формується ефективна система міжрегіональних зв´язків, регіонального управління, інфраструктура регіону, забезпечується його конкурентоздатність та стійке економічне зростання в екологічно безпечних умовах.

Анотація

У статті викладено основні положення маркетингу рекреаційних територій, який розглядається як інструмент функціонування ринку рекреаційних ресурсів.

Ключові слова: маркетинг рекреаційних теориторій, рекреаційна територія, концепція маркетингу рекреаційних територій, регіональний маркетинг, план маркетингу рекреаційних територій, рекреаційний ресурс.

Аннотация

В статье изложены положения маркетинга рекреационных территорий, который рассматривается как иструмент функционарирования рынка рекреационных ресурсов.

Ключевые слова: маркетинг рекреационных территорий, рекреационная территория, концепция маркетинга рекреационных территорий, региональный маркетинг, план маркетинга рекреационных территорий, рекреационный ресурс.

Annotation

The article describes positions of marketing of recreative areas, that is looking through as an instrument of functioning of the market of recreational resources.

Key words: marketing, recreational areas, recreation areas, the concept of marketing recreational territories, regional marketing, marketing plan recreational areas, recreational resource.

Список використаних джерел:

1. Котлер Ф. Основы маркетинга / Перевод с англ. - М.: Бизнес-книга, 1995. – 698 с.
2. Лавров А.М., Сурнин В.С. Реформирование экономики: региональные аспекты. Ч.2: Региональный маркетинг и тенденции его развития // А.М. Лавров, В.С. Сурнин. - Кемерово: Кузбассвузиздат, 1994. – 146 с.
3. Окландер М.А. Проблеми формування маркетингової системи країни / М.А. Окландер. - К.: Наукова думка, 2002. – 167 с.
4. Старостіна А.О., Мартов С.Є. Регіональний маркетинг: суть та особливості становлення в Україні / А.О. Старостіна, С.Є Мартов // Маркетинг в Україні. - 2004. - №3. - С. 55.

УДК: 338.5.012:338

Захаров О.В., Винниченко О.О.

МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА

Актуальність проблеми. Ринок зерна є системоутворюючим інтегрованим ринком АПК України, що має значний виробничий та експортний потенціал. За даними Держкомстату посівні площі зернових культур складають 58 % загальнодержавних посівних площ, частка зерна в загальній вартості продукції рослинництва досягає 40 %. Експорт зерна посідає вагоме місце в експорті продукції агропромислового комплексу.

Зерновий ринок включає в себе практично всі елементи ринкових відносин, ефективність його функціонування впливає на рівень розвитку продовольчих ринків країни. Мультиплікативний ефект від розвитку зернового ринку дає можливість підвищити ефективність функціонування агропромислового комплексу в цілому, оскільки стабільне виробництво зерна є важливою складовою формування доходної частини бюджету в результаті надходження податків від його переробки та реалізації, використання як сировини у харчовій та переробній промисловості.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питання, пов'язані з дослідженням різних аспектів конкурентоспроможності українського зерна, знайшли відображення в багатьох наукових працях. Однак вони висвітлюються, як правило, в контексті аналізу зовнішньоторговельної діяльності суб'єктів зернового ринку, що не дає змогу систематизувати все різноманіття критеріїв конкурентоспроможності зернових культур та визначити міру і потенційні можливості їх реалізації. Ця обставина обумовила необхідність комплексного дослідження параметрів конкурентоспроможності українського зерна та можливостей їх реалізації на регіональному, державному та світовому ринках.

Постановка завдання. Дослідження параметрів конкурентоспроможності вітчизняного зерновиробництва та створення дієвого механізму її підвищення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкурентоспроможність будь-якого товару визначається більш високим порівняно до товарів-конкурентів співвідношенням сукупності якісних і вартісних характеристик при їхній відповідності вимогам ринку, що забезпечує максимальне задоволення потреб і створює перевагу товару на конкурентному ринку [1]. Конкурентні переваги такого товару, як зерно, можна охарактеризувати рівнем переваги низки параметрів: економічних, консументних, нормативних, екологічних та маркетингових.

Проведений порівняльний аналіз параметрів конкурентоспроможності зернових культур із України та інших провідних зернових держав (зокрема, США, Канади, ЄС) показав, що головними у забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції на світовому ринку є економічні критерії (зокрема, низькі експортні ціни) [2]. Водночас консументні та нормативні параметри реалізуються частково, тоді як екологічні та маркетингові критерії майже не використовуються експортерами у формуванні конкурентних переваг українського зерна на світовому ринку, що знижує ефективність, гнучкість та стабільність їх зовнішньоекономічної діяльності в довгостроковій перспективі.

За рівнем витрат на виробництво зернових культур за сприятливих погодних умов Україна має значні конкуренті переваги на світовому ринку [3]. Серед головних причин невисокої собівартості українських зернових слід назвати низький рівень оплати праці аграріїв порівняно з розвиненими країнами, мінімальні витрати на внесення добрив, практично повну відсутність інвестицій на відновлення родючості ґрунтів, занижений розмір орендної плати за землю тощо.

Низький рівень виробничих витрат, з одного боку, дозволяє експортерам продавати українське зерно за цінами, нижчими світових, з іншого, знижує можливості розширеного відтворення в аграрному секторі внутрішнього ринку [4].

З іншого боку, незважаючи на природні переваги зернового виробництва, недосконалість цінового механізму призводить до подвійних втрат вітчизняних зерновиробників: втрат, що виникають внаслідок експорту за цінами, нижчими світових, і втрат від реалізації за цінами, що не відповідають ефективним параметрам відтворення ресурсного потенціалу зернового господарства.

Консументні параметри конкурентоспроможності українського зерна, що визначають його властивості та якість зернозберігаючих і фумігаційних послуг, сьогодні реалізовані наполовину. Складність реалізації цих конкурентних переваг вітчизняного зерна обумовлена необхідністю збалансування різновекторних економічних інтересів суб'єктів ринку в процесі формування якісних параметрів культур на всіх етапах технологічного ланцюга поле - елеватор - порт - споживач.

Завдання підвищення якості українських зернових обумовлює необхідність покращення зернозберігаючих та фумігаційних послуг, вдосконалення систем їх стандартизації та сертифікації відповідно до міжнародних норм і стандартів. Вдосконалення діючих національних стандартів якості зерна та їх гармонізація з міжнародними має велике значення як для виробників, так і експортерів українських культур.

Одним із вагомих нереалізованих конкурентних переваг вітчизняного зерна є його екологічна чистота та безпека. Внаслідок економічної кризи, зокрема, дефіциту оборотних активів у зерновиробників, в останні роки значно зменшилося використання мінеральних добрив, відповідно, призупинилися втрати природної родючості ґрунтів. Сьогодні країна має значні площі екологічно чистих чорноземів, які можуть бути переведені на органічне землеробство на протязі відносно короткого перехідного періоду [5].

Маркетингова складова конкурентоспроможності вітчизняних зернових культур розвинута недостатньо. Відсутність у багатьох зерноекспортерів довгострокової маркетингової стратегії обмежує їх можливості відносно забезпечення ефективного просування та збуту товару на зовнішніх ринках, проведення зваженої цінової політики, формування сучасної концепції міжнародного продукту.

Адаптаційний механізм підвищення конкурентоспроможності українського зерна необхідно орієнтувати на реалізацію невикористаних конкурентних переваг вітчизняної агропродукції, поклавши в його основу такі принципи:

- системний розвиток всіх параметрів конкурентоспроможності зернових культур, а не домінування окремих складових (зокрема, економічних);
- збалансування різноспрямованих економічних інтересів виробників, експортерів та держави в процесі забезпечення та використання конкурентного потенціалу українського зернового ринку;
- реалізація певних конкурентних переваг українського зерна на світовому ринку не повинна знижувати конкурентоспроможність вітчизняних зерновиробників та їх продукції на внутрішньому ринку.

Враховуючи наведені принципи, до складових механізму підвищення конкурентоспроможності вітчизняного зерна на внутрішньому та зовнішньому ринках можна віднести такі організаційно-економічні заходи:

- стимулювання національного виробництва високоякісних продовольчих зернових культур;
- цінова підтримка зерновиробників шляхом підвищення ефективності діючого механізму державного цінового регулювання;
- спрямування товарних потоків зерна із непрозорих каналів реалізації до організованих збутових систем, зокрема, оптових ринків сільськогосподарської продукції;
- посилення державного контролю за процесом визначення „класності" зерна на елеваторах шляхом створення та забезпечення функціонування регіональних незалежних лабораторій якості зернових культур;
- посилення державного контролю за експортно-імпортними операціями на зерновому ринку України; стимулювання тих експортерів українського зерна, які забезпечують конкурентоспроможність продукції на світовому ринку завдяки її високій якості, екологічній чистоті та безпеці, за рахунок розвитку систем стратегічного маркетингу та логістики;
- підвищення якості зернозберігаючих та фумігаційних послуг, їх сертифікація відповідно до вимог міжнародних стандартів, оптимізація тарифної політики;
- вдосконалення діючих національних стандартів якості зернових культур з урахуванням досвіду стандартизації провідних зернових держав, їх гармонізація з міжнародними нормами та стандартами;
- стимулювання впровадження екологічно чистих технологій у зерновому господарстві, створення ринку екологічно чистої аграрної продукції.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз конкурентоспроможності вітчизняних зернових культур в розрізі економічних, консументних, нормативних, екологічних та маркетингових параметрів дозволив визначити низку проблем у реалізації конкурентних переваг даного товару. До таких проблем слід віднести, зокрема, занижені експортні ціни вітчизняного зерна, посередню якість та завищені тарифи на зернозберігаючі та фумігаційні послуги, високі інфраструктурі витрати зерноекспортерів, недосконалість діючих національних стандартів якості зернових культур, нерозвиненість внутрішнього ринку органічної агропродукції, систем стратегічного маркетингу і логістики тощо.

Запропонований механізм підвищення конкурентоспроможності вітчизняних зернових культур передбачає вдосконалення системи управління якістю зерна в аграрному, переробному та інфраструктурному секторах ринку, становлення

рівноправних економічних відносин між суб'єктами даних секторів, підвищення ефективності механізму державного регулювання та управління внутрішнім зерновим ринком, стимулювання органічного зерновиробництва в Україні.

Анотація

Проаналізовано головні параметри конкурентоспроможності українського зерна, виявлені проблеми реалізації його конкурентних переваг на світовому ринку. Обґрунтовані напрями і методи підвищення конкурентоспроможності продукції зерновиробництва.

Ключові слова: параметри конкурентоспроможності, конкурентні переваги, зерновиробництво, механізм підвищення конкурентоспроможності

Аннотация

Проанализированы главные параметры конкурентоспособности украинского зерна, выявленные проблемы реализации его конкурентных преимуществ на мировом рынке. Обоснованы направления и методы повышения конкурентоспособности продукции зернопроизводства.

Ключевые слова: параметры конкурентоспособности, конкурентные преимущества, зернопроизводство, механизм повышения конкурентоспособности

Summary

The main parameters of competitiveness of the Ukrainian corn are analysed, the exposed problems of realization of his competitive edges in the world market. Directions and methods of rise of competitiveness of products of production of corn are grounded.

Keywords: parameters of competitiveness, competitive edges, production of corn, mechanism of rise of competitiveness

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л.В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств/Л.В.Балабанова, В.В.Холод - К: "ВД Професіонал", 2006. - 448 с.
2. Никишина О.В. Проблемы реализации конкурентных преимуществ украинского зерна на мировом рынке/О.В. Никишина - Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2007. - С. 178 -187.
3. Амбросов В. Экспорт зерновых и ценовые тенденции/В.Амбросов, В.Онегина // Экономика Украины. - 2005. - № 1. - С. 73 - 79.
4. Нивьевский О. Зерно и зеро/О. Нивьевский//Сайт электрон. журн. "Эксперт-Украина". Разд. "Экономика и финансы". - № 31 (34). - 23.08.2005. - http://www.expert.ru. - 27.01.2008.
5. Вовк В. Сертификация органического сельского хозяйства в Украине: современное состояние, перспективы, стратегия на будущее/ В.Вовк//Сайт информ. проекта "Агрообзор: овощи и фрукты". - http://www.lol.org.ua. - 25.01.2008.

УДК: 338.24

Зінов'єв Ф.В.

НОРМУВАННЯ І ОЦІНКА УПРАВЛІНСЬКОЇ ПРАЦІ

Постановка проблеми. Інтеграція України у міжнародне співтовариство, всеохоплююча інформатизація суспільства, ринкові відносини потребують нових підходів до організації управлінської праці. Саме тому, однією із важливих задач є формування методичних підходів до оцінки діяльності менеджерів з урахуванням адаптації до нових життєвих реалій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу змісту праці менеджерів присвячені роботи Зінов'єва І. Ф. [1,2], Трохімець О. І. [2], Зеркаль А. В. [3], Скібіцька Л.І. [5], Гребнев Е.Т. [6], Слезінгер Г.Е. [7], Пашуто В.П. [8]. Всі вони розглядають організаційні і методичні аспекти праці менеджерів. Проте, залишається багато невизначених аспектів, у т.ч. зв'язаних з потенціалом самого менеджера і можливостями його реалізації.

Ціль статті: запропонувати методичні підходи до оцінки праці менеджера.

Виклад основного матеріалу. В існуючих методиках оцінювання діяльності менеджера можна виділити кілька основних напрямів оцінювання: персональна культура (функції і методи їх реалізації); рівень організації праці; показники результатів і ефективності діяльності менеджера.

На трудомісткість праці менеджера впливає ряд об'єктивних і суб'єктивних факторів внутрішнього середовища (потенціал підприємства і менеджера) і зовнішнього середовища (економічних, соціальних, політичних (рис. 1)

Діяльність менеджера може підлягати певним обмеженням в окремих сферах діяльності (рис. 1).

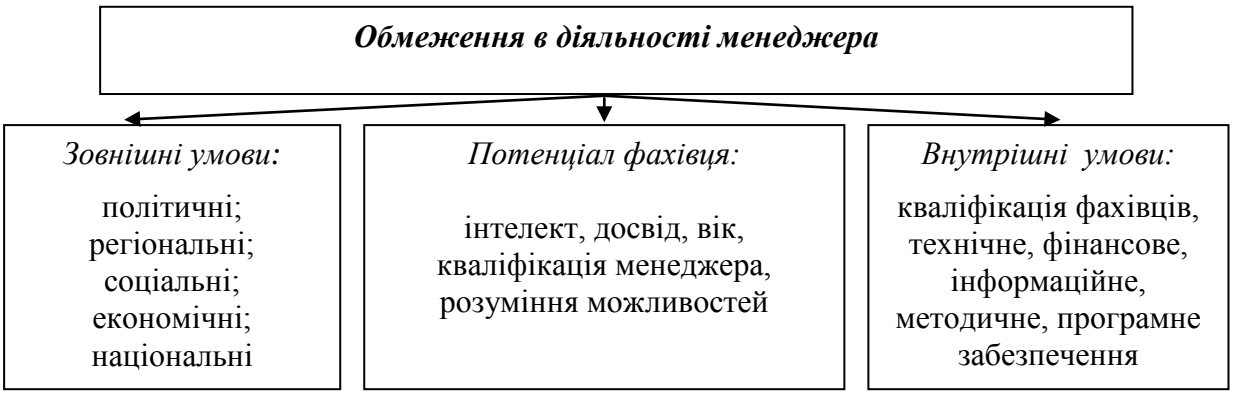

Рис. 1. Обмеження в діяльності менеджера

Важливішою складовою праці менеджера (керівника) є **персональна культура**, до якої прийнято включати раціональний розподіл робочого часу. Раціональна організація праці керівника передбачає чітке уявлення про структуру витрат робочого часу.

Робочий час є обмеженим ресурсом керівника та ставить перед ним проблему вибору. Кожна організація, як і особистість керівника, є досить специфічною. Готових пропозицій з оптимальної організації робочого часу не існує. Для кожного керівника необхідний власний підхід до свого робочого часу. Перш ніж прийняти рішення щодо виділення часу для якого-небудь конкретного виду діяльності керівник повинен оцінити її корисність і ту, яка не обіцяє вагомих результатів, відразу відкинути.

Специфіка діяльності та постійний пошук ресурсного забезпечення спричиняють «вигорання» керівника в потоці дрібної повсякденності, не дає йому змоги не тільки інтелектуально розвиватися, а й просто відновлювати свої сили. Кожний керівник звикає працювати в певному рівні навантажень і витрат часу.

Збільшення тривалості робочого дня не вирішує проблеми, а скорочення часу не означає зниження ефективності праці керівника. Після двох – трьох тижнів регулярної «понаднормової» роботи продуктивність праці знижується на 15–20 % і спричиняє "професійне вигоряння", під яким розуміють явище, що впливає на зниження мотиваційного потенціалу та являє собою набір негативних психічних переживань, «виснаження» від тривалого напруження в міжособистісних взаємодіях, що супроводжуються емоційною напруженістю. Успіх, звичайно, збільшує можливість керівника конструктивно використовувати свою енергію. Багато керівників відчувають емоційне та психічне задоволення від творчого пошуку, вдалого подолання труднощів.

З іншого боку, авральний режим роботи та систематичні труднощі можуть рано чи пізно призвести до виснаження фізичних і творчих сил. Керівнику необхідно прагнути ретельно розподіляти свій робочий час, розцінюючи його як обмежений ресурс і прагнути до оптимізації співвідношення своїх можливостей та існуючих навантажень.

Оцінювання рівня організації праці менеджера визначається сукупністю коефіцієнтів: коефіцієнта кваліфікаційного складу працівників апарату управління, коефіцієнта використання робочого часу, коефіцієнта регламентації праці, коефіцієнта керованості, коефіцієнта достовірності документації, коефіцієнта технічного забезпечення, коефіцієнта інформованості фахівця та коефіцієнта його вмотивованості.

На першому етапі визначається коефіцієнт, що характеризує кваліфікаційний склад працівників апарату управління. Він визначається шляхом обліку чисельності працівників з різним рівнем освіти, наявністю та тривалістю підготовки та стажу роботи:

$$K_{кв} = \frac{N_i \cdot t_i + N_s \cdot 12 + N_v \cdot 15)}{N_{заг}}, \qquad (1)$$

де $K_{кв}$ – коефіцієнт кваліфікації працівників апарату;

N_i – чисельність працівників, що мають загальний рівень освіти;

t_i – кількість років навчання в загальноосвітній школі;

N_s – чисельність працівників, що мають середню освіту;

N_v – чисельність працівників з вищою освітою;

$N_{заг}$ – загальна кількість працівників.

Другим критерієм рівня організації праці співробітників апарату управління є показник використання робочого часу, що визначається за формулою:

$$K_в = 1 - \frac{\sum_{i=1}^{m} B_i}{\sum_{i=1}^{m} Ф_i}, \qquad (2)$$

де K_i – коефіцієнт використання робочого часу; B_i – втрати робочого часу в і-му структурному підрозділі; $Ф_i$ – номінальний фонд робочого часу в і-му структурному підрозділі.

Третім показником рівня організації управлінської праці є коефіцієнт регламентації праці, який характеризує наявність і використання функціональних положень, а також відповідність їм працівників апарату управління.:

$$K_{рег} = Д_п / Д_з \cdot (1 - Н_ф), \qquad (3)$$

де $Д_п$ – чисельність працівників із затвердженим функціональними положеннями; $Д_з$ – загальна чисельність працівників; $Н_ф$ – питома вага невластивих функцій.

На четвертому етапі визначається коефіцієнт керованості **($K_{кер}$),** що характеризує співвідношення між фактичною керованістю і нормативом керованості для керівника та фахівців підприємства.

На п'ятому етапі визначається коефіцієнт достовірності документації, що характеризує рівень якості здійснення документообігу на підприємстві:

$$ДО = 1 – P_а / P_з, \quad (4)$$

де $P_а$ – кількість забракованих документів за аналізований період;

$P_з$ – загальна кількість документів.

Шостий коефіцієнт – коефіцієнт технічного забезпечення – дає змогу оцінити рівень оснащеності службових приміщень засобами оргтехніки:

$$K_{ос} = \frac{\sum_{i=1}^{m} C_i}{\sum_{j=1}^{n} V_j H_j}, \quad (5)$$

де C_i – вартість і-го виду засобу оргтехніки, грн.;

V_j – чисельність управлінських працівників j-ї групи, осіб;

H_j – норматив оснащеності засобами оргтехніки для j-ї групи управлінських працівників, грн.

На сьомому етапі визначається коефіцієнт інформованості менеджера:

$$K_i = \sum \frac{Д_i}{П_{ni}}, \quad (6)$$

де $Д_i$ – наявність джерела інформації; $П_{ni}$ – нормативна потреба в і-му виді законодавчої, методичної, комерційної інформації.

На восьмому етапі - коефіцієнт вмотивованості менеджера:

$$K_м = \frac{\sum M_{oi}}{Г_{oi}}, \quad (7)$$

де M_{oi} – кількість (оцінка) реальных мотиваторів і-го менеджера;

$Г_{oi}$ – кількість (оцінка) номінальних мотиваторів.

Загальний рівень організації управлінської праці виражається у вигляді коефіцієнта, розрахованого як середній з вищенаведених окремих показників. Значення всіх коефіцієнтів підсумовуються та діляться на їх кількість. Не можна не відзначити рівень відносності цього показника, однак його величина дає загальне уявлення про рівень організації праці апарату управління підприємством.

Трудоємність в роботі визначають експертним, дослідно-статистичним, розрахунково-аналітичним шляхом.

Експертний метод оцінки трудомісткості облікових, контрольних та аналітичних робіт дає спеціальна комісія, до складу якої входять висококваліфіковані фахівці.

Дослідно-статистичний метод ґрунтується на порівнянні трудомісткості робіт з аналогічними, раніше виконаними роботами. Для цього використовують дослідно-статистичні дані.

Розрахунково-аналітичний метод ґрунтується на фотографуванні або самофотографуванні робочого часу.

Ці методи дозволяють встановити норму управляє мості, норми обслуговування, норми співвідношень.

Норми керованості - кількість працюючих якими повинен керувати той чи інший керівник відповідної кваліфікації при заздалегідь визначених організаційно - технічних умовах роботи. Норми керованості застосовують у нормуванні керуючого складу всіх рангів. Від норм обслуговування їх відрізняє те, що працівник, роботу якого нормують, керує іншими співробітниками, а не обслуговує їх. Підпорядкованість одному керівнику багатьох працівників є причиною неузгодження в роботі, низького рівня керівництва, а підпорядкованість двох -трьох призводить до ускладнення роботи апарату .

Оптимальною нормою керованості є така , при якій руково ¬ ник забезпечує повноцінне керівництво підрозділом на протяже ¬ нії робочого дня.

Норма співвідношення - це кількість працівників певної кваліфікації , яке припадає на одного працюючого інший кваліфікує ¬ цієї при заздалегідь визначених організаційно - технічних умовах. Нормами співвідношення можуть бути охоплені всі категорії працюючих , що дає можливість досягти оптимальної структури та забезпечити високу ефективність колективної роботи .Таким чином ми оцінюємо вмотивованість до праці конкретних робітників або апарата управління, рівень організації праці з урахуванням наданих умов, тобто процес управління. А ефективність праці оцінюється на основі визначених критеріїв і харектеризуючих їх показників що характеризують їх: критеріїв діяльності на які впливає робітник, його відповідальність й обсновані претензії до нього у разі неефективної діяльності.

Критерії діяльності підприємства, на які впливає працівник	Організаційні Технологічні Економічні Соціальні
Критерії, що визначають діяльність менеджера	Рівень вмотивованості Умови праці Власний потенціал Задоволеність працею, відносинами Своєчасна інформованість Володіння ринковою ситуацією
Обґрунтовані претензії до працівника	Рівень компетентності Рівень напруженості праці Реальність і ефективність пропозицій Виправданість (обґрунтованість ризику) Налагодженість нормативів господарства Скорочення втрат, своєчасність і якість планів
Відповідальність	Дисциплінованість або її видимість Обов'язковість, сумлінність, психологічна стійкість

Рис. 2. Критерії та показники діяльності менеджера

Висновки:

1. Нові умови господарювання потребують нових підходів до ефективної організації управлінської праці. У цьому відношенні потребується системний і комплексний підхід до нормування й оцінки управлінської праці.
2. Автор пропонує для оцінювання діяльності менеджера враховувати вплив: наданих умов, власний потенціал менеджера, рівень його вмотивованості, рівень організації праці (самоменеджмент), рівень персональної культури (функції і методи їх реалізації), а також критерії і показники результатів і ефективності діяльності.

Анотація

В статті розглянуті методичні аспекти нормування і оцінки управлінської праці, проблеми практичної підготовки економічних кадрів, розкрита система професійних компетенцій економіста, запропоновано форми практичної підготовки кадрів економічного профілю.

Ключові слова: економіст, конкурентоспроможність, професіоналізм, компетентність, компетенції, практична підготовка.

Аннотация

В статье рассмотрены методические аспекты нормирования и оценки управленческого труда, проблемы практической подготовки экономических кадров, раскрыта система профессиональных компетенций экономиста, предложены формы практической подготовки кадров экономического профиля.

Ключевые слова: норма управляемости, норма времени, методика оценки, ограничения в деятельности менеджера.

Annotation

The methodic aspects of rationing and evaluation of the management, problems of the practice preparing of the economic personnel are determined in the article. The system of professional competents of the economist is opened. The forms of practice preparing of economic personnel are offered.

Key words: economist, competitiveness, professionalism, competence, competents, practice preparing.

Список використаних джерел:

1. Зиновьев И.Ф. Формирование и реализация кадрового экономического потенциала : монография / И.Ф. Зиновьев. – С. : Феникс, 2008.- 407 с.
2. Зінов'ев І.Ф. Стратегічне управління формуванням та розвитком кадрів економічного профілю України (монографія) / І.Ф. Зінов'єв, О.І. Трохимець. – Запоріжжя, КПУ, 2010. – 144 с.
3. Зеркаль А.В. Исследование уровня корпоративной культуры машиностроительной отрасли. // Економіка промисловості. № 1(56). – 2011. – С. 312.
4. Зиновьев Ф.В. Организация труда менеджера. / Ф.В. Зиновьев, О.В. Донец, И.Л. Калиниченко, В.А. Киселёв / Под ред. проф. Ф.В. Зиновьева. – Симферополь: Таврия, 2004. – 234 с.
5. Скібіцька Л.І. Організація праці менеджера: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.
6. Гребнев Е.Т. и др. Нормирование управленческого труда. - М.: Московский рабочий, 1980. – 112 с.
7. Слезингер Г.Э. Труд в условиях рыночной экономики.: Учеб.пособие. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 336 с.
8. Пашуто В.П. Организация и нормирование труда на предприятии: учеб. пособие. - МИНСК ООО «НОВОЕ ЗНАНИЕ», 2002. – 320 с.

ДО УВАГИ АВТОРІВ!

Шановні колеги!

Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор» є фаховим науковим виданням. Видається на підставі «Свідоцтва Міністерства юстиції України про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації» від 03.09. 2009року (серія КВ № 15586-4058ПР). Згідно постанови ВАК України від 18. 11.2009р. № 1 - 05/5, науковий журнал «Бізнес-навігатор» включено до переліку наукових видань України, (див. Бюлетень ВАК України №12, 2009р.) в яких можуть опубліковуватись результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук.

Журнал публікує статті теоретико-методологічного, науково-методичного та прикладного характеру з актуальних питань розвитку економічної науки та підприємництва. Статті друкуються російською, українською, англійською, французькою та німецькою мовами.

Основні фахові напрямки: проблеми раціонального використання, охорони і відтворення природно-ресурсного потенціалу і навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки соціально-економічного розвитку і життєдіяльності людини; розвиток, тенденції та закономірності економічної, інвестиційної, інноваційної, виробничої, логістичної, маркетингової діяльності підприємств, організаційно-правові форми підприємницької діяльності, фактори, ресурси, види, стадії і результати економічної діяльності підприємств, процес та форми управління підприємством (менеджмент).

Надсилаючи до редакції матеріали, просимо виконувати такі правила:

1. **Вимоги до текстових матеріалів:**

Стаття має відповідати тематичному спрямуванню журналу. Рукописи для публікацій подаються:

а) на диску (Word) або USB накопичувачі. Файл повинен мати розширення *doc або *rtf; шрифт - Times New Roman; кегль 14; інтервал 1,5; ширина полів: зліва - 20 мм, праворуч - 20 мм, зверху, знизу - 20 мм;

б) до диску додається паперовий варіант статті, а також затверджена відповідним чином рецензія доктора економічних наук (якщо серед авторів немає доктора наук) та відомості про авторів на окремому аркуші;

в) якщо у статті багато формул, схем, таблиць тощо, їх треба подати окремим файлом.

Обсяг статті 6-12 сторінок без переносів та нумерації .

2. **Структура статті**

Редакція науково-виробничого журналу «Бізнес-навігатор» повідомляє, що відповідно до внесення змін до наказу ВАК України від 04.04.2000 № 178 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук та їх апробацію» та з метою забезпечення якісно нового рівня повноти і оперативності задоволення інформаційних потреб суспільства у знаннях, вдосконалення механізму оприлюднення творчого доробку науковців, складені нові вимоги до статей, що направляються до науково-виробничого журналу «Бізнес-навігатор» серії: «Економіка і підприємництво».

Статті необхідно готувати, дотримуючись такої структури подачі матеріалу:

УДК……..(напівжирний шрифт)

Прізвище,ініціали (напівжирний шрифт)

НАЗВА СТАТТІ (НАПІВЖИРНИМ ПРОПИСНИМ ШРИФТОМ)

1. Структура наукової статті повинна обов’язково містити такі необхідні елементи:

- **Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.**
- **Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.**
- **Формулювання завдання дослідження**.
- **Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.**
- **Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.**
- На статті обов'язково надають **анотацію (резюме)** українською, російською та англійською мовами з **ключовими словами**.
- **Список використаних джерел**.

3. Організаційні питання

Стаття надсилається з копією документа про оплату за опублікування. Вартість публікації складає 300 гривень за статтю. Збірники надсилаються кур’єром за індивідуальною домовленістю з редакцією.

Автор ставить свій підпис на останній сторінці. Цим він стверджує, що всі дати, цитати, фактичні дані звірені, матеріал зчитано, тобто статтю підготовлено до видання.

Статті, оформлені не у відповідності з указаними правилами, редакцією не розглядаються. Рукописні матеріали до розгляду не приймаються. Надіслані матеріали авторові не повертаються.

Редакція залишає за собою право скорочувати і виправляти статті, а також за згодою авторів вміщувати їх у огляд. Матеріали надсилаються в редакцію журналу. Наша адреса: 73039 м. Херсон, вул. 49 Гвардійської Дивізії, 37-А Довідки за телефоном: (0552) 33-53-40, 33-52-61

e-mail: sovet@mubip.org.ua

З повагою,
відповідальний секретар: Крупіца І. В.

НАШІ АВТОРИ

1.	**Білоусова С.В.**	-	д.е.н., професор, ректор Международного університету бізнесу і права
2.	**Бугаєнко С. А.**	-	к.е.н., Міжнародний університет бізненсу і права
3.	**Бойко В.І.**	-	перший проректор з науково-педагогічної роботи, кандидат філософських наук, доцент. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
4.	**Ботвіна Н.О.**	-	д.е.н., професор кафедри Економічної безпеки та управління проектами Одеського міжнародного гуманітарного університету
5.	**Бобирь О.І.**	-	к.е.н., доц., Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Південний філіал Кримський агротехнологічний університет
6.	**Бєлова Г.І.**	-	студентка 6 курсу, магістр, Миколаївський національний аграрний університет
7.	**Бившева Л.О.**	-	к.е.н., ст. викладач, Донбаська державна машинобудівна академія
8.	**Бєлік В.Д.**	-	к.е.н., ст. викладач РВНЗ Кримський гуманітарний університет
9.	**Винниченко О.О.**	-	спеціаліст, Миколаївський національний аграрний університет
10.	**Васюткіна Н.В.**	-	к.е.н., докторант, Національного авіаційного університету
11.	**Гросицька О.Є.**	-	к.е.н., доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
12.	**Гаврищук П.В.**	-	магістр, Миколаївський національний аграрний університет
13.	**Гринь Я.О.**	-	Магістр, Миколаївський національний аграрний університет
14.	**Ганжуренко І.В.**	-	Здобувач Міжнародного університету бізнесу і права
15.	**Демиденко Л. М.**	-	к.е.н., Полтавська державна аграрна академія
16.	**Домаскіна М.А.**	-	к.е.н., доц. каф. економічної кібернетики і математичного моделювання, Миколаївський національний аграрний університет
17.	**Думенко І.В.**	-	к.е.н., доцент кафедри теорії і практики психолого-педагогічних дисциплін,Миколаївський національний аграрний університет
18.	**Добридень Ю.А.**	-	магістр, Миколаївський національний аграрний університет
19.	**Захаров О.В.**	-	спеціаліст, Миколаївський національний аграрний університет
20.	**Зінов'єв Ф.В.**	-	д.е.н., професор, завідувач кафедри управління персоналом (Кримський економічний інститут ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Сімферополь)
21.	**Ігнатенко М.М.**	-	к.е.н., доцент, докторант, Уманський національний університет садівництва
22.	**Іванов А.М.**	-	к.е.н., ст. викл., Одеська нацальна академія харчових технологій, кафедра готельно-ресторанної справи і туризму

23.	**Іртищева І.О.**	-	д.е.н., професор Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
24.	**Кисельов О.Л.**	-	Здобувач Міжнародного університету бізнесу і права
25.	**Копитко В.І.**	-	д.е.н., професор, Львівська філія Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна
26.	**Кузьменко Б.П.**	-	к.е.н., доцент, Чорноморський Державний Університет ім. Петра Могили, кафедра Економічної теорії та міжнародної економіки
27.	**Кузьменко О.Б.**	-	д.е.н., доцент, Чорноморський Державний Університет ім. Петра Могили, кафедра Економіки підприємства та землеустрою
28.	**Карась П.М.**	-	к.е.н.; професор НУК
29.	**Кінаш В.**	-	спеціаліст, Миколаївський національний аграрний університет
30.	**Крижановська О.**	-	аспірант кафедри обліку і аудит Міжнародного університету бізнесу і права
31.	**Колокольчикова І.В.**	-	Таврический государственный агротехнологический университет, г. Мелитополь
32.	**Крамаренко І.С.**	-	к.е.н., Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини «Україна»
33.	**Козаченко І.Ю.**	-	магістр, Миколаївський національний аграрний університет
34.	**Крупіца І.В.**	-	Здобувач Міжнародного університету бізнесу і права
35.	**Кондратенко О.А.**	-	ас., Донбаська державна машинобудівна академія
36.	**Лисак М.А.**	-	спеціаліст, Миколаївський національний аграрний університет
37.	**Лагодієнко В.В.**	-	д.е.н., професор кафедри світового сільського господарства та ЗЕД, Миколаївський національний аграрний університет
38.	**Лагодієнко Н.В.**	-	к.е.н., старший викладач кафедри бухгалтерського обліку, Миколаївський національний аграрний університет
39.	**Лепьохіна О.В.**	-	к.е.н., доцент кафедри «Фінанси і кредит» ХНТУ
40.	**Майборода О.В.**	-	к.е.н., в.о.доцента, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
41.	**Минаков В.М.**	-	Інженер 1-ї категорії відділу ринку транспортних послуг, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
42.	**Новіцька Н.**	-	магістр, Миколаївський національний аграрний університет
43.	**Ніколаєва А.В.**	-	спеціаліст, Миколаївський національний аграрний університет
44.	**Островська І.П.**	-	викладач кафедри інформаційних систем і технологій Одеського державного аграрного університету
45.	**Петлюченко В.В.**	-	старший викладач кафедри економічної теорії, ХНТУ

46.	**Пташинська М.**	-	магістр, Миколаївський національний аграрний університет
47.	**Петричко М.М.**	-	Здобувач Міжнародного університету бізнесу і права
48.	**Пилипенко А.А.**	-	д.е.н., проф., завідувач кафедри бухгалтерського обліку Харківського національного економічного університету
49.	**Прохорчук С.В.**	-	к.е.н., доцент, Міжнародний університет бізненсу і права
50.	**Попович О.М.**	-	викладач кафедри економіки та менеджменту Жмеринської філії ВНЗ Університет сучасних знань
51.	**Піддубна Л.І.**	-	д.е.н., проф., Харківський національний економічний університет
52.	**Прядко О.М.**	-	старший викладач кафедри маркетингу і комерційної діяльності Харківського державного університету харчування та торгівлі.
53.	**Резнікова О.С.**	-	д. е. н., проф. каф. бухгалтерського обліку та аудиту, Національний університет біоресурсів і природокористування України
54.	**Соловйов А.І.**	-	к.е.н., доцент кафедри менеджменту організацій, Херсонський державний аграрний університет
55.	**Сергійчук С.І.**	-	к.е.н.; доцент
56.	**Смелянець Т.В.**	-	к.е.н., Одеська державна академія будівництва та архітектури
57.	**Суперсон С.**	-	спеціаліст, Миколаївський національний аграрний університет
58.	**Сільченко І.А.**	-	Бердянський університет менеджменту і права
59.	**Сіренко С. В.**	-	Донбаський державний педагогічний університет, м. Слав'янськ
60.	**Стах Н.С.**		магістр, Миколаївський національний аграрний університет
61.	**Тищенко С.І.**	-	к. пед. н., доц. каф. економічної кібернетики і математичного моделювання, Миколаївський національний аграрний університет
62.	**Тонконоженко А.**	-	Миколаївський національний аграрний університет
63.	**Ушкаренко Ю.В.**	-	д. е. н., професор, завідувач кафедри економічної теорії, ХНТУ
64.	**Федоров С.**	-	ЗЗЕД 6/2, Дипломний керівник - Тимофієва Ганна Степанівна
65.	**Фікс М.М.**	-	Магістр, Миколаївський національний аграрний університет
66.	**Хлівна І.В.**	-	к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту Уманська філія ПВНЗ Європейський університет
67.	**Чехович Г.Т.**	-	Здобувач Міжнародного університету бізнесу і права
68.	**Шевченко В. В.**	-	к.е.н., Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
69.	**Ширенко В.Б.**	-	к.е.н., доцент кафедри економічної теорії ХНТУ
70.	**Якушова Т.В.**	-	фінансист

БІЗНЕС-НАВІГАТОР
№3(32), 2013. – 279 с.

Науково-виробничий журнал

Головний редактор: Жуйков Г. Є.
Редакційна рада: Білоусова С. В.,
Левківський К. М., Некряч А.І.
Відповідальний за випуск: Крупіца І. В.
Технічний редактор: Білоусов О.М.
Верстка: Макеєва О.О.
Комп'ютерний набір: Макеєва О.О.

Підписано до друку 30.10.2013
Формат 60 х 84.1/8 Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк.. 5,9 Наклад 300 примірників
Редакційно-видавничий центр МУБіП м. Херсон, вул. 49-ї Гвардійської дивізії, 37-А
тел./факс 33-53-40, 44-47-81;
E-mail: mubip@mubip.org.ua, sovet@mubip.org.ua